

№ 3 (95) 2019

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

ISSN 2077-1827

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

№ 3 (95) 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ і НАУКИ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад

“Донбаський державний педагогічний університет”

**ГУМАНІЗАЦІЯ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ**

Збірник наукових праць

**Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.**

№ 3 (95) 2019

**За загальною редакцією доктора педагогічних наук,
доцента С.А. САЯПНОЇ**

**Харків
ТОВ «Видавництво НТМТ»
2019**

УДК 371.13

Засновник, редакція –
Державний вищий навчальний заклад
“Донбаський державний педагогічний університет” (ДДПУ)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р.
Державною реєстраційною службою України

Затверджено Рішенням Атестаційної колегії
Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.
як наукове фахове видання із педагогічних наук

Збірник наукових праць містить результати дисертацій аспірантів, здобувачів, які вивчають проблеми розвитку сучасної освіти та науково-педагогічної думки в теоретичному, історичному та практичному аспекті; у виданні висвітлено наукові здобутки, практичні рекомендації учених, які працюють у науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах національної системи освіти та зарубіжжя; представлено дослідження із проблем вищої школи, інтеграції України до європейського та світового освітнього простору.

The collection of scientific papers contains the results of the theses of the postgraduates, researchers who study the problems of modern education and scientific-pedagogical ideas in the theoretical, historical and practical aspect; in the publication there are covered the scientific achievements and practical recommendations of the scientists working at research institutions and universities of the national education system and abroad; it is presented the research on the problems of higher school, Ukraine's integration into the European and global educational space.

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Друкується за рішенням Вченої ради
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”
(протокол № 10 від 20.06.2019 р.)

Адреса редакції:

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. генерала Батюка, 19,
м. Слов'янськ, Донецької області, Україна, 84116.
Тел.: + 380509898962 (в робочі дні та години).
E-mail: kaf.phsdspu@gmail.com.

Редакційна колегія:

Саяпіна С.А. – завідувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки вищої школи (головний редактор видання).

Сипченко В.І. – кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (заступник головного редактора).

Панасенко Е.А. – завідувач кафедри практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології.

Гавриш Н.В. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Лодатко Є.О. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Дмитрієва І.В. – завідувач кафедри технологій колекційної та інклюзивної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологій колекційної та інклюзивної освіти.

Набока О.Г. – перший проректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри менеджменту.

Гаврілова Л.Г. – завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і практики початкової освіти.

Омельченко С.О. – ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теоретичних, методичних основ фізичного виховання та реабілітації.

Кузьміна О.В. – завідувач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки.

Борова Т.А. – завідувач кафедри педагогіки та іноземної філології Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та іноземної філології.

Бондаренко В.І. – завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін, безпеки життєдіяльності та автосправи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальнотехнічних дисциплін, безпеки життєдіяльності та автосправи.

Зайцева Л.І. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти Бердянського державного педагогічного університету.

Пучков І.Р. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін та інформатики в початковій освіті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Панченко Л.Ф. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри філософії і освіти дорослих ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Пулка Йоланта – кандидат педагогічних наук, доцент Краківської Академії імені Анджея Фрича Моджевського (Польща).

Слабоуз В.В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (літературний редактор).

Черкашина Л.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (технічний редактор).

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378.147.091.32:378.011.3-051

САЯПІНА Світлана

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Батюка, 19, м. Слов'янск, Донецька обл., Україна, 84116

E-mail: pedagogi@i.ua

БЄЛІКОВА Ганна

здобувач магістерського рівня освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

пров. Вчительський, 1, м.Слов'янськ, Донецька обл., Україна, 84122

E-mail: belikova1809@ukr.net

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКЦІЇ ЯК АКТИВНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті представлено навчальну лекцію в сучасній педагогіці вищої школи як одну з головних форм навчального процесу й один із методів викладання в закладах вищої освіти. Специфіка використання лекції як активної форми навчання майбутніх магістрів педагогіки вищої школи полягає у варіативності, комбінуванні, поєднанні структурних компонентів цієї форми (діалог, монолог, дискусія, проблемні питання, елементи творчої праці, лекція-навпаки, лекція із запланованими помилками тощо).

© Саяпіна С., Белікова Г., 2019

Зазначено, що сучасна лекція – головна інформаційна магістраль у навчальному процесі вищої школи, що сприяє засвоєнню системи знань зі спеціальності, формує широкий професійний світогляд і загальну культуру, наукове мислення.

Лекцію розглядають як одну з форм і методів організації навчального процесу, яка уможливорює творчий підхід до процесу формування майбутніх спеціалістів, посідаючи активну життєву позицію. Надано характеристику лекції-діалогу (визначення теми лекції; визначення проблеми діалогу; уточнення позицій учасників діалогу; виділення головних питань лекції, складання плану лекції; розробка сценарію лекції; репетиція (цього моменту потребує не кожна обрана тема, необхідність виникає тоді, коли діалог будується між людьми, які не узгодили свою позицію), лекції-дискусії (формування певних положень чи понять; обґрунтування цих положень, понять; перелік фактів, доказів, прикладів, цитат, які вказують на протиріччя в підходах до розв'язання проблеми; запрошення слухачів до пошуку логічного співвідношення між сформованим і запропонованим лектором та вказаними підходами, фактами, науковими дослідженнями; узагальнення щодо обраної думки та рекомендації до подальшого вивчення теми, використання теорії в педагогічній практиці), лекції із запланованими помилками.

Ключові слова: лекція, викладач, лекція-діалог, лекція-дискусія, лекція із запланованими помилками, майбутній магістр.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Подальші соціально-економічні й політичні зміни в суспільстві, зміцнення державності України, входження її в цивілізоване світове співтовариство неможливі без структурної реформи національної системи вищої освіти,

---

спрямованої на забезпечення мобільності, працевлаштування та конкурентоздатності фахівців із вищої освіти. Концепція діяльності ДВНЗ«ДДПУ» з підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта/педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки за спеціалізацією Педагогіка вищої школи ґрунтуються на засадах Конституції України, Закону України «Про вищу освіту», «Національної доктрини розвитку освіти», а також на вимогах документів ЮНЕСКО, Міжнародної організації співробітництва й розвитку освіти, які наголошують на необхідності фундаменталізації професійної підготовки викладачів, її неперервності, гуманістичної спрямованості, демократизації, всебічності та варіативності. Сучасні дослідники Н.Мачинська, С.Стельмах та ін. акцентують на тому, що особлива роль у цьому процесі традиційно належить лекції як головній інформаційній магістралі в навчальному процесі вищої школи, що сприяє засвоєнню системи знань зі спеціальності, формує широкий професійний світогляд і загальну культуру, наукове мислення [6].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Узагальнення результатів наукових пошуків уможливорює констатувати, що питання використання активних форм і методів організації педагогічного процесу у ЗВО розглянуто дослідниками в широкому дискурсі. Зокрема, обґрунтуванням теоретичних засад організації навчально-виховного процесу у ЗВО в різний період займалися С.Архангельський, В.Вакуленко, В.Вергазов, С.Вітвицька, А.Молибог, З.Слепкань, Г.Цветкова та ін. Зміст, структура, методи формування професійно-педагогічної майстерності викладацьких кадрів, лекторської майстерності професорсько-викладацького складу стали предметом дослідження В.Гриньової, І.Зязюна, В.Лозової, О.Міщенко, М.Фіцули, І.Харченко, С.Харченка та ін.

Останнім часом висловлюються неоднозначні думки щодо використання лекції як провідної форми навчання у ЗВО: виголошення змісту лекції виключно через зачитування слухачам із численних слайдів, неможливість використання індивідуального підходу до навчання, відсутність стимулів для самостійного розв'язання навчальних, проблемних завдань тощо. Ми дотримуємося тієї думки, що лекція сьогодні є ефективним педагогічним інструментарієм впливу на особистість у процесі її фахової підготовки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Надати характеристику специфіці використання лекції під час навчання майбутніх магістрів ПВШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз стану сучасної науки та практики підготовки кадрів для освітньої галузі уможливило стверджувати, що вміння самостійно й творчо працювати – один із головних критеріїв, які характеризують готовність фахівця до майбутньої професійної діяльності. Такі вміння повинні мати глибоку теоретичну основу й не з'являються самі собою. Необхідна продумана, орієнтована на педагогічну професію система організації навчального процесу, позитивне ставлення студентів до спеціальних предметів, педагогічної практики, відповідний рівень взаємин викладач-студент, студент-викладач, позитивний емоційний клімат [6].

Тому лекція повинна не лише давати інформацію, а й сприяти формуванню фахівця та громадянина, усебічному розвитку молодої людини. Безперечно, лекція є ефективною формою систематичного, живого, безпосереднього контакту свідомості, почуттів, волі, інтуїції, імпровізації, переконаності – синтезу всього багатства особистості викладача з внутрішнім світом студента.

За допомогою лекції слухач входить до багатогранного світу науки, викладач може самовиразитися, стати «володарем думок», почуттів, душ молоді, студент може отримати інформацію в стислій, економічній формі, почути, проаналізувати значну кількість іноді протилежних думок, навчитися орієнтуватися в додатковій літературі, викладач зосереджується на найбільш складних питаннях, у яких важко розібратися самотійно, для магістрантів відкриваються великі можливості для подальшого самовиховання, самоосвіти; для усвідомлення побаченого та почутого, здійснення таких важливих розумових операцій, як аналіз, синтез, узагальнення, порівняння; для розвитку уваги, пам'яті, загальної ерудиції. Ми спираємось на думку Г.Цветкової, що «сучасна лекція – організоване педагогом духовне спілкування групи, змістом якого є наукові знання, результатом – інтелект кожного студента, духовне багатство, враження від дотику до особистості» [1].

Під час підготовки й проведення лекції викладач творчо підходить до складання тексту, тез лекції, виявляє присутню лише йому манеру викладання. Але загальні закономірності процесу пізнання, структура навчання створюють певні обов'язкові етапи роботи над лекцією: підготовка тексту, читання лекції, аналіз. Залежно від досвіду роботи викладач може обрати будь-яку форму запису лекції: повний текст, тези, розгорнутий план, підбір наочності, технічних засобів у відповідній послідовності тощо. Але у всіх випадках лектор чітко повинен уявляти хід лекції, виокремити час на кожне із запитань, продумати можливості розв'язання всіх головних завдань. За змістом лекція повинна відповідати головним дидактичним принципам, мати проблемний чи евристичний характер. На сучасному етапі розвитку методики вищої школи виокремилось декілька підходів до використання творчості в педагогічній

діяльності: творчість викладача інтуїтивна, отже, виключає будь-яке керування; алгоритмізація творчого процесу (творчій діяльності можна навчати); евристичний підхід, який дає можливість не надто жорстокого керування творчістю та її розвитком [3].

Центральною фігурою в процесі лекції є викладач, він організовує та спрямовує процес навчання й керує ним. Але не можна розглядати лекцію як головний та ізольований процес. Тільки цілісний характер організації всіх ланок процесу навчання створює найбільшу ефективність як окремих ланок, так й усього процесу навчання в цілому. Діяльність кожного викладача й навчальна робота кожного магістранта індивідуальні і водночас узагальнені єдиною метою та завданнями навчання. Із погляду наукової організації педагогічної праці навчальний процес – це єдність суб'єктивного в діяльності викладачів і магістрантів. Вихідними є об'єктивні державні вимоги до підготовки спеціалістів вищої кваліфікації за особистого, суб'єктивного, творчого розв'язання цих завдань.

У сучасних дослідженнях проблем вищої школи особливу увагу приділено оптимізації навчального процесу. Лекцію розглядають як одну з форм і методів організації цього процесу, яка дає можливість творчо підходити до процесу формування майбутніх спеціалістів, посідаючи активну життєву позицію. Є ще багато проблем із цього питання, зокрема й правильна побудова лекційних курсів та окремих лекцій, керування в ході лекції, прямий та зворотній зв'язок, критерії якісних оцінок лекцій. Думка всіх дослідників єдина: жодна найбільш досконала машина не здатна замінити живого, емоційного спілкування того, хто навчається, і того, хто навчає, контакту, пов'язаного зі складною розумовою діяльністю, отже, потрібний пошук найбільш ефективних шляхів розширення цих контактів.

У цьому відношенні дуже ефективні лекції-діалоги. Лекція-діалог, як альтернатива традиційній лекції-монологу, більш успішно дозволяє розв'язати деякі проблеми підготовки спеціалістів, привчаючи їх бачити проблему, розглядаючи її з різних поглядів, відбирати оптимальний варіант розв'язання, мотивуючи свій вибір.

Діалог передбачає та поєднує: унікальність і рівність партнерів; різність й оригінальність їхніх думок; орієнтацію кожного на розуміння та на активну інтерпретацію його поглядів із партнером; чекання відповіді та її передбачення у власному висловленні; взаємодоповнення позицій учасників спілкування, співвідношення яких і є метою діалогу.

Використання лекції-діалогу можливе під час викладання всіх предметів психолого-педагогічного циклу, які є на кафедрі ПВШ. Тема повинна передбачати наявність різних думок і можливості їх розглядання з різних позицій. При цьому партнерами під час діалогу можуть бути: викладачі різних навчальних дисциплін; однієї навчальної дисципліни; викладач і група магістрантів. Наприклад, у курсі методики викладання дисциплін у ЗВО «Методика розв'язання педагогічних ситуацій на практичних заняттях у вищій школі» дозволяє організувати діалог між викладачем педагогіки вищої школи, викладачем педагогічного коледжу, магістрантами-практикантами. Під час підготовки до лекції-діалогу важливими моментами є: визначення теми лекції; визначення проблеми діалогу; уточнення позицій учасників діалогу; виділення головних питань лекції, складання плану лекції; розробка сценарію лекції; репетиція (цього моменту потребує не кожна обрана тема, необхідність виникає тоді, коли діалог будується між людьми, які не узгодили власну позицію). Очевидно, що й інформативні, і розвивальні можливості лекції-діалогу в багатьох випадках вищі, ніж можливості традиційної лекції.

Зауважимо, що не менше можливостей має й лекція-дискусія, в якій викладач постійно залучає магістрантів чи гостей (фахівців, викладачів інших дисциплін) до обґрунтування власного погляду. Головне під час використання цієї форми – виникнення протиріч між знаннями лектора й слухачів, між судженнями з проблеми, між теорією та практикою. Підготовка до лекції передбачає те, що лектор у зміст лекції закладає систему проблемних ситуацій, які дозволять у процесі викладання спровокувати суперечки з боку слухачів, бажання уточнити деякі протиріччя, висловити й обґрунтувати власну думку. Лектор може дати слухачам тему, літературу або домашнє завдання для вивчення конкретної проблеми чи окремих питань. Проблеми в лекції можуть ґрунтуватись і на основі попередніх знань магістрантів, без додаткової підготовки.

Під час викладання лектор створює проблемну ситуацію не миттєво, а поступово, поетапно. На наш погляд, найбільш ефективно викладання проблеми за такою схемою: формування певних положень чи понять; обґрунтування цих положень, понять; перелік фактів, доказів, прикладів, цитат, які вказують на протиріччя в підходах до розв'язання проблеми; запрошення слухачів до пошуку логічного співвідношення між сформованим і запропонованим лектором та вказаними підходами, фактами, науковими дослідженнями; узагальнення щодо обраної думки та рекомендації до подальшого вивчення теми, використання теорії в педагогічній практиці.

Зазначимо, що ефективною формою є лекція із запланованими помилками. Вона має проблемність, так скажемо, у чистому вигляді. Серед різноманітних умінь та навичок, якими повинен володіти викладач, не останнє місце посідає вміння оперативно аналізувати й орієнтуватися в інформації та оцінювати її. Подібне вміння можна почати формувати на

лекціях особливого типу, використовуючи принципи ігрової діяльності – конфліктності, несподіваності, проблемності, сумісної діяльності. Структура й методика проведення лекції із запланованими помилками може бути: після оголошення теми лекції несподівано для магістрантів викладач повідомляє, що в ній буде зроблено певну кількість помилок різного типу – змістовні, методичні, помилки, пов'язані з поведінкою викладача. При цьому лектор повинен мати перелік цих помилок на папері, який він на прохання слухачів має подати в кінці лекції. Лекція із запланованими помилками потребує великої лекторської майстерності й почуття відповідальності, чіткого відбору матеріалу для помилок і їх маскуванню у процесі викладання. Найбільш цікаво, що й для викладача конструювання такої лекції – своєрідна перевірка на компетентність. Із погляду методики необхідно в позитивному матеріалі виділити найбільш складні, вузлові моменти й представити їх у формі помилки. При цьому викладання матеріалу повинно бути звичайним.

Поведінка магістрантів на такій лекції характеризується певною двоплановістю: з одного боку, сприймання й осмислення навчальної інформації, а з другого – своєрідна «гра» з викладачем. Саме така активність властива діловим іграм й іншим ігровим формам, що дозволяє використовувати таку лекцію як підготовку до них.

Висновки. Отже, навчальна лекція в сучасній педагогіці вищої школи розглядається як одна з головних форм навчального процесу й один із методів викладання у ЗВО. Специфіка використання лекції як активної форми навчання майбутніх магістрів педагогіки вищої школи полягає у варіативності, комбінуванні, поєднанні структурних компонентів цієї форми (діалог, монолог, дискусія, проблемні питання, елементи творчої праці, лекція-навпаки, лекція із запланованими помилками тощо).

Констатуємо, що сучасна лекція – організоване педагогом духовне спілкування групи, змістом якого є наукові знання, результатом – інтелект кожного студента, духовне багатство, враження від дотику до особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авдіянц Г.Г. Лекція у вищій школі: теорія і практика: Метод. Посібник для ад'юнктів, магістрантів, аспірантів, викладачів вищої школи / Г.Г.Авдіянц / За заг. ред. В.В.Пашутіна. – Донецьк, 2006. – 78 с.

2. Вакуленко В.М. Основи педагогіки вищої школи України / В.М.Вакуленко. – Луганськ: вид-во СНУ, 2001. – 247 с.

3. Вергасов В.М. Активизация познавательной деятельности студентов высшей школы / В.М.Вергасов. – К., 1995. – 175 с.

4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи / С.С.Вітвицька. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.

5. Мачинська Н. Упровадження інноваційних технологій навчання у вищій школі / Н.Мачинська, Ю.Комарова // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер: Педагогіка. – 2015. – № 1. – С. 240–246.

6. Мачинська Н.І., Стельмах С.С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник / Н.І.Мачинська, С.С. Стельмах. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 180 с.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2019.

САЯПИНА Светлана

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84116

E-mail: pedagogi@i.ua

БЕЛИКОВА Анна

соискатель магистерского уровня образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл. Украина, 84122

E-mail: belikova1809@ukr.net

СПЕЦИФИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЛЕКЦИИ КАК АКТИВНОЙ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ПЕДАГОГИКИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Резюме. В статье представлено учебную лекцию в современной педагогике высшей школы как одну из главных форм учебного процесса и один из методов преподавания в учреждениях высшего образования. Специфика использования лекции как активной формы обучения будущих магистров педагогики высшей школы заключается в вариативности, комбинировании, сочетании структурных компонентов этой формы (диалог, монолог, дискуссия, проблемные вопросы, элементы творческого труда, лекция-наоборот, лекция с запланированными ошибками и т.д.). Отмечено, что современная лекция – главная информационная магистраль в учебном процессе высшей школы, способствует усвоению системы знаний по специальности, формирует широкий профессиональный кругозор и общую культуру, научное мышление.

Лекция рассматривается как одна из форм и методов организации учебного процесса, дает возможность творчески подходить к процессу формирования будущих специалистов, занимая активную жизненную позицию. Охарактеризованы лекция-диалог (определение темы лекции, проблемы диалога, уточнения позиций участников диалога, выделение главных вопросов лекции, составление плана лекции, разработка сценария лекции, репетиция (данного момента требует не каждая выбранная тема, необходимость возникает тогда, когда диалог строится между людьми, которые не согласовали свою позицию), лекция-дискуссия (формирование определенных положений или понятий; обоснования этих положений, понятий, перечень фактов, доказательств, примеров, цитат, которые указывают на противоречия в подходах к решению проблемы; приглашение слушателей к поиску логического соотношения между сложившимся и предложенным лектором и указанными подходами, фактами, научными исследованиями; обобщения относительно выбранной точки зрения и рекомендации к дальнейшему изучению темы, использование теории в педагогической практике), лекция с запланированными ошибками.

Ключевые слова: лекция, преподаватель, лекция-диалог, лекция-дискуссия, лекция с запланированными ошибками, будущий магистр.

SAIAPINA Svitlana

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogics of Higher School of the SHEI “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: pedagogi@i.ua

BIELIKOVA Hanna

Applicant of Master's Degree of Education, the SHEI "Donbas State Pedagogical University"

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84122

E-mail: belikova1809@ukr.net

SPECIFIC CHARACTER OF USING THE LECTURE AS AN ACTIVE FORM OF TEACHING FUTURE MASTERS OF PEDAGOGICS OF HIGHER SCHOOL

Summary. The paper presents the teaching lecture in modern pedagogics of higher school as one of the main forms of the learning process and one of the methods of delivering lectures at institutions of higher education. The specific character of using the lecture as an active form of teaching future masters of pedagogics of higher school consists in variability, combination, integration of the structural components of this form (dialogue, monologue, discussion, problem questions, elements of creative work, lecture-vice versa, lecture with planned mistakes, etc.). It is noted that the modern lecture is the main informational highway in the educational process of higher school, which helps to assimilate the system of knowledge in the speciality, forms a wide professional worldview and general culture, scientific thinking.

Key words: lecture, lecturer, lecture-dialogue, lecture-discussion, lecture with planned mistakes, future master.

Abstract. Introduction. Further socio-economic and political changes in society, strengthening the statehood of Ukraine, its entering the civilised world community are impossible without the structural reform of the national system of higher education directed to providing mobility, employment and competency of the specialist of higher education.

Analysis of publications. S. Arkhanhelskyi, V. Vakulenko, V. Verhazov, S. Vitvytska, A. Molyboh, Z. Sliepkan, H. Tsvietkova and other scientists have been engaged in substantiating the theoretical foundations of the organisation of the educational process in institutions of higher education (IHE) in different periods. The content, structure, methods of forming the professional-pedagogical skills of the lecturing staff, lecturing mastery of the pedagogical staff have become the subject of research of such scientists and scholars as V. Hrynova, I. Ziaziun, V. Lozova, O. Mishchenko, M. Fitsula, I. Kharchenko, S. Kharchenko, etc.

Purpose. The purpose of the paper is to present the essence of the specific character of using the lecture in teaching the future masters of pedagogics of higher school.

Results. The lecture is viewed upon as one of the forms and methods of organising the learning process which gives the opportunity to approach creatively the process of forming of future specialists, taking an active life position.

The paper presents the characteristics to the lecture-dialogue (defining the theme of the lecture; identifying the problem of the dialogue; specifying the positions of the participants of the dialogue; highlighting the topical issues of the lecture, compiling the plan of the lecture; developing the script of the lecture; rehearsing (the given moment is not necessary for each theme chosen, the necessity appears only if the dialogue is built between those people whose opinions are contradictory)), the lecture-discussion (forming the concrete regulations or notions; substantiating these regulations and notions; enumerating the facts, evidence, examples, quotations which point to searching for the contradictions in approaches concerning the solution of the problem under study; inviting the listeners to search for the logical correlation between the

formed and the offered by the lecturer and the appointed approaches, facts, scientific investigations; generalizing the chosen point of view and the recommendations concerning further research of the theme, using theory in pedagogical practice), lectures with the planned mistakes.

Conclusion. The specific character of using the lecture as an active form of teaching future masters of pedagogics of higher school consists in variability, combination, integration of the structural components of this form (dialogue, monologue, discussion, problem questions, elements of creative work, lecture-vice versa, lecture with planned mistakes, etc.). It can be stated that the modern lecturer is spiritual communication of the group organised by the pedagogue, the essence of the lecture is scientific knowledge, its result is the intellect of each student, his/her spiritual wealth, impressions from the individual's touch.

REFERENCES

1. Avdiants, H. H. (2006). *Lektsiia u vyshchii shkoli: teoriia i praktyka: Metod. Posibnyk dlia adiunktiv, mahistrantiv, aspirantiv, vykladachiv vyshchoi shkoly [Lecture at higher school: theory and practice: methodical guide for adjuncts, graduate students, postgraduate students, higher school lecturers]*. V. V. Pashutin (Ed.). Donetsk [in Ukrainian].
2. Vakulenko, V. M. (2001). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly Ukrainy [Fundamentals of pedagogics of higher school of Ukraine]*. Luhansk: vyd-vo SNU [in Ukrainian].
3. Vergasov, V. M. (1995). *Aktivizatciia poznavatelnoi deiatelnosti studentov vysshei shkoly [Activization of cognitive activity of higher school students]*. Kiev [in Russian].
4. Vitvytska, S. S. (2011). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly [Basics of pedagogics of higher school]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].

5. Machynska, N. (2015). Uprovadzhennia innovatsiinykh tekhnolohii navchannia u vyshchii shkoli [Implementing innovative technologies of learning at higher school]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Ser: Pedahohika – Scientific Bulletin of Melitopil State Pedagogical University. Series: Pedagogy, 1, 240–246* [in Ukrainian].

6. Machynska, N. I., Stelmakh, S. S. (2012). *Suchasni formy orhanizatsii navchalnoho protsesu u vyshchii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk [Modern forms of organising the learning process at higher school: teaching-methodical manual]*. Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].

(англійською переклала В. Слабоуз – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов ДДПУ)

УДК 373. 211. 24

ПАНАСЕНКО Елліна

докт. пед. наук, професор, професор кафедри педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

пров. Вчительський, 1, м.Слов'янськ, Донецька обл. Україна, 84122

Слов'янськ, Україна

E-mail: ellinapanasenko@ukr.net

ЦВЕТКОВА Ганна

докт. пед. наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

вул. Пирогова, 9, м.Київ, Україна, 03115

E-mail: tsvetkova1271@gmail.com

© Панасенко Е., Цветкова Г., Сурчилова С., 2019

СУРЧИЛОВА Світлана

магістрант, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

пров. Вчительський, 1, м.Слов'янськ, Донецька обл. Україна, 84122

E-mail: sveta15031995@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті порушено проблему формування професійного іміджу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами комунікаційних технологій. Імідж розглянуто як соціально-психологічне явище, що відображає вплив свідомого й несвідомого компонентів психіки різних соціальних груп, мотивації їхньої поведінки, а також формування образів, затребуваних народними масами.

Педагогічний імідж представлено як емоційно забарвлений стереотип сприймання образу педагога у свідомості вихованців, колег, а також у масовій свідомості. Імідж вихователя закладу дошкільної освіти потрактовано як якісну характеристику особистості педагога, що сприяє прояву її внутрішніх установок, особистісних якостей, життєвих позицій, знань і професіоналізму через зовнішні виразники – зовнішній вигляд, поведінку, особливості вербального й невербального спілкування, специфіку оформлення середовища, які суттєво впливають на організацію міжособистісної взаємодії та реалізацію професійних функцій фахівця. Виокремлено дві групи функцій, що реалізує імідж: ціннісні й технологічні.

Основними компонентами професійного іміджу вихователя закладу дошкільної освіти є: візуальний (зовнішній вигляд, невербальні засоби комунікації, предметне середовище вихователя), комунікативний (володіння

технікою та комунікативними якостями мовлення, ораторським мистецтвом), професійний (компетентність вихователя, якість його праці загалом, досвід, репутація, уміння самовдосконалюватися) та внутрішній (педагогічна спрямованість, психічне й психологічне, соціальне й духовне здоров'я, особистісно-професійні якості педагога).

Підкреслено, що вагомим компонентом позитивного професійного іміджу вихователя є низка компетентностей, серед яких чільне місце займає комунікативна компетентність. Ефективним засобом формування професійного іміджу вихователя визнано комунікаційні технології, які належать до розряду професійно зорієнтованих. Сутність комунікативної технології виявляється в тому, що процес навчання будується як процес спілкування. Визначено провідні моделі комунікації, характерні для системи вищої професійної школи, а саме: пізнавальна модель, аксіологічна модель, сугестивна модель, ритуальна модель, експресивна модель.

Ключові слова: імідж, професійний імідж, вихователь, заклад дошкільної освіти, педагогічні технології, комунікаційні технології.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Вхідження України до нового соціокультурного простору як самостійної, незалежної держави з європейським корінням і перспективами розвитку вимагає високого рівня освіченості, культури, кваліфікації майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, професійна діяльність яких є основою трансформації українського суспільства і на індивідуальному, і на соціальному рівнях. Підготовка вихователів має свою специфіку, зумовлену особливостями майбутньої педагогічної діяльності в комунікативному просторі закладів дошкільної освіти, необхідністю розвивати комунікативні знання, уміння й

навички дітей дошкільного віку, потребує системного розкриття змісту їхньої професійної підготовки засобами комунікативних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблему іміджу фахівця вітчизняні та зарубіжні науковці розглядають різнопланово, зокрема: зміст іміджелогії як науки (А. Панасюк, Г. Почепцов, С. Соловійов, В. Шепель); формування професійного іміджу фахівця (М. Вудкок, Ф. Генів, Н. Гузій, Е. Уткін); становлення «Я-концепції» та професійного образу педагога (І. Бех, М. Варбан, М. Зукова, О. Чебикін); міжособистісне сприйняття людьми один одного й особливостей психічного відображення (О. Бодальов, К. Платонов, С. Рубінштейн); професійна підготовка майбутніх вихователів (Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богініч, Н. Гавриш, Т. Поніманська, С. Титаренко, Г. Цветкова).

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретико-прикладних аспектів проблеми формування професійного іміджу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз психолого-педагогічних джерел з проблеми іміджу показав, що в сучасній науці немає єдиного визначення понять «імідж», «педагогічний імідж». Психологи О. Федоркіна та Р. Ромашкіна трактують імідж як «соціально-психологічне явище, яке відображає вплив на нього не лише свідомого, але й несвідомого компонентів психіки різних соціальних груп, мотивації їхньої поведінки, а також формування образів, затребуваних сьогодні народними масами» [10, с. 82 – 84]. У цьому визначенні акцент зроблено на передаванні інформації про суб'єкт у вигляді його іміджу адресату, яким є соціальна група.

Дослідник І. Федоров визначає імідж як «систему соціального програмування духовного життя й поведінки суб'єктів (індивідів і груп) загальноцивілізаційними та ментальними стереотипами й символами групової поведінки, опосередковану потужністю мотивації успіху, еталоном бажаного враження, найкращими здібностями суб'єкта і ситуацією» [Там само, с. 83]. У цьому трактуванні відзначимо мінливість, гнучкість, ситуативність іміджу.

Педагогічний імідж – це емоційно забарвлений стереотип сприймання образу педагога у свідомості вихованців, колег, а також у масовій свідомості. Поняття педагогічного іміджу може розглядатися і як полісемантична категорія, що характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, вміння індивідуалізувати свій образ, надавати йому естетичної виразності. Науковець В. Шепель відмічає, що імідж – це своєрідне збільшуваче скло, яке дозволяє виявитися кращим особистісним і діловим якостям людини, принести у повсякденне спілкування комфорт, створити позитивний настрій. При цьому він виділяє дві групи функцій, що реалізує імідж: ціннісні (котрі свідчать про беззаперечне значення іміджу в побудові здорової душевної організації людини) і технологічні (які дозволяють використовувати імідж за умови знання цих функцій). Складниками іміджу є: зовнішній вигляд; використання вербальних і невербальних засобів спілкування; внутрішня відповідність образу професії – внутрішнє «Я» [5].

Концептуальними засадами формування педагогічного іміджу дослідник А. Калюжний вважає: створення іміджу є тільки доповненням, а не заміною педагогічної діяльності; створення педагогічного іміджу має розпочинатися задовго до професійної педагогічної діяльності [4, с. 45 – 48].

Відома українська вчена К. Крутій підкреслює, що імідж педагога дошкільного навчального закладу може бути представлений як соціально-

---

психологічний образ, створення якого зумовлено наявністю яскраво виражених спонтанно або усвідомлено репрезентованих якостей педагога, що легко сприймається іншими при першому контакті та відповідає очікуванням аудиторії. Такий образ є прологом до формування авторитету [6, с. 21 – 26].

Імідж вихователя закладу дошкільної освіти розуміємо як якісну характеристику особистості педагога, що сприяє прояву її внутрішніх установок, особистісних якостей, життєвих позицій, знань і професіоналізму через зовнішні виразники – зовнішній вигляд, поведінку, особливості вербального й невербального спілкування, специфіку оформлення рукотворного середовища, які суттєво впливають на організацію міжособистісної взаємодії та реалізацію професійних функцій фахівця.

Основними компонентами професійного іміджу вихователя закладу дошкільної освіти є: візуальний (зовнішній вигляд, невербальні засоби комунікації, предметне середовище вихователя), комунікативний (володіння технікою та комунікативними якостями мовлення, ораторським мистецтвом), професійний (компетентність вихователя, якість його праці загалом, досвід, репутація, уміння самовдосконалюватися) та внутрішній (педагогічна спрямованість, психічне й психологічне, соціальне й духовне здоров'я, особистісно-професійні якості педагога).

Формування іміджу педагога є активною цілеспрямованою діяльністю, зорієнтованою на постійне самовдосконалення своєї професійної компетентності, яка має об'єктивне значення для успішної роботи з дітьми. Правильне розуміння навчально-виховного значення іміджу педагога для розвитку молодого покоління формує його відповідальне ставлення до моделювання своєї індивідуальності. Практичне оволодіння вихователем основними принципами вдосконалення професійних компетентностей, зокрема комунікативної, є важливим аспектом становлення позитивного

професійного іміджу. Успішно спроектований педагогічний імідж впливає на самоствердження педагога та його подальше професійне самовдосконалення.

Вагомим компонентом позитивного професійного іміджу вихователя є низка компетентностей, серед яких чільне місце займає комунікативна. Видатна вітчизняна вчена А. Богуш наголошує, що комунікативна компетентність – це вміння адекватно й доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього і мовні, і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення [3, с. 56].

Комунікативна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти передбачає:

- здатність сприймати й адекватно пояснювати поведінку вихованця;
- помічати зміни в його почуттях і вчинках, знаходити причину цього, робити правильні висновки;
- уміння постійно усвідомлювати й правильно реагувати на сприйняття його образу та поведінки вихованцями;
- використовувати такі механізми міжособистісного пізнання, як емпатія (пізнання емоційних станів іншої людини через співпереживання), ідентифікація (у її основі лежить готовність свідомо поставити себе на місце іншої людини, що сприяє розумінню її поглядів, установок, мотивів, бажань тощо), децентрація (здатність людини відійти від власної позиції, сприйняти думку іншої людини).

Ефективним засобом формування професійного іміджу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є комунікативні технології. У соціології та політології комунікативні технології потрактовано як різновид соціальних технологій, здатних до впливу на особистість за допомогою системи соціальних знаків і символів, представлених у процесі комунікації.

До комунікативних технологій у соціальних науках науковці відносять перформанс, паблік рилейшнз, пропаганду, ідеологію. Зазначені види комунікації розглядають і в психолого-педагогічній науці. Найчастіше комунікативні технології слугують засобом для створення соціально-комунікативного продукту.

Комунікативну технологію вчені визначають як:

– результат людської діяльності, яка реалізується з метою вирішення комунікативних завдань (М. Васильєва, Л. Кондрацька та ін.);

– різновид соціальних технологій, які реалізуються під час спілкування (І. Арендачук, А. Беялова та ін.);

– як засіб пізнання й професійної підготовки майбутніх фахівців (О. Антонова, О. Березюк, В. Віролайнен, О. Дубасенюк, Т. Семенюк та ін.).

Отже, комунікативну технологію варто розглядати як різновид педагогічної технології професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що реалізується як комунікативна міжособистісна взаємодія між учасниками освітнього процесу, спрямована на досягнення готовності означених фахівців до професійної діяльності. Отже, комунікативні технології є різновидом величезної сукупності технологій, розроблених і реалізованих у сфері виробництва, духовної й матеріальної культури, науки, інформації. Технологія в найбільш широкому розумінні є визначальним чинником, який демонструє рівень культурної еволюції того чи того суспільства.

Нині комунікативні технології стали особливо активно розроблятися в різних науках у зв'язку з розвитком інформаційного суспільства та спробами вчених осмислити його становлення й цільову сферу. У зв'язку з цим гуманітарними науками стала обґрунтовуватися місія особистості в просторі тотальної комунікації, а також місце й роль комунікативних технологій в

епоху постмодерну. Прихильники теорії інформаційного суспільства виходять з того, що основною його ознакою є не матеріальне виробництво та його можливості, а створення, поширення й споживання інформації [7].

Комунікація окреслюється як інструмент трансляції інформації. Віртуалізація зазначеного процесу трансляції додає комунікативним технологіям особливої специфіки, спонукаючи науковців до розробки й упровадження цих технологій з урахуванням їхнього інформологічного статусу. Інформаційна сутність комунікації може бути визначена в сучасних умовах як соціально зумовлений процес передачі й сприйняття інформації в умовах міжособистісного й масового спілкування за допомогою максимально можливої кількості каналів та комунікативних засобів (вербалізованих чи невербалізованих) [8, с. 60 – 66].

Комунікативна технологія в професійній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти належить до розряду професійно зорієнтованих, причому дослідники окреслюють її як одну з найбільш відомих і прогресивних. Сутність комунікативної технології виявляється в тому, що процес навчання будується фактично як процес спілкування.

Будуючи комунікативні технології в процесі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, важливо брати до уваги також загальний комунікативний фон вищого педагогічного навчального закладу, який розглядається на трьох рівнях – організаційному, дисциплінарному й освітньому. Так, організаційний рівень передбачає наявність соціально-професійних ділових і міжособистісних комунікацій між основними учасниками освітнього процесу – студентами, викладачами й адміністрацією. Дисциплінарний рівень комунікацій визначає ієрархічні зв'язки між учасниками комунікативного процесу, рівень його насиченості залежно від поставлених освітніх завдань. Освітній рівень комунікацій відображає

способи передачі інформації від попереднього до наступного поколінь за допомогою певних суб'єктів (насамперед, викладачів) [9, с. 355].

Специфіка комунікацій у процесі професійної підготовки полягає в тому, що їх можна вивчати в аспекті змісту й технологій. Отже, комунікативні технології ми розглядаємо як систему прийомів і навичок соціально-психологічного впливу суб'єктів освітнього процесу один на одного, у результаті чого забезпечується найбільш ефективний результат – професійна готовність вихователя до майбутньої професійної діяльності.

Попри достатню кількість наукової літератури з проблеми комунікативних технологій, психолого-педагогічний зміст цього феномену окреслений недостатньо чітко. І. Арендачук пропонує визначати комунікативні технології як різновид соціальних, виходячи з того, що результатом застосування цієї технології є людина, майбутній фахівець (у нашому випадку – вихователь), а провідним показником, який може змінюватися, – його комунікативні якості та властивості, значущі для майбутньої професійної діяльності. Науковець виокремив кілька провідних моделей комунікації, характерних для системи вищої професійної школи, а саме:

1) пізнавальну, за якої майбутні фахівці отримують максимальну кількість необхідної професійної інформації, входять у процес коментування отриманих даних, розширюючи таким чином своє комунікативне поле;

2) аксіологічну, спрямовану на розвиток ціннісного світу студентів, розвитку їхньої почуттєвої сфери, виховання з них однодумців у професійній та емоційній площинах;

3) сугестивну, що реалізується з метою якомога сильнішого впливу на студентів з метою внесення доцільних змін у їхню поведінку й відносини з навколишнім світом;

4) ритуальну, за допомогою якої зміцнюються й підтримуються статусні позиції учасників освітнього процесу, а також можуть створюватися нові для підтримки певного наперед окресленого іміджу професії, ЗВО, соціальної групи;

5) експресивну, яка переслідує мету, пов'язану з формуванням психоемоційного настрою, спрямованого на необхідну в процесі навчання дію [2].

Сформовані комунікативні вміння й навички майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти виявляються в здатності до орієнтації в комунікативній ситуації; в умінні прогнозувати розвиток комунікативної ситуації; у спроможності реалізувати комунікативний задум; у здатності до аналізу власного комунікативного потенціалу й потенціалу інших учасників взаємодії; у навичках проходження кризь бар'єри в спілкуванні; в умінні емоційно налаштуватися на ситуацію взаємодії [1].

Висновки. Отже, імідж вихователя закладу дошкільної освіти – це експресивно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога в поданні колективу дітей, колег, соціального оточення, у масовій свідомості тощо. Імідж педагога розглядається як продукт особливої діяльності щодо створення або перетворення іміджу, як результат програми цілеспрямованих професійних зусиль особистості. На підставі проаналізованої наукової літератури сформульовано висновок про комунікативну технологію як різновид технології професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, завдяки якому вона відбувається як комунікативна міжособистісна взаємодія між учасниками освітнього процесу, спрямована на досягнення готовності означених фахівців до професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамова О. А. Специфика профессионального общения в структуре профессиональной деятельности педагога [Електронний ресурс] / О. А. Абрамова // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал). – 2012. – № 1(09). – Режим доступа : http://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/33276/ssoar-mrsp-2012-1-abramova-Specific_professional_communication_in_the.pdf?sequence
2. Арендачук И. В. Коммуникативные технологии в системе высшего образования: психолого-педагогический аспект [Електронний ресурс] / И. В. Арендачук. – Режим доступа : www.sgu.ru/files/nodes/63395/Arendachuk.pdf.
3. Богущ А. М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : монографія / Богущ А. М., Трифонова О. С., Кисельова О. І. та ін. – О. : ПНЦ АПН України, 2008. – 272 с.
4. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вихователя (теоретичний та методичний аспекти) / В. М. Гриньова. – Х. : Основа, 1998. – 300 с.
5. Калюжний А. А. Використання психотехнік у формуванні іміджу вчителя / А. А. Калюжний // Журнал прикладної психології. – 2005. – № 6. – С. 45 – 48.
6. Крутій К. Формування позитивного іміджу навчального закладу / Катерина Крутій // Практика управління дошкільним закладом. – 2011. – № 1. – С. 21 – 26.
7. Лисенко М. В. Інформаційне суспільство як теорія і практика сучасності [Електронний ресурс] / М. В. Лисенко. – Режим доступа : nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/.../04_Lisenko.pdf.

8. Луцишин А. Комунікативна філософія як пропозиція світоглядних парадигмальних змін / Андрій Луцишин // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. філософія. – 2009. – Вип. 12. – С. 60 – 66.

9. Маркова О. Ю. Коммуникативное пространство вуза: субъекты, роли, отношения / О. Ю. Маркова // Коммуникация и образование. – СПб. : С.-Петербург. философ. о-во, 2004. – С. 345–364.

10. Перельгина Е. Б. Психология имиджа : учеб. пособие / Е. Б. Перельгина. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 223 с.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2019.

ПАНАСЕНКО Эллина

докт. пед. наук, профессор, заведующий кафедрой практической психологии, ГБУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84122

E-mail: ellinapanasenko@ukr.net

ЦВЕТКОВА Анна

докт. пед. наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии дошкольного образования и детского творчества, Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

ул. Пирогова, 9, Киев, Украина, 03115

E-mail: tsvetkova1271@gmail.com

СУРЧИЛОВА Светлана

магистрант, ГБУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84122

E-mail: sveta15031995@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИМИДЖА БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ СРЕДСТВАМИ КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Резюме. В статье затронута проблема формирования профессионального имиджа будущих воспитателей учреждений дошкольного образования средствами коммуникационных технологий. Имидж рассмотрен как социально-психологическое явление, отражающее влияние сознательного и бессознательного компонентов психики различных социальных групп, мотивации их поведения, а также формирование образов, востребованных народными массами. Педагогический имидж представлено как эмоционально окрашенный стереотип восприятия образа педагога в сознании воспитанников, коллег, а также в массовом сознании. Имидж воспитателя заведения дошкольного образования истолкован как качественная характеристика личности педагога, которая способствует проявлению ее внутренних установок, личностных качеств, жизненных позиций, знаний и профессионализма через внешние факторы – внешний вид, поведение, особенности вербального и невербального общения, специфику оформления среды, которые существенно влияют на организацию межличностного взаимодействия и реализации профессиональных функций специалиста. Выделены две группы функций, которые реализует имидж: ценностные и технологические.

Основными компонентами профессионального имиджа воспитателя заведения дошкольного образования являются: визуальный (внешний вид, невербальные средства коммуникации, предметная среда воспитателя), коммуникативный (владение техникой и коммуникативными качествами речи, ораторским искусством), профессиональный (компетентность

воспитателя, качество его труда в целом, опыт, репутация, умение самосовершенствоваться) и внутренний (педагогическая направленность, психическое и психологическое, социальное и духовное здоровье, личностно-профессиональные качества педагога).

Подчеркнуто, что важным компонентом положительного профессионального имиджа воспитателя есть ряд компетенций, среди которых главное место занимает коммуникативная компетентность. Эффективным средством формирования профессионального имиджа воспитателя признано коммуникационные технологии, которые относятся к разряду профессионально-ориентированных. Сущность коммуникационных технологий проявляется в том, что процесс обучения строится как процесс общения. Определены ведущие модели коммуникации, характерные для системы высшей профессиональной школы, а именно: познавательная модель, аксиологическая модель, суггестивная модель, ритуальная модель, экспрессивная модель.

Ключевые слова: имидж, профессиональный имидж, воспитатель, заведение дошкольного образования, педагогические технологии, коммуникационные технологии.

PANASENKO Ellina

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Higher School Pedagogy State Higher Educational Establishment «Donbas State Teacher`s Training University»

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84122

E-mail:ellinapanasenko@ukr.net

TSVETKOVA Anna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, head of the department of pedagogy and psychology of preschool education and children's creativity, National Pedagogical Dragomanov University

Pyrohov Street, 9, Kyiv, Ukraine, 01601

E-mail: tsvetkova1271@gmail.com

SURCHILOVA Svetlana

Master, State Higher Educational Establishment «Donbas State Teacher's Training University»

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84122

E-mail: sveta15031995@gmail.com

THE PROFESSIONAL IMAGE FORMATION OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL INSTITUTIONS BY MEANS OF COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Abstract. The article deals with the problem of the professional image formation of future educators of preschool institutions by means of communication technologies. The image of preschool institution educator described as qualitative characteristic of educator's personality, which contributes to manifestation of its internal settings, personal qualities, life positions, knowledge and professionalism through the external expressions – appearance, behavior, the features of verbal and nonverbal communication, the specifics of environmental design. The main components of the professional image of preschool institution educator are: visual, communicative, professional and internal.

It is emphasized that a significant component of the professional educator's image is a number of competencies, among which the communicative competence occupy the leading place. The communication technologies

recognized as the effective means of forming the professional educator's image and belong to the professionally oriented category.

Introduction. The Ukrainian entrance into a new sociocultural space as an independent state with European roots and perspectives of development need a high level of education, culture, qualification of educator's of preschool institutions, whose professional activity is the basis of the Ukrainian society transformation both at the individual and social level.

Analysis of publications. The problem of specialist image is considered by domestic and foreign scholars in various ways, in particular the content of imageology as a science (A. Panasyuk, S. Solovyov, V. Shepel); the formation of a specialist professional image (M. Woodcock, N. Guziy, E. Utkin); the professional training of future educators (L. Artemova, G. Belenka, O. Boginich, N. Havrysh, G. Tsvetkova).

Purpose. The purpose of the article is to study the theoretical and applies aspects of the problem of the professional image formation of future educators of preschool institutions by means of communication technologies

Results. In the article the image considered as socio-pedagogical phenomenon, that reflects the influence of conscious and unconscious psychological components of different social groups, the motivation of their behavior and the formation of images that demanded by the masses. The educator's image of preschool institution described as a qualitative characteristic of educator's personality, its contributed to the appearing of their inner settings, life positions, knowledge and professionalism through external expressions like appearance, behavior, the features of verbal and nonverbal communication, the specifics of environmental design. The valuable and technological function groups signed out. The main components of the professional image of preschool institution educator are: visual, communicative, professional and internal.

It is emphasized that a significant component of the professional educator's image is a number of competencies, among which the communicative competence occupy the leading place. The communication technologies recognized as the effective means of forming the professional educator's image and belong to the professionally oriented category. The essence of communicative technology is that the process of education is build as a process of communication. The leading models of communication that applies to the system of higher professional school are define as cognitive model, axiological model, suggestive model, ritual model, expressive model.

Conclusion. Thus, the image of the educator of preschool institution – is an expressively colored stereotype of the perception of image of educator in the representation children, colleagues, social surroundings to the collective, in the mass consciousness and so on. On the basis of analyzed scientific literature, we can draw a conclusion about the communicative technology as a kind of technology of future preschool institutions educator's professional training, through which it takes place as a communicative interpersonal interaction between the participants of educational process, aimed to the achievement of readiness the designated professionals for the professional activity.

Key words: image, professional image, educator, preschool institution, pedagogical technologies, communication technologies.

REFERENCES

1. Abramova, O. A. (2012). Spetsifika professionalnogo obshcheniya v strukture professionalnoy deyatel'nosti pedagoga [The specifics of professional communication in the structure of professional activity of the teacher]. *Sovremennyye issledovaniya sotsialnykh problem (elektronnyy nauchnyy zhurnal) – Modern social research (electronic scientific journal)*, 1(09). URL: <http://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/33276/ssoar-mrsp-2>

012-1-abramova-Specific_professional_communication_in_the.pdf?sequence.

[In Russian].

2. Arendachuk, I. V. Kommunikativnye tekhnologii v sisteme vysshego obrazovaniya: psikhologo-pedagogicheskiy aspekt [The communicative technologies in the system of higher education: psychological and pedagogical aspect]. URL: www.sgu.ru/files/nodes/63395/Arendachuk.pdf [In Russian].

3. Bohush, A. M., Tryfonova O. S., Kyselova O. I. (2008). Formuvannia movnoi osobystosti na riznykh vikovykh etapakh : monohrafiia [The formation of communicative personality at different age stages: monograph]. Odesa: PNTs APN Ukrainy, 272 p. [In Ukrainian].

4. Hrynova, V.M. (1998). Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vykhovatelya (teoretychnyi ta metodychnyi aspekty) [The formation of the pedagogical culture of the future educator (theoretical and methodical aspects)]. Kharkiv: Osnova, 300 p. [In Ukrainian].

5. Kaliuzhnyi, A. A. (2005). Vykorystannia psyhotekhnik u formuvanni imidzhu vchytelia [The use of a psycho-technician at the teachers image formation]. *Zhurnal prykladnoi psikhologii – The journal of applied psychology*, 6, 45-48. [In Ukrainian].

6. Krutii, K. (2011). Formuvannia pozytyvnoho imidzhu navchalnoho zakladu [The formation of the positive image formation of educational institution]. *Praktyka upravlinnia doshkilnym zakladom – The practice of preschool management*, 1, 21-26. [In Ukrainian].

7. Lysenko M. V. Informatsiine suspilstvo yak teoriia i praktyka suchasnosti [The information society as theory and practice of the present]. URL: nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/.../04_Lisenko.pdf

8. Lutsyshyn, A. (2009). Komunikatyvna filosofiia yak propozytsiia svitohliadnykh paradyhmalnykh zmin [The communicative philosophy as a

proposition of ideological paradigmatic changes]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filosofii – Bulletin of the Lviv University. Philosophy series, 12, 60-66.* [In Ukrainian].

9. Markova, O. Yu. (2004). Kommunikativnoe prostranstvo vuzа: subekty, roli, otnosheniya [The communicative space of the university: subjects, roles, relationships]. *Kommunikatsiya i obrazovanie – Communication and education, 345-364.* [In Russian].

10. Pereligina, Ye. B. (2002). *Psikhologiya imidzha : uchebnoe posobie* [The psychology of the image]. Moscow: Aspekt Press, 233 p. [In Russian].

(англійською мовою переклав Я. Слущкий – викладач іноземної мови, завідувач відділення «Управління та транспорт» Донбаського державного коледжу технологій та управління)

УДК 378.147:81’246.2

ДЬОМІНА Вікторія

доктор пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Батюка, 19, м. Слов'янск, Донецька обл., Україна, 84116

E-mail: yikusya.diomina83@gmail.com

МАТУЩЕНКО Ірина

студентка 5 курсу магістратури педагогіка вищої школи педагогічного факультету, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

пров. Вчительський, 1, м.Слов'янськ, Донецька обл. ,Україна, 84122

E-mail: ira.grigoreva2010@ukr.net

© Дьоміна В., Матущенко І., Гришина Г., 2019

ГРИШИНА Анна

студентка 4 курсу факультету початкової, технологічної та професійної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

пров. Вчительський, 1, м.Слов'янськ, Донецька обл., Україна, 84122

E-mail: agrishina98@gmail.com

ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ-ТЮТОРІВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ

Анотація. Розкриваються теоретичні аспекти проблеми виховання духовних цінностей у майбутніх викладачів-тьюторів в контексті європейського виміру, як спеціалістів з формування особистості майбутнього, який має розвивати потенціал і змодельовати до нього дорогу, та займатися постійною грамотною мотивацією. Визначено, що виховання духовних цінностей у майбутніх викладачів-тьюторів являє собою процес організованого, цілеспрямованого впливу на інтелектуальну та духовно-моральну сфери особистості, що є ядром її внутрішнього світу і призводить до сформованості духовно-моральних цінностей та багатства духовних запитів.

У статті авторами обґрунтовано використання духовних цінностей в процесі духовно-морального виховання майбутніх викладачів-тьюторів відповідно до ціннісних орієнтацій, що припускає єдність особистісного самовдосконалення і форм педагогічного співробітництва. Доведено актуальність сучасних освітніх тенденцій щодо розвитку ціннісних орієнтацій сучасного молодого покоління.

Ключові слова: викладач-тьютор, духовно-моральна сфера особистості, виховний процес у ВПНЗ, міжкультурне спілкування, ціннісні орієнтації.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасне освітнє середовище, як один із соціокультурних і духовних феноменів, дістала нового етапу свого розвитку, пов'язаного зі зміною менталітету суспільства й особистості, зміною ціннісних орієнтацій не тільки у молоді, але й у старшого покоління. Пошук нових пріоритетів йде переважно в двох напрямках: по шляху формування традиційних національних цінностей, що мають особистісне значення, і в напрямку європейських цінностей, пов'язаних з розширенням і поліпшенням сфери наявного життя людини. На все це істотно впливають особливості, притаманні споживацькому суспільству з його егоїзмом і раціоналізмом, замкнутістю на собі і своїх проблемах, з його орієнтацією суцього на інтелектуальні і матеріальні цінності – без належної турботи про цінності духовні.

Сьогодні з особливою гостротою показало, наскільки необхідна визначена система цінностей для кожної людини, для суспільства і держави. Вона є тією основою, спираючись на яку можна будувати нормальні міжособистісні відносини, відносини усередині держави та з Європою. Глобальні процеси «деструкції, що починається», характерні для так званих цивілізованих країн (розпад гуманітарного знання, дегуманізація суспільства, деперсоналізація особистості та ін.) пов'язані саме з кризою цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. На сьогоднішньому етапі в Україні освіта й культура, розвиваючись у взаємодії, забезпечують творчий взаємозв'язок моральних, художніх, інтелектуальних якостей особистості, необхідних майбутньому тьктору. Новий підхід у галузі виховання полягає в тому, щоб організувати процес формування особистості майбутнього викладача-

тьютора на основі взаємозв'язку, взаємного проникнення всіх видів виховання, покликаних формувати загальну культуру особистості у її культурологічному аспекті. Слід зазначити, що у вітчизняній науково-педагогічній думці не достатньо ґрунтовних праць щодо зазначеної тематики, проте наявні окремі розвідки вчених та педагогів-практиків, серед яких А.Бойко (доводить актуальність тьюторства та розкриває особливості становлення викладача-тьютора), О.Руденко (досліджує тьюторство як елемент культури, що сформувалася в історії паралельно культурі викладання і навчання), А. Сучану (досліджує феномен підготовки майбутніх викладачів до тьюторської діяльності) та інші.

Проблема формування системи цінностей досліджується у зв'язку з потребами, інтересами, установками особистості [1]. Духовні цінності не існують у відриві від інших ціннісних відносин. Вони як би накладаються на усі види цінностей, облагороджуючи їх, додаючи людській діяльності гуманістичного змісту, емоційної насиченості. Особливістю духовних цінностей, як чеснот людини, його щиросердечних особистісних якостей є те, що вони соціальні по своїй природі, але індивідуальні за формою вираження.

Дана проблема складна і багатоаспектна. Філософський аспект духовних цінностей розкривається в роботах М. Гегеля, А. Камю, І. Канта, М.Кагана, К. Ясперса. Психологічні підходи до виховання духовних цінностей, засновані на теорії відносин (А. Бодальов, В. М'ясищев).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема ціннісних орієнтацій особливої актуальності здобуває у студентські роки. Майбутній викладач-тьютор займається постійним самоаналізом та міркуванням над власними переживаннями, думками, ставленням до самого себе і до світу, негативізму, катастрофі авторитетів та пошуку свого індивідуального

стилю викладання. Тому постає завдання розробки такої цілісної організації освітнього простору ВПНЗ, що створювала би умови для наповнення внутрішнього світу студентської молоді ціннісним змістом.

Формулювання цілей статті. Завданнями статті є аналіз цієї актуальної проблеми, виявлення протиріч, які існують в процесі виховання духовних цінностей майбутніх викладачів-тьюторів в контексті європейського виміру.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як вже було зазначено, соціально-економічні перетворення, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, значно змінили його соціокультурне життя, позначилися на рівні життя населення, відбилися на ціннісних орієнтирах сучасного покоління, девальвації духовних цінностей, відчуження молоді від інститутів виховання.

У цих умовах завдання збереження загальнонаціональної єдності нашої країни, духовного оздоровлення українського суспільства актуалізують проблему розуміння Іншого як ефективної міжкультурної комунікації представників різних культур і ставлять питання про необхідність формування особистості, яка володіє розвиненою культурою міжнаціонального спілкування, здатна до адекватного розуміння культурних цінностей свого та інших народів, готової долати стереотипи національної самосвідомості і будувати конструктивний діалог з представниками інших культур. Тому особливо гостро встає необхідність виховання духовних цінностей у майбутніх викладачів-тьюторів, як носіїв культури та освітніх ідеологів майбутнього, основою яких є гуманне ставлення людини не тільки до себе, але й до інших людей, до суспільства, природи [4].

Пріоритет виховання духовних цінностей визначається тим, що вони, як найвищі сенси людського життя, виконують функцію регуляторів поведінки, охоплюють усі сторони людського буття, вони містять у собі національні, родини, освітні, суспільні цінності.

Духовні цінності носять загальнолюдський характер, вони приймаються і розвиваються всіма людьми в умовах суспільно-історичних змін цивілізації. Особлива роль у її рішенні цієї актуальної проблеми сучасності належить духовно-моральному вихованню, спрямованому на формування емоційно-мотиваційної сфери особистості. Але сьогодні в цій галузі назрів ряд протиріч. Це протиріччя між традиційними для України, як однієї з слов'янських країн, гуманістичними цінностями і новими ціннісними пріоритетами молоді, пов'язаними з посиленням індивідуалізму і прагматизму; між необхідністю посилення уваги з боку держави і суспільства до проблем виховання й ослабленням виховних функцій, властивих вищій школі; між орієнтацією більшої частини українського суспільства на європейські зразки, високий матеріальний рівень і традиційного українського менталітету, спрямованого на реалізацію вищих, духовних, національних цінностей; між пошуком вищою школою нової системи цінностей, адаптованих до сучасних умов, і педагогічною незатребуваністю цінностей абсолютних (загальнолюдських, християнських); між закладеними в зміст гуманітарної освіти духовними цінностями і недостатнім використанням їхнього потенціалу в навчально-виховному процесі вищої школи; між потребою педагогічної практики в науковому осмисленні інноваційних процесів, що відбуваються в сучасній вищій школі, і недостатньою кількістю наукових досліджень, що охоплюють весь спектр актуальних педагогічних проблем, у тому числі проблем духовно-морального виховання [4].

Ідеологія процесу духовно-морального виховання майбутніх викладачів-тьюторів на основі загальнолюдських цінностей це певна система поглядів, цілей, ідей, що характеризує їх як сферу духовного виробництва, продукт якого – не тільки засвоєння нових знань, а й присвоєння духовних цінностей і особистісних смислів, розкриття сутнісних сил і діяльнісних здібностей майбутніх викладачів-тьюторів, формування в них особистісних орієнтирів і визначеної ієрархії у відносинах зі світом і з собою на основі гуманістичних ціннісних орієнтацій.

В умовах вишів ця мета досягається, насамперед, через засвоєння змісту гуманітарної освіти, опосередковане духовним світом тьютора, де освіта – не тільки вивчення предметів, а розвиток особистості у навчально-виховному процесі ВПНЗ, де на першому плані виступає особистість, суб'єкт, його інтерес, а навчальні предмети – тільки засіб у цій системі виховання. Адже сьогодні повсякчас спостерігається падіння загального рівня культури спілкування, поведінки в суспільстві та міжкультурні протиріччя. Все це зумовлює необхідність у вихованні нової генерації викладачів, педагогів, коучів і тьюторів спроможних адаптуватися у нових полікультурних умовах.

Так на думку А. Бойко, актуальність тьюторства сьогодні зумовлена тим, що тьюторська технологія спрямована на задоволення освітніх потреб особистості, країни і суспільства, впливає їх гармонізації. Саме вона наочно демонструє залежність розвитку країни від результатів освіти окремих індивідів і спрямована на їх піднесення, що визначається необхідністю особистісно-орієнтованої, гуманної педагогічної взаємодії. У зв'язку з цим виникає персоніфікація педагогічної освіти та необхідність

у побудові власної програми викладача-тьютора, яка здійснюється за індивідуальними можливостями [2].

Дослідниця Л. Шеїна розширеною вбачає сутність діяльності викладача-тьютора, зазначаючи, що сучасне тьюторство більший акцент робить на адаптацію до соціуму і саморозвиток індивіда у різноманітних напрямках. На її думку, викладач-тьютор є більш конкретизованим агентом соціалізації, міжкультурного діалогу здійснюючи процес соціальної практики – особливий тип гуманітарного педагогічного супроводу процесу індивідуалізації і прогнозування професійної та життєвої траєкторії тьюторанта [7].

Ми вважаємо, що сучасні тенденції стають визначальними для майбутньої діяльності викладача-тьютора, саме вони зумовлюють необхідність працювати з новими і модними технічними засобами навчання, а також суто предметні знання. У контексті нашого дослідження духовноморальне виховання і розвиток майбутнього викладача-тьютора представляється можливим тільки через культуру.

Зміст духовно-морального виховання засобами діалогу культур є відображенням найважливіших вимірів буття людини, його відносин і діяльності в соціумі, духовній сфері, природі, представлених у змісті освіти. Крім знань і способів діяльності, він містить у собі досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення. Цілісність картини світу і визначення місця людини в ньому досягається комплексом базової та додаткової освіти на основі єдності змістовної і процесуальної сторін навчання, його освітньої, виховної розвиваючої функцій, єдності цілей і цінностей [3].

Звідси до основних завдань виховання майбутнього викладача-тьютора слід віднести такі: ознайомити із сучасними науковими підходами

до проблем культури, духовності особистості; розвивати орієнтацію на вічні духовні цінності культури; розвивати духовно-чуттєвий світ особистості, емоційно-образне мислення, здатність сприймати життя на основі ідеалів краси, добра і любові; формувати почуття духовної єдності поколінь, поваги до культури та історії як рідного народу так і європейських країн; культивувати кращі риси української ментальності – працелюбності, милосердя, патріотизму, доброти та інших добродієв; виховати риси висококультурної людини, яка володіє знаннями про рушійні сили людської діяльності, досвідом етичних відносин, має позитивний духовноморальний потенціал і життєтворчу компетенцію; сформувати особистісну світоглядну орієнтацію на духовні цінності і моральні ідеали народу; стимулювати емоційне переживання студентами особистої причетності до рідної культури й усвідомлення національно-культурної самоідентифікації особистості.

При цьому до змісту навчального матеріалу застосовуються наступні принципи: національно-культурної наступності; науковості; генералізації знань; міжпредметних зв'язків навчання; проблемності викладу; життєво-практичної спрямованості змісту; зв'язку духовносвітоглядного розвиваючого змісту навчання з індивідуальними цілями і життєвими планами особистості.

На матеріалі виховних заходів майбутні викладачі-тьютори виконують спеціально розроблені викладачем творчі завдання, мета яких застосувати отримані знання і сформувати стійкий інтерес у пошуку істини, стимулювати пізнавальну активність особистості в розвитку її рефлексивних і аналітикосинтетичних навичок мислення, сприяти емоційному переживанню і співпереживанню, творчого проектування і

самоорганізації своєї діяльності, розвивають комунікативні і культурно-спрямовані якості майбутнього викладача-тьютора.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Таким чином, виховання майбутнього викладача-тьютора являє собою процес організованого, цілеспрямованого, як зовнішнього, так і внутрішнього впливу на інтелектуальну та духовно-моральну сфери особистості, що є ядром її внутрішнього світу. Його показниками можуть бути: сформованість духовно-моральних цінностей, рівень розвитку самосвідомості, реакція на педагогічний вплив, багатство духовних запитів. Використання духовних цінностей в процесі духовно-морального виховання студентської молоді досягає оптимального рівня, якщо виявлені можливі об'єкти духовних потреб у базовому освітньому компоненті і сполучені з гуманістичною ціннісною орієнтацією викладача-тьютора, що припускає єдність особистісного самовдосконалення і форм педагогічного співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С. Ф. Анисимов. – М.: Мысль, 1988. – С. 15-45.
2. Бойко А. М. Тьютор – якісно вища педагогічна позиція і новий простір духовно-моральної взаємодії / А. М. Бойко // Педагогічні науки : [збірник наукових праць]. – Полтава, 2011. – С. 4–10.
3. Ковальчук Г. В. Етнічна толерантність та культура міжнаціонального спілкування у педагогічному процесі / Г. В. Ковальчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – К., 2011. – Вип. 9. – С. 97–101.

4. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / А.І. Кузьмінський. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2011. – 486 с. – (Вища освіта XXI століття).

5. Сисоєва С. О. Професійна підготовка викладача-тьютора : теорія і методика : [навч.-метод. посіб.] / С. О. Сисоєва, В. В. Осадчий, К. П.Осадча. – Київ, Мелітополь : ТОВ "Видавничий будинок ММД", 2011. – 280 с.

6. Сучану А. К. Формування ціннісно-сміслової готовності до тьюторської діяльності у магістрів гуманітарних спеціальностей : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ася Костянтинівна Сучану. – Кіровоград, 2016. – 266 с.

7. Шеїна Л. О. Тьюторство як комплексний соціальний психолого-педагогічний феномен / Л. О. Шеїна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2014. – № 4. – С. 231–238.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2019.

ДЁМИНА Виктория

доктор пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84116

E-mail: vikusya.diomina83@gmail.com

МАТУЩЕНКО Ирина

студентка 5 курса магистратуры педагогіка вищої школи педагогического факультета, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл. Украина, 84122

E-mail: ira.grigoreva2010@ukr.net

ГРИШИНА Анна

студентка 4 курса факультета ПТПО ГВУЗ «Донбасский государственного педагогического университета»,

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл. Украина, 84122

E-mail: agrishina98@gmail.com

ВОСПИТАНИЕ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ У БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ-ТЮТОРОВ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОГО ИЗМЕРЕНИЯ

Аннотация. Раскрываются теоретические аспекты проблемы воспитания духовных ценностей у будущих преподавателей-тьюторов в контексте европейского измерения, как специалистов по формированию личности будущего, который должен развивать потенциал и смоделировать к нему дорогу. Определено, что воспитание духовных ценностей у будущих преподавателей-тьюторов представляет собой процесс организованного, целенаправленного воздействия на интеллектуальную и духовно-нравственную сферы личности.

В статье авторами обосновано использование духовных ценностей в процессе духовно-нравственного воспитания будущих преподавателей-тьюторов в соответствии с ценностных ориентаций, предполагает единство личностного самосовершенствования и форм педагогического сотрудничества. Приоритет воспитания духовных ценностей определяется тем, что они, как самые высокие смыслы человеческой жизни, выполняют функцию регуляторов поведения, охватывают все стороны человеческого бытия, они включают в себя национальные, общественные ценности.

Ключевые слова: преподаватель-тьютор, духовно-нравственная сфера личности, воспитательный процесс в ВПУЗ, межкультурное общение, ценностные ориентации.

DIOMINA Victoriya

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Pedagogics of Higher School, SHEI «Donbas State Pedagogical University»,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: vikusya.diomina83@gmail.com

MATUSHCHENKO Iryna

student of the 5th year of the master's degree in pedagogy of the high school of the faculty of pedagogy, SHEI «Donbas State Pedagogical University»,

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84122

E-mail: ira.grigoreva2010@ukr.net

HRYSHINA Ganna

4th year student of the Faculty of Primary, Technological and Vocational Education SHEI «Donbas State Pedagogical University»,

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84122

E-mail: agrishina98@gmail.com

EDUCATION OF SPIRITUAL VALUES FOR FUTURE TEACHERS- TUTORS IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN MEASUREMENT

Annotation. The theoretical aspects of the problem of the cultivation of spiritual values in the future teachers-tutors in the context of the European dimension as specialists in shaping the personality of the future, which should develop the potential and simulate the way to it, and engage in constant, competent motivation are revealed. It is determined that the upbringing of spiritual values in future lecturers-tutors is a process of organized, purposeful influence on the intellectual, spiritual and moral spheres of the individual, which

is the core of its inner world and leads to the formation of spiritual and moral values.

Abstract. The authors substantiate the use of spiritual values in the process of spiritual and moral education of future expounders-tutors in accordance with value orientations, which implies the unity of personal self-improvement and forms of pedagogical cooperation. The actuality of modern educational tendencies concerning development of value orientations of modern young generation is proved. The priority of cultivating spiritual values is determined by the fact that they, as the highest meanings of human life, act as regulators of behavior, embracing all aspects of human existence, they include national, social values.

Introduction. The modern educational environment, as one of the sociocultural and spiritual phenomena, has got a new stage in its development, connected with the change in the mentality of society and personality, the change of value orientations not only in young people, but also in the older generation. The search for new priorities takes place mainly in two directions: on the way of the formation of traditional national values of personal importance and in the direction of European values related to the expansion and improvement of the sphere of existing human life.

Analysis of publications. In the national scientific and pedagogical thought, there are not enough solid works on the subject, but there are separate intelligence of scholars and practicing teachers, among them A. Boyko (proves the relevance of tutoring and reveals the peculiarities of the formation of a tutor-tutor), O. Rudenko (explores tutory as an element Culture).

This problem is complex and multifaceted. The philosophical aspect of spiritual values is revealed in the works of M. Hegel, A. Camus, I. Kant,

M.Kagan, K. Jaspers. Psychological approaches to the cultivation of spiritual values, based on the theory of relations (A. Bodalov, V. Myasishchev).

Purpose. The objectives of the article are to analyze this urgent problem, to identify the contradictions that exist in the process of cultivating the spiritual values of future teacher-tutors in the context of the European dimension.

Results. The ideology of the process of spiritual and moral education of future teachers-tutors on the basis of universal values is a certain system of views, goals, ideas that characterizes them as a sphere of spiritual production, whose product is not only the acquisition of new knowledge, but also the appropriation of spiritual values and personal meanings, disclosure the essential forces and activity abilities of future teachers-tutors, the formation of personal orientations in them and a definite hierarchy in relations with the world.

In the conditions of higher education, this goal is achieved, first of all, through the assimilation of the content of humanitarian education, mediated by the spiritual world of the tutor, where education is not only the study of subjects, but the development of personality in the educational process of the Secondary School where the person, the subject, his interest, and educational subjects.

We believe that current trends are crucial for the future work of the tutor, which precisely determine the need to work with new and fashionable technical means of learning, as well as purely substantive knowledge. In the context of our study, the spiritual and moral upbringing and development of the future tutor seems possible only through culture

Conclusion. Thus, the upbringing of the future teacher-tutor is a process of organized, purposeful, both external and internal influence on the intellectual, spiritual and moral spheres of the individual, which is the core of its inner world. Its indicators can be: the formation of spiritual and moral values, the level of

development of consciousness, the reaction to the pedagogical influence, the wealth of spiritual queries.

Key words: lecturer-tutor, spiritual and moral sphere of personality, educational process in higher educational establishments, intercultural communication, value orientations.

REFERENCES

1. Anisimov S.F. (1988) Spiritual values: production and consumption [Collection of scientific works] – *Thought*, M .: 15-45. [in CFSR].

2. Boyko A. M. (2011) Tujtor - a qualitatively higher pedagogical position and a new space of spiritual and moral interaction [collection of scientific works] – *Pedagogical sciences*, Poltava: 4-10. [in Ukrainian].

3. Kovalchuk G.V. (2011) Ethnic Tolerance and the Culture of Interethnic Communication in the Pedagogical Process [Scientific Journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov] – *Pedagogical sciences*, K. : Vol. 9, 97-101. [in Ukrainian].

4. Kuzminsky A.I. (2011) Pedagogy of higher education: Teachers. manual [Higher education of the XXI century] – *Knowledge*, K .: 486 p. [in Ukrainian].

5. Sysoev S.O. (2011) Professional training of teacher-tutor: theory and methodology [teaching method. Manual.] – *Publishing House MMD*, K .: 280 p. [in Ukrainian].

6. Sukhan A. K. (2016) Formation of value-semantic readiness for tutors activity at the masters of the humanities [Diss . Candidate. Ped. Sciences] – *Publishing House NHPU*, Kirovograd: 280 p. [in Ukrainian].

7. Sheina L.O. (2014) Teaching as an Integrated Social Psychological-Pedagogical Phenomenon [Visnyk of Lugansk National University named after Taras Shevchenko] – *Pedagogical sciences*, K. : Vol. 4, 231-238. [in Ukrainian].

(англійською перекладено авторами статті)

УДК 378.015.31-057.87:316.647.5

ГАРАНЬ Наталія

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи, ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Батюка, 19 м. Слов'янськ, Донецька обл., Україна, 84100

E-mail: garan_nat@i.ua

КАРГАНОВА Наталя

студентка 1 курсу, магістратура ПВШ, педагогічний факультет,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., Україна, 84100

E-mail: malyugin50@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Толерантність - це гармонія в багатоманітності

Г. С. Сковорода

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі формування толерантності у майбутніх викладачів у закладі вищої освіти, необхідності виховання сучасної молоді у соціокультурному просторі на засадах гуманістичної освіти. Авторами зроблено аналіз наукових психолого-педагогічних досліджень. Зауважено, що під час навчання в закладі вищої освіти майбутні викладачі повинні навчитись не тільки вдосконалювати свої професійні навички, але й розвивати толерантну особистість. Саме на викладача покладено важливе завдання корегувати та формувати загальнокультурні цінності, виховувати толерантність стосунків,

© Ганарь Н., Карганова Н., 2019

духовність особистості. Особливо підкреслено, що для формування толерантного світогляду та відповідної поведінки майбутнього викладача, навчальний процес має бути організовано як конструктивний критичний діалог, де червоною ниткою проходить домінування ієрархії загальнолюдських цінностей. Зазначено, що необхідно навчити майбутнього педагога проживати як негативні, так і позитивні емоції, робити правильні психологічні установки, корегувати й аналізувати свою поведінку. Підсумком статті є думка про те, що розвиток у майбутнього викладача емоційного інтелекту, емпатії, вміння проживати власні емоції, не травмуючи себе й оточуючих, запобігати внутрішнім психологічним проблемам – чіткий шлях до формування толерантності.

Ключові слова: толерантність, студент, академічна група, заклад вищої освіти, особистість, самооцінка, вища освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У провідних країнах світу науковці почали активно дискутувати про проблеми педагогічної толерантності з кінця 60-х років минулого сторіччя. Вже тоді вони побачили глобальність і спільність проблеми в різних країнах. Після спрощення кордонів між державами, стосунки значно загострилися на усіх рівнях: культурному, міжнаціональному, політичному, економічному, релігійному. Світ став набагато конфліктнішим, що призвело до швидкого прояву негативних соціальних явищ. Нагальна необхідність формування оновленого соціального поля була зумовлена потребою домовлятись. Окреслені складності наявно демонструють періодичні спалахи загострень, що викликає необхідність знаходити спільну мову, налагоджувати відносини. Поряд із цим, оновленню сучасного суспільства сприяють реформації, що відбуваються в освітній системі. Ці події вимагають

розробки та впровадження нових методик, осучаснення освітнього процесу. Вища освіта нового часу має стати більш гуманістичною, базуватися не тільки на загальнолюдських цінностях, а ще й нативно збагачуватись культурно-історичними традиціями. Навчання у закладі вищої освіти не обмежується освітньою програмою, а й формує у студентів чуттєво-практичне відношення до світу: гуманістичні, демократичні погляди, культуру, морально-етичні якості, інтелігентність, креативність, творчість, патріотичність, свідомість. Студентське середовище найчастіше неоднорідне за культурними, соціальними, національними й іншими характеристиками. Під час перебування у закладі вищої освіти студенти мають відчувати повагу, особливе ставлення до себе. Тому проблема формування толерантності у майбутніх викладачів вищої школи, як у професіональному масштабі, так і у загальнолюдському, є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Варто зауважити, що проблема формування толерантності у майбутніх викладачів у закладі вищої освіти не є новою. Зроблений нами аналіз науково-педагогічних досліджень, монографій, статей, публіцистичних праць доводить, що практиками та теоретиками психолого-педагогічної науки приділено значну увагу дослідженню цього питання. У сучасній науково-педагогічній науці вже склалися передумови та накопичені певні джерела щодо осмислення сутності та феномена «толерантність» і його особливої значущості для формування професіоналізму майбутнього викладача. Так, дисертація Чирва Я. є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування міжетнічної толерантності в іноземних студентів класичних університетів.

Автором розкрито суть і зміст міжетнічної толерантності студентів, визначено специфіку формування цієї толерантності в студентів-іноземців у межах класичного університету. Теоретично доказано педагогічні умови формування міжетнічної толерантності в іноземних студентів класичних університетів [9]. У науковій роботі Олексюк Л. обґрунтовано педагогічні умови формування толерантності студентів (створення позитивного психоемоційного середовища на основі міжкультурного діалогу суб'єктів педагогічної взаємодії; реалізація аксіологічного підходу на заняттях із дисциплін гуманітарного циклу; формування здатності до толерантної поведінки в економічній галузі засобами інноваційних технологій) та методику їхньої реалізації [4]. У роботі Барбелко Н. розглянуто науково-теоретичні засади виховання міжкультурної толерантності студентів коледжів у процесі вивчення іноземної мови. Здійснено теоретичний аналіз проблеми міжкультурної толерантності у науково-педагогічній літературі та охарактеризовано підходи до вивчення проблеми міжкультурної толерантності; розглянуто генезис поняття "толерантність" [1].

Наукові пошуки Гордієнко Ю. присвячено проблемі формування педагогічної толерантності майбутніх учителів іноземних мов початкової школи. Окреслено сутність поняття "педагогічна толерантність майбутніх учителів іноземних мов початкової школи", обґрунтовано модель педагогічної толерантності майбутніх учителів іноземних мов початкової школи, виокремлено її компоненти, критерії та показники [2]. У дисертації Зінченко А. схарактеризовано теоретичні засади організації процесу толерантної комунікації у вищій школі. З'ясовано сутність, розроблено структуру, критерії та показники комунікативної толерантності майбутнього педагога, проведено діагностику її сформованості в студентів педагогічних спеціальностей університету [3]. Роботу Чжан Сяосін

присвячено вивченню проблеми виховання етнічної толерантності студентів засобами клубної діяльності [8, с. 119-125].

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні проблеми формування толерантності в майбутніх викладачів у закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Толерантність сама собою часто недооцінюється. "Фактично толерантність (як позиція та ставлення) набуває різних форм, як і, в свою чергу, толерантність (як практична дія), котра може бути також організована по-різному. Навіть найбільш неохочі та хисткі форми організації толерантності – це вже досить добре, оскільки вони надто рідкісні в історії людства, а тому потребують не лише практичної, а й теоретичної оцінки" [6, с. 37] Філософське судження М. Уолцера та багатьох світових авторів про цінність будь-якої з форм толерантності підтверджує необхідність її формування на всіх рівнях розвитку людини. Людина – результат суспільно-історичного, соціального розвитку, його суб'єкт. І саме викладач має важливе завдання корегувати та формувати загальнокультурні цінності, виховувати толерантність стосунків, духовність особистості. Свобода вибору, розкриття людського буття з великим акцентом на емоційність природи, "прикордонність ситуації". Ж.-П. Сартр описує життєву складну ситуацію, коли перед юнаком постає вибір: йти на війну та захищати Батьківщину, чи залишитись з хворою матір'ю, бо без його допомоги вона помре [10, с. 319-344]. Автор зазначає, що кожен із варіантів має право бути. Юнак повинен мати певні особистісні якості, щоб зробити складний вибір: моральна мудрість, життєвий досвід, єдність розуму та совісті. Людина кожного дня робить вибір. Проблема вибору

постає перед кожною людиною, незалежно від віку, соціального статусу, расової приналежності. Вибір між зиском і моральними цінностями, добром і злом, вибір віросповідання, вибір професії, вибір із ким спілкуватися, вибір дружини чи чоловіка, вибір імені для дитини, вибір школи, ЗВО тощо. Ми згодні з екзистенціальністю Ж.-П. Сартра. Кожен із виборів вірний для одного, але не вірний із позиції іншого. "Я обираю, тобто я існую...". Вибір – це самовизначення. Дуже часто вибір більшості людей залежить від думки оточуючих. Саме тому формування додаткових резервів студентського особистісного самотворення, базових якостей – є метою виховного процесу у ЗВО.

Потреба самотворення виникає за умови набуття особистістю моральних цінностей, духовного росту, прийняття своїх внутрішніх позитивних змін. Студент повинен навчитись не тільки вдосконалювати свої професійні стосунки, розвивати свою толерантну особистість. Толерантність формується на засадах визнання імперативних норм, прав, основних свобод людини. Виховання особистості – різномірний масив формуючих методичних інституцій і заходів: дитячий садочок – родина – школа – оточення – заклад вищої освіти –...

Ефективність навчально-виховного процесу залежить від якості сформованості, цілісності особистості, викладацького впливу. Тому формування толерантності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів має вирішальне стратегічне значення. Інтолерантна людина – конфліктуюча, не терпима, нервова, роздратована. З точки зору біології та фізіології інтолерантна людина частіше хвора на психічні розлади, неврози, що виникають на фоні роздратованості, внутрішніх конфліктів, накопичення стресів, скритих фобій. Латентність психічних відхилень має ефект вибухівки. Людина, яка має розлади вищої нервової діяльності – має

дуже великі проблеми, пов'язані з порушеннями серцево-судинної системи, розумової діяльності, розлади обміну речовин. Людські емоції – підсвідома реакція на зовнішні подразники, реакційний захист організму від стресу.

Необхідно навчити майбутнього педагога проживати як негативні так і позитивні емоції, робити правильні психологічні настанови, корегувати й аналізувати свою поведінку. Людина з нестабільною психікою може виховати людину з фобіями та такими ж психічними розладами. Саме тому важливо приділяти багато уваги формуванню толерантної поведінки у майбутніх викладачів вищих закладів освіти, запорукою чого є розвинений емоційний інтелект, рефлексія, емпатія (особливо соціальна), відповідного світогляду, що спрямовуватиме на шлях толерантності. Для формування толерантності як світогляду та відповідної поведінки увесь навчальний процес у ЗВО має бути організовано як конструктивний критичний діалог, де червоною ниткою проходить домінування ієрархії цінностей. Майбутній викладач повинен навчитись не тільки вдосконалювати свої професійні навички та стосунки, але й формувати свою толерантну особистість.

Успішне вирішення окреслених проблем пов'язано з розробкою та впровадженням інноваційних технологій. Надзвичайну важливість має також позитивний мікроклімат в академічній групі, толерантні відносини, настанови на формування в студентів позитивної «Я – концепції».

Процеси, що відбуваються у сучасному суспільстві, призводять до стрімкого розшарування за національними, релігійними, мовними, культурними ознаками, що викликає необхідність у формуванні міжетнічної толерантності в студентів. Окреслена проблема надзвичайно

актуалізується недостатнім рівнем підготовки майбутніх викладачів до організації та проведення цього виду діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи, можна зауважити, що формування толерантності – це створення певних умов для надбання необхідних якостей і властивостей, що також передбачає високий рівень духовно-педагогічної культури викладача, здатного скеровувати навчально-виховний процес на розкриття власної самоцінності кожного студента, розвитку особистості з пріоритетним відчуттям власної гідності та внутрішньої свободи. Розвиток у майбутнього викладача емоційного інтелекту, емпатії, вміння проживати власні емоції, не травмуючи себе й оточуючих, запобігати внутрішнім психологічним травмуванням – чіткий шлях до формування толерантності. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у висвітленні практичного досвіду роботи кураторів академічних груп ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний університет" із формування толерантності у студентів, а також у дослідженні роботи педагога-тьютора з формування толерантності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барбелко Н. С. Виховання міжкультурної толерантності студентів коледжів у процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.07 - теорія і методика виховання / Н. Барбелко; Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. – Умань, 2015. – 20 с.

2. Гордієнко Ю. А. Формування педагогічної толерантності майбутніх учителів іноземних мов початкової школи : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Ю. Гордієнко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2017. – 20 с.

3. Зінченко А. В. Формування комунікативної толерантності студентів педагогічних спеціальностей університету в процесі гуманітарної підготовки : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / А. В. Зінченко; Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2012. – 20 с.

4. Олексюк Л. С. Формування толерантності студентів у міжнаціональному середовищі вищих навчальних закладів економічного профілю: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 - теорія і методика виховання / Леся Степанівна Олексюк; Тернопільський нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2013. – 295 с.

5. Сартр Ж.-П. Сумерки богів / Жан-Поль Сартр – М.: Политиздат, 1989. – с. 319-344.

6. Тодорцева Ю. В. Педагогіка толерантності: Методичні рекомендації / Ю. В. Тодорцева. – Одеса: ПНЦАПН України, 2004. – 90с.

7. Уолцер М. Про толерантність / Майкл Уолцер – Х., 2003. – С. 26-49.

8. Чжан Сяосін Виховання етнічної толерантності студентів засобами клубної діяльності / Сяосін Чжан // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. – 2017. – Вип. 23. – С. 119-125.

9. Чирва Я. О. Формування міжетнічної толерантності в іноземних студентів класичних університетів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання; 01 Освіта / Педагогіка / Я. О. Чирва; ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка". – Старобільськ. – 2018. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2019.

ГАРАНЬ Наталья

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи, ГВУЗ
«Донбасський державний педагогічний університет»

ул. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84100

E-mail: garan_nat@i.ua

КАРГАНОВА Наталья

студентка 1 курса педагогического факультета, ГВУЗ «Донбасский
государственный педагогический университет»

ул. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84100

E-mail: malyugin50@ukr.net

**ФОРМИРОВАНИЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ У БУДУЩИХ
ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ВЫСШЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

Резюме. В предлагаемой статье рассматривается актуальная проблема формирования толерантности у будущих преподавателей в учреждении высшего образования. Авторами сделан анализ научных психолого-педагогических исследований по данной теме. Отмечено, что во время учебы в заведении высшего образования будущие преподаватели должны научиться не только совершенствовать свои профессиональные навыки, но и развивать толерантную личность. Именно на преподавателя возложено важное задание формирования общекультурных ценностей, воспитания толерантной, высокодуховной личности. Особенно подчеркнуто, что необходимо научить будущего педагога проживать как негативные, так и позитивные эмоции, делать правильные умозаключения.

Ключевые слова: толерантность, студент, академическая группа, учреждение высшего образования, личность, самооценка, высшее образование.

GARAN Natalya

candidat of pedagogical Sciences, Assistant Professor of the department of pedagogics of the higher school of state University «Donbass state pedagogical University»

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: garan_nat@i.ua

KARHANOVA Natalia

Student of the 1st year of studying of the Pedagogical Faculty, SHEI “Donbas Sate Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: malyugin50@ukr.net

FORMING TOLERANCE OF FUTURE LECTURERS AT INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Abstract. Introduction. The article is devoted to the problem of forming tolerance of future lecturers at institutions of higher education, of necessity to bring up the youth of today in the sociocultural space based on humanistic education. The authors have analysed the scientific psychological and pedagogical studies. It is noted that when studying at the institution of higher education future lecturers should learn not only to master their professional skills but also to develop tolerant personalities. It is the lecturer who performs the important task to correct and form common cultural values, to cultivate tolerance of relationships, the spirituality of the individual. It is particularly emphasized that in order to form a tolerant outlook and appropriate behaviour of the future lecturer, the learning process should be organised as a constructive critical dialogue, where the dominant hierarchy of universal values stands out.

Analysis of publications. Modern scientific-pedagogical science has already formed preconditions and accumulated certain sources for understanding

the essence and phenomenon of “tolerance” and its special significance for forming the professionalism of the future lecturer. Thus, the thesis of Chyrva Ya. is a theoretical and experimental study of the problem of forming interethnic tolerance in foreign students of academic universities. In the scientific study of Oleksiuk L. The pedagogical conditions for students’ tolerance formation (creating a positive psycho-emotional environment on the basis of intercultural dialogue of subjects of pedagogical interaction, implementing the axiological approach in classes on disciplines of the humanitarian cycle, forming the ability to tolerant behaviour in the economic sphere by means of innovative technologies) and the methods of their implementation are grounded. In the work of Barnelko N., the scientific and theoretical factors of upbringing intercultural tolerance of students’ of colleges in the process of learning a foreign language.

Purpose. The purpose of the paper is to highlight the problems of forming tolerance of the future lecturer at the institution of higher education.

Results. The effectiveness of the educational-upbringing process depends on the quality of the formation, integrity of the individual, teaching influence. Therefore, forming tolerance of future lecturers of higher educational institutions has crucial strategic importance. It is necessary to teach the future lecturer to live through both negative and positive emotions, to make correct psychological instructions, to correct and analyse his/her behaviour. A person with an unstable psyche can educate a person with phobias and the same psychological disorder. That is why it is important to pay much attention to forming tolerant behaviour among future lecturers of higher educational institutions, which is the key to developing emotional intelligence, reflection, empathy (especially social), an appropriate outlook that will lead to a path of tolerance. To form tolerance as an outlook and appropriate behaviour, the whole

learning process in the IHE must be organised as a constructive critical dialogue, where the dominant hierarchy of values stands out. The future lecturer must learn not only to improve his/her professional skills and relationships but also to form his/her tolerant personality.

The processes taking place in modern society lead to a rapid stratification of national, religious, linguistic, and cultural characteristics, which necessitates the formation of interethnic tolerance among students. This problem is extremely urgent due to the inadequate level of training of future lecturers for organising and conducting this type of activities.

Conclusion. Summing up, it can be noted that forming tolerance is creating certain conditions for acquiring the necessary qualities and properties, which also implies a high level of spiritual and pedagogical culture of the lecturer, capable of directing the educational process to revealing the self-esteem of each student, to developing the individual with a priority sense of his/her own dignity and internal freedom. Developing emotional intelligence, empathy, ability to live through his/her own emotions without injuring himself/herself and others, preventing internal psychological trauma in the future lecturer is a clear path to form tolerance. The prospects of further studies are seen in covering the practical experience of the supervising professors of the academic groups of the SHEI “Donbas State Pedagogical University” as to form tolerance of students, and also in investigating the pedagogue-tutor’s work concerning forming tolerance

Key words: tolerance, student, academic group, institution of higher education, personality, self-esteem, higher education.

REFERENCES

1. Barbelko N. S. Vykhovannia mizhkulturnoi tolerantnosti studentiv koledzhiv u protsesi vyvchennia inozemnoi movy : avtoref. dys. na zdob. nauk.

stup. kand. ped. nauk : 13.00.07 - teoriia i metodyka vykhovannia / N. Barbelko; Umanskyi derzh. ped. un-t im. P. Tychyny. – Uman, 2015. – 20 s.

2. Hordiienko Yu. A. Formuvannia pedahohichnoi tolerantnosti maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov pochatkovoї shkoly : avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. ped. nauk : 13.00.04 - teoriia i metodyka profesiinoї osvity / Yu. Hordiienko; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2017. – 20 s.

3. Zinchenko A. V. Formuvannia komunikatyvnoi tolerantnosti studentiv pedahohichnykh spetsialnostei universytetu v protsesi humanitarnoi pidhotovky : avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. ped. nauk : 13.00.04 - teoriia i metodyka profesiinoї osvity / A. V. Zinchenko; Cherkaskyi nats. un-t im. B. Khmelnytskoho. – Cherkasy, 2012. – 20 s.

4. Oleksiuk L. S. Formuvannia tolerantnosti studentiv u mizhnatsionalnomu seredovyschi vshchych navchalnykh zakladiv ekonomichnoho profilii: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 - teoriia i metodyka vykhovannia / Lesia Stepanivna Oleksiuk; Ternopilskyi nats. ekon. un-t. – Ternopil, 2013. – 295 s.

5. Sartr Zh.-P. Sumerky bohov / Zhan-Pol Sartr – M.: Polytyzdat, 1989. – c. 319-344.

6. Todortseva Yu. V. Pedahohika tolerantnosti: Metodychni rekomendatsii / Yu. V. Todortseva. – Odesa: PNTsAPN Ukrainy, 2004. – 90s.

7. Uoltser M. Pro tolerantnist / Maikl Uoltser - Kh., 2003. - S. 26-49.

8. Chzhan Siasin Metody formuvannia etnichnoi tolerantnosti studentskoi molodi / Siasin Chzhan // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 11. Sotsialna pedahohika.– Vypusk 22: zbirnyk naukovykh prats. – K.: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2016. – S. 103-109

9. Chyrva Ya. O. Formuvannia mizhetnichnoi tolerantnosti v inozemnykh studentiv klasychnykh universytetiv: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk za spetsialnistiu 13.00.07 – teoriia i metodyka vykhovannia; 01 Osvita / Pedagogika / Ya. O. Chyrva; DZ "Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka". – Starobilsk. – 2018. – 22 s.

(англійською переклала В. Слабоуз – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов ДДПУ)

УДК 378.147.091.3.

ДЬОМІНА Вікторія

доктор пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Батюка, 19, м. Слов'янск, Донецька обл., Україна, 84116

E-mail: vikusya.diomina83@gmail.com

КОТИЛЯК Анастасія

магістрантка факультету педагогічної освіти освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

пров. Вчительський, 1, м.Слов'янськ, Донецька обл. Україна, 84122

E-mail: kotulyaknastya@gmail.com

ВІШНЯКОВА Алла

магістрантка факультету ПТПО ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», С

пров. Вчительський, 1, м.Слов'янськ, Донецька обл. Україна, 84122

E-mail: vishnyakova.96@ukr.net

© Дьоміна В., Котиліяк А., Вішнякова А., 2019

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. Сучасні тенденції педагогічної науки ставлять перед освітянами завдання пошуку інноваційних методів навчання й виховання. Викладачі повинні за допомогою нових форм навчального процесу спонукати магістрантів до креативного мислення й усвідомлення реальних життєвих ситуацій. Це має відобразитися у бачення себе у соціумі, у професії; формувати власні цінності та поведінкові реакції. Цьому процесу може сприяти використання навчальних тренінгів, як одного з методів інтерактивної взаємодії.

У запропонованій статті авторами доводиться актуальність формування ціннісних орієнтацій у нового покоління майбутніх викладачів. Розкрито аспекти формування цінностей та ціннісних професійних орієнтацій у майбутніх викладачів ВНЗ. Подано підходи до визначення понять цінність, ціннісні орієнтації, інтерактив у науковій парадигмі. Визначено значення ціннісних орієнтацій педагога у сучасному процесі формування моральних переконань магістрантів. Досліджено сучасний стан професійних цінностей майбутніх викладачів у фаховій підготовці вищих закладів освіти.

Ключові слова: вища освіта, інноваційні методи навчання, інтерактивна взаємодія, майбутні викладачі, педагогіка вищої школи, самовдосконалення, ціннісні професійні орієнтації.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Реалії сьогодення надзвичайно гостро висвітлюють потребу українського суспільства у висококваліфікованих педагогічних кадрах, здатних до

постійного самовдосконалення та саморозвитку, що зумовлює підвищення якості їхньої професійної підготовки. Останні дослідження окреслюють стратегію практичних побудов, залучаючи систему освіти до розвитку ціннісно-сислової сфери особистості на педагогічних засадах. Виявлення й оцінка ціннісних пріоритетів сучасного викладача, розвиток його аксіосфери, аксіологізація професійно-педагогічної діяльності, розробка інваріантного ядра ціннісно-орієнтаційних якостей особистості майбутнього викладача, дослідження специфіки ціннісних орієнтацій у процесі його професійної підготовки це питання, які набувають на сьогодні стратегічного характеру і є одними з найважливіших й актуальних завдань вищої педагогічної школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що проблема формування ціннісних професійних орієнтацій молоді особистості перебуває у центрі уваги багатьох вчених та педагогів. Можемо зазначити, що сам термін «орієнтація» набув наукової значущості завдяки роботам Т.Парсонса – засновника теорії дії і системно-функціональної школи в соціології. Орієнтація походить з французького *orientation* і в буквальному значенні означає «спрямований на схід». Далі, зокрема, такі вчені, як Кондрашова Л. досліджувала у своїй роботі керування у студентів своїм особистісним самовдосконаленням, як інструментом для власного та професійного росту молодого фахівця, вироблення ціннісних професійних орієнтацій [2]; А. Лазарук впроваджував наукове обґрунтування цінностей людини [3]; О.Анісімов та Г. Васянович у своїх роботах висвітлювали проблеми формування ціннісних орієнтацій у вищій освіті, досліджували методологію розвитку та вдосконалення професійної етичної культури, професійних цінностей працівників ВНЗ; Г. П'ятаков та Н.Заячківська у своїх роботах займалися питанням застосування інтерактивних методів навчання у

вищій школі [6]. Також Л. Галіцина запропонувала низку навчальних тренінгів для поліпшення результатів навчання [1].

Мета статті: розкрити виховні можливості використання тренінгів у навчально-виховному процесі вищої школи з умовою формування ціннісних професійних орієнтацій майбутніх викладачів.

Виклад основного матеріалу. Кожна молода людина усвідомлює умови власного існування, поставлену мету та засоби її здійснення, регулятивні соціальні рамки, форми контролю, власні намагання та міру їхньої реалізації. Особливістю притаманній індивіду є здатність надавати речам та явищам дійсності певних ціннісних рис, здійснювати їх певну оцінку. У такому разі цінності у певній мірі керують людськими діями, визначають їх зміст, послідовність, утворюють сукупність ознак і явищ, котрими керується індивід у своїй поведінці.

Головним завданням ВНЗ є підготовка не просто фахівців, а професіоналів своєї справи. Сьогодні одною із провідних позицій у структурі процесу формування особистості висуваються духовні, ціннісні та морально-етичні аспекти професійної діяльності. Саме тому проблема полягає в ефективному формуванні ціннісних орієнтацій у системі професійної підготовки майбутніх викладачів. Магістрант повинен мати якості, які відображають фахову компетентність (сукупність знань, умінь, навичок і здатність їх використовувати в певній галузі фахової діяльності, здатність орієнтуватись у життєвих ситуаціях; працювати над своїм розвитком), ціннісні орієнтації, соціальну спрямованість.

Відповідно, професійні цінності – це орієнтири, на основі котрих людина обирає, опановує і виконує свою професійну діяльність. Професійні цінності – це віддзеркалення вимоги професії та суспільства до аксіосфери особистості фахівця. На нашу думку, поняття «професійні

ціннісні орієнтації» може бути застосоване у широкому сенсі – у контексті будь-якої професійної діяльності людини, та більш деталізованому – відповідно конкретного її різновиду, наприклад, педагогічної професійної діяльності. Професійні цінності педагогічних фахівців визначаються сучасними цінностями освіти, її цілями, принципами, нормами, та будучи інтеріоризовані особистістю викладача, стають професійними ціннісними орієнтаціями.

Професійні ціннісні орієнтації, як індивідуальні (особистісні) утворення, є ті ціннісні орієнтації фахівця, наявність яких забезпечує якісне виконання фахівцем професійної діяльності. Різноманітні сфери професійної діяльності сучасної людини висувають вимоги не тільки до спеціальних професійних знань, умінь і навичок, особистісних якостей, а і до ціннісної спрямованості, ціннісних ставлень, позицій, переконань.

Становлення професійних ціннісних орієнтацій відбувається у взаємодії двох полярностей у єдиному полі – особистості і професії, які обумовлюють розвиток одна одної. Основні вимоги до професійних ціннісних орієнтацій викладача ґрунтуються на цінностях сучасної освіти, які втілюються у меті, гуманістичній парадигмі, концептуальних підходах і принципах.

Під професійними ціннісними орієнтаціями викладача ми розуміємо систему професійної спрямованості та ставлення до педагогічної діяльності та її різних сторін, що відображають змістовну сторону, основу і сутність професійної діяльності. Вони визначають її цілі і засоби, регулюють поведінку особистості у професійній діяльності. Професійні ціннісні орієнтації – це інтеріоризовані (прийняті) особистістю специфічні визначення об'єктів чи суб'єктів професійної сфери як значущих відносно професійних потреб. Вони виступають регулятором її діяльності

(виконують нормативну функцію) за допомогою дії на систему професійних мотивів.

Таким чином, ми робимо висновки, що ціннісні професійні орієнтації мають значущу роль у самореалізації і становленні молоді особистості. Задача ВНЗ полягає у тому, щоб правильно організувати навчальний процес, який сприяє формуванню самостійного мислення магістра, підштовхнути його до уміння власноруч розв'язувати різноманітні задачі, з якими він стикається під час здобування вищої освіти. Саме за допомогою тренінгів, як однієї форми інтерактивної взаємодії, можна організувати навчальний процес найбільш ефективно та у творчому ключі. У тренінговій групі магістранти набувають певного соціального досвіду, пропонують зразки розв'язання штучно створених навчальних ситуацій, що можуть бути підґрунтям, до розв'язання реальних життєвих ситуацій і формуванню більш чітких ціннісних орієнтацій.

Регулярне використання інтерактивних тренінгів під час освітнього процесу дає змогу поглибити такі поведінкові реакції, як усвідомлення своїх власних мотивів, поглиблення відповідальності за самого себе, прийняття себе таким яким є на даний момент. Включаючи інтерактивний тренінг у навчальний процес викладач принципово змінює свою роль, він стає фасилітатором, помічником магістранта і супроводжує його на шляху особистісного зростання [1, с.14]. Перед викладачем постає завдання так організувати діяльність магістрів, щоб було досягнуто найважливіші цілі особистісного зростання під час проведення тренінгу. В ігровій ситуації магістранти можуть проявити свої творчі, професійні та інтелектуальні здібності, поглянути на себе з іншого боку, відчувати колективний дух та навчитися вирішувати різноманітні завдання разом з командою своїх товаришів по навчанню.

Сучасний період оновлення всіх сфер соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Ми можемо зазначити, що саме інтерактивність освіти сприяє формуванню як предметних умінь і навичок, так і загальнонавчальних, виробленню життєвих та професійних цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, розвитку комунікативних якостей особистості. «Інтерактивне навчання (від англ. *inter* – взаємний, *act* – діяти), за визначенням О.Пироженко, це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність» [5, с.192].

Інтерактивне навчання змінює звичні ілюструючі форми на діалогічні, що ґрунтуються на взаємодії та взаєморозумінні. Враховуючи вищесказане, можна відзначити такі методичні особливості організації інтерактивного навчання: застосування проблемних ситуацій та формулювань, відповідна організація навчального простору, що сприяє діалогу, мотиваційне забезпечення спільної діяльності, дотримання правил навчального співробітництва, використання комунікативних методів і прийомів, оптимізація системи оцінювання процесу та результатів спільної діяльності, розвиток навичок самоаналізу і самоконтролю індивідуальної та групової діяльності.

Головна риса інтерактивного навчання - використання власного досвіду під час розв'язання проблемних питань. Магістрантам надається максимальна свобода розумової діяльності при побудові логічних ланцюгів. Використання сучасних інноваційних технологій, зокрема технології інтерактивного навчання, значною мірою підвищує ефективність навчального процесу, сприяє високому інтелектуальному

розвитку, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості, можливістю думати, творити. Особливістю інтерактивного навчання є підготовка молодої людини до активного життя в громадянському суспільстві та демократичній правовій державі.

З метою виявлення ціннісних професійних орієнтацій магістра проводився інтерактивний тренінг «Аукціон професійних цінностей». Кожному із магістрантів було запропоновано зазначити ствердження із професійних цінностей на картках. Вони мали обрати такі цінності, що є найбільш близькі та актуальні для них, потім їх просили обґрунтувати свій вибір. Аналіз, проведений після тренінгу дав такі результати: у групі магістрів із 20-25 осіб лише 4 учасника витратили усі 10 карток, останні залишилися дещо розгублені та не змогли до кінця визначитися із своїм вибором. Особлива користь цього тренінгу полягає у тому, що магістри не тільки беруть участь у ігровій ситуації, а також можуть проаналізувати свій вибір, зробити самооцінку власних вчинків та рішень. Після проведення тренінгу викладач має поставити магістрантам декілька запитань, для того, щоб визначити чи задоволені вони своїм вибором і чи хотіли б вони змінити цей вибір, якщо була б така можливість.

Магістранти мають дійти висновку, що не можна відмінити наслідки вже ухваленого рішення, не можна досягти відразу усіх цілей і скористатися усіма можливостями, завжди існують певні обмеження в часі, в силах, виборі можливостей, грошах, зацікавленнях тощо, і за кожний зроблений вибір у житті людина платить певну ціну. Моделюючи життєві ситуації, тренінгова інтерактивна взаємодія дає безцінний досвід і може навчити пишатися собою, своїм життям, своїм вибором. Вона дозволяє пережити труднощі, з якими можна зустрітися у реальному житті,

---

допомагає відчувати внутрішню силу, сформувані цілеспрямованість і прагнення до реалізації своїх особистих планів.

Зі збільшенням зацікавленості до інтерактивних методик навчання, збільшується кількість інтерактивних методів, форм навчання, різноманіття тренінгів. Зупинимось, на деяких видах вправ, якими може користуватися викладач під час проведення своїх занять. «Акваріум» - варіант кооперативного навчання ефективний для розвитку у магістрантів навичок спілкування в малій групі, формування вміння дискутувати й аргументувати свою думку. «Коло ідей» – метою застосування цього методу є вирішення гострих суперечливих питань, створення списку ідей і залучення всіх магістрантів до обговорення поставленого питання, технологію застосовують, коли всі учасники мають виконати однакове завдання, що складається з декількох питань. «Дискусія» - це широке публічне обговорення якое спірного питання. Це важливий засіб пізнавальної діяльності, що сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички аргументації та відстоювання особистої думки, поглиблює знання з порушеної проблеми. Ротаційні трійки діяльність магістрів у цьому випадку подібна до роботи в парах. Цей варіант кооперативного навчання сприяє активному, ґрунтовному аналізу й обговорюванню нового матеріалу з метою його осмислення, закріплення та засвоєння., спрямовані на розвиток навичок спілкування в групі, уміння критично мислити, переконувати, вести дискусію, сприяють аналізу та обговоренню нового матеріалу [4, с.12].

До методів ситуативного моделювання можемо віднести рольову гру, інсценізацію, драматизацію. Усі ці форми інтерактивного навчання формують у майбутніх викладачів навички співробітництва, забезпечуючи

максимальну свободу інтелектуальної діяльності, вчать вільній дискусії та впевненому відстоюванню власної думки.

Висновки. Використання тренінгових технологій дає магістрантам можливість звільнитися від внутрішнього напруження. У штучно створених умовах інтерактивної взаємодії здійснюється переоцінка професійних цінностей. У безпечній ігровій ситуації, яка дозволяє учасникам тренінгу впевнитись у власних переконаннях, щодо вибору професії, визначитися до власних моральних принципів і матеріальних переконань, дає можливість змінити свої професійні позиції. Перспективи подальшого розвитку напрямку використання методів інтерактивної тренінгової взаємодії ми бачимо у аналізі проблеми «викладач-магістрант», і розробці інноваційних програм навчальних тренінгів, а також обґрунтованому встановленні порядку між різними об'єктами, що потрапляють у сферу ціннісних орієнтацій майбутніх викладачів, для обмірковування процесу формування чинників, які визначають їх поведінку.

Перспективи подальшого дослідження. Така ситуація передбачає подальший науковий пошук, що пов'язаний із обґрунтуванням можливостей формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі самовиховання, оволодіння основами педагогічної майстерності, у процесі викладання фахових дисциплін та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / [упоряд. Л. Галіцина]. – К.: Редакція загальнопедагогічних газет, 2015. – 128 с.
2. Кондрашова Л. Формуючий потенціал навчання в сучасній вищій педагогічній школі / Л. Кондрашова // Рідна школа. – 2015. – № 8. – С. 12–15.

3. Лазорук А. Цінності людини у науковому обґрунтуванні//Психологія і суспільство. – 2002. – № 3-4. – с. 170–186.

4. Павлова Л. Методологічні підходи до проблеми інтерактивної педагогічної взаємодії// Управління школою. –2006. №13. (133). – с. 2–14.

5. Пометун О.І. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

6. П'ятакова Г. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: навч.-метод. посіб. для студентів та магістрантів вищої школи / Г.П. П'ятакова, Н. Заячківська. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 55 с.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2019.

ДЁМИНА Виктория

доктор пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84116

E-mail: vikusya.diomina83@gmail.com

КОТЫЛЯК Анастасия

магістрантка факультета педагогического образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл. Украина, 84122

E-mail: kotulyaknastya@gmail.com

ВИШНЯКОВА Алла

магістрантка факультета ПТПО ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл. Украина, 84122

E-mail: vishnyakova.96@ukr.net

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ИНТЕРАКТИВНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

Резюме. Основной задачей вуза является подготовка не просто специалистов, а профессионалов своего дела. Сегодня одной из ведущих позиций в структуре процесса формирования личности выдвигаются духовные, ценностные и морально-этические аспекты профессиональной деятельности. Именно поэтому проблема заключается в эффективном формировании ценностных ориентаций в системе профессиональной подготовки будущих преподавателей. Магистрант должен обладать качествами, которые отражают профессиональную компетентность (совокупность знаний, умений, навыков и способность их использовать в определенной области профессиональной деятельности, способность ориентироваться в жизненных ситуациях; работать над своим развитием), ценностные ориентации, социальную направленность.

Правильно организованный учебный процесс, способствует формированию самостоятельного мышления магистранта, подтолкнёт его к умению самостоятельно решать разнообразные задачи, с которыми он сталкивается во время получения высшего образования. Именно с помощью тренингов, как одной формы интерактивного взаимодействия, можно организовать учебный процесс наиболее эффективно и в творческом ключе.

Ключевые слова: высшее образование, инновационные методы обучения, интерактивное взаимодействие, будущие преподаватели, педагогика высшей школы, самосовершенствование, ценностные профессиональные ориентации.

DIOMINA Victoriya

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Pedagogics of Higher School, SHEI «Donbas State Pedagogical University»,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: vikusya.diomina83@gmail.com

KOTYLYAK Anastasia

5th year student of the faculty of Pedagogical Education, SHEI «Donbas State Pedagogical University»,

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84122

E-mail: kotulyaknastya@gmail.com

VISHNYAKOVA Alla

3th year student of the faculty of Primary, technical and vocational education SHEI «Donbas State Pedagogical University»,

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84122

E-mail: vishnyakova.96@ukr.net

FORMATION OF PROFESSIONAL ORIENTATIONS OF FUTURE TRANSMITTERS IN CONDITIONS OF INTERACTIVE MUTUAL INTERVENTION

Summary. In the proposed article, the authors have an urgent need for the formation of value orientations in the new generation of future teachers. The aspects of formation of values and valuable professional orientations of future university teachers are revealed. The approaches to the definition of concepts of value, value orientations, interactive in the scientific paradigm are presented. The value of teacher's values in the modern process of formation of the moral convictions of master students is determined. The present state of professional values of future teachers in the professional training of higher educational institutions is researched.

Abstract. The main task of the university is to prepare not just specialists, but professionals in their field. Today, one of the leading positions in the structure of the process of personality formation is the spiritual, value, moral and ethical aspects of professional activity. That is why the problem lies in the effective formation of value orientations in the system of professional training of future teachers. The master student must have qualities that reflect professional competence (a set of knowledge, skills, abilities and the ability to use them in a particular area of professional activity, ability to navigate in life situations, work on their development), value orientations, social orientation.

Properly organized learning process, contributes to the formation of independent thinking of the master, will push him to the ability to independently solve the various problems that he faces during higher education. It is through training, as one form of interactive interaction, that the educational process can be organized most effectively and in a creative way.

Key words: higher education, innovative teaching methods, interactive interaction, future teachers, higher school pedagogy, self-improvement, value professional orientations.

REFERENCES

1. L. Galitsina (2015) Adult games [Interactive teaching methods] – *Editorial board of general-pedagogical newspapers*, K.: 128. [in Ukrainian].
2. Kondrasheva L. (2015) Formation of training potential in the modern high school of pedagogy [Scientific journal] – *Native school*. K.: Vol. 8, 12-15. [in Ukrainian].
3. Lazoruk A. (2002) Value of a person in scientific substantiation [Scientific journal] – *Psychology and society*. K.: Vol. 3-4, 170-186. [in Ukrainian].

4. Pavlova L. (2006) Methodological approaches to the problem of interactive pedagogical interaction [Scientific journal] – *School management*. К.: Vol. 13 (133), 2-14. [in Ukrainian].

5. Pometun O. (2004) Interactive Learning Technologies [Science. Method. Manuals] – *ASK Publishing House*, - К.: 192 p. [in Ukrainian].

6. Pyatakova G. (2013) Modern pedagogical technologies and methods of their application in high school [Teaching methodical manual for students and undergraduates of high school] – *Publishing Center of Ivan Franko National University of Lviv*. Lviv: 55 p. [in Ukrainian].

(переклад зроблено особисто авторами статті)

УДК [378.147:373.3.011.3-051]:004-047.22

ГРИНЬКО Вікторія

канд. психол. наук, доцент ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

пров. Вчительський, 1, м.Слов'янськ, Донецька обл. Україна, 84122

E-mail: grinko2703@gmail.com

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Анотація. У статті досліджується проблема формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Стаття є науково-методичною. Описано методику формування безпечної поведінки у цифровому просторі майбутніх учителів початкової школи під час навчання у вищому закладі освіти, яка передбачає реалізацію цільового, змістовного, функціонального, прогностичного та експериментального компонентів.

© Гринько В, 2019

Змістовий компонент поєднує навчально-інформаційний контент та необхідні знання й уміння проектувати цифрові освітні технології з урахування основ безпечної поведінки та дотримання морально-етичних норм у цифровому просторі. Функціональний компонент визначає й характеризує основні засоби, форми та методи діяльності, спрямовані на ефективне досягнення мети та завдань формування безпечної поведінки у цифровому просторі майбутніх учителів початкової школи. Прогностичний компонент передбачає підвищення рівня обізнаності з питань цифрової гігієни, інтернет-безпеки та мережевого етикету учасників освітнього процесу та усвідомленого, виваженого використання цифрових технологій в особистому та професійному житті. Експериментальний компонент включає в себе дослідно-експериментальну роботу протягом чотирьох навчальних років міждисциплінарного характеру у ході вивчення різних навчальних дисциплін, під час реалізації навчально-дослідницьких проєктів у формальному і неформальному навчанні.

Методика ґрунтується на поєднанні традиційних принципах викладання у вищій школі та принципах неформальної освіти. Зазначено, що формування безпечної поведінки у цифровому просторі у майбутніх учителів початкової школи проходить наскрізною лінією в процесі розвитку когнітивних, креативних, комунікативних, колаборативних умінь під час вивчення будь-яких дисциплін, реалізації міждисциплінарних та соціальних проєктів, у науково-пошуковій діяльності, під час педагогічної практики та виховних заходів.

Ключові слова: майбутні учителі початкової школи, інформаційно-комунікаційна компетентність, безпечна поведінка, цифровий простір.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Сучасний учитель

відповідно до Державного стандарту початкової освіти, має підготувати до життя дитину, яка знаходить, подає, перетворює, аналізує, узагальнює та систематизує дані, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем; створює інформаційні продукти та програми для ефективного розв'язання задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці, за допомогою цифрових пристроїв та без них; усвідомлено використовує інформаційні і комунікаційні технології та цифрові пристрої для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановує нові технології; усвідомлює наслідки використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього світу та сталого розвитку, дотримується етичних, міжкультурних та правових норм інформаційної взаємодії [4].

Готовність вчителя працювати саме в такому напрямку на достатньому для реалій рівні формується під час навчання у вищому закладі освіти. У Стандарті першого рівня вищої освіти, ступеня бакалавра, спеціальності 013 «Початкова освіта» інформаційно-комунікаційна компетентність внесена до переліку загальних компетентностей випускника [8].

Безпечна поведінка, дотримання морально-етичних норм у цифровому просторі є складовою інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього педагога піднімається у багатьох дослідженнях вітчизняних вчених. І. Лецюк розглядає інформаційно-комунікаційну компетентність майбутнього вчителя початкової школи як одну з умов проектування комунікаційного освітнього середовища,

---

необхідність її формування в процесі професійної підготовки[7].

І. Гуменюк розглядає інформаційно-технологічну компетентність у структурі компетентнісної парадигми магістра початкової освіти [2].

Питання формування безпечної поведінки дітей та молоді також знаходиться в колі уваги науковців. Так, наприклад, А. Тадаєвою розроблено систему соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у сучасному інформаційному просторі [10].

В. Кононець розглядає питання використання соціальних мереж для попередження, виявлення та розкриття правопорушень серед неповнолітніх [6]. В. Березан досліджує теоретичні і методичні аспекти підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей до роботи з молодшими школярами та їх батьками щодо грамотного й безпечного використання ресурсів віртуального простору[1]. Д. Столбов працює над визначення й аналіз вимог, які висуваються до програмних засобів навчання підлітків Інтернет-безпеці [9]. Н. Дементієвська пропонує загальні критерії для оцінювання ресурсів Інтернету і стратегії формування навичок критичного оцінювання веб-ресурсів [3].

Зарубіжні дослідники зверталися до проблеми визначення змісту поняття цифрової та електронної безпеки, зокрема А. Aviram і D. Talmi стверджують, що це поняття окрім використання інтернет-технологій передбачає комунікацію через мобільні телефони, користування технологіями бездротового зв'язку, а також формування в молоді розуміння переваг, ризиків та відповідальності щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій. На думку вчених, зміст безпечної поведінки учнівської та студентської молоді в електронному середовищі вимагає сформованості таких умінь: ефективно використовувати інноваційні технології в навчальній діяльності, визначати переваги та ризики

використання цифрових технологій, дотримуватися безпечної онлайн поведінки в аудиторній та поза аудиторній діяльності [11]. У працях С. Hague та S. Rayton докладно описано зміст навичок безпечної поведінки в електронному інформаційному просторі, які вони поділили на три групи: функціональні, комунікативні та уміння критичного мислення [12].

Аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових праць доводить, що проблема формування навичок безпечної поведінки в цифровому просторі серед молоді змістила головний акцент від проблеми захисту до проблеми формування безпечної поведінки, що надає можливість студентам уникнути негативного впливу цифрових технологій у навчанні та під час здійснення подальшої професійної діяльності.

Формулювання цілей статті. Мета статті – описати методику формування безпечної поведінки у цифровому просторі майбутніх учителів початкової школи під час навчання у вищому закладі освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У результаті спостережень та спілкування зі студентами ми дійшли висновку, що недбалість у питанні захисту своєї інформації, недотримання елементарних правил безпечної поведінки в цифровому просторі часто стає передумовами проблем, які виникають у реальному житті молоді та створюють негативні наслідки у майбутньому.

Для розв'язання даної проблеми запропонована методика формування безпечної поведінки у цифровому просторі у майбутніх учителів початкової школи. Вона передбачає реалізацію цільового, змістовного, функціонального, прогностичного та експериментального компонентів.

Цільовий компонент – окреслює цілі формування безпечної поведінки у цифровому просторі у майбутніх учителів початкової школи.

Цільовий спектр компоненту містить: розвиток здібностей аналізу власного та чужого досвіду використання цифрових технологій, їх місце у житті, вплив на якість життя, освітній процес у виші, на подальшу професійну діяльність; розуміння ризиків та наслідків використання на всі сфери життя; розвиток когнітивних, креативних, колаборативних, комунікаційних умінь.

Змістовий компонент поєднує навчально-інформаційний контент та необхідні знання й уміння проектувати цифрові освітні технології з урахування основ безпечної поведінки та дотримання морально-етичних норм у цифровому просторі.

Навчально-інформаційний контент передбачає роботу підвищення рівня обізнаності за такими напрямками:

- цифрова гігієна (інформаційне голодування; інфозалежність; інформаційне перевантаження; кіберзалежність та ін.);
- інтернет-безпека (правові аспекти захисту інформаційних ресурсів та особистих даних; проблеми авторського права в інтернеті; шахрайство; кібербулінг; групи смерті та ін.);
- мережевий етикет (спілкування в чатах, групах, електронних соціальних мережах; уміння вести ділову переписку та ін.).

Функціональний компонент визначає й характеризує основні засоби, форми та методи діяльності, спрямовані на ефективне досягнення мети та завдань формування безпечної поведінки у цифровому просторі майбутніх учителів початкової школи. Серед них: тренінги, дискусії, ділові та рольові ігри, веб-квести, аналіз кейсів, навчально-дослідницькі проекти, соціальні

проекти, творчі завдання, створення цифрових наративів, польові дослідження тощо.

Відповідно до обраної форми проведення заходу викладач виконує різні ролі: фасилітатор, модератор, експерт, ментор, коуч, тренер, оскільки головною метою є не передача знань, а створення і підтримка умов, які сприяють оптимізації освітнього процесу. Оскільки деякі питання є відвертими, навіть, інтимними (кіберпереслідування, секстинг, шантаж та ін.), особливу увагу треба звернути на створення довірливої атмосфери та збереження конфіденційності отриманої інформації.

Прогностичний компонент передбачає підвищення рівня обізнаності з питань цифрової гігієни, інтернет-безпеки та мережевого етикету учасників освітнього процесу та усвідомленого, виваженого використання цифрових технологій в особистому та професійному житті.

Експериментальний компонент включає в себе дослідно-експериментальну роботу протягом чотирьох навчальних років міждисциплінарного характеру у ході вивчення різних навчальних дисциплін, під час реалізації навчально-дослідницьких проектів у формальному і неформальному навчанні майбутніх учителів початкової школи. Формування безпечної поведінки у цифровому просторі у майбутніх учителів початкової школи проходить наскрізною лінією в процесі розвитку когнітивних, креативних, комунікативних, колаборативних умінь.

Протягом чотирьох років навчання майбутні вчителі мали змогу взяти участь у низці заходів, одним із завдань яких було підвищення рівня обізнаності з питань безпечної поведінки, дотримання морально-етичних норм у цифровому просторі:

1. Цикл тренінгових занять «Правила безпеки в Інтернеті», «Культура поведінки в мережі Інтернет», «Кібербулінг – як протистояти», «Наші права онлайн», «Я в мережі Інтернет», «Ігри зі смертю» (1-4 рік навчання).

Наприклад, у 2017-2018 н.р. був проведений тренінг на тему «Наші права онлайн», мета якого полягала в ознайомленні студентів із правами людини в мережі інтернет. Одним із завдань було представлення та аналіз ключових тез і положень Посібника з протидії мові ненависті онлайн через освіту з прав людини [5], який є корисним для подальшої професійної діяльності. Учасники поділилися на сім груп, кожна отримала одну версію спрощеної версії Посібника та завдання підготувати коротку сценку, що показує право людини з частини, яку вони читають. Були представлені такі теми: доступ до мережі Інтернет та недискримінація; свобода вираження поглядів та інформації; зібрання, асоціації та участь; конфіденційність і захист даних; освіта і грамотність; діти і молодь; підтримка і допомога.

Інші групи мали вгадати, які права людини були показані. Далі відбулося обговорення продемонстрованого та запис твердження на дошці. Під час рефлексії були надані відповіді на питання:

- Чи є різниця між правами людини офлайн і онлайн?
- Хто несе відповідальність за те, щоб права функціонували в

Інтернеті?

Як ми можемо переконатися, що ці права застосовуються й онлайн?
Наведіть приклади з власного життя.

Що ми можемо зробити? Що може зробити наш уряд? Що робити власникам веб-сайтів?

Яку інформацію ви можете передати своїм друзям, учням, рідним?

Спочатку у групах, а потім разом був розроблений список основних понять з прав людини, які мають знати користувачі.

2. Реалізація навчально-дослідницьких проектів:

«Студентська наукова конференція», який реалізовувався в межах вивчення курсу «Основи наукових досліджень» (2 рік навчання) студенти провели конференцію «Інформаційне суспільство: реалії та проблеми», на яку підготували цікаві і змістовні доповіді та наукові статті щодо кліпового мислення, профілактики комп'ютерної залежності, цифрового слабоумства та кібербулінгу, що супроводжувалися презентаціями і нетривіальними прикладами, відображали думки молодого покоління щодо переваг і недоліків інформаційного суспільства.

«Профілактика комп'ютерної залежності у молодших школярів», який реалізовувався під час педагогічної практики (3 рік навчання) та передбачав проведення анкетування дітей, батьків, вчителів початкової школи щодо обізнаності про комп'ютерну залежність, розробку та проведення профілактичних заходів.

«Цифрові технології у моєму житті» (4 рік навчання) передбачав проведення самоаналіз свого життя на предмет кількості часу, в якому задіяні технології та створення цифрового наративу.

3. Робота проблемної групи «Електронні соціальні мережі та студентство» (3 рік навчання) передбачала дослідження сучасного стану використання електронних соціальних мереж студентами факультету та використання мереж в навчально-виховному процесі вишу та презентацію результатів під час наукової конференції університету.

4. Підготовка, презентація та захист соціального проекту «DigitalLife» (2 рік навчання) на конкурсі проектів на отримання міні грантів у межах проекту «Громадянська просвіта молоді на Сході України».

5. Під час вивчення курсів «Інформатика», «Сучасні інформаційні технології», «Медіаосвіта», «Методика викладання інформатики», «Інформаційні технології у професійній діяльності вчителя початкової школи», «Педагогічна інформатика» та ін.. викладачі завжди окрему увагу приділяли питанням безпечної поведінки та дотримання морально-етичних норм у цифровому просторі: розробка тематичних веб-квестів, сайтів, дидактичних матеріалів (інтерактивні плакати, ребуси, кросворди, пам'ятки та ін..), соціальної реклами (відео, фото, презентації, мультфільми), підготовка та проведення вебінарів, сценарії виховних заходів, створення цифрових наративів та ін..

Методика формування безпечної поведінки у цифровому просторі у майбутніх учителів початкової школи ґрунтується на традиційних принципах викладання у вищій школі (принцип науковості, ґрунтовності, наочності, систематичності й послідовності, свідомості навчання, активності й самостійності, зв'язку навчання з практичною діяльністю, реаліями життя, єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій) та принципах неформальної освіти (вчитися в дії, вчитися взаємодіяти, вчитися вчитися).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Відповідно державним документам, кожен вчитель початкової школи має бути здатним застосовувати сучасні засоби інформаційних і комп'ютерних технологій для розв'язання комунікативних задач у професійній діяльності вчителя початкових класів й у повсякденному житті. Формування безпечної поведінки та дотримання морально-етичних норм у цифровому просторі є складовою інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів. Запропонована методика передбачає реалізацію цільового, змістовного, функціонального, прогностичного та експериментального компонентів, ґрунтується на

поєднанні традиційних принципів викладання у вищій школі та принципів неформальної освіти. Формування безпечної поведінки у цифровому просторі у майбутніх учителів початкової школи проходить наскрізною лінією в процесі розвитку когнітивних, креативних, комунікативних, колаборативних умінь під час вивчення будь-яких дисциплін, реалізації міждисциплінарних та соціальних проектів, у науково-пошуковій діяльності, під час педагогічної практики та виховних заходів.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів формування та розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Подальше вивчення проблеми може проходити у напрямі розробки методики розвитку когнітивних, креативних комунікативних та колаборативних умінь у вчителів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Березан В. Підготовка студентів соціономічних спеціальностей до формування в молодших школярів грамотного й безпечного використання web-технологій / В. Березан // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – № 10 (74). – С. 160–173.

2. Гуменюк І.М. Інформаційно-технологічна компетентність у структурі компетентнісної парадигми магістра початкової освіти. Гірська школа в умовах реформування системи освіти: компетентнісний вектор. Монографія / І.М.Гуменюк. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 125-136.

3. Дементієвська Н. П. Формування навичок критичного оцінювання веб-ресурсів і проблема безпеки учнів в Інтернеті / Н. П. Дементієвська // Комп'ютер у школі та сім'ї : Науково-методичний журнал. – 2015, N 7. – С. 46-51.

4. Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>

5. Кін Е. Закладинки: посібник з протидії мові ненависті онлайн через освіту з прав людини / Е.Кін, М. Георгеску.– Council of Europe, 2016. – 221 с.

6. Кононець В.П. Актуальні питання використання соціальних мереж для попередження, виявлення та розкриття правопорушень серед неповнолітніх / В.П.Кононець// Матеріали Всеукраїнського круглого столу. – ДДУВС, 12.12.2018. – С.61-63.

7. Лецюк І. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до проектування інформаційно-комунікаційного середовища: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Запоріжжя. – 2015. – 23 с.

8. Стандарт першого рівня вищої освіти, ступеня бакалавра, спеціальності 013 «Початкова освіта». – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/naukovo-metodychna_rada/proekty_standartiv_VO/013-pochatkova-osvita-bakalavr-21.09.7.doc

9. Столбов Д. В. Вимоги до програмних засобів навчання підлітків інтернет-безпеки / Д. В. Столбов // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – Т. 45, вип. 1. – С. 68-77. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_45_1_10.

10. Гадаєва А.В. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів в сучасному інформаційному просторі: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата

педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Старобільськ – 2016. –23с.

11. Aviram A. The Impact of Information and Communication Technology on Education: The Missing Discourse between Three Different Paradigms / A. Aviram, D. Talmi // E-Learning and Digital Media. – 2005, 2(2), 169–191. DOI: <https://doi.org/10.2304/elea.2005.2.2.5>

12. Hague C. Digital literacy across the curriculum / C. Hague, S. Payton // Curriculum and Leadership Journal – 2010, Vol. 9, Is. 10. – URL: <http://www.curriculum.edu.au/leader/default.asp?id=33211&issueID=12380>.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2019.

ГРИНЬКО Вікторія

Кандидат психологических наук, доцент ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл. Украина, 84122

E-mail: grinko2703@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ БЕЗОПАСНОГО ПОВЕДЕНИЯ В ЦИФРОВОЙ ПРОСТРАНСТВЕ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Резюме. В статье исследуется проблема формирования информационно-коммуникационной компетентности будущих учителей начальной школы. Описана методика формирования безопасного поведения в цифровом пространстве будущих учителей начальной школы при обучении в высшем учебном заведении, которая предусматривает реализацию целевого, содержательного, функционального, прогностического и экспериментального компонентов.

Содержательный компонент объединяет учебно-информационный контент и необходимые знания и умения проектировать цифровые

образовательные технологии с учетом основ безопасного поведения и соблюдения морально-этических норм в цифровом пространстве.

Функциональный компонент определяет и характеризует основные средства, формы и методы деятельности, направленные на эффективное достижение целей и задач формирования безопасного поведения в цифровом пространстве будущих учителей начальной школы.

Прогностический компонент предполагает повышение уровня осведомленности по вопросам цифровой гигиены, интернет-безопасности и сетевого этикета участников образовательного процесса и осознанного, взвешенного использования цифровых технологий в личной и профессиональной жизни.

Экспериментальный компонент включает в себя опытно-экспериментальную работу в течение четырех учебных лет междисциплинарного характера в ходе изучения различных учебных дисциплин, при реализации учебно-исследовательских проектов в формальном и неформальном обучении.

Методика основывается на сочетании традиционных принципах преподавания в высшей школе и принципах неформального образования. Отмечено, что формирование безопасного поведения в цифровом пространстве у будущих учителей начальной школы проходит сквозной линией в процессе развития когнитивных, креативных, коммуникативных, колаборативных умений при изучении любых дисциплин, реализации междисциплинарных и социальных проектов в научно-поисковой деятельности, в педагогической практике и воспитательных мероприятий.

Ключевые слова: будущие учителя начальной школы, информационно-коммуникационная компетентность, безопасное поведение, цифровое пространство.

HRYNKO Viktoriia

PhD in Psychology, Associate Professor, SHEI “Donbas State Pedagogical University”,

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84122

E-mail: grinko2703@gmail.com

FORMING SAFE BEHAVIOR OF FUTURE TEACHERS IN THE DIGITAL SPACE

Summary. The article deals with the problem of forming information and communication competence, which is included in the list of general competences of a graduate of the specialty “Primary Education”. The methodology of forming safe behavior of future primary school teachers in the digital space while studying at a higher education institution is described. It involves the implementation of the target, content, functional, prognostic and experimental components. The methodology is based on a combination of traditional principles of teaching at higher school and the principles of non-formal education.

Abstract. Introduction. Information and communication competence is included in the list of general competences of a graduate in the Standard of the First Level of Higher Education of the Bachelor’s Degree of Specialty 013 “Primary Education”. Safe behavior, adhering to moral and ethical standards in the digital space are an integral part of information and communication competence of future teachers.

Analysis of publications. The analysis of national and foreign scientific papers proves that the problem of forming safe behavior among young people in the digital space has shifted the emphasis from the problem of protection to the problem of creating safe behavior, which gives opportunities to students to avoid

the negative impact of digital technologies in learning and during further professional activity.

Purpose. The purpose of the article is to describe the methodology of forming safe behavior of future primary school teachers in the digital space while studying at a higher education institution.

Results. As a result of observations and communication with students, we made the conclusion that the negligence in the issue of protecting their own information, the non-observance of the basic rules of safe behavior in the digital space often become a precondition for problems that arise in the real life of young people and create negative consequences in the future. For solving this problem the methodology of forming safe behavior of future primary school teachers in the digital space is proposed. It involves the implementation of the target, content, functional, prognostic and experimental components.

Conclusion. According to state documents primary school teachers must be able to use modern means of information and computer technologies to solve communicative tasks in their professional activities and in everyday life. The proposed methodology is based on a combination of traditional principles of teaching at higher school and the principles of non-formal education. Forming safe behavior of future primary school teachers in the digital space is cross-cutting in developing cognitive, creative, communicative, collaborative skills while studying any disciplines, implementing interdisciplinary and social projects, in research activity, pedagogical practice and educational events.

Keywords: Future primary school teachers, information and communication competence, safe behavior, digital space.

REFERENCES

1. Berezan, V. (2017). Training students of socioeconomical specialties to form competent and safe using web-technologies of junior students.

Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. Scientific journal: Sumy, 10 (74), 160–173 (in Ukraine)..

2. Humeniuk, I. M. (2018). *Information and technological competence in the structure of the competency paradigm of the master of primary education. Mining school in the conditions of reforming the education system: competency vector*. Monograph: Ivano-Frankivsk (in Ukraine).

3. Dementiievska, N. P. (2015). Forming skills of critical assessment of web resource and the issue of student safety in the Internet. *Computer at school and in a family: Scientific and methodical journal, 7, 46–51*.

4. *State Standard of Primary Education. (2018). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on February 21, 2018, No. 87*. Retrieved 21/02/2018, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>

5. Kin, E., & Georgesku, M. (2016). *Bookmarks: A handbook to counteract hate speech online through education of human rights*. Council of Europe.

6. Kononets, V. P. (2018). Current issues of using social networks to prevent, detect, and disclose juvenile offenses. *Materials of the All-Ukrainian Round Table, DDUVS, 61 – 63 (in Ukraine)..*

7. Letsiuk, I. (2015). *Forming the readiness of future primary school teachers to design information and communication environment (PhD dissertation). Theses. Zaporizhzhia (in Ukraine).*

8. Standard of the First Level of Higher Education of the Bachelor's Degree of Specialty 013 "Primary Education". Retrieved 20/05/2019, from https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/naukovo-metodychna_rada/proekty_standartiv_VO/013-pochatkova-osvita-bakalavr-21.09.7.doc

9. Stolbov, D. V. (2015). Requirements for software learning tools of Internet security for teenagers. *Information technologies and teaching means*, 45 (1), 68–77. Retrieved 17/05/2019, from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_45_1_10

10. Tadaieva, A. V. (2016). *Social-pedagogical support of the socialization of junior students in the modern information space* (PhD dissertation). *Theses*. Starobilsk (in Ukraine).

11. Aviram, A. and Talmi, D. (2005). The Impact of Information and Communication Technology on Education: The Missing Discourse between Three Different Paradigms. *E-Learning and Digital Media*, 2(2), 169–191. DOI:<https://doi.org/10.2304/elea.2005.2.2.5>

12. Hague, C. and Payton, S. (2010). Digital literacy across the curriculum. *Curriculum and Leadership Journal*, Vol. 9, Is. 10. URL: <http://www.curriculum.edu.au/leader/default.asp?id=33211&issueID=12380>.

(англійською переклала І.Лобачова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 378.147:37.011.3-051:316-026.15

ЄРМОЛЕНКО Катерина

аспірант кафедри психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул.Г.Батюка, 19, м. Слов'янськ Донецької обл., Україна, 84116

E-mail: psihol.ddpu@ukr.net

АЛЕКСАНДРОВ Клим

студент I курсу магістратури педагогічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул.Г.Батюка, 19, м. Слов'янськ Донецької обл., Україна, 84116

E-mail: klimyshka966@gmail.com

СОЦІАЛЬНА КРЕАТИВНІСТЬ У СТРУКТУРІ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Анотація. Студенти вищих навчальних закладів як майбутні педагогічні фахівці в галузі освіти, у процесі своєї діяльності, повинні враховувати прогресивні зміни у суспільстві. Тому їх професійна діяльність залежить від максимального розвитку творчих здібностей особистості, які направлені на вміння нестандартно вивішувати педагогічні задачі. У сучасному науковому педагогічному просторі інтенсифікація досліджень з творчості призвела до відбору та дослідження її окремих видів, зокрема, соціальної творчості. Важко уявити професійно розвинену особистість в інноваційній діяльності без наявності творчого потенціалу. Та соціальна творчість майбутнього педагога на початковому етапі професійної підготовки є найбільш характерною для словесно-творчої, емоційної, мотиваційно-ціннісної та соціально-перцептивної природи.

© Єрмоленко К, Александров К., 2019

Метою нашого дослідження є виявлення психологічних закономірностей соціальної творчості майбутніх педагогів протягом усього професійного навчання.

У статті аналізуються фактори, які сприяють розвитку творчої обдарованості в процесі навчання. Дослідження присвячене теоретичному та емпіричному вивченню основних психологічних особливостей прояву соціальної креативності у структурі творчих здібностей майбутніх педагогів на протязі процесу професійної підготовки. Аналізуються різні підходи до проблем творчості та креативності, особливості застосування креативного підходу до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів; пропонується концепція формування і розвитку креативного мислення студентів; при цьому навчання розглядається як процес вирішення професійно орієнтованих розумових творчих завдань, відповідно до якого передбачається впровадження форм і методів активного навчання майбутніх педагогів, розвиток їх пізнавальної самостійності в навчальній, науково-дослідницькій майбутній діяльності.

Ключові слова: соціальна креативність, творчість, майбутній педагог, самосвідомість, професійна підготовка, структура, чинник.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Сучасні прогресивні зміни у суспільстві насамперед потребують підвищення якості підготовки фахівців, компетентних, здатних творчо мислити та нестандартно вивішувати педагогічні проблеми. Творчих нестандартних рішень вимагають майже всі сфери діяльності, зокрема, педагогічна. Тому підготовка майбутнього фахівця у педагогічних вищих навчальних закладах максимально орієнтована на його творче ставлення до майбутньої професійної діяльності. Неможливо скласти уявлення щодо професійно

розвиненої особисті майбутнього педагога без наявності у неї творчого потенціалу, а інноваційну діяльність майбутнього педагога – без високорозвиненої соціальної креативності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз досить великого масиву літератури з проблем творчості, яка останнім часом уже виділилась у самостійний напрям на межі психології, педагогіки, філософії та інших наук, дає змогу зробити, зокрема, висновок про те, що для здійснення соціально-економічних перетворень, розв'язання надзвичайно-складних та нових завдань людині сьогоднішнього, а тим більше завтрашнього дня, вже не просто бажано, а необхідно оволодіти творчими вміннями, стратегіями і тактиками як інструментарієм не тільки у професійній, а навіть у повсякденній діяльності[8, с. 23]

Концепція креативності Дж. Гілфорда в історико-психологічному сенсі була однією із перших та креативність розглядалася автором в якості універсальної пізнавальної творчої здібності [1, с. 14]. На думку О. Матюшкіна, автора однієї з сучасних концепцій творчої обдарованості, її структура включає: домінуючу роль пізнавальної мотивації; дослідницьку творчу активність; можливість досягнення оригінальних рішень; здатність створювати ідеальні еталони, що забезпечують високі естетичні, моральні, інтелектуальні оцінки [7].

Провівши дослідження А. Єрмола вважає, що «у філософській та психолого-педагогічній літературі наявні різні трактування творчості, відмінні погляди на природу, об'єктивну основу та структуру творчого процесу, формування творчих здібностей людини та ін. Це передбачає

наявність в особистості цінностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю й унікальністю» [3, с. 51]. На думку А. Ільїних структура соціальної креативності складається з наступних компонентів. У неї входять: мотиваційний параметр, когнітивний параметр, комунікативний параметр, емоційний та екзистенційний параметр [4].

С. Максименко розглядає креативність як один з принципів побудови генетико-моделюючого методу дослідження особистості та відзначає, що «...креативність є глибинною, первісною і абсолютно природною ознакою особистості – це є вища форма активності, яка створює і залишає слід, втілюється» [6, с. 65].

М. Саврасов зауважує, що структура соціальної креативності виступає багатofакторним гетерономним утворенням особистісної природи, а в її структурі більш вагомо проявляються чинники низького рівню особистісної тривожності, вираженої сили «Я», гнучкості поглядів, схильність до незалежності; низького рівню агресивності, розвиненої емпатії, легкість у спілкуванні, схильність до самопрезентації, низька конфліктність, емоційна стійкість у спілкуванні, схильність до маніпулювання, експресивність, комунікативна компетентність[10].

Т. Розова вважає, що серед різноманітних чинників професійно-комунікативних здібностей, креативність визначається одним із провідних та проявляється у пошуково-перетворювальній активності, у подоланні стереотипів поведінки, у порушенні одноманітності у зіткненнях з дійсністю, у продуктивному її перетворенні, створенні нових об'єктів тощо. Так само вона виявляється на неусвідомленому (орієнтовно-приспосувальному) і свідомому (пізнавально-перетворювальному,

---

дослідницькому) рівнях індивідуальної діяльності і соціально-рольової поведінки [9].

Н. Макаренко незважаючи на те, що всі підходи по-різному визначають місце та роль феномена креативного мислення в діяльності та особистості (як структурно, так і функціонально), імпліцитно всі спроби моделювання професійної діяльності та особистості можна розглядати як шляхи визначення умов і чинників професіоналізації (оскільки креативне мислення є загальним інваріантом педагогічного професіоналізму), а також опосередковано – як шляхи дослідження умов і чинників його розвитку у студентів [5].

У роботі Т. Хомуленко при аналізі змісту поняття «креативність» з різних джерел виділяє два типи поглядів. До першого належать ті, що за основу визначення беруть здатність різноманітними способами доповнювати інформацію, якої не вистачає. До другого – ті, що за основу беруть здатність орієнтуватись в надлишковій інформації, систематизувати її. З нашої точки зору, креативність включає обидві вищезазвані здатності [12,с. 43]. О. Ігнатович, зазначає що в якості психологічного механізму даного процесу доцільно розглядати процес взаємодії мотиву самоактуалізації, локалізації суб'єктивного контролю в інтернальній зоні, адекватної самооцінки інтелекту та креативності [2].

Особливість особистісного функціонування майбутнього педагога та розмаїття притаманних йому професійно важливих характеристик обумовлюють яскравість прояву та ієрархічність будови його соціальної креативності. Втім, при першому наближенні соціальну креативність майбутнього педагога протягом професійної підготовки, на нашу думку, більш за все характеризують показники вербально-креативної, емоційної, мотиваційно-ціннісної та соціально-перцептивної природи.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є з'ясування психологічних закономірностей соціальної креативності майбутніх педагогів протягом їх професійної підготовки. Для цього вважаємо за необхідне розв'язати наступні завдання дослідження: здійснити теоретико-методологічний аналіз психологічної проблеми соціальної креативності майбутніх педагогів у сучасних дослідженнях; виділити та описати характеристики соціальної креативності майбутніх педагогів та змістові психологічні особливості її прояву протягом підготовки в умовах сучасного вітчизняного ВНЗ; спроектувати перспективні напрямки подальших прикладних досліджень психологічних особливостей, закономірностей та механізмів розвитку соціальної креативності у структурі творчих здібностей майбутніх педагогів.

Нами використані методи та методики емпіричного дослідження процедура кореляційного аналізу за Пірсоном, тест-опитувальник комунікативної креативності (О. Саннікова, Р. Белоусова) [11], тест вербальної креативності С. Медніка (в модифікації Т. Галкіної), методика діагностики рівня емпатії І. Юсупова, методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса, методика діагностики мотивації майбутньої професійної діяльності К. Замфир (у модифікації А. Реана). До складу емпіричної виборки увійшли студенти 2-5 років навчання ДВНЗ «ДДПУ» (м. Слов'янськ) загальною кількістю 110 осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проаналізувавши результати, які були отримані за методикою діагностики комунікативної креативності, ми беремо за увагу вторинний узагальнений (сумарний) її показник у структурі соціальної креативності майбутнього педагога – загальний показник комунікативної креативності. Він є інтегральним, а

отже найбільш повно та цілісно відображає загальний рівень соціальної креативності наших опитуваних.

В результаті здійсненого нами кореляційного аналізу показників соціальної та вербальної креативності майбутніх педагогів протягом навчання у профільному ВНЗ нами зафіксовано статистично достовірний позитивний зв'язок (на рівні $p < 0,01$) між показником гнучкості вербальної креативності та загальним показником комунікативної креативності ($r=0,53$), показником розробленості вербальної креативності та загальним показником комунікативної креативності ($r=0,4$), показником біглості вербальної креативності та загальним показником комунікативної креативності ($r=0,66$), показником оригінальності вербальної креативності та загальним показником комунікативної креативності ($r=0,65$).

Очевидно, що в структурі вербальної креативності майбутнього педагога, системоутворюючими компонентами виступають показники оригінальності, розробленості, гнучкості та біглості вербальної креативності, як психологічної підсистеми. Долучення до цих показників вербальної креативності загального показника комунікативної креативності із його психологічними корелятами виводить креативну підсистему психіки майбутнього педагога на якісно новий психологічний рівень – рівень міжособистісної комунікації, інтеракції та соціальної перцепції. Очевидним також є те, що в структурі соціальної креативності вербальна креативність відіграє важливу роль, оскільки побудова соціальної взаємодії вимагає від її учасників наявності розвиненої комунікативної системи, перш за все це знакова підсистема, з такими її системоутворюючими характеристиками як широта та системність інформаційного тезаурусу та широта і системність правил оперування з поняттями, що його утворюють.

В результаті здійсненого кореляційного аналізу показнику емпатії та загального показника комунікативної креативності майбутніх психологів нами зафіксовано статистично достовірний позитивний зв'язок (на рівні $p < 0,01$) та значенням коефіцієнту кореляції ($r = 0,55$). Даний факт може свідчити про певну роль емпатійних здібностей у структурі соціальної креативності майбутнього педагога, оскільки саме емпатія дозволяє йому глибше зануритись у внутрішній світ іншого та точніше його відчутти.

В результаті здійсненого кореляційного аналізу загального показника соціальної креативності та показників мотивації майбутньої професійної діяльності майбутніх педагогів на початку навчання нами не зафіксовано статистично достовірних зв'язків. Це, з одного боку, може свідчити про відсутність певного усвідомлення структури та особливостей майбутньої професійної діяльності майбутніми педагогами на певних етапах навчання, а з іншого боку, про те що вирішення питань соціальної взаємодії у ситуаціях невизначеності не пов'язане зі специфікою майбутньої професійної діяльності та її мотивами у структурі особистості майбутнього педагога.

В результаті здійсненого кореляційного аналізу загального показника комунікативної креативності та показників спрямованості особистості майбутніх вчителів нами зафіксовано статистично достовірний позитивний зв'язок (на рівні $p < 0,05$) між загальним показником комунікативної креативності та показником спрямованості на спілкування ($r = 0,48$) та між загальним показником комунікативної креативності та показником спрямованості на себе ($r = 0,43$). Якщо спрямованість на спілкування виступає цілком очікуваним корелятом соціальної креативності, то ситуація із показником спрямованості на себе свідчить про те, що, по-перше, майбутні педагоги схильні аналізувати власні переживання в процесі креативної соціальної взаємодії, по-друге, що вони

в процесі спілкування з високим рівнем соціальної невизначеності не схильні розчинятися в ньому, лишаючись все ж таки самими собою.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки: у теоретико-методологічному аспекті соціальна креативність особистості майбутнього педагога найчастіше вбачається через такі категорії її змістовно-процесуальних психологічних характеристик, як вербально-креативна підсистема, емоційна підсистема, мотиваційно-ціннісна підсистема та соціально-перцептивна підсистема; розвинена соціальна креативність разом у поєднанні з високою вербальною креативністю здатна у перспективі виводити креативну підсистему психіки майбутнього вчителя на якісно новий рівень – рівень міжособистісної креативної комунікації, креативної інтеракції та креативної соціальної перцепції; значною є роль емпатійних здібностей у структурі соціальної креативності майбутнього педагогічного працівника на початку навчання, оскільки саме емпатія дозволяє педагогу глибше зануритись у внутрішній світ іншого та точніше його відчувати; майбутні педагоги вже на початку професійної підготовки схильні глибоко та розгорнуто аналізувати власні переживання в процесі креативної соціальної взаємодії, при цьому не поринаючи цілком у цей процес, а зберігаючи автентичність власного «Я».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гилфорд Дж. Три сторони інтелекта. Психология мышления. М.: Прогресс, 2000. 147с.

2. Ігнатович О.М. Психологічні особливості творчої самодіяльності особистості як умови професійної підготовки майбутніх психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ. 2004. 21 с.

3. Єрмола А. М. Креативність в основі моніторингу. *Практична психологія і соціальна робота*. 2003. № 8. С. 71–72.
4. Ильиных А.Е. Социальная креативность личности: психологическая структура. *Известия Саратовского университета*, Т. 11. Сер. Философия. Психология. Педагогика. 2011. Вып. 3. С.76-87.
5. Макаренко Н.М. Психологічні чинники розвитку креативного мислення майбутніх практичних психологів: автореф. дис... канд. психол. Наук. Київ. 2008. 20 с.
6. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ: Видавництво ТОВ «КММ». 2006. 240 с.
7. Матюшкин А. М. Психология мышления. Мышление как разрешение проблемных ситуаций: учебное пособие за ред. А. А. Матюшкиной. Москва: КДУ. 2009. 190 с.
8. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України за ред. члена кореспондента АПН України Н. В. Чепелевої. Київ: Нора – Прінт. 2002. Випуск 22. 350 с.
9. Розова Т. М. Креативність як чинник розвитку професійно-комунікативних здібностей майбутніх психологів: автореф. дис... канд. психол. наук. Київ. 2007. 18 с.
10. Саврасов М.В., Єрмоленко К.В. Психологічний аналіз теоретико-методологічних передумов дослідження соціальної креативності майбутніх психологів. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. Миколаїв: МНПУ. 2016. № 1(16). С. 188-192.

11. Санникова О. П. Оценка показателей коммуникативной креативности с помощью оригинальной методики. Наука і освіта. 2001. №6. С. 52-54.

12. [Хомуленко Т.](#) Зміст та розвиток креативності в освітньому просторі. [Теорія і практика управління соціальними системами.](#) 2016. № 4. С. 35-46.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2019.

ЕРМОЛЕНКО Катерина

Аспирант кафедри психології ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Г.Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84116

E-mail: psihol.ddpu@ukr.net

АЛЕКСАНДРОВ Клим

студент I курса магистратуры педагогического факультета ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Г.Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84116

E-mail: klimyshka966@gmail.com

СОЦИАЛЬНАЯ КРЕАТИВНОСТЬ В СТРУКТУРЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

Резюме. Студенты высших учебных заведений как будущие педагогические специалисты в области образования, в процессе своей деятельности, должны учитывать прогрессивные изменения в обществе. Поэтому их профессиональная деятельность зависит от максимального развития творческих способностей личности, направленные на умение нестандартно решать педагогические задачи. В современном научном педагогическом пространстве интенсификация исследований творчества привела к отбору и исследованию ее отдельных видов, в частности,

социального творчества. Трудно представить профессионально развитую личность в инновационной деятельности без наличия творческого потенциала. А социальное творчество будущего педагога на начальном этапе профессиональной подготовки является наиболее характерной для словесно-творческой, эмоциональной, мотивационно-ценностной и социально-перцептивной природы. Целью нашего исследования является выявление психологических закономерностей социального творчества будущих педагогов в течение всего профессионального обучения.

В статье анализируются факторы, которые способствуют развитию творческой одаренности в процессе обучения. Исследование посвящено теоретическому и эмпирическому изучению основных психологических особенностей проявления социальной креативности в структуре творческих способностей будущих педагогов в течение процесса профессиональной подготовки. Анализируются различные подходы к проблемам творчества и креативности, особенности применения креативного подхода к профессионально-педагогической подготовке будущих учителей; предлагается концепция формирования и развития креативного мышления студентов; при этом обучение рассматривается как процесс решения профессионально ориентированных умственных творческих задач, согласно которому предусматривается внедрение форм и методов активного обучения будущих педагогов, развитие их познавательной самостоятельности в учебной научно-исследовательской будущей деятельности.

Ключевые слова: социальная креативность, творчество, будущий педагог, самосознание, профессиональная подготовка, структура, фактор.

YERMOLENKO Kateryna

Postgraduate student of the Department of Psychology of the State Pedagogical University "Donbas State Pedagogical University"

G. Batiuk street, 19, Slavyansk Donetsk region, Ukraine, 84116

E-mail: psihol.ddpu@ukr.net

ALEKSANDROV Klim

student of the first year of the master's degree in pedagogical faculty State Higher Educational Institution Donbas State Pedagogical University"

G. Batiuk street, 19, Slavyansk Donetsk region, Ukraine, 84116

E-mail: klimyshka966@gmail.com

SOCIAL CREATIVITY IN STRUCTURE OF CREATIVE CAPABILITIES FUTURE PEDAGOGS

Summary. The study is devoted to theoretical and empirical study of the basic psychological characteristics of the manifestation of social creativity of future teachers at the beginning of the vocational training process. The prerequisites for further research in this area are highlighted, in particular, psychological factors of the dynamics of social creativity in the process of professional training of the future psychologist and the possibility of further developing work in this direction.

Abstract. Introduction. The research is devoted to theoretical and empirical study of the main psychological peculiarities of the manifestation of social creativity in the structure of creative abilities of future teachers during the process of professional training. Different approaches to problems of creativity and creativity are analyzed, especially the application of a creative approach to vocational and pedagogical preparation of future teachers; the concept of formation and development of students' creative thinking is offered; while learning is considered as a process of solving professionally oriented mental

creative tasks, according to which the introduction of forms and methods of active training of future teachers, the development of their cognitive autonomy in educational, research and future activities

Analysis of publications. The theoretical fundamentals of domestic technological education were contributed by O. Matiushkina, A. Ermola, A. Ilyinyh, S. Maksimenko, S. Cann, A. Golovanova, O. Ostroumova, V. Kunitsina, E. Chichuk, O. Grigorenko, B. Kochubei, T. Khomulenko, T. Rozova, V. Kozlenko, M. Savrasov. The characteristic of the professional functioning of the personality of the future teacher is the intensity of manifestation and the hierarchy of the structure of his social creativity. The realized theoretical and methodological analysis of scientific works in this field allows to consider the social creativity of the future teacher in the process of professional training as an ordered system, which is due, above all, to the level and breadth of manifestation of indicators of verbal-creative, emotional, motivational-value and social-perceptual nature.

Purpose. By conducting our research, we mainly aim at establishing psychological peculiarities of the social creativity of future teachers.

Results. The realized theoretical and methodological analysis of scientific works in this field allows to consider the social creativity of the future teacher in the process of professional training as an ordered system, which is due, above all, to the level and breadth of manifestation of indicators of verbal-creative, emotional, motivational-value and social-perceptual nature.

An empirical analysis of the structure of social creativity suggests that verbal creativity plays an important role in the structure of the personality of the teacher, since the construction of social interaction requires its participants in the presence of a developed communicative system, which is a supporting subsystem. At the same time, the structural indicator of the orientation of the

future teacher in the process of professional training emphasizes that future educators are inclined to analyze their own experiences in the process of creative social interaction.

Conclusion. It is established that the social creativity of the future teacher is perceived through a number of content-procedural characteristics, such as verbal-creative subsystem, emotional subsystem, motivational-value, and social-perceptual subsystem; Important role in the structure of social creativity of the future teacher at the beginning of education is played by developed empathic abilities, because it is they who enable its first immersion into the inner world of another.

Key words: creativity of the individual; social creativity; communicative creativity; creativity; future teacher; self-consciousness; social uncertainty; professional training; structure; factor.

REFERENCES

1. Gy`lford Dzh. Try` storony y`ntellekta. Psy`xology`ya myshleny`ya. M.: Progress, 2000. 147s.

2. Ignatovy`ch O.M. Psy`xologichni osobly`vosti tvorchoyi samodiyal`nosti osoby`stosti yak umovy` profesijnoyi pidgotovky` majbutnix psy`xologiv: avtoref. dy`s. ... kand. psy`xol. nauk. Ky`yiv. 2004. 21 s.

3. Yermola A. M. Kreaty`vnist` v osnovi monitory`ngu. Prakty`chna psy`xologiya i social`na robota. 2003. № 8. S. 71–72.

4. Y`l`y`nyx A.E. Socy`al`naya kreaty`vnost` ly`chnosty`: psy`xology`cheskaya struktura. Y`zvesty`ya Saratovskogo uny`versy`teta, T. 11. Ser. Fy`losofy`ya. Psy`xology`ya. Pedagogy`ka. 2011. Vp. 3. S.76-87.

5. Makarenko N.M. Psy`xologichni chy`nny`ky` rozvy`tku kreaty`vnogo my`slennya majbutnix prakty`chny`x psy`xologiv: avtoref. dy`s... kand. psy`xol. Nauk. Ky`yiv. 2008. 20 s.

6. Maksy`menko S. D. Geneza zdijsnennya osoby`stosti. Ky`yiv: Vy`davny`cztvo TOV «KMM». 2006. 240 s.

7. Matyushky`n A. M. Psy`xology`ya myshlenu`ya. Myshlenu`e kak razresheny`e problemny`x sy`tuacy`j: uchebnoe posoby`e za red. A. A. Matyushky`noj. Moskva: KDU. 2009. 190 s.

8. Molyako V. O. Psy`xologichna teoriya tvorchosti. Naukovi zapy`sky` Insty`tutu psy`xologiyi im. G. S. Kostyuka APN Ukrayiny` za red. chlena korrespondenta APN Ukrayiny` N. V. Chepelyevoyi. Ky`yiv: Nora – Print. 2002. Vy`pusk 22. 350 s.

9. Rozova T. M. Kreaty`vnist` yak chy`nny`k rozvy`tku profesijno-komunikaty`vny`x zdibnostej majbutnix psy`xologiv: avtoref. dy`s... kand. psy`xol. nauk. Ky`yiv. 2007. 18 s.

10. Savrasov M.V., Yermolenko K.V. Psy`xologichny`j analiz teorety`ko-metodologichny`x peredumov doslidzhennya social`noyi kreaty`vnosti majbutnix psy`xologiv. Naukovy`j visny`k My`kolayivs`kogo nacional`nogo universy`tetu imeni V. O. Suxomly`ns`kogo. Psy`xologichni nauky`. My`kolayiv: MNPU. 2016. № 1(16). S. 188-192.

11. Sanny`kova O. P. Ocenka pokazatelej kommuny`katy`vnoj kreaty`vnosti` s pomoshh`yu ory`gy`nal`noj metody`ky`. Nauka i osvita. 2001. №6. S. 52-54.

12. Xomulenko T. Zmist ta rozvy`tok kreaty`vnosti v osvitr`omu prostori. Teoriya i prakty`ka upravlinnya social`ny`my` sy`stemamy`. 2016. № 4. S. 35-46.

(переклад зроблено к.п.н., доц. кафедри загальної психології Саврасов М.В.)

УДК 378.147:37.011.3-051:808.5

КОРКІШКО Олена

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

пров. Вчительський, 1, м.Слов'янськ, Донецька обл. Україна, 84122

E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

МАЦОКІНА Наталія

здобувач магістерського рівня освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

пров. Вчительський, 1, м.Слов'янськ, Донецька обл. Україна, 84122

E-mail: sonato4ka@i.ua

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАГІСТРА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті зазначено, що мовленнєва компетентність - це важлива складова фахової підготовки магістрів ПВШ, для яких слово є її основним знаряддям праці, і засобом розв'язання професійних завдань, і показником освіченості, професіоналізму, духовності, професійної майстерності та культури. З'ясовано, що мовленнєва компетентність магістра ПВШ – це сукупність мовленнєвих знань, умінь і навичок, які сприяють умінню професійно користуватися мовою в педагогічній діяльності (висловлювати свої думки, наміри, прохання тощо), використовувати вербальні, невербальні та інтонаційні засоби виразності мовлення. Виокремлено мовленнєві компетентності магістрів педагогіки вищої школи.

© Коркішко О., Мацокіна Н., 2019

Проаналізовано концептуальні засади змісту окремих фахових дисциплін, що впливають на формування мовленнєвої компетентності магістрів ПВШ («Культура професійного мовлення викладача вищої школи», «Міжкультурні комунікації в професійно-педагогічній сфері», «Методика викладання дисциплін у вищій школі», «Професійний імідж викладача вищої школи»). Підкреслено, що магістри в процесі формування мовленнєвої компетентності під час вивчення фахових дисциплін мають оволодіти такими основними мовленнєвими вміннями та навичками: уміння правильно добирати стиль мовлення, уживати найбільш ефективні мовні засоби в процесі мовлення, застосовувати міміку, пантоміміку, використовувати мову художньої і наукової літератури, вести діалог з урахуванням поставлених завдань; здатність співвідносити завдання мовного спілкування та його форму, розставляти інтонаційні смислові акценти в мовленнєвій діяльності, збагачувати власний словниковий запас; навички запам'ятовування, збереження в пам'яті та відтворення інформації в процесі мовлення тощо.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, професіоналізм, магістри педагогіки вищої школи, заклад вищої освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Освітні стандарти навчання в закладах вищої освіти передбачають «...передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей в осіб, які навчаються ...» [3], тобто набуття знань, умінь і навичок із певної спеціальності, а також формування професійних якостей та компетентностей. У системі сучасної вітчизняної вищої освіти останнім часом відбуваються значні зміни: упровадження нових стандартів студентів «бакалавр» та «магістр», атестація наукових напрямів у закладах

вищої освіти (далі ЗВО), упровадження академічної доброчинності, зміни в порядку фінансування ЗВО тощо, що надають широких можливостей для задоволення освітніх потреб, забезпечують гнучкість загальноосвітньої, загальнокультурної та наукової підготовки майбутніх фахівців, виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності, підвищують їх конкурентоспроможність на ринку праці та інтеграцію у світове освітянське співтовариство.

Сьогодні висуває нові вимоги до фахової підготовки магістрів педагогіки вищої школи (далі ПВШ), що передбачає формування професіоналізму як обов'язкової передумови успішної реалізації особистості в сучасному освітньому просторі. Тобто професійно компетентний викладач має успішно вирішувати завдання навчання та виховання, досягати високих результатів у розвитку особистості, готувати випускника з відповідними психолого-педагогічними якостями, засвоювати норми, еталони професії, підвищувати педагогічну культура та майстерність, прагнути індивідуалізувати свою працю, досягати високого рівня професійних якостей, знань, умінь і навичок, постійно професійно зростати, бути задоволеним професією, мотивованим до праці в ній, готовим до якісної й кількісної оцінки своєї праці, а отже, конкурентоспроможним та конкурентоздатним на ринку освітніх послуг.

Щодо переліку компетенцій/компетентностей стосовно вмісту професійної та мовної звернемо увагу на доповідь В. Хутмахера (Mr Walo Nutmacher), у якій окреслено п'ять ключових компетенцій, що ними мають оволодіти молоді європейці (прийнято Радою Європи) [12, с. 11]. Серед них такі: компетенції, що належать до володіння (mastery) усною та письмовою комунікацією (більше, ніж однією мовою), які особливо важливі для роботи й соціального життя (з метою уникнення соціальної

ізоляції) (означена група компетенцій найбільш тісно пов'язана з мовленнєвою компетентністю майбутніх фахівців, які мають оволодіти належним рівнем усного та письмового мовлення – як рідномовного, так і іншомовного [2, с. 37]); здатність навчатися протягом життя як основа безперервного навчання в контексті як особистісного професійного, так і соціального життя (мовленнєва компетентність особистості розвивається разом з розвитком здатності до неперервної освіти, кожен досягнутий освітній результат у підготовці майбутніх педагогів передбачає і розвиток мовленнєвої компетентності [2, с. 38]).

У світлі цього зростають вимоги до мовленнєвої компетентності майбутнього викладача, адже правильність та багатство мовних засобів, якими володіє особистість, передбачає належний рівень сформованості професійно зумовленого мовлення. Це є важливою складовою фахової підготовки магістрів ПВШ, для яких слово є й основним знаряддям праці, і засобом розв'язання професійних завдань, і показником освіченості, професіоналізму, духовності, професійної майстерності та культури.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Фундаментальні основи оновлення системи вищої освіти, професійної підготовки у вищій школі, теоретичні та методичні засади формування професіоналізму педагогів розкрито в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, дослідників (Є. Барбіна, Є. Бондаревська, В. Вакуленко, Н. Гузій, С. Дружилов, М. Євтух, І. Зязюн, Л. Кондрашова, О. Кравець, Н. Кузьміна, А. Реан, В. Сластьонін та ін.). Так, Н. Кузьміна зазначила, що професіоналізм – це сукупність стійких властивостей особистості, її індивідуальності, що задовольняють вимоги професії, це діяльність спеціаліста, яка формується в процесі професійної освіти [6, с. 36].

Обґрунтуванню мовної та мовленнєвої компетенції присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних учених, таких як Р.Белл, І.Волкова, О.Левченко, О.Мірошнікова, Н.Мордовцева, І.Плотницька та ін. А.Богущ, О.Залевська, І.Зимняя, М.Пентилюк, Л.Скуратівський та ін. розглядають мовну та мовленнєву компетентність як необхідну умову здобуття компетентності в усіх сферах життєдіяльності суб'єкта. Н.Завіниченко, Л.Любчак, С.Макаренко, О.Нещерет, Ю.Паскевська, І.Тяллева, Н.Шевченко, Н.Шацька значну увагу приділяють дослідженню мовленнєвої компетентності у професійній діяльності, що пов'язана із здійсненням комунікації. Інтерес для нашого дослідження становлять праці науковців, дослідників, педагогів-практиків щодо мовленнєвої компетентності студентів педагогічних ЗВО (К.Брітікова, В.Боса, А.Варданян, М.Гавриловська, О.Горошкіна, М.Гриньова, І.Ланова, М.Мелашенко, О.Прокопова, І.Роженко, К.Рудницька та ін.), які аналізують сучасні підходи до формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця; (Ш.Амонашвілі, Н.Бабич, І.Волкова, Н.Головань, Н.Жигилій, Л.Зінченко та ін.), які наголошують на мовленнєвих вміннях як вияву професіоналізму, визначають структуру та зміст комунікативності, розкривають методику керування процесом формування мовленнєвих умінь у системі навчання вишу (Г.Берегова, Л.Барановська, С.Кондратюк, Л.Лучкіна, В.Момот, Л.Романова, Т.Рукас, Н.Тоцька та ін.), які пропонують педагогічні технології формування культури ділового, професійного мовлення студентів ЗВО.

Отже, актуальність дослідження зумовлена підвищенням вимог до професійної підготовки майбутніх викладачів, освіта яких має бути орієнтована на розвиток мовної особистості, що забезпечує розширення

функцій державної мови, творення україномовного середовища, відродження народної культури у спілкуванні.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні мовленнєвої компетенції як однієї зі складових професійного становлення майбутнього викладача та розкритті змісту дисциплін, що впливають на формування мовленнєвої компетентності магістрів ПВШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти, Державного стандарту вищої освіти, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, Концепцій мовної освіти пріоритетним завданням вищої школи в Україні є підготовка компетентного фахівця – мовної особистості. Так, у Концепції мовної освіти одним із головних завдань навчання мови є «вдосконалення та формування вмінь і навичок спілкування, вільного вираження думок і почуттів у різних сферах суспільного життя; оволодіння культурою мовлення» [4, с. 58].

Отже, в умовах постійного зростання значення української мови в суспільстві проблема мовно-мовленнєвої підготовки магістрів ПВШ є актуальною. Це визначає й основну мету навчання рідної мови, що «полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами рідної мови: її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності» [10, с. 3], тобто забезпечує професійне становлення фахівця, який володіє фонетичними, лексичними, граматичними знаннями й уміннями, що дають змогу сприймати та продукувати різноманітні повідомлення (письмові чи усні).

З метою теоретичного осмислення поняття «мовна особистість» В. Красних виділено декілька різновидів особистості, яка володіє певною мовою: «людина, що говорить» – особистість, одним із видів діяльності якої є мовленнєва діяльність, що включає як процес породження, так і процес сприйняття мовленнєвих творів; мовна особистість – особистість, що виявляє себе в мовленнєвій діяльності, володіючи певною сукупністю знань і уявлень; мовленнєва особистість – особистість, що реалізує себе в комунікації, обираючи та здійснюючи ту чи іншу стратегію і тактику спілкування, а також обираючи та використовуючи той або інший репертуар засобів (як суто лінгвістичних, так і екстралінгвістичних); комунікативна особистість – конкретний учасник комунікативного акту, що діє в реальній комунікації [5, с. 50–51]. Отже, завданням вищої школи є формування особистості, яка вміє точно висловлювати свої думки й виражати потреби, брати активну участь у процесі комунікації і вдало використовувати мовні засоби відповідно до поставленої мети та завдань спілкування.

Зазначимо, що, на жаль, мовлення та комунікативні вміння майбутніх фахівців є далекими від вимог часу та від того рівня, з яким молодь має закінчувати ЗВО. Добре опанувавши теоретичні знання, магістри ПВШ відчують значні труднощі в педагогічній діяльності, яка вимагає застосування цих знань для реалізації мовних функцій (комунікативна, ідентифікаційна, експресивна, гносеологічна, естетична, культуроносна, фатична, волюнтативна, магічно-містична, демонстративна тощо). Серйозними недоліками мовленнєвої поведінки більшості магістрів є невміння публічно виразно читати, декламувати, виголошувати зв'язний текст, спонтанно включатись у розмову та підтримувати її. Тому формування мовленнєвої компетентності – одне з основних завдань навчання мови в закладі вищої освіти та формування професіоналізму випускника.

Учені, педагоги-практики розглядали мовленнєву компетентність як: діяльність людини, спрямовану на розуміння або створення тексту (усного чи писемного), що здійснюється в процесі мовленнєвої діяльності (М.Пентилюк) [11]; практичне оволодіння українською мовою, її словниковим запасом, граматичним ладом, дотриманням в усних і писемних висловлюваннях мовних норм (О.Горошкіна, А.Нікітіна, Л. Попова та ін.) [7]; уміння адекватно й доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення (А.Богущ, Н.Шиліна) [1].

Під мовленнєвою компетентністю ми, водночас із М.Пентилюк, розуміємо комплексне поняття, яке, спираючись на мовну компетенцію, охоплює систему мовленнєвих умінь (уміння вести діалог, сприймати, відтворювати і створювати усні й писемні монологічні й діалогічні висловлювання різних видів, типів, стилів і жанрів тощо), що необхідно людині для спілкування в різних ситуаціях [11].

Отже, проведений аналіз наукової літератури уможливило зазначити, що мовленнєва компетентність має фактично два основних підвиди: сприймання мовлення (слухання й читання) і продукування мовлення (говоріння й письмо) [9].

Зауважимо, що мовленнєва компетентність є більш широким утворенням, що включає і мовну компетентність (якщо не ототожнюються, то принаймні співпадають за багатьма ознаками) та відображає рівень знань про лексику, граматику, достатній словниковий запас тощо, закономірності утворення із системи мови зв'язних висловлювань для формулювання думки, точність, влучність, адекватність, правильність

використання мовних засобів залежно від типу, стилю мовлення, знання особливостей використання зображувально-виражальних засобів мови.

Аналіз наукових праць учених (А.Кордонська, О.Прокопова та ін.) уможливив виокремити мовленнєві компетентності для магістрів ПВШ: знання базових мовленнєвознавчих понять; здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати й відтворювати почуте чи прочитане, планувати, готувати майбутнє висловлювання в різних жанрах за інтерактивними і трансактивними схемами, виступати з повідомленням, реалізовувати задум у процесі мовленнєвої діяльності; здатність до мовленнєвої творчості, асоціативної мовленнєво-мисленнєвої діяльності, контролю, самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності; уміння аудіювання, читання, говоріння, письма, навичок редагування власного та чужого мовлення, використання засобів рідної (української) мови залежно від типу, стилю мовлення; навичок красномовства.

Формування мовленнєвої компетентності, що сприятиме становленню професіоналізму майбутнього викладача, повинно стати одним із основних завдань не тільки при вивченні мовних дисциплін, а й усіх інших дисциплін, що вивчаються магістрами ПВШ відповідно до навчального плану. Важливо, щоб у дисциплінах, зазначених в освітньо-професійній програмі (011 Освітні, педагогічні науки), крім основних завдань, мету було спрямовано на розвиток мовленнєвої діяльності магістрів.

Розглянемо шляхи підвищення рівня мовленнєвої компетенції магістрів ПВШ. Зазначимо, що метою освітньо-професійної програми (011 Освітні, педагогічні науки) є опанування загальних та фахових компетентностей, достатніх для комплексного вирішення проблем у професійно-педагогічній та інноваційній діяльності закладу освіти; формування комплексу загальних і фахових компетентностей сучасного

викладача, задоволення потреб особистості в інтелектуальному, культурному, професійному розвитку, аксеологічних прагнень.

Навчальний план складається з таких дисциплін, які так чи інакше сприяють формуванню мовленнєвої компетентності магістрів: Іноземна мова, Психологія вищої школи, Компаративна педагогіка, Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності фахівця, Педагогіка вищої школи, Організація навчально-виховного процесу у вищій школі, Функції та напрями діяльності студентського самоврядування, Міжкультурні комунікації в професійно-педагогічній сфері, Культура професійного мовлення викладача вищої школи, Методика викладання дисциплін у вищій школі, Професійний імідж викладача вищої школи тощо.

Для досягнення сформованості мовленнєвої компетентності, яка сприятиме професійному становленню магістрів ПВШ, визначено такі завдання: навчити розв'язувати комунікативні задачі та орієнтуватись у нестандартних ситуаціях; сприяти засвоєнню категорій та одиниць мови, функцій, осягнення закономірностей і правил її функціонування, наукових знань про особливості та специфіку конструювання професійного висловлювання майбутнього викладача; забезпечити оволодіння магістрами провідними вміннями та навичками професійно-мовленнєвої діяльності. Отже, магістри ПВШ у процесі формування мовленнєвої компетентності під час вивчення фахових дисциплін мають оволодіти такими основними мовленнєвими вміннями та навичками: уміння правильно добирати стиль мовлення, уживати найбільш ефективні мовні засоби в процесі мовлення, використовувати міміку, пантоміміку, використовувати мову художньої і наукової літератури, вести діалог з урахуванням поставлених завдань, співвідносити завдання мовного спілкування та його форму, застосовувати інтонаційні смислові акценти в

мовленнєвій діяльності, збагачувати власний словниковий запас; навички запам'ятовування, збереження в пам'яті та відтворення інформації в процесі мовлення тощо.

Проаналізуємо концептуальні засади змісту окремих фахових дисциплін, що впливають на формування мовленнєвої компетентності майбутніх магістрів ПВШ.

Так, у курсі «Культура професійного мовлення викладача вищої школи» розглядаються такі питання: наукова мова як комунікативний феномен; сутність та особливості наукового стилю української мови; особливості усного і писемного наукового мовлення; лексикографічна компетенція як показник мовної культури науковця; культура наукового тексту; властивості та структурно-сміслові компоненти наукових текстів різних жанрів; культура читання наукового тексту; композиція письмового наукового тексту; наукова стаття, рецензія, відгук як самостійний науковий твір; культура усного наукового мовлення; композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді, виступу; мовна особистість доповідача; наукові заходи як засіб виявлення культури наукової мови тощо. Як результат, магістри оволодівають фаховою термінологією, комунікативно-стилістичними якостями мовлення, особливостями ділових і наукових текстів фахового спрямування, вчаться вільно оперувати фаховою термінологією при побудові текстів ділового та наукового стилів, додержуватися культури наукового та ділового мовлення, вільно послуговуватися електронними та паперовими словниками з метою задоволення потреб у процесі фахової діяльності, самовдосконалюють культуру усного та писемного мовлення.

У межах курсу «Міжкультурні комунікації в професійно-педагогічній сфері» майбутні магістри ПВШ вивчають міжкультурну

комунікацію як галузь наукового знання, поняття та сутність міжкультурної комунікації, основні теорії міжкультурної комунікації, шляхи засвоєння іншої культури, види, типи, форми, моделі міжкультурної комунікації, проблеми розуміння в міжкультурній комунікації, міжкультурні конфлікти та шляхи їх подолання тощо. Результатом є вміння адаптуватися до лінгвокультурного середовища, планувати діяльність у лінгвокультурному середовищі, аналізувати дискурси педагогічних текстів, сформована міжкультурна компетенція тощо.

Формуванню в магістрів ПВШ мовленнєвої компетентності допомагає навчальний курс «Методика викладання дисциплін у вищій школі», у зміст якого входять такі питання: сучасні технології педагогічного спілкування, професійно-педагогічне спілкування викладача ЗВО та його функції, основні функції, засоби та складові педагогічного спілкування, структура та стилі професійного спілкування викладача, психолого-педагогічні умови ефективності спілкування, комунікативна культура та комунікабельність викладача, компоненти комунікативної культури, комунікативна компетентність викладача, культура професійного спілкування й етикет тощо. Означена дисципліна, крім основних завдань, передбачає формування в магістрів мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентності тощо.

Приблизний перелік питань для вивчення в процесі засвоєння курсу «Професійний імідж викладача вищої школи» є таким: вербальний імідж педагога (специфіка мови педагога, мовна культура, голос педагога, комунікативні якості мови педагога, ознаки мови (правильність, точність, ясність, логічність, чистота, простота тощо), мовна майстерність педагога – контакт з аудиторією, вербальні аспекти ділового спілкування, використання мовних формул (вітання, подяка, вибачення тощо), питання:

доречні й недоречні, зміст, вибір і послідовність тем для спілкування, основні техніки професійно-педагогічної бесіди, стилі ведення бесіди, неформальна розмова, роль і місце компліменту, жартів, анекдотів у діловій комунікації); невербальний імідж (невербальні аспекти професійного спілкування, особистий простір, постава та поза, міміка та жести, посмішка тощо); майстерність педагогічного спілкування (педагогічне спілкування як діалог, контакт у педагогічному діалозі, стиль педагогічного спілкування, взаємозв'язок переконування та навіювання як способів педагогічного впливу, стратегії взаємодії у спілкуванні як характеристика інтерактивного компонента педагогічної взаємодії тощо). Як одна з фахових навчальних дисциплін, цей курс покликаний сформувати іміджеву компетентність, практичні навички ефективного іміджування в системі освіти, уміння ефективно використовувати мистецтво ділового мовлення в побудові іміджу викладача, вибирати та реалізовувати комунікативні стратегії і тактики відповідно до контексту педагогічної взаємодії, здатність будувати ефективну комунікативну взаємодію із суб'єктами освітнього процесу тощо.

Отже, дисципліни, що вивчають магістри ПВШ, є благодатним ґрунтом для формування мовленнєвої компетентності, яка обумовлює мовленнєву поведінку та базується на сукупності професійно-мовленнєвих здібностей, а саме: розуміти наміри співрозмовника; усвідомлювати доцільність мети професійного спілкування; уміти програмувати стратегію комунікації; управляти комунікацією (використовувати систему тактичних прийомів) у межах дискурсу [8]. Вони сприяють становленню магістра як фахівця, уможливають оволодіння мовленнєвими знаннями, уміннями, навичками, досвідом та якостями, що будуть свідчити про його професіоналізм.

Висновки. Отже, мовленнєва компетентність магістра ПВШ – це сукупність мовленнєвих знань, умінь і навичок, що сприяють умінню

професійно користуватися мовою в педагогічній діяльності (висловлювати свої думки, наміри, прохання тощо), використовувати вербальні, невербальні та інтонаційні засоби виразності мовлення. Ефективне формування мовленнєвої компетенції магістрів ПВШ – це складний і багатоаспектний процес, який потребує систематичної роботи. Викладач має орієнтувати магістрів на активну мовленнєву діяльність, що уподібнюється професійним умовам комунікації, спонукати бути не спостерігачами, а активними учасниками на заняттях, залучати до спільної діяльності, готувати до життя в суспільстві, творчої праці та взаємодії з іншими людьми. Лише зацікавивши магістрів майбутньою спеціальністю, можна отримати національно свідомих, мовленнєво-компетентних фахівців, що в подальшому досягнуть особистісного й професійного самовизначення та самореалізуються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богуш А.М. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі / А.М.Богуш, Н.Є.Шиліна. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2002.– 336 с.

2. Боса В.П. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін: дис. канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; Житомирський державний університет імені Івана Франка / В.П.Боса. – Житомир, 2018. – 282 с.

3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.01.2014 р. (зі змінами від 7 грудня 2017 року N 2233-VIII). Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>

4. Концепція мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. – 2002. – № 8. – С. 58.

5. Красных В.В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В.В.Красных. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 375 с.
6. Кузьмина Н.В. (ГоловкоГаршиина) Предмет акмеологии / Н.В. Кузьмина – СПб.: Политехника, 2002. – 189 с.
7. Культура мовлення вчителя-словесника / уклад. О.М.Горошкіна [та ін.]. – Луганськ: Навчальна книга, 2007. – 111 с.
8. Мікаєлян В.В. Мовленнєва компетентність як професійно важлива якість лікаря / В.В.Мікаєлян // Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: Матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м.Вінниця, 29-30 листопада 2017 р.). – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – С. 90–94.
9. Олійник Л.І. Інтеркультура та формування лінгвосоціокультурної компетенції / Л.І.Олійник / Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. праць; Відп. ред. Н.М.Корбозерова. – 2003. –Вип.9. – С. 274–279.
- 10.Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова 5–12 класи. – К.: Перун, 2005. – 176 с.
- 11.Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М.І.Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2015. – 320 с.
- 12.Hutmacher Walo. Key competencies for Europe//Report of the Symposium. Berne, Switzezland 27–30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) a //Secondary Education for Europe Strasburg, 1997.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2019.

КОРКИШКО Елена

кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл. Украина, 84122

E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

МАЦОКИНА Наталья

соискатель магистерского уровня образования ДВНЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

пер. Учительский, 1, г. Славянск, Донецкая обл. Украина, 84122

E-mail: sonato4ka@i.ua

РЕЧЕВАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ МАГИСТРА ПЕДАГОГИКИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Резюме. В статье указано, что речевая компетентность является важной составляющей профессиональной подготовки магистров ПВШ, для которых слово является и основным орудием труда, и средством решения профессиональных задач, и показателем образованности, профессионализма, духовности, профессиональной культуры и мастерства. Выяснено, что речевая компетентность магистра ПВШ – это совокупность речевых знаний, умений и навыков, способствующих умению профессионально пользоваться языком в педагогической деятельности (выражать свои мысли, намерения, просьбы и т.д.), использовать вербальные, невербальные и интонационные средства выразительности речи. Выделены речевые компетентности магистров педагогики высшей школы. Проанализированы концептуальные основы содержания отдельных дисциплин, которые влияют на формирование речевой

компетентности магистров ПВШ («Культура профессиональной речи преподавателя высшей школы», «Межкультурные коммуникации в профессионально-педагогической сфере», «Методика преподавания дисциплин в высшей школе», «Профессиональный имидж преподавателя высшей школы »). Подчеркнуто, что магистры в процессе формирования речевой компетентности при изучении специальных дисциплин должны овладеть следующими основными речевыми умениями и навыками: умение правильно подбирать стиль речи, употреблять наиболее эффективные языковые средства в процессе речи, использовать мимику, пантомимику, использовать язык художественной и научной литературы, вести диалог с учетом поставленных задач; способность соотносить задачи речевого общения и его форму, применять интонационные смысловые акценты в речевой деятельности, обогащать свой словарный запас; навыки запоминания, сохранения в памяти и воспроизведения информации в процессе речи и т.д.

Ключевые слова: речевая компетентность, профессионализм, магистры педагогики высшей школы, учреждение высшего образования.

KORKISHKO Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Pedagogy of Higher School of SHEI “Donbas State Pedagogical University”

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84122

E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

MATSOKINA Natalia

Applicant of Master’s Degree of Education, the SHEI “Donbas State Pedagogical University”

1, Vchytelskyi Lane, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine, 84122

E-mail: sonato4ka@i.ua

LINGUISTIC COMPETENCE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL FORMATION OF THE MASTER OF HIGHER EDUCATION PEDAGOGY

Summary. The article states that speech competence is an important component of the professional training of masters of the higher education pedagogy, for which the word is the main tool of work, a means of solving professional tasks, an indicator of education, professionalism, etc. It was found out that the competence of the master's degree in higher education pedagogy is a collection of speech knowledge, abilities and skills that contribute to the ability to use the language professionally in pedagogical activities, use verbal, nonverbal and intonational means of expressiveness of speech. The speech competence of masters of higher education pedagogy is singled out. The conceptual fundamentals of the content of individual professional disciplines influencing the formation of the competence of masters of the higher education pedagogy are analyzed.

Key words: linguistic competence, professionalism, masters of higher education pedagogy, higher educational institution.

Abstract. Introduction. Presently, the new requirements for the professional preparation of masters of the higher education pedagogy, which involves the formation of professionalism as a prerequisite for the successful implementation of the personality in the modern educational space. In the light of this, requirements for the future competence of the teacher are increasing, as the correctness and richness of the linguistic means possessed by the person assumes the proper level of the formation of professionally predetermined speech.

Analysis of publications. Interest in our research is the work of scholars on the language competence of students of pedagogical higher educational

establishments (N.Babich, K.Britikov, V.Boss, G.Beregov, I.Volkova, M.Gavrilovska, N.Golovan, A.Goroshkina, M.Grinev and etc.).

Purpose. The purpose of the paper is to provide theoretical justification of the language competence as one of the components of the professional development of the higher education pedagogy master and to reveal the content of the disciplines that influence the formation of the competence of the students of the magistracy.

Results. The speech competence is understood by us and M. Pentilyuk as a complex concept, which, based on linguistic competence, covers the system of speech skills that is necessary for a person to communicate in different situations.

Speech competence reflects the level of knowledge about vocabulary, grammar, sufficient vocabulary, etc., regularities of formation from the system of language of coherent utterances for the formulation of thought, accuracy, adequacy, correct use of linguistic means, specifics of their use depending on the type, style of speech, knowledge of the features of the use of figurative-expressive means of language.

Subjects (“The Culture of Professional Speech of a Teacher of Higher Education”, “Intercultural Communication in the Professional and Pedagogical Sphere”, “Professional Image of a Teacher of Higher School”, etc.), studied by the masters of higher education pedagogy is a fertile ground for the formation of speech competence, facilitate the formation of the Master as a specialist, make it possible to master the language knowledge and skills, experience and qualities that will testify to his professionalism.

Conclusions. Consequently, the competence of the higher education pedagogy master's program is a collection of speech knowledge, skills and abilities that contribute to the ability to use the language professionally in

pedagogical activities (to express thoughts, intentions, requests, etc.), to use verbal, nonverbal and intonational means of expressiveness of speech.

REFERENCES

1. Bogush, A.M. (2002) Speech readiness of senior preschool children to study at school / A.M.Bogush, N.E.Shilina. Odesa: PNTS of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. 336 s. [in Ukrainian].

2. Bosa, V.P. (2018) Formation of speech competence of future teachers of foreign languages in the process of studying professional disciplines: dissertation of the candidate of pedagogical science in specialization 13.00.04 “Theory and methods of vocational education”; Zhytomyr Ivan Franko State University / V.P.Boss. Zhytomyr. 282 s. [in Ukrainian].

3. The Law of Ukraine “On Higher Education” of 01.01.2014 (as amended on December 7, 2017, No. 2233-VIII). Information from the Verkhovna Rada (VVR), (2017). No. 38-39, Art. 380. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page> [in Ukrainian].

4. The Concept of language education 12-year school // Divoslovo. 2002. N. 8. S. 58. [in Ukrainian].

5. Krasnyh, V.V. (2003) “His” among “strangers”: a myth or a reality? / V.V.Krasnykh. Moscow: ITGGK “Gnosis”. 375 s. [in Russian].

6. Kuzmina, N.V. (Golovko-Garshina) (2002) Subject of acmeology / N.V.Kuzmina SPb.: Politekhnik. 189 s. [in Russian].

7. Culture of the speech of the teacher-translator / layout. O.M.Goroshkina [and others]. (2007). Lugansk: Navchalna knyha. 111 s. [in Ukrainian].

8. Mikaelian, V.V. (2017) Speech competence as a professionally important quality of a doctor / V.V.Mikaelian // Personal and professional development of the future teacher: Materials of all ukrainian science practical

internet conference (Vinnytsya, November 29–30, 2017). Vinnitsa: LLC “Nealan LTD”. S. 90–94. [in Ukrainian].

9. Oliinyk, L.I. (2003) Interculture and formation of linguistic and sociocultural competence / L.I.Oliinyk / Problems of semantics of words, sentences and text: Sb. sciences works; Editor N.M.Korbozerova. Vyp. 9. S. 274–279. [in Ukrainian].

10. The Program for General Educational Institutions. Ukrainian language 5–12 grades. (2005). K.: Perun. 176 s. [in Ukrainian].

11. Dictionary of Ukrainian linguistic editing: teaching. manual / A number of authors, edited by MI Pentiliuk. (2015). K.: Lentiv. 320 s. [in Ukrainian].

12. Hutmacher, Walo. (1997) Key competencies for Europe // Report of the Symposium. Berne, Switzerland 27–30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) a // Secondary Education for Europe Strasbourg. [in English].

(англійською переклала В. Слабоуз – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов ДДПУ)

УДК 378.147:811.111

ЛАЗУТКІНА Юлія

Канд. філос. наук, доц. кафедри мовної підготовки Донбаської державної машинобудівної академії,

вул. Академічна 72, м. Краматорськ Донецька обл., Україна, 84313,

E-mail: lazutkina-yu@ukr.net

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація. Стаття представляє аналіз і теоретичне обґрунтування методики підвищення мотивації студентів до вивчення англійської мови, використовуючи метод проектів. В дослідженні описано основні методологічні та теоретичні підходи до застосування ефективних методів підвищення мотивації. В статті детально обґрунтована сутність методу проектів взагалі та стосовно вивчення іноземної мови. Метод проектів – це комплексний метод, що передбачає за своєю суттю використання широкого спектру проблемних, дослідницьких, пошукових методів, навчання в співпраці, здатний вирішити цілий комплекс завдань, пов'язаних з оптимізацією навчального процесу з іноземної мови за умови дотримання основних вимог, що пред'являються до його використання. В статті визначено специфіку застосування методу проектів під час навчання іноземній мові в вищій школі. Детально викладена типологія проектів під час навчання саме іноземним мовам з урахуванням знання національно-культурної специфіки мовної поведінки, системи культурних і соціальних стосунків і соціокультурного портрета країн, в яких спілкуються мовою, що вивчається.

© Лазуткіна Ю., 2019

Визначені умови застосування методу проектів для формування стійкої мотивації, розвитку визнаних інтересів учасників навчального процесу, здібностей і взаємодії (рефлексії). Аналіз теоретичних даних і практичних розробок в даній області, на яких будується висновок про ефективність вживання методу проектів для формування стійкої мотивації, а також формування умінь критичного мислення й умінь працювати з інформацією дозволяє зробити висновок про підтвердження справедливості висунутих гіпотез. Визначено критерії зовнішньої оцінки ефективності проектної діяльності для підвищення мотивації у студентів вищою школи та специфіку проектної діяльності під час навчання іноземній мові і в усьому світі.

Ключові слова: мотивація, метод проектів, типологія, навчальний процес, іноземна мова.

З розвитком наукоємних технологій зростає роль інформації і знання на всіх рівнях і в усіх сферах суспільного розвитку. Для фахівця вже недостатньо володіти інформацією рідною мовою. Тому основу навчання іноземним мовам повинен складати діяльнісний підхід, тобто процес навчання має бути максимально наближений до майбутньої професійної діяльності студента. Мова йде про використання цілого ряду проблемних за своєю природою методів. Сюди ми відносимо дослідницькі, пошукові, дискусійні методи, метод проектів, який включає всі перераховані вище методи.

В даний час проектна методика набула широкого поширення не лише на заняттях іноземної мови, але також і в рамках інших навчальних дисциплін. Практика показала ефективність використання цього методу за багатьма показниками. У даній роботі визначена специфіка організації проектної діяльності студентів на заняттях іноземної мови і в позаурочний

час. Дане теоретичне обґрунтування ефективності методу проектів в підвищенні мотивації учнів вищої школи.

Ефективність використання того чи іншого методу в навчально-виховному процесі залежить від грамотного, тобто методично обґрунтованого його використання. Метод – категорія дидактична. Це спосіб організації процесу пізнання, опрацювання певної області практичного або теоретичного знання. Тому, якщо ми говоримо про метод проектів, то вказуємо на можливість досягнення дидактичної цілі через детальну розробку проблеми.

Практичний досвід переконує нас в тому, що найголовніше у вивченні іноземної мови – це мотивація студентів. Підтвердження цієї думки і цікаві рекомендації можна знайти в роботах з проблеми мотивації Б. М. Теплова, А. Н. Леонтьєва, В. П. Кузовльова, Е. І. Пассова і багато інших. Зовсім ще недавно для багатьох студентів єдиним мотивом вивчення іноземної мови було здобуття гарної оцінки і згодом стипендії. Змінилося життя – змінилося ставлення до предмету. Стала зрозумілою необхідність самостійного відкриття світу, краса подорожей поза великими групами з перекладачем, також як і доцільність ведення спільного міжнародного бізнесу і користування Інтернетом. Знання іноземної мови стає обов'язковим компонентом професійної діяльності і забезпечує більш повноцінне і цікаве проведення дозвілля. Авраам Лінкольн сказав колись: «Кожній людині в житті дається свій шанс, і до нього треба бути готовим».

Вимоги сучасності диктують пошук нових та ефективних методів навчання іноземних мов. Чимало сучасних науковців присвятили свої праці дослідженню застосування методу проектів на заняттях з іноземної мови (Е. Арванітопуло, М. Буханкіна, І. Дичківська, О. Дем'яненко, О. Житнікова, О. Коберник, П. Китайгородська, М. Моїсєєва, С. Ніколаєва, Е.

Полат, О. Тарнопольський, В. Титова, Н. Шевчук, С. Ящук та ін.), а також британські дослідники у галузі проектної методики викладання іноземних мов Дж. Дьюї, Т. Хатчінсон, В. Килпатрик, Дж. Пітт та ін.

Метою дослідження став аналіз і теоретичне обґрунтування методики підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови за допомогою методу проектів у вищій школі.

Під час опанування іншомовною культурою важливо, які мотиви спонукають учня до здійснення діяльності. На сьогоднішній день прийнято виділяти зовнішню і декілька різновидів внутрішньої мотивації. Зовнішня мотивація, як правило, націлює студентів на досягнення кінцевого результату навчання. Внутрішня мотивація має сильну стимулюючу дію на процес навчання.

Одним з найефективніших методик в навчальному і мотивуючому планах є занурення учнів в реальну ситуацію і надання їм можливості гідно вийти з неї самостійно. Велику мотивуючу роль грає чергування різних видів цікавої діяльності. У своїй практиці викладач може використовувати різні форми активної діяльності: екскурсія, гра, конференція, проекти, вікторини, драматизація, диспут і тому подібне.

Введення таких занять в практику навчання сприяє не лише підвищенню рівня внутрішньої мотивації, але також збільшенню ролі самостійної творчої діяльності студентів, допомагає здійснювати самоконтроль і самооцінку.

Останніми роками все більш широке поширення в практиці навчання, у тому числі і в навчанні іноземним мовам знаходить метод проектів. Метод проектів передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють вирішити ту або іншу проблему в результаті самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією цих

результатів. Це не алгоритм, що складається із чітких етапів, а модель творчого мислення і прийняття рішень [1].

Метод проектів – це комплексний навчальний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість студенту проявляти самостійність в плануванні, організації і контролі своєї діяльності. Метод проектів дозволяє учням проявити самостійність у виборі теми, джерел інформації, способі її викладу і презентації. Проектна методика дозволяє вести індивідуальну роботу над темою, яка викликає найбільший інтерес у кожного учасника проекту, що спричиняє за собою підвищену мотивовану активність студента. Метод проектів володіє рядом переваг перед традиційними методами навчання. Основними перевагами є підвищення мотивації учнів під час вивчення іноземної мови, наочна інтеграція знань з інших дисциплін, простір для творчої діяльності.

Метод проектів, будучи комплексним методом, що передбачає за своєю суттю використання широкого спектру проблемних, дослідницьких, пошукових методів, навчання в співпраці, здатний вирішити цілий комплекс завдань, пов'язаних з оптимізацією навчального процесу з іноземної мови за умови дотримання основних вимог, що пред'являються до його використання. Однією з таких вимог є знання типології проектів, оскільки організація проектної діяльності багато в чому визначається типом проекту. На основі загальнодидактичної типології проектів, розробленою Е. С. Полат [2], М. Ю. Бухаркіна запропонувала типологію проектів під час навчання іноземним мовам. Проте, специфіка дисципліни «іноземна мова» диктує необхідність внесення деяких уточнень в розроблену типологію навчальних проектів з іноземних мов. Це пов'язано з рядом причин: по-перше, володіння соціокультурною компетенцією означає знання національно-культурної специфіки мовної поведінки,

системи культурних і соціальних стосунків і соціокультурного портрета країн, в яких спілкуються мовою, що вивчається. У зв'язку з цим такі типи проектів як «філологічні» і «культурологічні» були об'єднані в «соціокультурні», оскільки вони покликані ознайомити з національно-культурними особливостями країн мови, що вивчається. Крім того, вивчення деяких тем передбачає обговорення питань, пов'язаних з проблемами взаємостосунків людей, їх смаків, поглядів і тому подібне, що дозволило додатково виділити «соціальні» типи проектів. Зрозуміло, при подальшій розробці типології проектів залишилися істотні для методики навчання іноземним мовам ознаки, зумовлені цілями навчання: практичне оволодіння мовою, комунікативний розвиток студентів, ознайомлення з країнознавчими знаннями. Отже, передбачається уточнена типологія проектів з іноземних мов з урахуванням специфіки формування комунікативної компетенції.

I. Соціокультурні:

1. Соціолінгвістичні

2. Культурознавчі (країнознавчі):

а) історично-географічні;

б) етнографічні;

у) політичні;

г) економічні.

3. Соціальні.

II. Рольово-ігрові та ігрові:

а) уявні подорожі;

б) імітаційно-ділові;

у) драматичні;

г) імітаційно-соціальні [3].

Зрозуміло, що нова розроблена типологія не замінює собою загальнодидактичну, а лише конкретизує її з урахуванням специфіки предмету.

Проект, призначений для реалізації в навчальному процесі на заняттях, припускає досить великий об'єм позаурочної діяльності, пов'язаної з пошуком необхідної для вирішення даної проблеми інформації, консультацією викладачів. У вільний час здійснюється спільна робота учасників однієї проектної групи по обговоренню зібраного матеріалу з метою підготовки його до проміжної атестації, до захисту проектів. Необхідно передбачити можливість проведення цих видів робіт, як на уроці, так і в позаурочний час. Педагогічно грамотно організована самостійна пізнавальна і творча діяльність студентів може стати для них стимулом до подальшої дослідницької роботи, потреби дізнатися про дану тему більше і глибше.

Виконання проектів з іноземної мови вносить свій вклад до розгляду загальної проблеми. Учні проводять дослідження на основі іншомовної інформації, а також на основі участі в телекомунікаційних проектах з носіями мови, додаючи таким чином додатковий погляд на проблему. Можливість учнів побачити реальний результат свого володіння мовою дозволяє по-новому поглянути на предмет, що вивчається, що може стати достатньою стимул-реакцією для подальшого або більш поглибленого вивчення іноземної мови. Як правило, вся група виявляється задіяною в проблематиці проекту.

Підсумком всієї роботи стає науково-практична конференція, в ході якої підводяться підсумки проектної діяльності групи, робляться висновки про важливість вирішення проблеми. Поважно, щоб проблема була осмислена студентами. Важливий той практичний досвід дослідницької

роботи, який придбали учні, важливі ті уміння критичного мислення, які студенти сформували в процесі проектної діяльності і роботи науково-практичної конференції. Таким чином, ми бачимо, що метод проектів може стати одним з ефективних способів формування і розвитку особистості студента, який вміє орієнтуватися у величезному потоці інформації, здатності приймати нестандартні рішення, розкриття їх інтелектуального, духовного і творчого потенціалу, підвищення мотивації до навчально-пізнавальної діяльності. Зрозуміло, метод проектів не розглядається як основний, що визначає стратегію вивчення іноземних мов, і не претендує на те, щоб витіснити інші методи і види навчальної діяльності.

Система навчання визначається загальною концепцією вивчення і включає цілий комплекс компонентів – цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання. Всі компоненти цієї системи взаємозв'язані. Метод проектів – це лише один з її компонентів, який може бути ефективно використаний на різних етапах навчання, доповнюючи будь-які інші методи в умовах варіативного вивчення іноземної мови і який дозволяє оптимізувати процес навчання іноземним мовам.

Навчання через діяльність (*learning through doing*) веде до опанування мистецтва комунікації. Інтеграція знань через творчість учнів в процесі проектної діяльності дозволяє успішно підтримувати мотивацію, інтерес до мови. За влучним виразом Дайани Л. Фрид-Бут, мотивація полягає в самому проекті («*the motivation lies in the project itself*»). Практика показує, що проектна діяльність є великою стимул-реакцією в роботі, це методика, що активно діє, і веде до успішного опанування іноземною мовою. Переваги її відомі давно і широко використовуються в методиці викладання іноземної мови. Слід зазначити позитивні сторони цього виду роботи: підвищення загальної мотивації учнів, освітня і

виховна цінність, підвищення значущості англійської мови як засоба спілкування.

Метод проектів – це лише один з компонентів навчальної діяльності, який може бути ефективно використаний на різних етапах навчання, доповнюючи будь-які інші методи в умовах варіативного вивчення іноземної мови і який дозволяє оптимізувати процес навчання іноземним мовам. Аналіз теоретичних даних і практичних розробок в даній області, на яких будується висновок про ефективність вживання методу проектів для формування стійкої мотивації, а також формування умінь критичного мислення й умінь працювати з інформацією дозволяє зробити висновок про підтвердження справедливості висунутих гіпотез.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арванітопуло Е. Г. Особливості навчання іноземної мови за проектною методикою / Е. Г. Арванітопуло // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія “Педагогіка та психологія”. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2002. – Вип. 5. – С. 230–236.
2. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2–3. – С. 10–15.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Китайгородська П. Використання проектних завдань на уроках англійської мови / П. Китайгородська // ІМвНЗ. – 2003. – № 5. – 110 с.
5. Полат Е. С. Нові виховні та інформаційні технології в системі освіти / Е. С. Полат. – М. : Академія, 2003. – 272 с.
6. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А. П. Н., 2002. – 136 с.

7. Шевчук Н. Використання проектної роботи на уроках англійської мови / Н. Шевчук // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2009. – № 1. – С. 59–61.

8. Штельмах О. В. Метод проектів у навчанні іноземній мові студентів нефілологічних спеціальностей під час позааудиторної роботи / О. В. Штельмах // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. – № 6 (32). – С. 289–298.

9. Hutchinson Tom. Introduction to Project Work / Tom Hutchinson. – Oxford University Press, 1991. – 23 p.

10. Бекреньова І. І. Використовуємо сучасні підходи у викладанні англійської мови / І. І. Бекреньова. – Х. : Видавнича група "Основа" : "Тріада +", 2007. – 96 с.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2019.

ЛАЗУТКИНА Юлія

Канд. филос. наук, доц. кафедри мовної підготовки Донбаской державной машиностроительной академии,

ул. Академическая 72, г. Краматорск, Донецкая обл., Украина, 84313

E-mail: lazutkina-yu@ukr.net

МЕТОД ПРОЕКТОВ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИИ К ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Аннотация. Статья представляет анализ и теоретическое обоснование методики повышения мотивации студентов к изучению английского языка, используя метод проектов. В исследовании описаны основные методологические и теоретические подходы к применению эффективных методов повышения мотивации. В статье подробно обоснована сущность метода проектов в целом и в изучении иностранного

языка. Метод проектов – это комплексный метод, предусматривающий по своей сути использование широкого спектра проблемных, исследовательских, поисковых методов, обучение в сотрудничестве. Метод проектов способен решить целый комплекс задач, связанных с оптимизацией учебного процесса по иностранному языку при условии соблюдения основных требований, предъявляемых к его использованию. В статье определена специфика применения метода проектов при обучении иностранному языку в высшей школе. Подробно изложена типология проектов при обучении именно иностранным языкам с учетом знания национально-культурной специфики речевого поведения, системы культурных и социальных отношений и социокультурного портрета стран, в которых говорят на изучаемом языке. Определены условия применения метода проектов для формирования устойчивой мотивации, развития признанных интересов участников учебного процесса, способностей и взаимодействия (рефлексии). Анализ теоретических данных и практических разработок в данной области, на которых строится вывод об эффективности применения метода проектов для формирования устойчивой мотивации, а также формирование умений критического мышления и умений работать с информацией позволяет сделать вывод о подтверждении справедливости выдвинутых гипотез. Определены критерии внешней оценки эффективности проектной деятельности для повышения мотивации у студентов высшей школы и специфика проектной деятельности при обучении иностранному языку и во всем мире.

Ключевые слова: мотивация, метод проектов, типология, учебный процесс, иностранный язык.

LAZUTKYNA Yulyia

Cand. Sc. Philosophy, Associate Professor of the Language Training
Department of Donbass state engineering academy,

72, Akademicheskaya Str., Kramatorsk, Donetsk region, Ukraine, 84313

E-mail: lazutkina-yu@ukr.net

**PROJECT METHOD AS A MEANS OF FORMING MOTIVATION
TO LEARN A FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION**

Summary. The article presents an analysis and theoretical substantiation of the methodology for increasing students' motivation to learn a foreign language using the project method. The study describes the main methodological and theoretical approaches to the use of effective methods to increase motivation. The essence of the method of projects in general and in the study of a foreign language is substantiated. The specificity of the project method application in teaching a foreign language in higher education was determined. A typology of projects in teaching foreign languages is presented.

Abstract. Introduction. Currently, the project method has become widespread not only in foreign language classes, but also in other academic subjects. Practice has shown the effectiveness of using this method in many respects.

Analysis of publications. A lot of modern scientists have devoted their works to the study of the project method use in foreign language classes (E. Arvanitopulo, M. Bukhankina, I. Dichkivskaya, A. Demyanenko, A. Zhitnikova, A. Kobernik, P. Kitayhorodskaya, M. Moiseeva, S. Nikolaeva, E. Polat, A. Tarnopolsky, V. Titova, N. Shevchuk, S. Yashchuk and others), including British researchers in the field of project methods of teaching foreign languages – J. Dewey, T. Hutchinson, V. Kilpatrick J. Pitt and others.

Purpose. The aim of the research was the analysis and theoretical substantiation of the methodology for increasing students' motivation to learn a foreign language using the method of high school projects.

Results. Learning through doing leads to mastering the art of communication. Integration of knowledge through the creativity of students in the process of project activities allows to maintain motivation and interest in the language successfully. According to Diana L. Freed-Booth's apt expression, the motivation lies in the project itself. Practice shows that the project activity is a great incentive in the work, it is a technique that is active, and leads to the successful mastering of a foreign language. Its advantages are known for a long time and are widely used in the methodology of teaching a foreign language. The positive aspects of this type of activity should be noted: an increase in the overall motivation of students, an educational value, an increase in the importance of foreign language as a means of communication.

Conclusion. The project method is just one of the components of learning activity that can be effectively used at various stages of learning, complementing any other methods in the context of variable learning of a foreign language and which allows optimizing the learning process of foreign languages. Analysis of theoretical data and practical developments in this area, on which the conclusion on the effectiveness of using the project method to form sustainable motivation is based, including the formation of critical thinking skills and skills to work with information, allows us to confirm the validity of the hypotheses.

Key words: motivation, project method, typology, educational process, foreign language.

REFERENCES

1. Arvanitopulo, E. G. (2002) Features of teaching a foreign language according to the project method. Kyiv, Ukraine, 230–236.

2. Polat, E. S. (2000) Project Method in foreign language lessons. Foreign languages at school. 2–3, 10-15.

3. Dychkivska I. M. (2004) Innovative Pedagogical Technologies. Kyiv, Ukraine: Akademvidav, 352 p.

4. Kityagorodskaya P. (2003) Use of project tasks in English lessons. Immunology. 5, 110.

5. Polat E. S. (2003) New pedagogical and information technologies in the education system. Moscow, Russia: Academy, 272.

6. Pomeutun O. (2002) Interactive Learning Technologies: Theory, Practice, Experience. Kyiv, Ukraine: A. P. N., 136.

7. Shevchuk N. (2009) Use of project work in English lessons. Foreign languages in educational institutions. 1, 59-61.

8. Shtelmakh O. V. (2013) Method of projects in teaching foreign language students of non-philological specialties during non-auditing work. Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. 6 (32), 289-298.

9. Hutchinson Tom (1991) Introduction to Project Work. London: Oxford University Press, 23.

10. Bekrenova I. I. (2007) We use modern approaches in the teaching of English. Kharkiv, Ukraine: Publishing group "Basis", "Triada +", 96.

(переклав на англ. Ю. Лазуткіна – канд. філос. наук, доц. кафедри мовної підготовки Донбаської державної машинобудівної академії)

УДК [378.147:373.3.011.3-051]:7

МАКАРЕНКО Андрій

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медико-біологічних основ, охорони життя та цивільного захисту ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ Донецької області, Україна

E-mail: makarenko.slavyansk@gmail.com

ГОРОДНОВА Надія

студентка 4 курсу факультету початкової, технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ Донецької області, Україна

E-mail: gorodnovanadezhda@gmail.com

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Анотація. Проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи є надзвичайно актуальною у зв'язку з реформуванням вітчизняної шкільної освіти відповідно до вимог Нової української школи. Нові якості сучасного вчителя початкової ланки освіти активно обговорюються освітянською спільнотою, стають темою дискусійного обговорення в соціальних мережах та наукових статтях. Автор статті вказує на важливість формування мистецтвознавчої складової професійної компетентності вчителя початкових класів, який одним із перших залучає школярів до світу мистецтва.

© Макаренко А., Городнова Н., 2019

Мета статті – визначення й структурування педагогічного феномену мистецтвознавчої компетентності вчителя початкових класів. Аналіз науково-педагогічних досліджень (праць Л. Карпової, І. Колеснікової, В. Лозової, Є. Огарєва, А. Хуторського, А. Чошанова) дозволив надати сучасне тлумачення понять «компетентність», «професійна компетентність учителя». Вивчення наукових праць представників вітчизняної мистецької освіти (Л. Гаврілової, А. Козир, Л. Масол, Г. Падалки, А. Растригіної, О. Рудницької, О. Щолокової та ін.) забезпечило усвідомлення специфіки мистецтвознавчої компетентності та її структурування. У висновках подано авторське розуміння мистецтвознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів – це інтегральна якість особистості, специфіка якої полягає в поєднанні когнітивного, емоційно-ціннісного, творчо-діяльнісного та інформаційно-комунікаційного компонентів; сформованість цієї компетентності засвідчує практичну готовність до здійснення мистецької діяльності в початковій школі. Також надано структуру цього педагогічного феномену, яка складається із емоційно-ціннісного (розвинуті художньо-естетичні емоції, адекватне естетичне сприйняття творів мистецтва), когнітивного (сформована мистецтвознавча логосфера, вміння висловити та обґрунтувати естетичні судження, розуміння основних загальнокультурних понять та термінів мистецтва), творчо-діяльнісного (міра залучення особистості до різних видів мистецької діяльності) та інформаційно-комунікаційного (здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею) компонентів.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, мистецтвознавча компетентність, вчителі початкової школи, структура, компоненти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Глибокі соціальні, духовні й матеріально-технічні перетворення, що відбуваються в житті нашого суспільства, призводять до істотних змін й утвердження нових ціннісних пріоритетів у системі освіти. Тенденції розвитку освіти в останні роки свідчать про те, що у її центрі постає особистість, її здібності й особливості. У цих умовах від педагога як носія загальнолюдських цінностей, вихователя нових творчих якостей вимагається високий рівень професійної компетентності й загальної культури. На цьому акцентують увагу закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція Нової української школи та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури свідчить, що вчені приділяють велику увагу розробленню вимог до професії учителя (Ф.П. Гоноболін, О.Н. Дем'янчук, О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюн, М.В. Левківський, М.П. Лещенко, Н.Г. Ничкало, В.Ф. Орлов, С.О. Сисоєва); умінням і якостям, необхідним учителю (Є.С. Барбіна, Н.В. Кічук, А.К. Маркова); розробленню професіограми (Г.М. Падалка, О.П. Рудницька, В.О. Сластьонін); моделі діяльності вчителя (О.О. Бабакіна, Н.В. Кузьміна, М.М. Солдатенко).

Важливість формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів у педагогічному виші зумовлена: запитами ринку праці та загальносвітовими тенденціями розвитку освітньої системи; необхідністю ефективного функціонування системи підготовки фахівців та створенням умов для формування професійних якостей особистості, що

визначатимуть теоретичні засади досягнення якісно нового рівня підготовки вчителя, здатного до діяльності у сучасному соціокультурному просторі.

У структурі професійної компетентності вчителя початкових класів суттєве місце займає мистецтвознавча складова, яка передбачає обізнаність у різних видах мистецтва, розвиненість навичок сприймання творів мистецтва, сформованість художньо-творчих умінь і навичок. Для майбутнього вчителя початкових класів, який одним із перших залучає школярів до світу мистецтва, сформованість мистецтвознавчої складової професійної компетентності дуже важлива.

Проблему формування різних компонентів мистецтвознавчої підготовки педагога вивчали такі вчені:

– Б.Т. Лихачов, К.О. Щедролосоєва, О.П. Щолокова, В.Л. Яконюк, Л.М. Масол, О.П. Рудницька, Г.М. Падалка та ін. аналізували питання загально мистецького розвитку молоді;

– О.А. Апраксіна, Н.А. Ветлугіна, О.В. Глузман, Д.Б. Кабалевський, О.Я. Ростовський та ін. розглядали різні аспекти музичного виховання й розвитку музичності;

– Р.Т. Шмагало, Ж.С. Марчук, Л. Любарська, Б. Юсов та ін. розробляли питання образотворчої діяльності молоді та її впливу на загальний розвиток особистості.

Формулювання цілей статті. Усе викладене вище, на нашу думку, окреслює актуальність формування мистецтвознавчої складової професійної компетентності вчителя початкових класів, визначення й структурування цього педагогічного феномену, що становитиме мету даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У процесі аналізу педагогічних досліджень встановлено існування як широкого, так і більш вузького тлумачення поняття «компетентність». У широкому сенсі компетентність в основному розуміється як ступінь зрілості людини, яка припускає певний рівень психічного розвитку особистості (навченість і вихованість) та дозволяє індивіду успішно функціонувати в суспільстві. У вузькому сенсі компетентність розглядається в якості діяльній характеристики, тобто міра включеності людини в діяльність, що передбачає ціннісне ставлення до останньої. Отже, компетентність є готовністю та здатністю людини діяти в будь-якій сфері. Можна цілком підтримати А. Хуторського, що компетентність передбачає володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає його особистісне ставлення до неї та предмета діяльності [1]. Компетентна у певній галузі людина володіє певними знаннями та здібностями, які дозволяють їй обґрунтовано судити про цю галузь й ефективно діяти в ній

Підтвердженням є дослідження М. Чошанова, який вважає, що компетентність, по-перше, виражає значення традиційної тріади „знання, уміння, навички», поєднуючи їх між собою; по-друге, визначається як поглиблене знання предмета або освоєне уміння. По-третє, компетентність доцільна для опису реального рівня підготовки спеціаліста, якого вирізняє здатність з-поміж розмаїття рішень обирати найбільш оптимальне, аргументовано відкидати хибні рішення, піддавати сумнівам ефективність, тобто володіти критичним мисленням. По-четверте, компетентність передбачає постійне оновлення знань, володіння новою інформацією для успішного вирішення професійних завдань у даний час і в даних умовах, тобто компетентність є здатністю до актуального виконання діяльності.

По-п'яте, компетентність уключає в себе як змістовний (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти. Це означає, що компетентна людина повинна не тільки розуміти сутність проблеми, але й уміти практично її вирішувати. Компетентний спеціаліст у залежності від конкретних умов може застосувати певний метод вирішення проблеми. На основі цих тверджень учений винаходить «формулу компетентності», яка, на його думку, має такий вигляд: компетентність = мобільність знань + гнучкість методу + критичність мислення [2, с.6].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про неоднозначність визначення поняття «професійна компетентність учителя». Так, Є. Огарєв вважає, що компетентність є категорією оцінною, яка характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності в системі суспільного розвитку праці, тобто враховується рівень розвитку його здібності давати кваліфіковані судження, приймати адекватні та відповідні рішення в проблемних ситуаціях, планувати та здійснювати дії, які призводять до раціонального й успішного досягнення поставлених цілей. Автор розуміє під компетентністю стійку здібність до діяльності зі знанням справи. Вона включає п'ять компонентів: глибоке розуміння сутності виконуваних завдань і вирішуваних проблем; гарне знання досвіду, який є в даній галузі, активне оволодіння його найкращими досягненнями; вміння обирати засоби і способи дії, адекватні конкретним обставинам місця і часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках і вносити корективи у процес досягнення цілей [3, с.10].

І. Колеснікова, розглядаючи поняття «педагогічна компетентність», зазначає, що вона є інтегральною професійно-особистісною характеристикою, яка визначає готовність і здатність виконувати

педагогічні функції у відповідності з прийнятими в соціумі нормами, стандартами, вимогами [4, с.3], а також виражає те загальне, що притаманне історично-конкретному носію педагогічної професії, що робить його причетним до педагогічного співтовариства і певної педагогічної культури. Педагогічна компетентність передбачає, що людина, яка є професіоналом в галузі педагогіки, здатна раціонально використовувати всю сукупність цивілізованого досвіду в процесі навчання і виховання, а, отже, в достатній мірі володіє способами і формами доцільної педагогічної діяльності та відносин. Далі автор наводить складові педагогічної компетентності:

- особистісно-гуманна орієнтація;
- системне сприйняття педагогічної реальності;
- володіння педагогічними технологіями;
- уміння інтегруватися з досвідом, тобто здатність співвіднести свою діяльність з тими наробками, які є у світовій і вітчизняній педагогіці та культурі;
- здатність продуктивно взаємодіяти з досвідом колег та інноваційним досвідом;
- уміння узагальнювати і передавати свій досвід іншим;
- креативність як спосіб буття в професії, бажання і вміння створювати нову педагогічну реальність на рівні цілей, змісту, технологій різноманітних освітніх процесів і систем;
- рефлексія, тобто особливий спосіб мислення, який передбачає побічний погляд на педагогічну реальність, історико-педагогічний досвід, на власну особистість як носія певної професійної позиції.

Повністю підтримуємо думку В. Лозової, яка стверджує, що компетентність викладача має «інтегративну природу, тому що її

джерелом є різні сфери культури (духовної, громадської, соціальної, педагогічної, управлінської, правової, етичної, екологічної тощо), вона вимагає значного інтелектуального розвитку, включає аналітичні, комунікативні, прогностичні та інші розумові процеси» [5, с. 5]. Автор також зазначає, що компетентність «включає екологічну, мотиваційну, рефлексивну, когнітивну, операційно-технологічну, етичну та інші складові змісту його підготовки та передбачає нарощування знань, умінь, досвіду професійно-особистісного саморозвитку творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення» [5, с. 5].

Для нашого дослідження найбільш близькою є думка Л. Карпової, яка наголошує, що професійна компетентність учителя є інтегративним особистісним утворенням на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та досвіду, що зумовлюють готовність учителя до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень її самоорганізації. Професійна компетентність учителя не має вузько професійних меж, оскільки від нього вимагається постійне осмислення розмаїття соціальних, психологічних, педагогічних та інших проблем, які пов'язані з освітою. Слід також зазначити, що воно потребує постійного розвитку та наповнення.

Професійна компетентність є динамічним особистісним утворенням, оскільки його змістовне наповнення і якісний рівень залежать від багатьох чинників: рівня розвитку психології та педагогіки, антропології та культурології, соціальних та економічних причин та ін.

Професійна компетентність є багатоаспектним утворенням, змінюється у відповідності з процесами, які відбуваються в освіті та суспільстві [6].

На нашу думку у структурі професійної компетентності вчителя слід виокремити мистецтвознавчу складову, яка забезпечуватиме володіння

ключовими та специфікованими знаннями про культуру і різні види мистецтва, бажання зберігати й поширювати вітчизняні та світові культурні традиції. Як влучно зазначає Н. Кривошея, мистецтвознавча компетентність – це поняття, яке конкретизує загальнокультурну компетентність учителя [7]. Обізнаність у сфері мистецтвознавства особливо необхідна вчителю початкових класів, який може викладати інтегрований курс «Мистецтво» у своєму класі, або окремі предмети мистецької освітньої галузі («Музику» та «Образотворче мистецтво»).

Сучасні науковці – представники мистецької освіти (Л. Гаврілова, А. Козир, Л. Масол, Г. Падалка, А. Растригіна, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.), аналізуючи професійну компетентність майбутніх фахівців освітньої галузі «Мистецтво», виокремлюють компоненти, пов'язані з рівнем загальної культури особистості, її художньо-естетичним світоглядом, ціннісними орієнтаціями, опануванням системою загальнокультурних і естетичних знань, естетичною ерудованістю, розвитком інтелекту. Аналіз наукових праць названих науковців дозволив виділити наступні складники мистецтвознавчої компетентності: *емоційно-ціннісний* (розвинуті художньо-естетичні емоції, адекватне естетичне сприйняття творів мистецтва, здатність до емпатії, наявність естетичного смаку та естетичних ідеалів та ін.); *когнітивний* (сформована мистецтвознавча логосфера, вміння висловити та обґрунтувати естетичні судження, розуміння основних загальнокультурних понять та термінів мистецтва, володіння образною мовою мистецтва); *творчо-діяльнісний* (міра залучення особистості до різних видів мистецької діяльності, здатність до мистецтвознавчого самовдосконалення та естетичного перетворення доквілля «за законами краси»). Ураховуючи сучасні тенденції інформатизації освіти й відповідні вимоги до професійної

компетентності сучасного педагога мистецької освітньої галузі, вважаємо за необхідне додати *інформаційно-комунікаційний* компонент мистецтвознавчої компетентності. Як указує Л. Гаврілова, досліджуючи системне використання засобів комп'ютерних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів музики, інформаційно-комунікаційна складова в структурі професійної компетентності майбутніх фахівців забезпечує: необхідний обсяг теоретичних знань у галузі ІКТ, зокрема знання про інформацію, інформаційні процеси та технології, про використання засобів мультимедіа в навчальній і майбутній професійній діяльності; уміння й навички роботи в інформаційно-комунікаційному педагогічному середовищі, уміння застосовувати комп'ютерні технології для вирішення завдань професійної діяльності [8]. Тож зміст інформаційно-комунікаційного компонента мистецтвознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів полягає у здатності орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства [9].

Висновки. Аналіз наукових розвідок з питань формування професійної компетентності майбутніх учителів, сучасних досліджень у галузі мистецької освіти дозволив сформулювати власне розуміння мистецтвознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів – це *інтегральна якість особистості, специфіка якої полягає в поєднанні когнітивного, емоційно-ціннісного, творчо-діяльнісного та інформаційно-комунікаційного компонентів; сформованість цієї компетентності засвідчує практичну готовність до здійснення мистецької діяльності в початковій школі.* Структуру мистецтвознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів можна унаочнити (рис. 1).

Рис. 1. Структура мистецтвознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи

У перспективі дослідження – вивчення реального стану сформованості мистецтвознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Хуторской А. В. Компетентностный подход в обучении : научно-методическое пособие. М. : Издательство “Эйдос”, 2013. 73с.
2. Чошанов М. А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения: Методическое пособие. М.: Народное образование, 1996. 160с.
3. Огарев Е.И. Компетентность образования: социальный аспект. СПб.: РАО ИОВ, 1995. 234 с.
4. Колесникова І. А. Про феномен педагогічної майстерності. *Основи педагогічної майстерності. Збірник наукових статей.* Х., 1996. С. 79 – 112.

5. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів. *Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів*. Харків: ОВС, 2002. С. 3 – 8.

6. Карпова Л. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис...канд. пед. наук; 13.00.04 / ХПУ ім. Г. Сковороди. Харків, 2004. 20с.

7. Кривошея Н. Зміст та структура мистецтвознавчої компетентності майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2016. № 4. С. 59 – 69. Взято з http://pptma.dn.ua/files/2016/4/6.%20Kryvosheia_S.59-69.pdf.

8. Гаврілова Л. Г. Професійна компетентність майбутніх учителів музики: структурно-змістовий контент. *Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України». Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу»*. 2014, №3 (додаток 1). С. 143 – 147.

9. Гаврілова Л. Г. Професійна компетентність майбутніх учителів музики як педагогічний феномен. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць*. Вип. 2 (77). Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. С. 71 – 82.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2019.

МАКАРЕНКО Андрей

кандидат педагогических наук, доцент кафедры медико-биологических основ, охраны жизни и гражданской обороны ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Университетская, 12, г. Славянск Донецкой области, Украина

E-mail: makarenko.slavyansk@gmail.com

ГОРОДНОВА Надежда

студентка 4 курсу факультета начального, технологического и профессионального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Университетская, 12, г. Славянск Донецкой области, Украина

E-mail: gorodnovanadezhda@gmail.com

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ
ИСКУССТВОВЕДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ**

Резюме. Проблема формирования профессиональной компетентности будущих учителей начальной школы является чрезвычайно актуальной в связи с реформированием отечественной системы образования в соответствии с требованиями Новой украинской школы. Новые качества современного учителя начального звена образования активно обсуждаются образовательной сообществом, становятся темой дискуссионного обсуждения в социальных сетях и научных статьях. Автор статьи указывает на важность формирования искусствоведческой составляющей профессиональной компетентности учителя начальных классов, который одним из первых вводит школьников в мир искусства. Цель статьи – дать определение и структурировать педагогический феномен искусствоведческой компетентности учителя начальных классов. Анализ научно-педагогических исследований (работ Л. Карповой, И. Колесниковой, В. Лозовой, Е. Огарева, А. Хуторского, А. Чошанова и др.) позволил предоставить современное толкование понятий «компетентность», «профессиональная компетентность учителя». Изучение научных трудов представителей отечественной художественного образования (Л. Гавриловой, А. Козырь, Л. Масол, Г. Падалка,

А. Растрьгина, О. Рудницкая, О. Щелокова и др.) обеспечило осознание специфики искусствоведческой компетентности и ее структурирование. В выводах представлено авторское понимание искусствоведческой компетентности будущих учителей начальных классов – это интегральное качество личности, специфика которого заключается в сочетании когнитивного, эмоционально-ценностного, творчески-деятельностного и информационно-коммуникационного компонентов; сформированность этой компетентности свидетельствует о практической готовности к осуществлению художественно-творческой деятельности в начальной школе. Также предоставлено структуру этого педагогического феномена, которая состоит из эмоционально-ценностного (развитые художественно-эстетические эмоции, адекватное эстетическое восприятие произведений искусства), когнитивного (сформирована искусствоведческая логосфера, умение выразить и обосновать эстетические суждения, понимание основных общекультурных понятий и терминов искусства), творчески-деятельностного (мера привлечения личности к различным видам художественной деятельности) и информационно-коммуникационного (способность ориентироваться в информационном пространстве, получать информацию и оперировать ею) компонентов.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, искусствоведческая компетентность, учителя начальной школы, структура, компоненты.

MAKARENKO Andrii

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor SHEE «Donbas State Pedagogical University»

Universitetskaya street, 12, Slavyansk, Donetsk region, Ukraine

E-mail: makarenko.slavyansk@gmail.com

HORODNOVA Nadiia

4th year student of the Faculty of Primary, Technological and Vocational Education SHEE «Donbas State Pedagogical University»

Universitetskaya street, 12, Slavyansk, Donetsk region,

E-mail: gorodnovanadezhda@gmail.com

**FORMATION OF ART COMPETENCE OF THE FUTURE
PRIMARY SCHOOL TEACHERS: THEORETICAL ASPECTS**

Summary. The author analyzes the actual problem of forming the art competence of the elementary school teacher, who is one of the first to involve children in the art world. Analysis of scientific and pedagogical researches allowed to provide a modern interpretation of the concepts of “competence”, “professional competence of the teacher”. The study of the scientific works of representatives of the national art education provided an understanding of the specificity of art competence and its structuring. The author’s understanding of the art competence of future primary school teachers is presented. This is an integral quality of the individual, which is to combine cognitive, emotional and value, creative activity and information and communication components. The formation of this competence testifies to the practical readiness for art activity in elementary school.

Abstract. Introduction. The problem of forming of the future primary school teachers’ professional competence is extremely relevant in connection with the reform of the national school education in accordance with the requirements of the New Ukrainian School. New qualities of the modern teacher of the initial level of education are actively discussed by the educational community and become the subject of discussions in social networks and scientific articles. The author of the article points out the importance of forming

an art component of the professional competence of the elementary school teacher, who is one of the first to involve children in the art world.

Analysis of publications. The article analyzes the scientific researches of L. Karpova, I. Kolesnikova, V. Lozova, E. Ogarev, A. Khutorskoy, A. Choshanov, as well as studies in the field of artistic education (works by L. Havrilova, A. Kozyr, L. Masol, G. Padalka, A. Rastrigina, O. Rudnitskaya, O. Shchelokova etc.).

Purpose. The purpose of the article is the definition and structuring of the pedagogical phenomenon of art competence of the primary school teachers.

Results. Analysis of scientific and pedagogical researches allowed to provide a modern interpretation of the concepts of “competence”, “professional competence of the teacher”. The study of the scientific works of representatives of the national art education provided an understanding of the specificity of art competence and its structuring.

Conclusion. The author’s understanding of the art competence of future primary school teachers is presented. This is an integral quality of the individual, which is to combine cognitive, emotional and value, creative activity and information and communication components. The formation of this competence testifies to the practical readiness for art activity in elementary school. The structure of this pedagogical phenomenon is also provided. It consists of emotional and value component (developed artistic and aesthetic emotions, adequate aesthetic perception of art works); cognitive component (formed art thesaurus, ability to express and substantiate aesthetic judgments, understanding of the basic general cultural concepts and terms of art); creative activity (measure of involvement of personality to various types of artistic activities) and information and communication component (the ability to navigate the information space, receive information and operate it).

Key words: competence, professional competence, art competence, elementary school teachers, structure, components.

REFERENCES

1. Khutorskoi, A. V. (2013). *Competence-based approach to learning: a scientific and methodological manual*. Moskva : Izdatelstvo «Eydos» [in Russian].
2. Choshanov, M. A. (1996). *Flexible technology of problem-modular learning: a manual*. Moskva: Narodnoe obrazovanie [in Russian].
3. Ogarev, E. I. (1995). Competence of education: social aspect. SPb.: RAO IOV [in Russian].
4. Kolesnykova, I. A. (1996). About the phenomenon of pedagogical skill. *Osnovy pedahohichnoi maisternosti. Zbirnyk naukovykh statei*. Kharkiv: Osnova. 79 – 112. [in Ukrainian]
5. Lozova, V. I. (2002). Formation of pedagogical competence of teachers of higher educational establishments. *Pedahohichna pidhotovka vykladachiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv*. Kharkiv: OVS. 3 – 8. [in Ukrainian].
6. Karpova, L. (2004). *Formation of professional competence of a teacher of a secondary school*. (Extended abstract of PhD dissertation). Kharkiv, KhPU im. H. Skovorody. [in Ukrainian].
7. Kryvosheia, N. (2016). Content and structure of art-study competence of future musical leaders of pre-school educational institutions. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty*, 4. 59 – 69. Retrived from http://pptma.dn.ua/files/2016/4/6.%20Kryvosheia_S.59-69.pdf. [in Ukrainian].
8. Havrilova, L. (2014). Professional competence of future music teachers: structure and content. *Teoretychnyi ta naukovo-metodychnyi chasopys «Vyshcha osvita Ukrainy»*. *Tematychnyi vypusk «Yevropeiska intehratsiia vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu»*, 3 (1). 143 – 147. [in Ukrainian].

9. Havrilova, L. (2017). Professional competence of future music teachers as a pedagogical phenomenon. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats*, 2 (77). 71 – 82. [in Ukrainian].

(переклад зроблено особисто авторами статті)

УДК 37.018.1

ПЛЮХІНА Наталія

старший викладач кафедри педагогіки Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: kafedra.pedagogiku@ukr.net

НІКІТІНА Валентина

студентка 1 курсу магістратури Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: pedagogi@i.ua

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. Стаття присвячена професійній компетентності вчителя. Обґрунтуванню певних особистісних якостей вчителя. Їх вплив на розвиток професійної діяльності. Зроблено аналіз чеснот та понять таких як інтерес до людини, інтерес до культури. Метою дослідження було здійснити аналіз професійної діяльності педагога на основі вивчення результатів останніх публікацій із проблематики професійної діяльності.

У результаті дослідження підтверджено необхідність актуалізації для педагогів ролі педагогічного спілкування, професійної активності, педагогічної майстерності. Підкреслено, що є нагальна необхідність постійної підтримки професійної компетентності учителя, розвиток його особистісних якостей.

Однією з важливих умов ефективності професійної діяльності, що створює сприятливий емоційний стан, є достатній рівень розвитку професійної самосвідомості. Самосвідомість майбутнього педагога містить систему ставлення особистості до майбутньої професії,

систему уявлень про сутність педагогічної професії, та вимоги, що висуваються до особистості педагога, систему уявлень про своє професійне «Я». Важливою складовою професійної самосвідомості та пошани до особистості учня, здатність керуватися нормами моралі і професійними вимогами як мотивами своєї поведінки, передбачення етичних наслідків своїх дій, об'єктивна етична самооцінка. Це забезпечується вольовими зусиллями особистості, спрямованими на самоконтроль і корекцію поведінки, професійно значущими якостями особистості педагога – любов до дітей і професії, гуманність, педагогічний такт, самокритичність, справедливість, самовладання і самоконтроль. На базі зібраної у ході дослідження інформації, були окреслені перспективи розвитку зазначеної тематичної лінії в організації повномасштабного дослідження стану професійної діяльності в закладах освіти України.

Ключові слова: педагог, професійні якості, педагогічна діяльність, педагогічна культура, педагогічне спілкування.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Не викликає сумніву, що будь яка професійна робота, крім особливостей передбачає

певні особистісні якості, що сприяють успіху діяльності людини. В першу чергу це стосується професій, де об'єктом професійної активності однієї людини виступає інша людина і взаємодія «людина – людина» залежить від якостей як першої, так і другої.

Професія педагога належить до професій вищого типа за ознакою необхідності постійної рефлексії на зміст предмета своєї діяльності. Отже, не підлягає сумніву те, що педагог повинен володіти певною сумою якихось високих особистісних якостей. Сучасна психолого-педагогічна література переповнена способами позначити якості, без яких немає успіху в педагогічній роботі.

Але такі спроби зазвичай закінчуються переліком чеснот сучасної культури людини – таких як гуманізм, чесність, справедливість, працьовитість та інших, що є, звісно, рисами гідної людини, але не є похідними певної професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Психологи та педагоги Беляєв Г., Бойко В., Гиппиус С., Газман Л, Гаджиєва Н., Козлов Н., Комогоруєва І., Михальченко Г., Шуркова Н. в своїх дослідженнях доводять необхідність розвивати професійні якості педагога які складають основу успіху розвитку його професійної діяльності. Внаслідок цього залежність успіхів організації ефективного педагогічного процесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Показати вплив особистісних якостей на розвиток педагогічної компетентності педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Н. Шуркова в своїх дослідженнях говорить про те, що якщо виходити із сутності та змісту професії педагога, то перша головна особистісна межа – е інтерес до життя.

Вплив цієї особистісної межі на зміст характер роботи педагога є надзвичайно сильним, і тим сильніший, чим є більш непомітний навіть для самого вчителя. Дитинство, таке небайдуже до життя, не вибачає байдужості до життя кому-небудь, тим більше, якщо таку байдужість проявляє педагог. Інтерес до життя – умова роботи з дитинством, оскільки виховання неодмінно орієнтоване на формування здатності бути щасливим, а основу такої здатності складає сприйняття життя як великого дарунка природи.

Друга особистісна характеристика, що сприяє успішності роботи з дітьми – це інтерес до людини як такої. Під цим мається на увазі таке загальне ставлення до людини як феномена в системі живих організмів на землі, коли увага до різного роду особистісних проявів «Я» людини пов'язана з пізнанням людської душі, з повагою до індивідуальності, визнанням права людини на власні особливості й відмінність від інших людей і коли в ставленні до людини зберігається ціннісна позиція незалежно від конкретних характеристик цієї людини. Якщо педагогові цікава людина як така, розв'язується або легко знімається ціла низка проблем. Розв'язується горезвісне питання «любові до дитини», тому що педагогові за наявності інтересу до людини цікавий кожен вихованець.

Не можна любити сотні й тисячі людей, з якими доводиться працювати педагогові впродовж усього свого професійного життя: для цього не вистачить ані духовних, ані фізичних сил. Але, маючи інтерес до

людини, працювати з безліччю дітей за всієї складності й тонкості цієї роботи легко, якщо забезпечена професійна компетентність. Інтерес до людини допомагає знайти професійну рівновагу й утриматися висоті, а значить, тверезо шукати шляхи розв'язання проблем.

Третя важлива особистісна характеристика – це інтерес до культури. Як особистісна характеристика цей інтерес, з одного боку, є умовою успішності професійної роботи педагога, з іншого боку – ця риса особистості розвивається в процесі виховання. Поняття культури містить усе, що обробляється людиною, усе, що стало перетворенням природи. Коли йдеться про інтерес педагога до культури, то мається на увазі широка палітра його інтересів до техніки, науки, мистецтва, побутових пристроїв, політичного устрою, суспільства, моралі, економіки, гігієни та інших форм творення в цьому світі.

Інтерес до культури в педагога означає не тільки власне ознайомлення з витворами світової культури, що розвивається, але й формування в дітей пильної уваги до цих факторів, не тільки перетворення власного життя, але й залучення дітей до корекції звичного змісту й перебігу подій їхнього життя згідно з досягненнями світової культури, не тільки особисте оцінювання того, що відбувається в культурі, але й цілеспрямоване залучення дітей до аналітичної роботи розуму в оцінюванні культурних досягнень або невдач. Одна з найсильніших суперечностей виховання полягає в тому, що педагог є представником учорашньої культури, йому ж доводиться виступати в ролі представника культури сьогоднішньої, хоча він нею володіє недостатньою мірою, а іноді й далекий від неї. Проте ця суперечність долається в досить простий спосіб. Залучаючи дітей до культури, педагог сам опанує те, що прищеплює дітям.

Названі вище особистісні характеристики є базовими. Позначимо тепер детальніше професійні якості, що забезпечують успішне педагогічне спілкування та ефективну взаємодію вчителя з учнями. Сучасні учні такими якостями педагога вважають:

- наявність потреби й уміння спілкуватися, товариськість, комунікативні якості;

- здатність до емоційної емпатії та розуміння людей;

- гнучкість, оперативно-творче мислення, що забезпечує вміння швидко та правильно орієнтуватися в змінних умовах спілкування, швидко змінювати мовленнєву дію залежно від ситуації спілкування, індивідуальних особливостей учнів;

- уміння відчувати й підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні; уміння управляти собою, своїм психічним станом, своїм тілом, голосом, мімікою, уміння управляти настроєм, думками, відчуттями, уміння знімати м'язові затиски;

- здібність до спонтанності (непідготовленої комунікації);

- уміння прогнозувати можливі педагогічні ситуації, наслідки своїх дій;

- хороші вербальні здібності: культура, розвиненість мовлення, багатий лексичний запас, правильний відбір мовних засобів;

- володіння мистецтвом педагогічних переживань, які являють собою сплав життєвих, природних переживань педагога і педагогічно доцільних переживань, здатних вплинути на учнів у необхідному напрямі;

- здібність до педагогічної імпровізації, уміння застосовувати всю різноманітність засобів впливу (переконання, навіювання, зараження, застосування різних прийомів дій, «пристосувань», «прибудов»).

Названі особистісні якості в жодному разі не замінять професіоналізму, і тому заклики до самовдосконалення особистості педагога, якщо вони не підкріплюються хорошим професійним навчанням, можуть бути навіть шкідливими, проте, вплив згаданих вище особистісних якостей педагога на учнів є сильним і ґрунтовним.

Зазначені особистісні якості професійно ціннісні, вони необхідні як умова, вони достатні для педагога і мають ще одну важливу роль: зберігають фізичне, психічне здоров'я педагога, укріплюють його духовні сили.

Напруженні чинники педагогічної діяльності впливають менш негативно, якщо педагогові властиві як необхідні професійні вміння і навички, так і належний рівень розвитку професійно значущих якостей особистості. Однією з важливих умов ефективності професійної діяльності, що створює сприятливий емоційний стан, є достатній рівень розвитку професійної самосвідомості. Самосвідомість майбутнього педагога містить систему ставлення особистості до майбутньої професії, систему уявлень про сутність педагогічної професії, та вимоги, що висувуються до особистості педагога, систему уявлень про своє професійне «Я».

Важливою складовою професійної самосвідомості та пошани до особистості учня, здатність керуватися нормами моралі і професійними вимогами як мотивами своєї поведінки, передбачення етичних наслідків своїх дій, об'єктивна етична самооцінка. Це забезпечується вольовими зусиллями особистості, спрямованими на самоконтроль і корекцію поведінки, професійно значущими якостями особистості педагога – любов до дітей і професії, гуманність, педагогічний такт, самокритичність, справедливість, самовладання і самоконтроль.

У структурі професійної самосвідомості виділяють когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти.

У когнітивному компоненті розрізняють процес самопізнання і результат – систему уявлень про самого себе.

Емоційний компонент професійної самосвідомості містить кілька видів ставлення:

– до системи своїх педагогічних дій, до засобів і способів досягнення цієї мети; оцінки результатів своєї роботи;

– до системи міжособистісних взаємин із учнями, емоційну оцінку реалізації функцій педагогічного спілкування у своїй професійній діяльності;

– до своїх професійно значущих якостей і в цілому до своєї особистості як професіоналу, оцінку рівня своєї особистісної професійної компетентності й відповідності своєму власному ідеальному «Я» – образу педагога.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У сучасній педагогіці існує спеціальний термін «ефективні вчителі». До важливих особливостей ефективного вчителя належить упевненість у собі та висока самооцінка (позитивна оцінка себе як здібної людини, гідної пошани), емоційна стабільність, прагнення до максимальної гнучкості. Проте в більшості сучасних педагогів переважає негативна «Я»-концепція, низька самооцінка, невпевненість у собі.

Педагоги з низькою самооцінкою неадекватно сприймають себе й оточуючих, відчувають підвищену тривожність, що негативно позначається на педагогічному процесі.

Ступінь адекватності самооцінки педагога багато в чому визначає розвиток емоційного напруження в педагогічній діяльності. Маючи адекватну самооцінку та позитивне ставлення, педагог позитивно впливає на самооцінку й само ставлення дітей, стимулює в них прагнення до успіхів у навчальній діяльності розвиває їхню особистість.

Позитивний характер педагогічного іміджу сприяє профілактиці розвитку емоційного напруження в учителя і його учнів, сприяє розвитку в них таких особистісних якостей, як доброзичливість, чуйність, впевненість у собі. У зв'язку з цим підготовку вчителів необхідно організувати так, щоб стимулювати в них позитивне самосприйняття і само ставлення.

Ставлення до самого себе, задоволеність педагога собою і своєю професійною діяльністю викликають певні поведінкові реакції, тобто складають поведінкові компоненти професійної самосвідомості. Задоволеність своєю професійною діяльністю необхідна вчителю для успішного розвитку емоційної стійкості, для підтримання необхідного емоційного тону, відчуття власної задоволеності. Учитель, який відчуває задоволеність собою і своєю професійною діяльністю, не зазнає надмірного емоційного напруження під час спілкування з учнями. Він з більшою готовністю йде на контакт з дітьми, позитивно впливає на їхню особистість.

Підсумком процесу професійної самосвідомості є формування «Я»-концепції педагога, у якій присутні когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти.

Високий рівень розвитку самосвідомості майбутнього педагога припускає самосвідомість власного професійного «Я», уміння аналізувати свою поведінку та вчинки, оцінювати їх дистанційно, виявляти свої недоліки й прагнути до самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Maslach C., Schaufeli W. History and conceptual specificity of burnout: recent development in theory and research. Hemisphere. – New York, 1999. 304 p.
2. Вишнякова Н. Конфликт – это творчество. – Минск, 2006. – 209 с.
3. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи / Василь Олександрович Сухомлинський // Вибр. твори: В 5 т. – К., 2002. – Т.4.
4. Професійна компетентність. Режим доступу: https://pidruchniki.com/14681025/pedagogika/profesiyna_kompetentnist
5. Закон України "Про освіту" №1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу : http://www.osvita.org.ua/pravo/law_00/

Стаття надійшла до редакції 22.05.2019.

ПЛЮХИНА Наталя

старший преподаватель кафедры педагогики Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: kafedra.pedagogiku@ukr.net

НИКИТИНА Валентина

студентка 1 курса магистратуры Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: pedagogi@i.ua

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕДАГОГА КАК ОСНОВА ЭФФЕКТИВНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА

Резюме. Статья посвящена профессиональной компетентности учителя. Обоснованию определенных личностных качеств учителя. Их влияние на развитие профессиональной деятельности. Сделан анализ достоинств и понятий как интерес к человеку, интерес к культуре. Целью исследования было провести анализ профессиональной деятельности педагога на основе изучения результатов последних публикаций по проблематике профессиональной деятельности. В результате исследования подтверждена необходимость актуализации для педагогов роли педагогического общения, профессиональной активности, педагогического мастерства. Подчеркнуто, что есть насущная необходимость постоянной поддержки профессиональной компетентности учителя, развитие его личностных качеств. Одним из важных условий эффективности профессиональной деятельности, создает благоприятный эмоциональный состояние, есть достаточный уровень развития профессионального самосознания. Самосознание будущего педагога содержит систему отношение личности к будущей профессии, систему представлений о сущности педагогической профессии, и требования, предъявляемые к личности педагога, систему представлений о своем профессиональном «Я». Важной составляющей профессионального самосознания и уважения к личности ученика, способность руководствоваться нормами морали и профессиональными требованиями как мотивам своего поведения, предсказания этических последствий своих действий, объективная этическая самооценка. Это обеспечивается волевыми усилиями личности, направленными на самоконтроль и коррекцию поведения, профессионально

значимыми качествами личности педагога - любовь к детям и профессии, гуманность, педагогический такт, самокритичность, справедливость, самообладание и самоконтроль. На базе собранной в ходе исследования информации, были обозначены перспективы развития указанной тематической линии в организации полномасштабного исследования состояния профессиональной деятельности в учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: педагог, профессиональные качества, педагогическая деятельность, педагогическая культура, педагогическое общение.

PLYUKHINA Natalia

lecturer of the department of pedagogies of the State Higher Educational Institution Donbass State Pedagogical University

st. Batyuka, 19, Slavyansk, Ukraine, 84116

E-mail: kafedra.pedagogiku@ukr.net

NIKITINA Valentina

1st year student of the Master's program of the State Higher Educational Institution Donbass State Pedagogical University

st. Batyuka, 19, Slavyansk, Ukraine, 84116

E-mail: pedagogi@i.ua

PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE TEACHER AS A BASIS FOR EFFICIENCY OF THE PEDAGOGICAL PROCESS

Abstract. The article is devoted to the professional competence of the teacher. Justification of certain personal qualities of a teacher. Their influence on the development of professional activities. An analysis of virtues and concepts such as interest in a person, interest in culture is made. The purpose of the study was to analyze the professional activity of the teacher based on the study of the results of recent publications on the issues of professional activities.

As a result of the study, the need to update the role of pedagogical communication, professional activity, and pedagogical skills has been confirmed. It is emphasized that there is an urgent need for constant support of teacher's professional competence, development of his personal qualities. One of the important conditions for the effectiveness of professional activity, which creates a favorable emotional state, is a sufficient level of development of professional self-awareness. Self-awareness of the future teacher includes a system of personal attitudes toward the future profession, a system of ideas about the nature of the teaching profession, and the requirements put forward to the personality of the teacher, a system of representations about his professional self. An important component of professional self-awareness and respect for the personality of the student, the ability to be guided by the norms of morality and professional requirements as motives for their behavior, prediction of the ethical consequences of their actions, objective ethical self-esteem. It is provided by the volitional efforts of the individual aimed at self-control and behavioral correction, the professionally significant qualities of the personality of the teacher - love for children and the profession, humanity, pedagogical cycle, self-criticism, justice, self-control and self-control. On the basis of the information gathered during the study, the prospects for the development of this thematic line in the organization of a full-scale study of the state of professional activity in educational institutions of Ukraine were outlined.

Key words: teacher, professional qualities, pedagogical activity, pedagogical culture, pedagogical communication.

REFERENCES

1. Maslach C., Schaufeli W. History and conceptual specificity of burnout: recent development in theory and research. Hemisphere. – New York, 1999. 304 p.

2. Vishnyakova N. Konflikt – eto tvorchesvto. – Minsk, 2006. – 209 s.
3. Suhomlinskij V.O. Rozmova z molodim direktorom shkoli / Vasil Oleksandrovich Suhomlinskij // Vibr. tvoriv: V 5 t. – K., 2002. – T.4.
4. Profesijna kompetentnist. Rezhim dostupu:
https://pidruchniki.com/14681025/pedagogika/profesiyna_kompetentnist
5. Zakon Ukrajini "Pro osvitu" №1060-XII, iz zminami vid 11 chervnya 2008 [Elektronnij resurs] / Verhovna Rada Ukrajini. – Ofic. vid. – Rezhim dostupu : http://www.osvita.org.ua/pravo/law_00/

(переклав на англ. Радзієвська О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов філологічного факультету ДДПУ)

УДК 305:81

ПОМИРЧА Світлана

канд. філол. наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ Донецької області, Україна

E-mail: swetlanapom@gmail.com

ГОЛОВКО Рустам

студент 4(2) курсу факультет початкової, технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ Донецької області, Україна

E-mail: golovko.rustam20@gmail.com

ГЕНДЕР ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕНЬ СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

© Помирча С., Головка Р., 2019

Анотація. У статті розглянуто стан сучасних гендерних досліджень в Україні узагалі та розкрито зміст поняття «гендер» у лінгвістиці зокрема.

Актуальність дослідження визначається тим, що лінгвістична гендерологія співвідносить мову з особистістю за ознакою соціальної статі. Гендерні ознаки мовної картини світу – це сутнісні прояви пізнання світу крізь призму чоловічого і жіночого бачення, а також вплив статі на мовну практику та мовну поведінку. Одним із актуальних напрямів гендерних досліджень у лінгвістиці є аналіз вербалізації гендерних стереотипів.

Для досягнення поставленої мети в роботі автори застосовували загальнонаукові методи аналізу й синтезу – для узагальнення наукових теорій і концепцій з метою встановлення теоретико-методологічних засад дослідження. Практична цінність роботи визначається тим, що матеріали статті можуть бути плідно використані на заняття філологічного напрямку, на факультативах, виховних заходах із питання гендерної рівності, а також у загальноосвітніх навчальних закладах різного типу.

Ключові слова: гендер, мовна картина світу, мовні стереотипи, об'єктивна реальність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Людська свідомість наділена здатністю відображати навколишню об'єктивну реальність і це відображення виступає суб'єктивним образом об'єктивного світу, утворюючи певну модель, а саме картину світу. У процесі об'єктивізації дійсності свідомістю вмикаються так звані механізми стереотипізації. Результатом відображення в свідомості людини фрагменту картини світу є стереотип. Об'єктивовані в мові стереотипи стають мовними стереотипами. Гендер, будучи також елементом мовної картини світу, відтворюється у вигляді гендерного стереотипу. Відмінною рисою

стереотипу є його відносна стабільність. Гендерні стереотипи виявляються на всіх рівнях мови, але беручи до уваги їх стабільність, при їх дослідженні актуально звернутися до художньої літератури.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Мовна репрезентація гендера розглядається в сучасній лінгвістиці у двох основних напрямках: здійснення репрезентації гендера в мові за рахунок «дзеркального» його відображення за допомогою лінгвістичних ресурсів, які конструюють гендер, другий напрям – існування таких феноменів, як «чоловіча мова» та «жіноча мова».

У зарубіжних дослідженнях превалюють два основні підходи до мовної репрезентації гендера. Перший базується на теорії домінування (Фішман, Лакофф, Зіммерман,), другий – на теорії відмінностей (Камерон, Котес, Джонс, Мілрой). З першим пов'язані ранні дослідження лінгвістів. Зокрема, американський дослідник Робін Лакофф дійшов висновку, що жінки говорять так званою «безвладною мовою», яка виражає відсутність авторитету. Такій мові властиві нерішуча інтонація, пом'якшені лайливі форми, твердження, сформульовані як питання.

Нині більшість учених вважають, що існує діалектичний зв'язок між мовою та соціумом (Сепір Уорф, Халлідей, Леві Строс, Верон, Лотман, Петров та ін.). У цьому зв'язку, без сумніву, виділяється гендерний аспект.

У сучасній науці набирають поступу гендерні дослідження у різних сферах гуманітарних знань. Науковці, зокрема, звертають увагу на функціонування гендерних стереотипів у багатьох аспектах нашого життя, що відображено в розвідках з психології (О. Іванова, І. Жеребкіна), соціології (В. Успенська, В. Тимохін, А. Тьомкіна, А. Посадська, Мак Кі та Шерріфс), політології (І. Чикалова, С. Ушакін), історії (Н. Пушкарьова). У лінгвістиці досліджуються проблеми вербалізації гендерних ролей,

стереотипів, гендерної ідентичності (А. Кириліна, І. Вороніна, І. Кон, О. Горошко).

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета роботи – дослідити стан сучасних гендерних досліджень в Україні, та розуміння зміст поняття «гендер» у мовознавстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова – не просто дзеркало гендера, вона допомагає конституювати його, не будучи незмінним станом буття людини. Гендер – це певний набір практик, дій, він виконується людьми в різних ситуаціях по-різному.

Реалізація чоловіками та жінками гендерних ролей передбачає використання мовних засобів, які сприймаються ними як призначені для їх гендерної групи. Аналогічно чоловіки та жінки відбирають мовні засоби відповідно до «правила статі». Саме тому, незважаючи на тимчасовий контекст, манера мовлення або манера одягатися асоціюється з певною статтю. В цьому сенсі бінарна опозиція, яка асоціюється з маскуліністю та фемініністю, абсолютно реальна та доречна при обговоренні гендерної мовної поведінки.

Активні суспільні трансформації, що відбуваються нині, суттєво змінюють усталені способи життєдіяльності, суспільні норми та ідеологічні конструкції, що їх визначають. Ці трансформації активно осмислюються на різних рівнях; формуються і розвиваються нові наукові напрямки, що мають на меті осмислити та висловити ці зміни. Одним із таких напрямків стала теорія гендеру [3; 5].

До 60-х рр. ХХ століття психічні або поведінкові властивості, котрі ймовірно відрізняють чоловіків від жінок, називали статевими властивостями або відмінностями. У сучасному розумінні термін гендер був уведений у науковий обіг американським психоаналітиком Робертом

Столлером. Він запропонував використовувати для позначення соціальних і культурних аспектів статі поняття гендер (англійською gender – рід), яке до того використовувалося тільки для позначення граматичного роду і тому не викликало жодних конотацій із біологією.

З'явившись у вітчизняних соціальних і гуманітарних студіях на початку 1990-х, термін «гендер» та пов'язана з ним проблематика набули вибухоподібного поширення і розвитку, оскільки апелювали до, можливо, найгрунтовнішого з поділів людства – поділу на статі [3; 5].

Причиною введення в науковий опис терміну гендер є необхідність застосування нової термінології в аспекті антропоцентричного підходу при дослідженні мовних явищ.

Як відомо, термін «гендер» виник у Великій Британії. У перекладі з англійської мови гендер буквально означає граматичний рід – чоловічий, жіночий, середній. Надалі це поняття почало означати соціостатеві характеристики статі, на відміну від власне біологічних (генетико-морфологічних, анатомічних, фізіологічних), – із властивими їй характеристиками способу життя, поведінки, намірів і прагнень тощо [4].

Гендер стосується не тільки чоловіків та жінок як окремих індивідів, а й характеризує відносини поміж ними як соціально-демографічними групами та гендерні відносини в цілому – те, як реалізуються соціальні ролі жінок і чоловіків, дівчаток та хлопчиків, як вони соціально вибудовуються [5, с. 11-12].

У психології та сексології під поняттям «гендер» розуміється сукупність стандартів і сценаріїв поведінки, котрі суспільство визначає як «жіночі» і «чоловічі», котрі виражаються у двох головних категоріях – маскуліність і фемінність. Вони, у свою чергу, проявляються у стилі

одягу, способах ходіння та говоріння, у манерах, захопленнях та інших способах поведження [1].

Оскільки гендерна наука є достатньо молодою, то єдиного визначення терміну «гендер» немає, проте найчастіше тлумачення цього терміну збігається з визначенням, яке подає ВТС СУМ, що тлумачить «гендер» як: «2. Соціальний розподіл, який часто базується на статевих відмінностях, але не обов'язково збігається з власним» [2, с. 177].

Перед гуманітарною наукою постали історичні завдання по-новому осмислити соціальні реалії переломних епох, погляди на світ і справедливість його організації, віднайти людські ресурси, потенційні можливості й межі перебудови усталених суспільних відносин, переозначити їх перспективу. Ці завдання зумовлені необхідністю оновити й реформувати національні суспільства та світову спільноту, дотримання гуманістичних і демократичних принципів соціального життя; зосередити увагу на особистості, її становищі і статусі, а також на її значенні в забезпеченні подальшого поступу людства та його стійкого розвитку; усвідомити, що керування сучасними соціальними процесами потребує не розрізнених ідей, а нової комплексної системи знань, що містить і соціостатевий складник.

Саме для позначення нових стратегій світового регулювання соціостатевих відносин у суспільних науках виник термін «гендер» та започаткувалися гендерні дослідження. Вони мали на меті аналізувати відносини між жінкою та чоловіком, визначати їхні характеристики через спільне й відмінне, розкривати ролі статей, конструктів фемінності та маскулінності тощо.

Трансформація національного життя в умовах глобалізації, всеосяжні світові масштаби діяльності, зв'язків, стосунків, долання

кордонів зумовили потребу запровадити поняття «гендера» в практичних перетвореннях. Його стали застосовувати при визначенні політичних стратегій, правових відносин і норм, що їх регулюють, перетворень у всіх сферах життя під впливом жінок і чоловіків, залежно від розвитку та змін прав, свобод, обов'язків, відповідальності чоловіка й жінки та можливостей їх реалізувати. Термін «гендер» почали застосовувати для опису всіх перетворень у суспільстві та державі, оскільки саме на них якраз впливають особистості чоловіка й жінки та їхні відносини. Гендер став необхідним конструктом реальних практичних перетворень у суспільних відносинах, складовим базовим компонентом яких є статус жінки та чоловіка. Все більшого розголосу, поширення як у науковому вжитку, так і в політико-правовому аналізі проблем рівності статей набуває поняття «гендера» і в Україні.

Гендер стосується не тільки чоловіків та жінок як окремих індивідів, а й характеризує відносини поміж ними як соціально-демографічними групами та гендерні відносини в цілому – те, як реалізуються соціальні ролі жінок і чоловіків, дівчаток та хлопчиків, як вони соціально вибудовуються [5, с. 12].

Сучасні суспільства чимдалі нагальніше потребують деконструювання оцінок і усталених підходів до влади та власності, ідеології й культури, змісту їх функціонування з погляду відмінного «жіночого» та «чоловічого» бачення, розуміння ними справедливості, гуманізму, рівності, долаючи пріоритетність чоловічої позиції.

Крім усталеної назви, «гендерні дослідження», основи теорії гендера пропонуються й інші – «гендерознавство», «гендерологія», «гендергетика» [5; 6].

Гендер як система знань вивчає гендерну систему суспільства як сукупність взаємопов'язаних інститутів та організацій, за допомогою яких соціально, ідеологічно й організаційно будуються відносини жінки й чоловіка, формується ставлення суспільства до проблеми статі, забезпечується реальна соціостатева рівність або нерівність, здійснюється завоювання й реальне утвердження гарантій прав, свобод, обов'язків та відповідальності жінок і чоловіків, забезпечення реальних можливостей їх самореалізації відповідно до досягнутого рівня гендерної культури.

Як система знань гендер є комплексом соціально-філософських, соціологічних, політологічних, психологічних, культурологічних та інших теорій, що аналізують розвиток чоловічої й жіночої ідентичностей та суб'єктивності, становище жінки й чоловіка в суспільстві, систему чоловічого домінування, формування нормативних зразків «чоловічого» та «жіночого» в певній культурі.

За останні роки гендерні підходи укорінились та розвинулись майже у всіх гуманітарних і соціальних галузях вітчизняних науках.

Отже, на сьогодні вже чітко окреслені систематизовані наукові знання з питань гендера, спрямовані на пізнання суб'єктів – чоловіка й жінки, їхніх ролей, характеристик і зв'язків. Це дає нам змогу розглядати гендерні знання як самостійну дисципліну. Такому становленню гендера як наукового напрямку сприяє його інституалізація в системі освіти й науки. Зокрема, гендерні дослідження набули статусу академічної дисципліни в американських та європейських університетах.

Поняття «гендер» увійшло до сучасної лінгвістичної парадигми набагато пізніше, ніж в інші гуманітарні науки, а саме в середині 70-х років. Спочатку роботи в цій галузі поширилися на Заході, і перші системні описи чоловічих і жіночих особливостей мовлення й мови були

зроблені на базі матеріалу германської та романської мовних груп. В українській лінгвістиці перші дослідження з цієї галузі почали з'являтися тільки наприкінці 80-початку 90-тих років, і з середини 90-тих стали розвиватися швидкими темпами. Наразі цей процес відбувається настільки стрімко, що науковці з упевненістю починають говорити про появу ще однієї галузі вітчизняного мовознавства – лінгвістичної гендерології або гендерної лінгвістики.

Варто зазначити, що гендерна терміносистема в українській мові перебуває сьогодні у процесі становлення. Ураховуючи міждисциплінарний характер гендерних досліджень, у цьому разі під гендерною термінологією ми розуміємо ті поняття і терміни, які є вузловими у дослідженнях з цієї тематики – чи то поняття із соціології, психоаналізу, психології, філософії, мовознавства, а також інших гуманітарних наук.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях в гендерному аспекті на слов'янському мовному матеріалі увагу науковців привертають проблеми різного характеру: від суто граматичних досліджень категорії роду до механізмів мовного конструювання гендерного дисплея. Розділ присвячений аналізу практичного застосування досягнень гендерної лінгвістики в руслі різних розділів науки про мову.

Належність людини до певної статі відіграє важливу роль у процесі формування особистості, на що впливає багато чинників, серед яких одне з чільних місць належить мові. Кожен народ має власний життєвий досвід, що закріпився в мові та культурі. Досвід кожного народу унікальний, унаслідок чого будь-яка мова має власну картину світу – вона несе певні відомості про навколишнє середовище, про його структуру й орієнтування в ньому. Разом із засвоєнням мови в нашій підсвідомості закладається

внутрішній план можливих дій, створюються моделі вчинків, які реалізуються у відповідній ситуації. Суспільство приписує жінкам та чоловікам різні ролі, різні норми поведінки, а також формує в них різні сподівання – і все це відбито в мові. У повсякденному спілкуванні ми не просто говоримо, а й закріплюємо свої уявлення про те, що означає бути чоловіком чи жінкою, а також про те, як їм слід поводитися й розмовляти в суспільстві. Мова, як відомо, не лише відбиває та відтворює зміни в суспільстві, а й, у свою чергу, здатна впливати на ці зміни. Наприклад, те, як мова репрезентує чоловіків і жінок, має велике значення, оскільки це, в свою чергу, впливає на формування ставлення в суспільстві до обох статей та на усталення стереотипів. Великою мірою через мову діти визначають стиль поведінки представників своєї статі та формують ставлення до протилежної статі.

Інтерес до вивчення гендерних аспектів мови й мовлення зумовлений, з одного боку, посиленням феміністського руху, а з іншого – загальною тенденцією лінгвістичних наук до вивчення соціальних умов, за яких відбувається комунікація, зокрема, людського чинника в мові.

Гендерна проблематика в мовознавстві розглядається в кількох аспектах: як чоловік та жінка зображені в мові та чи є відмінності в їхньому мовленні. У першому випадку ми маємо справу переважно з мовою як системою, тоді як у другому – з мовленням, мовленнєвою діяльністю, яка є реалізацією мови на практиці.

Питання співвідношення мови та гендеру привернули увагу дослідників у 70-х роках ХХ століття. Саме тоді виник новий напрям – гендерна лінгвістика, представниці якого вперше заявили про те, що внаслідок патріархального устрою суспільства мова відтворює світ та уявлення про нього з чоловічої позиції, представляючи чоловіка та все з

ним пов'язане як норму, а жінку та «жіноче» – як відхилення від неї. Представниці феміністського руху також відзначили, що часто дослідники, майже винятково чоловіки, досліджуючи різні аспекти суспільного життя, вивчали насамперед чоловіків і часто просто не помічали жінок. Це пов'язане передусім із патріархальним устроєм багатьох суспільств. Тому не дивно, що перші дослідники-антропологи, які теж були чоловіками, не вважали жінок за рівних собі людей та, відповідно, вартих уваги як об'єктів досліджень.

Про те, що дослідники часто просто «не помічали» жінок, свідчать записи відомого антрополога Клода Леві-Строса, який у 1930-х роках вивчав життя південноамериканського племені Бороро. Дослідник так описує події одного дня, проведеного серед племені: «Наступного дня все село відпливло на тридцяти каное, залишивши нас самих, разом із жінками та дітьми в порожніх будинках». Сучасних читачів може здивувати, як «усе» село могло поїхати, коли залишилися жінки й діти, і чому в такому разі антропологи вважали себе самими, а також те, чому вони вважали будинки порожніми, якщо там залишилася принаймні половина населення. Дослідниця Анна Лівія Браун, яка наводить цей приклад, зазначає, що Клод Леві-Строс в одному реченні тричі підтвердив, що не вважає жінок і дітей за повноцінних людей.

Як приклад андроцентричного характеру перших лінгвістичних досліджень часто згадується класична праця лінгвіста Отто Єсперсена «Мова: її природа, розвиток та походження» (1922), яка містить окремий розділ про мовленнєву поведінку жінок, дітей та іноземців, і не має відповідного розділу, присвяченого мовленню чоловіків. Цей приклад засвідчує, що класичну лінгвістику створили чоловіки, які досліджували особливості мовлення *інших* чоловіків, уважаючи їх за норму, тоді як

особливості мовлення жінок згадувалися лише для того, щоб підкреслити їхнє відхилення від норми.

Систематичний аналіз гендерних аспектів мови розпочалося лише в середині 1970-х років, але окремі дослідження мовного зображення статей здійснювалися й раніше. Зокрема, ще 1908 року Шарлотта Кармайкл Стоупс писала про вживання англійських слів «чоловік» та «він» у родовому значенні. 1912 року данка Ліс Якобсон, досліджуючи середньовічну данську мову, звернула увагу на те, що жінку й чоловіка називали по-різному: чоловіка – згідно з його становищем у суспільстві, а жінку – через її ставлення до чоловіка/чоловіків. У 1930-х та 1940-х роках американки Дороті Саєрз, Мері Бієрд та Софі Дрінкер досліджували мовний андроцентризм. А 1941 року Мері Ріттер написала феміністську критику «Британської енциклопедії».

Сучасні гендерні дослідження здійснюються, зокрема, в межах нового напрямку, що дістав назву феміністської лінгвістики або феміністської критики мови. Саме представниці цього напрямку привернули увагу до андроцентричного характеру попередніх лінгвістичних досліджень. Представниці феміністської лінгвістики також вказали на те, що жінки й чоловіки зображені в мові неоднаково: жінка або взагалі «замовчується», або зображується другорядною й залежною від чоловіка.

Першим важливим дослідженням мовної презентації чоловіків і жінок стала праця Робін Лакоф «Мова та місце жінки» (1975), у якій авторка говорить про мовний андроцентризм і неповноцінність образу жінки в мовній картині світу. Це відбувається тому, що мовна картина світу створена чоловіками, продовжує думку інша дослідниця, Дейл Спендер у відомій праці «Мова створена чоловіком» (1980). Вона

говорить про безпосередній зв'язок між патріархальним суспільством та англійською мовою. На думку Дейл Спендер, чоловіки, що мають «лише часткове уявлення про світ... перебувають у позиції, яка дозволяє їм стверджувати, що їхні погляди та цінності є «справжніми» та єдиними цінностями; і вони мають змогу нав'язувати ці погляди іншим людям, які не поділяють їхньої думки». Дейл Спендер стверджує, що англійську мову створили чоловіки, а жінкам доводиться лише користуватися мовою, яка відбиває цінності чоловіків та особливості «чоловічого» світобачення. Попри певну категоричність поглядів Дейл Спендер, її праця мала неабияке значення для посилення інтересу до вивчення гендерної проблематики на матеріалі різних мов.

Дослідники, які прагнули з'ясувати, чи існують розбіжності в мовленні жінок і чоловіків, не дійшли одностайної думки: одні вважають, що суттєвих відмінностей немає, тоді як інші твердять, що чоловік та жінка розмовляють різними мовами. До других належить Дебора Таннен, авторка праць «Це не те, що я хотіла сказати!» (1986) та «Ти просто не розумієш: жінки та чоловіки у спілкуванні» (1990), яка зазначає, що чоловіки й жінки належать до різних мовленнєвих спільнот. На її думку, в них не лише різні стилі спілкування, а й різні комунікативні цілі: жінки спілкуються, щоб зблизитися, поліпшити особистісні стосунки, а чоловіки – заради самоствердження та закріплення свого авторитету. Саме тому спілкування статей часто нагадує спілкування людей з інших країн і часто призводить до непорозуміння. Дебора Таннен вважає, що так само, як люди з різних країн розмовляють різними мовами, жінки й чоловіки розмовляють різними гендерлектами.

Уже згадувана Робін Лакоф теж вважає, що мовлення жінок значно відрізняється від чоловічого. Головними відмінностями вважаються такі:

жінки частіше за чоловіків вживають висхідну інтонацію у стверджувальних реченнях, використовують запитально-стверджувальні речення (наприклад, «Гарна погода, чи не так?»), що свідчить про їхню невпевненість у собі та неспроможність сформулювати власну думку. Дослідниця стверджує, що жінки вживають так звані «порожні» слова, для того щоб висловити почуття (наприклад, чудовий, гарний), використовують інші типово «жіночі» слова, зокрема, численні відтінки кольорів, частіше використовують емпфу, а також частіше за чоловіків ухиляються від прямої відповіді на запитання. Іншими ознаками «жіночого» мовлення є ввічливість і гіперкоректність.

Інша дослідниця, Сьюзан Ромейн, вважає парадоксальним те, що мовлення жінок, яке є більше наближеним до стандарту та престижної норми, ніж чоловіче, вважається другорядним, тоді як мовлення чоловіків цінується набагато більше лише тому, що в них більше влади. С. Ромейн не погоджується з думкою Р. Лакоф стосовно того, що мовлення жінок значно відрізняється від чоловічого. Зокрема, вона наводить дані досліджень, проведених у 1976-1980-х роках, які показали, що в середньому жінки й чоловіки використовують приблизно однакову кількість розділових запитань. Крім того, С. Ромейн вважає, що при аналізі жіночого мовлення трапляються певні упередження проти жінок. Наприклад, якщо запитально-стверджувальне речення використовує жінка, це вважається свідченням невпевненості. А коли висхідну інтонацію замість низхідної використовує чоловік, його, на відміну від жінки, не вважають невпевненим, а лише ввічливим і тактовним.

Інші дослідження мовлення жінок і чоловіків спростовують твердження про існування якоїсь особливої «жіночої» або «чоловічої» мови. Зокрема, було виявлено, що на особливості їхнього мовлення

впливають передусім різноманітні соціальні чинники, такі як сфера спілкування, соціальний статус мовців, їхній рівень освіти. Також уважають, що контекст спілкування (хто говорить? кому говорить? з якою метою?) значно більше впливає на особливості мовлення учасників спілкування, ніж їхня стать. Проте ці дослідження підтвердили попередні спостереження, що мовлення жінок правильніше за чоловіче та більше наближене до мовних стандартів.

Дослідження комунікативної поведінки чоловіків і жінок не виявили суттєвих розбіжностей у спілкуванні між представниками двох статей. Зокрема, дослідники М. Сміт та Дж. Маєр (1994) виявили, що особливості спілкування як жінок, так і чоловіків суттєво залежать від ситуації спілкування, зокрема від статі співрозмовників, а також від теми розмови. Інші дослідження комунікації між статями виявили (Н. Хенлі та інші, 1985), що чоловіки розмовляють більше за жінок, бо мають більше можливостей висловити власну думку, зокрема, під час ділових зустрічей, переговорів. Чоловіки перебивають жінок частіше, а також їм краще за жінок вдається спрямовувати розмову в бажаному напрямку. Крім того, було помічено (С. Мак'Конел-Гінет, 1989), що коли говорить чоловік, його слухають уважніше як чоловіки, так і жінки, ніж мовця-жінку.

Дослідження комунікації всередині одностатевих груп виявили, що жінки розмовляють між собою більше, ніж чоловіки. Темою розмов жінок і чоловіків стають різні речі: тоді як чоловіки говорять переважно про роботу, спорт та інші види спільної діяльності, жінки обговорюють проблеми персонального характеру. Також жінки, на відміну від чоловіків, менше говорять про себе, розмови жінок динамічніші за чоловічі. Незважаючи на те, що жінки перебивають одна одну частіше, ніж чоловіки, це робиться для того, щоб підтвердити згоду з поглядом

співрозмовниці, висловити співчуття або закінчити за неї фразу, коли вона не може підібрати вдалого слова.

Ураховуючи результати наведених та інших досліджень, можна зробити висновок про те, що немає значних відмінностей у мовленні жінок і чоловіків, так само як не існує окремої «жіночої» чи «чоловічої» мови. Чоловік або жінка говорять саме так, а не інакше, залежно від обговорюваної теми, а також ситуації, в якій відбувається спілкування.

Висновки. Як бачимо, проблема співвідношення гендеру й мови набагато складніша, ніж здається на перший погляд. Мова не лише відбиває ставлення до жінок і чоловіків у суспільстві, а й здатна формувати наше уявлення про статі та наше ставлення до жінок. Мова сама по собі не є сексистською, такою її роблять ті, хто нею користується. І тому ставлення до статей неможливо змінити лише здійснюючи зміни в мові. Певні зміни мають статися і в нашій свідомості. Отже, мова – це суспільне явище, яке розвивається разом із суспільством, рухається вперед і накопичує колективний досвід. У мові відображуються всі суспільні явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Аномалии и язык (к проблеме языковой «картины мира») / Н. Д. Арутюнова // Вопросы языкознания. – 1987. – № 3. – С. 3 – 18.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001.– 1440с.
3. Вілкова О Ю. Конструктивні та деструктивні вияви гендерних стереотипів / О. Ю Вілкова // Український соціум. – 2004. – № 3 (5). – С.28 – 33.
4. Говорун Т. Стать та сексуальність: психологічний ракурс / Т. Говорун, О. Кікінеджи : Навч. посібник. – Тернопіль: Богдан, 1999. – 384 с.

5. Основы теории гендеру: Навчальний посібник. – К.: «К.І.С.», 2004. – 536 с.

6. Смирнова Т.В. Основы гендерної освіти та виховання / Т. В. Смирнова // Вісн. СевДТУ. Вип. 96 : Педагогіка : зб. наук. пр. – Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2009. – С. 20 – 26.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2019.

ПОМИРЧАЯ Светлана

канд. філол. наук, доцент кафедри теорії і практики начального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Университетская, 12, г. Славянск Донецкой области, Украина

E-mail: swetlanapom@gmail.com

ГОЛОВКО Рустам

студент 4(2) курса факультет начального, технологического и профессионального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Университетская, 12, г. Славянск Донецкой области, Украина

E-mail: golovko.rustam20@gmail.com

ГЕНДЕР КАК ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Резюме. В статье рассмотрено состояние современных гендерных исследований в Украине вообще и раскрыто содержание понятия «гендер» в лингвистике в частности. Актуальность исследования определяется тем, что лингвистическая гендерология соотносит язык с личностью по признаку социального пола. Гендерные признаки языковой картины мира – это сущностные проявления познания мира через призму мужского и женского видения, а также влияние пола на языковую практику и речевое

поведение. Одним из актуальных направлений гендерных исследований в лингвистике является анализ вербализации гендерных стереотипов.

Для достижения поставленной цели в работе авторы использовали общенаучные методы анализа и синтеза – для обобщения научных теорий и концепций с целью установления теоретико-методологических основ исследования. Практическая ценность работы определяется тем, что материалы статьи могут быть плодотворно использованы на занятия филологического направления, на факультативах, воспитательных мероприятиях по вопросу гендерного равенства, а также в общеобразовательных учебных заведениях различного типа.

Ключевые слова: гендер, языковая картина мира, языковые стереотипы, объективная реальность.

POMYRCHA Svitlana

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Practice of Primary Education SHEE “Donbass State Pedagogical University”

Universitetskaya street, 12, Slavyansk, Donetsk region,

E-mail: swetlanapom@gmail.com

GOLOVKO Rustam

Student of 4th (2) year of study of Primary, Technological and Professional Education SHEE “Donbass State Pedagogical University” Sloviansk, Ukraine

Universitetskaya street, 12, Slavyansk, Donetsk region,

E-mail: golovko.rustam20@gmail.com

GENDER AS A SUBJECT OF RESEARCHES OF MODERN HUMAN SCIENCES

Summary. The article deals with the state of modern gender studies in Ukraine in general and the content of the concept of "gender" in linguistics in particular. The relevance of the study is determined by the fact that linguistic genderology correlates language with the personality on the basis of social sex. Gender features of the linguistic picture of the world are the essential manifestations of the knowledge of the world through the prism of the male and female vision, as well as the influence of gender on linguistic practice and linguistic behavior. One of the most important trends in gender studies in linguistics is the analysis of the verbalization of gender stereotypes.

To achieve the goal in the work, the authors used general scientific methods of analysis and synthesis - for generalization of scientific theories and concepts in order to establish theoretical and methodological foundations of the study. The practical value of the work is determined by the fact that the materials of the article can be fruitfully used for philological studies, in electives, educational activities on gender equality, as well as in general educational institutions of different types.

Key words: gender, linguistic picture of the world, language stereotypes, objective reality.

Abstract. The linguistic representation of gender is considered in modern linguistics in two main directions: the representation of gender in the language through its "mirror" reflection with the help of linguistic resources that construct gender, the second direction - the existence of such phenomena as "male language" and «female language» .

Most scholars believe that there is a dialectical relationship between language and society. The implementation of gender roles by men and women involves the use of linguistic means that are perceived by them as intended for their gender group.

In modern science, gender studies are gaining momentum in various fields of humanitarian knowledge. Scientists pay attention to the functioning of gender stereotypes in many aspects of our lives, reflected in intelligence in psychology, sociology, political science, history. In linguistics, the problems of verbalization of gender roles, stereotypes, gender identity (A. Kirillina, I. Voronin, I. Kon, O. Goroshko) are investigated. The reason for introducing into the scientific description of the term gender is the need for a new terminology in the aspect of anthropocentric approach in the study of language phenomena.

The term "gender" originated in the United Kingdom. In translated from English, gender literally means the grammatical genus - male, female, and middle.

The gender perspective in linguistics is discussed in several respects: how is a man and a woman depicted in the language and whether there are differences in their speech. In the first case, we deal mainly with language as a system, while in the second one - with speech, speech activity, which is the realization of language in practice.

Not only does the language reflect the attitude of women and men in society, it is also capable of shaping our perceptions of gender and our attitude towards women. The language itself is not sexist, it is done by those who use it. Therefore, the attitude to the articles can not be changed only by making changes in the language. Certain changes should happen in our minds.

REFERENCES

1. Arutyunova, N. D. (1987) *Anomalii i yazyk (k probleme yazykovoy «kartiny mira»)*. *Voprosy yazykoznanija*, 3, 3 – 18.
2. Busel, V. T. (2001) *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy*. Kyiv, Irpin: VTF «Perun».
3. Vilkoval, O. (2004) Yu. *Konstruktivni ta destruktivni vyjavy gendernyh stereotipiv*. *Ukrayinskyi sotsium*, 3 (5). 28 – 33.

4. Govorun, T. (1999) Stat ta seksualnist: psyhologichniy rakurs. Ternopil: Bogdan, 1999. 384 s.

5. Osnovy teoriiy genderu: Navchalnyi posibnyk. K.: «K.I.S.», 2004. 536 s.

6. Smyrnova, T.V. (2009) Osnovy gendernoyi osvity ta vyhovannya. Visn. SevNTU. Vyp. 96 : *Pedagogika* : zb. nauk. pr. Sevastopol : Vyd-vo SevNTU, 2009, 20 – 26.

(переклад зроблено особисто авторами статті)

УДК 378.091.59

СИПЧЕНКО Ольга

канд. пед. наук, ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: ph_d@ukr.net

ПОПОВА Ганна

канд. пед. наук, ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: annapopova7146@gmail.com

ЯБЛОЧАНСЬКА Емма

магістрантка, ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: 380997898441e@gmail.com

**МЕДІАМЕНЕДЖМЕНТ
САМОВРЯДУВАННЯ**

СТУДЕНТСЬКОГО

Анотація. У статті висвітлено проблему медіаменеджменту студентського самоврядування в закладі вищої педагогічної освіти. З'ясовано, що студентська молодь як один із найголовніших рушіїв розвитку новітньої української державності є специфічною спільнотою, яка має суттєві, властиві тільки їй риси та характеристики. Визначено сутність поняття «студентське самоврядування» та подано його складові. Установлено, що студентське самоврядування як форма самоорганізації студентів є невід'ємним елементом системи управління педагогічного вишу. Проаналізовано діяльність органів студентського самоврядування в окремих структурних одиницях, зокрема на педагогічному факультеті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Доведено, що ефективна діяльність студентського самоврядування здійснюється за допомогою вдало організованої структури. Виявлено, що важлива роль у складі студентського самоврядування належить менеджеру з громадських зв'язків та розкрито його функціональні обов'язки. Досліджено зміст і засоби медіаменеджменту студентського самоврядування у вищій школі. Доведено, що медіаменеджмент студентського самоврядування є необхідним інструментом розвитку лідерського потенціалу сучасного ЗВО.

Ключові слова: освіта, заклад вищої освіти, університет, студент, лідер, студентське самоврядування, теорія поколінь, покоління Z, менеджмент, менеджер з громадських зв'язків, медіаменеджмент.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Глобальні соціальні зміни сучасного світу, динамічний розвиток інформаційного середовища, нові потреби й запити суспільства висувують інші завдання перед закладами вищої освіти (далі – ЗВО). Одним із найважливіших напрямів реформування системи вищої освіти в Україні є посилення ролі

органів студентського самоврядування (далі – ОСС), розвиток лідерських якостей майбутніх фахівців, що дозволять молодій людині упевнено пройти етап професійно-особистісного становлення в ЗВО, сприятимуть формуванню ініціативного, відповідального, творчого, інноваційного професіонала, який знає та спроможний реалізовувати свої громадянські права й обов'язки, уміє працювати в команді, має організаційні та комунікативні навички, фахівця, від якого залежить поступ і розвиток новітньої української державності.

Студентське самоврядування (далі – СС) як організаційна структура та найбільш мобільна й активна частина суспільства здійснює суттєвий вплив не лише на якість освітніх послуг і управління ЗВО, а й передбачає партнерство з адміністрацією вищої школи в межах прав, наданих їм законодавством. З цього приводу Дж. Кух і Дж. Лунд зазначили, що участь студентів в інституційному управлінні покращує якість життя студентського кампусу, сприяє індивідуальному й професійному розвитку студентів, так само відіграє позитивну роль для організації, створення команди й вирішення конфліктів [1]. Отже, студентське самоврядування сприяє зацікавленості студентів у високій якості освітніх послуг, зростанні рейтингу, авторитету та іміджу ЗВО, дозволяє отримати управлінський досвід, формує сучасну систему менеджменту, а також позитивно впливає на академічну успішність й оптимізацію освітнього процесу у вищій школі.

Студентське самоврядування як один із механізмів забезпечення конкурентноспроможності університетів у ХХІ столітті зумовлює необхідність не лише набуття відповідних компетентностей майбутніми фахівцями, але й уміння швидко орієнтуватися в інформаційному просторі, володіння сучасними методами та технологіями обробки інформації (зумовленими специфічною організацією інформаційних процесів в

освітньому середовищі), творче використання інформації в професійній діяльності тощо. У зв'язку з цим виникає потреба приділити особливу увагу питанням ефективного функціонування студентського самоврядування в закладі вищої освіти на засадах менеджменту засобами традиційних та новітніх медіа.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Студентське самоврядування діє на різних рівнях закладів освіти, їх структурних підрозділів та є невід'ємною частиною громадського самоврядування. Питання становлення та розвитку студентського самоврядування, організаційної структури, нормативно-правових засад студентського самоврядування були предметом наукових пошуків українських та зарубіжних учених: І. Акіншиної, В. Богданова, Т. Бондар, М. Григор'євої, І. Дарманської, В. Демчука, Г. Ємцова, Ю. Краценка, О. Кулінченка, Н.Лізньової, К. Потопи, В. Радула, В. Смерічевської, М. Солов'я, Р.Сопівника, О. Тараріної, К. Трибулькевич, Г. Троцко, Н. Чибісової, Л.Шеїної та ін.

Аналіз досліджень останніх років дозволив констатувати, що питання організованого молодіжного руху в складі студентського сегмента у ЗВО є нагальним на сучасному етапі. Попри на велику кількість наукових розвідок, присвячених різним аспектам досліджуваної проблеми, простежується недостатність вивчення питання медіаменеджменту студентського самоврядування у ЗВО України.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті передбачає ґрунтовний аналіз проблеми медіаменеджменту студентського самоврядування в закладі вищої педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта є основою людської діяльності та запорукою успішного розвитку будь-якого

суспільства. Слушною з цього приводу є думка С. Тангян, який зазначив, що: «Освіта ...є життєво важливою функцією. Без неї немає суспільства. Вона виконує одночасно культурні, громадські, економічні та етичні функції; забезпечує спадкоємність, передає знання, ноу-хау і вироблені норми; відтворює і розвиває потенціал, який дозволяє суспільству рухатися вперед, прогресувати, оновлюватися, змінюватися» [2]. На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти України відбуваються докорінні зміни, які, на нашу думку, передбачають формування, становлення й розвиток принципово нового суспільства інноваційного типу.

Урахування вищезазначеного та усвідомлення студентства як повноправного учасника освітнього процесу, великої частини університетського колективу (який є носієм корпоративної культури), суттєво впливатиме на досягнення та розвиток університету, зростання рейтингу, авторитету та іміджу ЗВО. Адже студенти – це майбутні фахівці, які вирішуватимуть долю всіх галузей виробництва. Від їхнього розвитку та формування, вияву себе в освітньому процесі ЗВО залежать перспективи розвитку країни. Як відомо, однією з основних засад демократичного суспільства є наявність та ефективне функціонування громадського самоврядування.

Сьогодні переконає, що невід'ємною частиною громадського самоврядування в закладі вищої освіти виступає студентське самоврядування. Самоврядування є різновидом соціального управління, що передбачає колективне вирішення учасниками спільних справ й організації діяльності щодо реалізації прийнятих рішень. Самоврядування характеризує демократизацію управлінської системи, коли прийняття та виконання управлінських рішень стає масовим, а виконавці є активними учасниками [3, с. 141]. Прийнятий Закон України «Про вищу освіту» [4]

значно розширив повноваження студентів, так само, як і можливості місцевих мешканців у громадах. Молодь, зокрема студенти отримала можливості для реалізації власних проектів, участі під час прийняття вирішення відповідних питань чи проблем, тобто, отримала доступ до справжнього самоврядування.

Тенденція до зміни застарілої концепції соціального управління в Україні та перехід на позиції нової управлінської парадигми дозволяє визначити студентське самоврядування як: елемент системи управління ЗВО, що передбачає реальну участь та вплив студентства; самостійну діяльність студентів з організації та управління власною життєдіяльністю; форму соціальної активності студентів, яка передбачає, з одного боку, задоволення особистісних потреб в комплексі з реалізацією соціально значимих задач; одну з підсистем виховного процесу ЗВО, що сприяє саморозвитку майбутнього фахівця [5, с. 70]. При цьому особливими завданнями студентського самоврядування є захист соціальних, економічних інтересів та прав студентів, сприяння гармонійному розвитку особистості, формування навичок майбутнього організатора, керівника, спеціаліста тощо.

Наголосимо, що ЗВО відіграють провідну роль у процесі професійного й особистісного формування сучасної молоді. Адже, сучасну систему вищої освіти характеризує розвиток суб'єкт-суб'єктних відносин та створення умов для реалізації особистісно-творчого потенціалу кожного студента в соціумі [6]. У зв'язку з цим, особливими завданнями студентського самоврядування є створення соціально-економічних, політичних, правових та організаційних умов для інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації творчого потенціалу як у її власних інтересах, так в інтересах ЗВО, набуття досвіду роботи в

органах місцевого самоврядування, можливість безпосередньої участі в формуванні місцевої політики.

Цікавим для нашого дослідження є досвід організації студентського самоврядування у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». У 2004 році силами студентського активу та за підтримки адміністрації вишу розпочала своє функціонування Студентська рада, яка об'єднала студентські деканати та парламенти, створені на окремих факультетах [7]. Зауважимо, що з прийняттям нової редакції Закону України «Про вищу освіту» [4] досягнуто більшого рівня визначеності, чіткості положень щодо організації діяльності органів студентського самоврядування ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Так, ОСС функціонують на трьох рівнях: на рівні університету, на рівні факультету й на рівні академічної групи. Крім того, відбулося укріплення позицій ОСС щодо можливостей впливу на процес управління ЗВО через визначення аспектів, які потребують погодження з боку органів студентського самоврядування в процесі керівництва університетом. Так розвиток студентського самоврядування став невід'ємним елементом системи управління педагогічного вишу.

Студентське самоврядування ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» є важливою ланкою в розвитку демократичних засад, виявленні потенційних лідерів. Розв'язання названого питання здійснюється завдяки співпраці та підтримці ректора ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктора педагогічних наук, професора С. Омельченко. Завдяки професійній діяльності керівника, яка глибоко усвідомлює свою соціальну відповідальність, має сформоване інноваційне соціально-економічне мислення, компетентна у розв'язанні проблем корпоративного управління та глобального менеджменту [8, с.

138], студентське самоврядування педагогічного університету виступає як форма самоорганізації студентів, певний механізм представництва й відстоювання своїх прав та інтересів, яке так само є необхідним інструментом розвитку лідерського потенціалу сучасного ЗВО.

Розглянемо діяльність органів студентського самоврядування в окремих структурних одиницях, зокрема на педагогічному факультеті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». На початку 2019 р. було затверджено Положення про студентське самоврядування педагогічного факультету Донбаського державного педагогічного університету [9]. Це положення дозволило студентському самоврядуванню виступати як координаційно-консультативний орган, що представляє інтереси студентів факультету, створений для налагодження та підтримки ефективної комунікації та взаємодії з адміністрацією факультету, а також між студентами всього університету та його адміністрацією; для забезпечення якісного інформування студентів та викладачів; підтримки й розвитку діалогу, співпраці між студентами та викладачами; для створення умов щодо культурного й освітнього розвитку студентської молоді університету, згуртування студентів і підтримки їхніх ініціатив.

У своїй діяльності студентське самоврядування педагогічного факультету керується чинним законодавством України, Кодексом джентльмена (1875 р.), Статутом університету, Положеннями про Студентську раду та про Студентське самоврядування педагогічного факультету, користується допомогою та підтримкою адміністрації, профспілкового комітету студентів та аспірантів. Зазначимо, що вагома підтримка діяльності органів студентського самоврядування керівником факультету й кафедр С. Коношенком, заступницею декана І. Трубник, завідувачками кафедр С. Курінною, Е. Панасенко, С. Саяпіною та

викладачами сприяє розкриттю та акумуляції потенціалу кожного студента, формуванню в них ціннісних орієнтації й установок, набуттю життєвих і духовно-моральних орієнтацій, етики поведінки, включенню в активне, творче середовище професійної діяльності, зануренню в життя факультету, університету тощо.

Наголосимо, що ефективна діяльність студентського самоврядування здійснюється за допомогою вдало організованої структури ОСС педагогічного факультету, яка передбачає трирівневу систему. Першим рівнем є всі Резиденти СС. Другим рівнем – Департаменти СС, що створюються з Резидентів СС тимчасово для вирішення певних завдань. Третім і вищим рівнем є Парламент СС, до складу якого входять Голова СС, Секретар, Менеджер із громадських зв'язків та голови Департаментів.

Організаційне проектування та побудова організаційних комунікацій студентського самоврядування педагогічного факультету передбачає наявність мети та місії ОСС. Метою діяльності СС є координація дій студентів педагогічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», створення умов для їхнього культурного та освітнього розвитку, підтримка студентських ініціатив і проектів. Місія СС передбачає представлення інтересів студентів та захист їхніх прав як на рівні університету, так і на інших рівнях [9]. Зазначимо, що досягнення поставлених цілей і завдань СС педагогічного факультету здійснюється завдяки співпраці з громадськими організаціями, ОСС інших факультетів і ЗВО, приватними підприємцями міста Слов'янськ Донецької області, благодійними організаціями, державними структурами, зокрема – міською радою та головою міста Слов'янськ тощо.

У ході дослідження встановлено, що діяльність ОСС, спрямована на реалізацію мети та місії організації, має суттєвий вплив на формування

мотиваційної сфери студентської молоді. Ми суголосні з поглядами С. Максименка, який вважав, що мотив є усвідомленою, віддзеркаленою свідомістю, потребою. Адже особистісний сенс діяльності, що набувається в результаті співвіднесення мети з системою мотивів особистості, формує вектор «мотив-мета». Цей вектор істотно впливає на протікання психічних процесів, включених у діяльність, – на психічні стани й динаміку працездатності людини [10, с. 804]. Вищевикладене дозволяє констатувати, що усвідомлення високого ступеня відповідальності кожним студентом за виконану роботу сприяє створенню стабільної стійкої системи управління факультетом, університетом та організації студентського життя в цілому.

Грунтовний аналіз проблеми медіаменеджменту студентського самоврядування показав, що теперішні студенти як майбутні будівники держави, нації, активні учасники соціокультурної, морально-духовної та й усіх інших сфер життєдіяльності, виступають провідниками нових суспільних відносин, орієнтованих на гармонізацію співжиття всіх верств і членів суспільства. Адже сучасний студент за «Теорією поколінь» відомих американських істориків Н. Хоува та В. Штрауса [11], – нова генерація, покоління Z. Суспільний розвиток, розгалуження науково-технічного прогресу, інформатизація всіх сфер суспільного життя, глобалізація світогосподарських зв'язків, скорочення циклу старіння й оновлення технологій, швидка розробка й впровадження так званих високих технологій сприяли формуванню цифрового покоління, «generation Z».

За даними культурологів та демографів роком народження «покоління Z» є 1991; інші науковці пропонують вважати точкою відліку існування цього покоління 2001 рік. Перша дата відповідає часу створення всесвітньої мережі Інтернет, друга – уходженню Інтернету до повсякденного життя [12].

Зауважимо, що сучасна молодь пов'язана між собою за допомогою Інтернет, YouTube, мобільних телефонів, SMS, соціальних мереж (Facebook, Instagram), каналами в месенджерах Telegram і Viber, оточена комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, смартфонами, приставками тощо. З цього приводу Ю. Рождественський зазначив, що в суспільстві, поєднаному глобальним текстом засобів масової комунікації, виникає потреба в особливих риторських діях, які прийнято називати зв'язки з громадськістю [13, с. 370].

Це зумовило те, що важлива роль у складі СС педагогічного факультету належить Менеджеру з громадських зв'язків, функціональними обов'язками якого є налагодження та підтримка комунікації з представниками громадських організацій, ОСС інших факультетів і ЗВО, благодійних організацій, державних структур та приватними підприємцями міста, опікується проблемою висвітлення всіх аспектів діяльності ОСС, факультету, університету тощо [9]. Особливе місце в роботі Менеджера з громадських зв'язків відводиться пропаганді та популяризації нових ідей, переконанню студентської молоді в доцільності та користі певного проекту, створенні сприятливих внутрішніх та зовнішніх умов його реалізації.

Внутрішнє управління ОСС здійснюється через постійне навчання резидентів технологіям та ідеології реалізації проектів, що дозволяє забезпечити підйом працездатності, креативності, творчого потенціалу тощо. Зовнішнє управління передбачає активне пропагування ідей СС (популяризація та поширення інформації щодо діяльності ОСС педагогічного факультету, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет») та спрямоване на різні категорії людей, а саме: студентів, суспільство, владу, громадські організації, інвесторів, ЗМІ тощо.

Спостереження за роботою ОСС засвідчило, що обізнаність студентів у складових паблік рілейшнз сприяє встановленню й підтримці спілкування, взаєморозуміння, розташування й співробітництва між університетом та суспільством. Володіння PR-технологіями дозволяє ОСС забезпечити інформацією, здійснити відповідні заходи, підтримати студентську молодь у стані готовності до різних змін через передбачення тенденцій, використати дослідження й відкрите спілкування в якості основних засобів діяльності.

Також зазначимо, що медіаменеджмент студентського самоврядування педагогічного факультету містить письмову, друковану, мульти- і масмедійну складові: різноманітні друковані матеріали, рекламні проспекти, інформаційні листи, буклети, що розкривають особливості діяльності ОСС, факультету, університету та здійснюється засобами Інтернет, через офіційний сайт ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», освітні форуми, сторінки в соціальних мережах Instagram (Департамент інформування СС horizon_ss), Facebook (HORIZON), каналів у месенджерах Telegram, Viber тощо.

Висновки. Ґрунтовний аналіз науково-педагогічних джерел, періодичних видань дозволив констатувати, що проблема медіаменеджменту студентського самоврядування є актуальною та перспективною. У ході дослідження визначено студентську молодь як одну з основних рушійних сил розвитку новітньої української державності, яка є специфічною спільнотою та має суттєві, властиві тільки їй риси й характеристики. Сучасні студенти – лідери, які чітко прагнуть досягнення відповідних цілей і місії, формують систему цінностей та виступають носіями загальної культури суспільства.

Доведено, що медіаменеджмент студентського самоврядування є необхідним інструментом розвитку лідерського потенціалу сучасного ЗВО. Популяризація та поширення інформації засобами традиційних та новітніх медіа забезпечує конкурентноспроможність та ефективне функціонування органів студентського самоврядування, університету, сприяє формуванню іміджу, корпоративної культури, організаційної структури тощо. Розширення інформаційних каналів, молодіжних сторінок у газетах, використання популярних відеохостингів, Інтернет-сайтів, соціальних мереж (Facebook, Instagram), каналів у месенджерах Telegram і Viber сприяє активізації діяльності та розвитку інфраструктури студентського самоврядування університету. Перспективи подальших розвідок убачаємо у висвітленні шляхів медіаменеджменту студентського самоврядування зарубіжжя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kuh G.D. What Students Gain from Participating in Student Government [Електронний ресурс] / G.D. Kuh, J.P. Lund. – URL : <https://doi.org/10.1002/ss.37119946603>

2. Танган С. А. Высшее образование и мир труда / С. А. Танган. – 2004. – № 9. – С. 18–23.

3. Жуковська А. Студентське самоврядування як фактор розвитку громадянської політичної культури / А. Жуковська. // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2017. – № 10. – С. 139–143.

4. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

5. Якуб М.С. До питання визначення поняття «студентське самоврядування» / М. С. Якуб // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2016. – № 2. – С. 66–73.

6. Сипченко О. Проблема цінностей освіти сучасного студентства / О. Сипченко, В. Павлова // Вісник Черкаського університету. – 2018. – № 8. – С. 124–129.

7. Студентська рада [Електронний ресурс]. – URL : <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/forstudent/samoupr>

8. Сипченко О. Вплив іміджу керівника на управлінську діяльність / О. Сипченко, К. Сизова // Гуманізація навчально-виховного процесу : Зб. наук. праць. – Вип. 6 (80). – [за заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Слов'янськ : ДДПУ, 2016. – С. 131–142.

9. Положення про студентське самоврядування педагогічного факультету Донбаського державного педагогічного університету. [Електронний ресурс]. – URL : https://t.me/stud_inf0.

10. Психологія : підручник / С. Д. Максименко [та ін.] ; ред. І. Ф. Прокопенко; худож. Ю. Ю. Романіка. – Харків : Фоліо, 2012. – 863 с.

11. [Howe Neil](#) Generations : the history of America's future. 1584 to 2069 / Neil Howe, William Strauss. – New York, 1991. – 544 с.

12. Покоління Z. Проблема визначення дат покоління [Електронний ресурс]. – 2019. – URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Покоління_Z.

13. Рождественский Ю. В. Теория риторики / Ю. В. Рождественский. – М. : Добросвет, 1997. – 597 с.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2019.

СЫПЧЕНКО Ольга

канд. пед. наук, ГВУЗ Донбасский государственный педагогический университет

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: ph_d@ukr.net

ПОПОВА Анна

канд. пед. наук, ГВУЗ Донбасский государственный педагогический университет

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: annapopova7146@gmail.com

ЯБЛОЧАНСКАЯ Эмма

магистрантка, ГВУЗ Донбасский государственный педагогический университет

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: 380997898441e@gmail.com

МЕДИАМЕНЕДЖМЕНТ СТУДЕНЧЕСКОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

Резюме. В статье освещена проблема медиаменеджмента студенческого самоуправления в заведении высшего педагогического образования. Выяснено, что студенческая молодежь как один из главных двигателей развития новейшей украинской государственности является специфическим сообществом, которое имеет существенные, присущие только ей черты и характеристики. Определена сущность понятия «студенческое самоуправление» и представлены его составляющие. Установлено, что студенческое самоуправление как форма самоорганизации студентов является неотъемлемым элементом системы управления педагогического вуза. Проанализирована деятельность органов студенческого самоуправления в отдельных структурных единицах, в частности на педагогическом факультете ГВУЗ «ДГПУ». Доказано, что эффективная деятельность студенческого самоуправления осуществляется с помощью удачно организованной структуры. Выявлено, что важная роль в составе студенческого самоуправления принадлежит менеджеру по общественным связям и раскрыты его функциональные обязанности.

Исследовано содержание и средства медиаменеджмента студенческого самоуправления в высшей школе. Доказано, что медиаменеджмент студенческого самоуправления является необходимым инструментом развития лидерского потенциала современного ВУЗа.

Ключевые слова: образование, учреждение высшего образования, университет, студент, лидер, студенческое самоуправление, теория поколений, поколение Z, менеджмент, менеджер по общественным связям, медиаменеджмент.

SYRCHENKO Olha

Ph.D in Pedagogy, SHEI «Donbas State Pedagogical University»

G. Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: ph_d@ukr.net

POPOVA Hanna

Ph.D in Pedagogy, SHEI «Donbas State Pedagogical University»

G. Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: annapopova7146@gmail.com

YABLOCHANSKAYA Emma

Graduate Student, SHEI «Donbas State Pedagogical University»

G. Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: 380997898441e@gmail.com

MEDIA MANAGEMENT OF STUDENT SELF-GOVERNANCE

Summary. The article studies the problem of media management of student self-government at high educational establishments. The student youth is found to be one of the main representative of the development of the newest Ukrainian community as a specific sphere having significant, inherent features and characteristics.

The essence of the concept «student self-government» is defined and its components are presented. Student self-government is established to be a form of self-organization as an integral part of the system of management of pedagogical higher educational establishment. The activity of students' self-government bodies in separate structural units, in particular, at the pedagogical department of the secondary school of Donbas State Pedagogical university is analyzed.

The author proves that effective student self-government activity is carried out with the help of a well-organized structure. The important role in student self-government belongs to the manager of public relations and discloses its functional responsibilities. The contents and means of media management of student's self-government at high school are researched. Media management of student self-government is proved to be a necessary tool for developing of the leadership potential of modern self-government.

Keywords: education, higher education establishment, university, student, leader, student self-government, theory of generations, generation Z, management, communication manager, media management.

Abstract. Global social changes in the modern world, the dynamic development of the information environment, new needs and demands of society provide new challenges at higher educational establishment.

One of the most important directions of reforming the system of higher education in Ukraine is the strengthening of the role of student self-government, the development of leadership skills of future specialists, which allows young people to confidently pass the stage of professional and personal formation at the university, promote the formation of an initiative, responsible, creative, innovative specialist who knows and is able to exercise the civil rights and obligations, can work in a team, has organizational and communicative skills depending on the progress and development of modern Ukrainian state.

Student self-government as an organizational structure and the most mobile and active part of society has a significant impact not only on the quality of educational services and management of the university, but also on the process of involving of partnership with the administration of higher education within the scope of rights granted to them by law.

Student self-governance as one of the mechanisms for ensuring the competitiveness of universities in the XXI century provokes not only the acquisition of appropriate competences by future specialists, but also the ability to quickly navigate the information space, the possession of modern methods and technologies of information processing, caused by the specific organization of information processes in the educational environment, the creative use of information in professional field, etc.

That is why, there is a need to pay a particular attention to the effective functioning of student self-government in a higher educational establishment on the basis of management through the means of traditional and up-to-date media.

The aim of this article is to provide the analysis of the problem of media management of student self-government in a higher educational establishment.

The work is aimed to get the experience of organizing student in Donbas State Pedagogical University. Student self-government of the pedagogical university acts as a form of self-organization of students, a certain mechanism of representation and defending the rights and interests, which in turn is a necessary tool for the development of the leadership potential of modern educational establishment.

An important role in the student's self-government belongs to the manager of public relations, whose functional duties are to establish and to support communication with representatives of nongovernmental organizations, other educational establishments, charity organizations, state structures and private

entrepreneurs of the city. A special place is given to advocating and popularizing new ideas, to convince students of the expediency and the usefulness of the project, to create favorable internal and external conditions for its implementation.

The media management of student self-government is carried out by means of the Internet, through the official site of Donbas State Pedagogical University, educational forums, social networks Instagram (SSU information deportation horizon_ss), Facebook (HORIZON), channels in Telegram, Viber messengers and includes written, printed, multi- and Media components: various printed materials, brochures, newsletters, booklets that reveal the features of the faculty, the university, etc.

The study found that media management of student self-government is a necessary tool for developing the leadership potential of modern educational establishment. Popularization and dissemination of information through traditional and up-to-date media ensures the competitiveness and effective functioning of students' self-government bodies, the university, promotes the formation of an image, corporate culture, organizational structure, etc.

The expansion of information sources, youth pages in newspapers, the use of popular video hosts, Internet sites, social networks, channels in messengers facilitates the activation and development of the infrastructure of student self-government of the University.

Prospects for further exploration are seen to be represented within in the coverage of ways of media management student self-government abroad.

REFERENCES

1. Kuh G.D., Lund J.P. What Students Gain from Participating in Student Government. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/ss.37119946603> [in English].

2. Tangyan S.A. (2004) Vyishee obrazovanie i mir truda. #9, 18–23. [in Russian].
3. Zhukovska A. (2017) Studentske samovryaduvannya yak faktor rozvitku gromadyanskoyi politichnoyi kulturi // *Naukoviy visnik ShidnoEvropeyskogo natsionalnogo universitetu imeni LesI Ukrayinki*. #10, 139–143. [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrayini «Pro vischu osvitu». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
5. Yakub M.S. (2016) Do pitannya viznachennya ponyattya «studentske samovryaduvannya» // *Aktualni problemi sotsiologiyi, psihologiyi, pedagogiki*. # 2, 66–73. [in Ukrainian].
6. Sypchenko O., Pavlova V. (2018) Problema tsinnostey osviti suchasnogo studentstva / O. Sypchenko, // *Visnik Cherkaskogo universitetu*. #8, 124–129. [in Ukrainian].
7. Studentska rada. Retrieved from <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/forstudent/samoupr> [in Ukrainian].
8. Sypchenko O., Sizova K. (2016) Vpliv imidzhu kerivnika na upravlinsku diyalnist // *GumanizatsIya navchalno-vihovnogo protsesu : Zb. nauk. prats. – Vip. 6 (80)*. [za zag. red. prof. V.I. Sypchenka]. *Slov'yansk : DDPU*, 131–142. [in Ukrainian].
9. Polozhennya pro studentske samovryaduvannya pedagogichnogo fakultetu Donbaskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu. Retrieved from https://t.me/stud_info. [in Ukrainian].
10. Psihologiya (2012) pidruchnik / S.D. Maksimenko [ta In.] ; red. I.F. Prokopenko; hudozh. Yu. Yu. Romanika. – *Harkiv : Folio*, 863. [in Ukrainian].

11. [Howe Neil, Strauss William](#) (1991) *Generations : the history of America's future. 1584 to 2069* / William Hove, Neil Straus. – New York, 544. [in English].

12. Pokolinnya Z. Problema viznachennya dat pokolinnya (2019). Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/PokolInnya_Z. [in Ukrainian].

13. Rozhdestvenskiy Yu.V. (1997) *Teoriya ritoriki. M. : Dobrosvet*, 597. [in Russian].

(переклад на англійську мову зробено: Шевченко М.Ю. – канд. філософських наук, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 37.015.3:378.147:37.011.3-051

СЕДАШЕВА Світлана

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, Україна, 84116

E-mail: ssveta-76@ukr.net

КУЗНЕЦОВ Олександр

студент спеціальності 232 Соціальне забезпечення ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, Україна, 84116

E-mail: ssveta-76@ukr.net

**ОСОБИСТІСНО-ЦЕНТРОВАНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК НЕОБХІДНА
УМОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА**

© Седашева С., Кузнецов О., 2019

Анотація. Зважаючи на актуальність сучасних підходів щодо формування особистості професіонала, вважаємо, що в нинішніх євроінтеграційних умовах, за яких відбувається функціонування вищих навчальних закладів, саме ідеї особистісно-центрованої взаємодії є переконливими та ефективними у системі плекання довершеної особистості. Стаття присвячена проблемі підготовки майбутнього педагога до особистісно-центрованої взаємодії. Проаналізовано специфічні риси педагогічних й психологічних передумов впровадження особистісно-центрованої взаємодії.

Представлено експериментальну модель розуміння сутності особистісно-центрованої взаємодії. Автори наголошують, що у сучасних умовах взаємодія повинна бути зорієнтована на побудову суб'єкт-суб'єктивних відносин.

Ключові слова: особистісно-центрована взаємодія, педагогічна центрація, діяльнісний підхід, інтерв'ювання, емпатійність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Сучасна освітня ситуація характеризується становленням гуманістичної освіти, що передбачає зміни традиційних підходів до організації освітнього процесу, засновані на концепції особистісно-центрованої взаємодії.

У особистісно-центрованій освіті вважається за необхідне стимулювати особистий інтерес майбутніх педагогів до тих проблем, з якими їм необхідно буде співвідносити себе в навколишньому середовищі.

Провідним завданням є виявлення не тільки можливостей, але і етапів реалізації педагогічної технології, яка сприяє професійній підготовці майбутніх педагогів до особистісно-центрованої взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття дозволив з'ясувати, що існують дослідження присвячені розкриттю питань особистісно-орієнтованої освіти, які розроблені в працях М.Алексеева, Є.Бондаревської, О.Газмана, Е.Гусинського, В.Серікова, В.Фоменко, І.Якіманської та ін.; гуманістичного напрямку в педагогіці і психології (Ш.Амонашвілі, Е.Бернса, Я.Корчака, А.Маслоу, К.Роджерса, С.Френе та інші).

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є перевірка дослідним шляхом висунутої гіпотези щодо підготовки майбутнього педагога до особистісно-центрованої взаємодії зі студентами; розробка і апробація технології професійної підготовки майбутнього педагога до особистісно-центрованої взаємодії, реалізованої в циклі психолого-педагогічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Експеримент є науково обґрунтованим дослідом, що застосовується для реалізації наукового задуму дослідження (В. Ільїн) [4, с.38] як метод перевірки достовірності педагогічної гіпотези.

Як гіпотезу дослідження ми висунули припущення про те, що готовність майбутнього педагога до особистісно-центрованої взаємодії з учнями можна забезпечити на основі науково обґрунтованої та експериментально перевіреної технології, що включає такі етапи: мотиваційно-когнітивний (розвиток інтересу до набуття знань щодо суті та унікальності особистісно-центрованої взаємодії майбутніх учителів з учнями, про центрації педагога); операційно-діяльнісний (формування у

студентів умінь з реалізації особистісно-центрованої взаємодії з учнями); рефлексивно-оцінний (аналіз та оцінювання сформованих знань, умінь і якостей, що сприяють особистісно-центрованій взаємодії з учнями з метою їх корегування).

Формування професійних знань, умінь, якостей у студентів педагогічного закладу вищої освіти припускає можливість їх зміни в процесі підготовки, що дозволяє студентам набути значущі для них професійні знання, уміння, якості. В процесі підготовки кожен може реалізувати себе, свої сутнісні сили, зорієнтуватися в саморозвитку, самореалізації і самовизначенні. Слід зазначити, що це можливо лише на основі діяльнісного підходу.

Підґрунтям теорії діяльнісного підходу є ідеї Л.Виготського [3, с.103] про те, що особистість в активній формі повинна привласнювати історичний досвід людства; основи концепції поетапного формування розумових дій П. Гальперіна і Н. Талізінної, які характеризують процес отримання знань у результаті виконання певної системи дій. Особливістю процесу є те, що набуття професійних знань, формування професійних умінь та розвиток професійних якостей відбувається в навчальних діях, що сприяють саморегуляції, самоорганізації, самореалізації майбутнього педагога.

Метою констатувального етапу експерименту було визначення і аналіз рівнів сформованості професійних знань, професійних умінь та професійних якостей майбутніх педагогів.

Проблема професійної підготовки майбутнього педагога до особистісно-центрованої взаємодії з учнями не була раніше вивчена достатньо повно, тому ми вважали необхідним з'ясувати, наскільки

викладачі й студенти розуміють сутність особистісно-центрованої взаємодії.

У інтерв'юванні брали участь 76 учителів загальноосвітніх шкіл і 187 студентів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». У результаті інтерв'ювання було з'ясовано, що професійна підготовка до особистісно-центрованої взаємодії впливає на: самореалізацію – 25,5%; кар'єрне зростання – 23,2%; впевненість у професійній діяльності – 23,2%; якість навчального процесу – 20,9%.

Спостереження за освітнім процесом у вищому педагогічному навчальному закладі дозволило зробити висновок про те, що вчителі недостатньо підготовлені до цілеспрямованої роботи щодо здійснення особистісно-центрованої взаємодії з учнями. Ми вважали необхідним урахувати це при організації і проведенні формувального етапу експерименту.

Надалі респондентів просили відповісти на низку питань стосовно сутності професійно спрямованих завдань.

37,8% з них на питання «Чи застосовуються при проведенні практичних занять професійно спрямовані завдання?» не змогли відповісти; 23,4% вважають, що елементи професійно спрямованих завдань застосовуються на практичних заняттях; 7,9% – вважають, що це потребує від викладачів додаткової підготовки.

36,8 % студентів при відповіді на питання «Чи стимулюють професійно спрямовані завдання вивчення даної навчальної дисципліни?» вважають, що підвищується рівень мотивації до вивчення дисципліни при застосуванні завдань; 15,7% – не вистачає часу із-за великої кількості самостійних завдань, що необхідно виконати на практичних заняттях; 8,2% – не змогли відповісти на запитання.

37,4 % студентів зазначили при відповіді на питання «Які професійно значущі якості необхідні для здійснення особистісно-центрованої взаємодії?», що необхідні ініціативність, відповідальність, самостійність; 21,2% – активність, толерантність, емпатія, відповідальність; 13,7% – не змогли відповісти.

Діагностика проводилася на основі результатів спостереження й опитування. Був визначений вихідний тип педагогічних центрацій майбутніх педагогів (методика К. Левітана), їхній рівень емпатійності (тест емпатійних тенденцій А. Мехрабіана), отримана оцінка їхнього самоаналізу (опитувач Р. Бернса) і рефлексії за підсумками твору «Я як майбутній педагог».

Засобами педагогічної діагностики стали: опитувальник К. Левітана «Визначення типу центрацій – спрямованості педагогічної діяльності», який був застосований, по-перше, для виявлення одного із шести типів центрацій у студентів, по-друге, для визначення в них ступеня виразності того або іншого центрованого типу.

Питання складені автором таким чином, що запропоновані позиції відповідей уже орієнтують на той або інший тип педагогічної центрації. Кожний тип центрацій має свою інтерпретацію результатів.

«Тест емпатійних тенденцій Мехрабіана» використовувався для виміру прояву емпатії. Він призначений для виміру ступеня виразності тенденції до прояву емпатії.

А. Мехрабіан розподіляє отримані результати випробуваних по ступеню виразності емпатії за такими рівнями: низька, середня й висока тенденція до емпатії. Кожне з 33 питань дозволяє виявити ступінь співпереживання, емоційно-інтуїтивне прийняття й збагнення

респондентом світу іншої людини, або явищ природного й соціального характеру.

У ході нашого дослідження «Методика емпатійних тенденцій» дозволила виявити й зафіксувати ступінь схильності студента – майбутнього педагога до розуміння як своїх переживань, так і особливостей перцептуальних проявів дитини, її радостей і труднощів, можливостей і обмежень.

За допомогою вираження згоди або незгоди по низці питань можна було побачити ступінь розвитку емоційного світу студентів, виділити або причетність його почуттів почуттям іншого, відкритість світу, або закритість і слабку або середню виразність співпереживання проблемам і радостям інших людей.

Опитувальник Р. Бернса для самооцінки вчителя дозволив здобувачам – майбутнім педагогам здійснити процес самоаналізу своїх умінь і навичок з орієнтацією на свою майбутню професію.

Вибір методики обумовлений тим, що самоаналіз у будь-якій, особливо педагогічній, професійній діяльності надзвичайно важливий для її ефективності й результативності. Сформоване чітке уявлення майбутнього педагога як фахівця про власний професійний потенціал, про найближчі цілі професійного розвитку є умовою ефективності й успішності його професійної діяльності.

Використання опитувальника Р. Бернса дозволяє судити про ступінь сформованості Я-Концепції майбутнього педагога.

Однією з методик дослідження професійної компетентності майбутнього педагога став контент-аналіз творів на тему: «Я як майбутній педагог». У ході аналізу даних було виявлено позицію студентів за бажанням їх (або небажанню) працювати в школі й з дітьми взагалі. А

якщо працювати педагогом, те який педагогічний стиль і методику викладання обрати?

Аналіз результатів дослідження на констатувальному етапі експерименту показав:

1. для здійснення професійної підготовки майбутнього вчителя до особистісно-центрованої взаємодії вважаємо за необхідне впровадити в навчальний процес таку педагогічну технологію, яка передбачає реалізацію етапів: мотиваційно-когнітивного (розвиток інтересу до набуття знань щодо сутності та унікальності особистісно-центрованої взаємодії майбутніх учителів з учнями); операційно-діяльнісного (формування у студентів умінь з реалізації особистісно-центрованої взаємодії з учнями); рефлексивно-оцінного (аналіз та оцінювання сформованих знань та умінь особистісно-центрованої взаємодії з учнями з метою їх коригування);

2. систематичне використання комплексу професійно спрямованих завдань при оволодінні студентами циклом психолого-педагогічних дисциплін у вищому педагогічному навчальному закладі сприятиме підготовці майбутнього вчителя до особистісно-центрованої взаємодії.

Основою визначення рівнів готовності до здійснення особистісно-центрованої взаємодії майбутнього вчителя є характеристика дій в навчально-професійній діяльності. Під дією розуміємо усвідомлений, цілеспрямований акт вирішення професійно спрямованого завдання: кожне з них може бути як репродуктивним (формується в діях за зразком), так і продуктивним (у діях, за допомогою яких студенти самостійно здобувають знання). Слід зазначити деяку умовність розподілу вмінь на репродуктивні й продуктивні в зв'язку з тим, що між відповідними їх видами має місце

діалектичний взаємозв'язок. Природно, що визначення рівнів здійснюється з деякою мірою умовності.

Для оцінки рівня сформованості знань і умінь широко застосовується концепція рівнів засвоєння діяльності В. Беспалька [2], який виділив чотири послідовні рівні. Перший (учнівський) – дозволяє учням пізнати образ у низці інших образів. Другий (алгоритмічний) – характеризується можливістю учням відтворити засвоєне. Третій (евристичний) – характеризується виконанням ними професійної діяльності (дій і операцій) з опорою на керівництво. Оволодіння четвертим (творчим) рівнем підготовки дозволяє виконувати дії без опори на зовнішнє керівництво.

На наш погляд, рівні сформованості готовності майбутніх учителів до особистісно-центрованої взаємодії з учнями, тобто сформованості професійних знань, професійних умінь та професійних якостей повинні відображати суб'єктивний досвід студентів у здійсненні професійної діяльності майбутнього вчителя; показувати зміни в рівні розвитку особистості в цілому.

Було уточнено критерії (мотиваційно-ціннісний, змістово-процесуальний, особистісно-рефлексивний) і показники, які дозволили визначити рівні професійного саморозвитку студентів: високий, середній, низький.

На кожному з рівнів, що розглядаються, у студентів сформовані відповідні змісту професійні знання, професійні уміння та професійні якості.

До студентів з високим рівнем готовності до здійснення особистісно-центрованої взаємодії віднесли тих, хто характеризується стійкою мотивацією до оволодіння знаннями про взаємодію і центрації, що забезпечуватимуть професійну підготовку майбутніх учителів, розвинений

стійкий інтерес до навчальної діяльності, дослідницький характер засвоєння системи професійних знань характеризується міцністю та дієвістю (психолого-педагогічні знання та є достатньо стабільними; високий рівень сформованості професійних умінь (рефлексивних, інтелектуальних, організаторських, мобілізаційних, комунікативних) і професійних якостей (відповідальність за результати своєї діяльності виявляється систематично, активність, що спрямована на вирішення комплексу професійно спрямованих завдань, толерантність при здійсненні особистісно-центрованої взаємодії, емпатія один до одного).

Під час здійснення особистісно-центрованої взаємодії з учнями у період проходження педагогічної практики ці студенти не тільки займають суб'єктну позицію, але й розглядають учнів як рівноправних суб'єктів діяльності, стимулюючи їхню самостійність, активність, ініціативу, критичне мислення.

До студентів середнього рівня стосовно готовності до здійснення особистісно-центрованої взаємодії з учнями віднесли тих, хто має ситуативний інтерес та ситуативну мотивацію до професійної підготовки із застосуванням комплексу професійно спрямованих завдань.

Студенти на рівні знання та розуміння (вміють інтерпретувати інформацію про особистісно-центровану взаємодію, про суть та специфіку спілкування), а також студенти коректно здійснюють аналіз педагогічної ситуації, включають свої власні елементи в різні форми взаємодії.

Систематичність, міцність та дієвість професійних знань (психолого-педагогічних) виявляється з середнім ступенем інтенсивності, відрізняються нерівномірністю показників.

Більшість професійних умінь представлено на достатньому рівні (рефлексивні та організаторські уміння реалізовані повністю, комунікативні

при здійсненні професійної діяльності виявляється повністю, однак, інтелектуальні та мобілізаційні уміння виявляються не в повній мірі).

Професійні якості (відповідальність за результати своєї діяльності виявляється систематично, активність, що спрямована на професійне й особистісне зростання виявляється частково залежно від умов реалізації комплексу завдань, заповзятливість реалізована не повністю залежно від завдань).

У період педагогічних практик ці студенти часто за власною ініціативою застосовують завдання, що сприяють професійному розвитку майбутніх учителів, готовності до особистісно-центрованої взаємодії, однак, не завжди адаптують їх, враховуючи індивідуальні та вікові особливості школярів, аналізуючи специфіку освітньої ситуації та свої власні можливості.

При застосуванні особистісно-центрованої взаємодії у період педагогічної практики студенти є суб'єктами проведення та організації взаємодії, іноді стимулюють суб'єктну позицію школярів, залучаючи учнів до взаємодії.

До студентів низького рівня стосовно готовності до особистісно-центрованої взаємодії належать ті, для яких характерна відсутність інтересу та мотивації до оволодіння знаннями щодо особистісно-центрованої взаємодії у процесі професійної підготовки, репродуктивний характер засвоєння психолого-педагогічних знань, що характеризуються безсистемністю, частковою міцністю та недовістю у педагогічних ситуаціях, недостатньою сформованістю професійних умінь і якостей, мають низьку здатність до здійснення особистісно-центрованої взаємодії.

Для даного рівня є характерним те, що студент реалізує комплекс професійно спрямованих завдань за готовим зразком по заданому алгоритму; відтворює найбільш прості та знайомі варіанти педагогічних ситуацій; не

адаптує професійно спрямовані завдання; застосовує їх без врахування своїх власних можливостей.

У період педагогічної практики ці студенти застосовують завдання, спрямовані на особистісно-центровану взаємодію тільки за рекомендацією керівника практики (методиста), вчителів школи, не виявляє власної ініціативи. Позитивне відношення до особистісно-центрованої взаємодії виражено недостатньо явно.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. При проведенні експерименту враховували прийняті в педагогічній науці критерії об'єктивності, адекватності й валідності оцінки, а також критерій нейтральності стосовно досліджуваних явищ. На основі уточнених критеріїв і показників було визначено експериментальну групу. У дослідженні ми відмовилися від традиційного використання порівнянь з контрольною групою, бо вважаємо, що діагностика в системі особистісно-орієнтованої освіти має фіксувати особистісний прогрес кожного студента, «наскільки він просунувся у своєму розвитку в порівнянні з попереднім знанням» (О. Бондаревська), виявляти характер і величину його просування в розвитку з допомогою зіставлення їх з результатами попередніх діагностичних перевірок того ж студента (Л. Фрідман).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артемов В. Ю. Особистісно-орієнтований підхід та модель світу інформаційного аналітика / В. Ю. Артемов // Педагогічний процес: теорія і практика. Зб. наук. праць. – К.: Видавництво П/П «ЕКМО», 2005. – Випуск 2. – 215 с.
2. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В.П. Беспалько. — М., 1995. – 336с.

3. Выготский Л. С. К вопросу о психологии и педологии // Культурно-историческая психология. – 2007. – №4. – С. 101-112.

4. Ильин В.С. Процесс воспитания в обучении как педагогическая проблема. Его сущность. Проблематика исследования / Совершенствование учебно-воспитательного процесса. Сборник научных трудов. Волгоград. Изд. ВГПИ им. А.С. Серафимовича, 1976.

5. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И.С. Якиманская. М.: Сентябрь, 1996.- 176 с.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2019.

СЕДАШЕВА Светлана

кандидат педагогических наук, доцент кафедры практической психологии Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая область, Украина, 84116

E-mail: ssveta-76@ukr.net

КУЗНЕЦОВ Александр

студент специальности 232 Социальное обеспечение Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая область, Украина, 84116

E-mail: ssveta-76@ukr.net

ЛИЧНОСТНО-ЦЕНТРИРОВАННОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

Резюме. Подчеркивая актуальность современных подходов личностного формирования профессионала, считаем, что в евроинтеграционных условиях, в которых функционируют высшие

учебные заведения, идеи личностно-центрированного взаимодействия являются убедительными и эффективными в системе формирования совершенной личности. Статья посвящена проблеме подготовки будущего педагога к личностно-центрированному взаимодействию. Проанализированы специфические черты педагогических и психологических предпосылок внедрения личностно-центрированного взаимодействия. Представлена экспериментальная модель понимания сущности личностно-центрированного взаимодействия. Авторы отмечают, что в современных условиях взаимодействие должно быть ориентировано на построение субъект-субъективных отношений.

Ключевые слова: личностно-центрированное взаимодействие, педагогическая центрация, деятельностный подход, интервьюирование, эмпатийность.

SEDASHEVA Svetlana

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Practical Psychology State higher educational institution "Donbass State Pedagogical University"

st. G. Batiuk, 19, Slavyansk, Donetsk region, Ukraine, 84116

E-mail: ssveta-76@ukr.net

KUZNETSOV Alexander

student specialty 232 Social Security State higher educational institution "Donbass State Pedagogical University"

st. G. Batiuk, 19, Slavyansk, Donetsk region, Ukraine, 84116

E-mail: ssveta-76@ukr.net

**PERSONAL-CENTERED INTERACTION AS A NECESSARY
CONDITION FOR PREPARING A FUTURE TEACHER**

Summary. The article is devoted to the problem of preparing the future teacher for personality-centered interaction. The specific features of pedagogical and psychological prerequisites for the introduction of personality-centered interaction are analyzed. An experimental model of understanding the essence of personality-centered interaction is presented. The authors note that in modern conditions the interaction should be focused on the construction of subject-subjective relations.

Abstract. Introduction. Such a situation is characterized by the emergence of human rights research, the transfer of traditional traditions to the organization of the process, based on the concept of special concentration of the center.

Osobstvenno-tsentrovaniy osviti vvazhatsya for the necessary stimuli of particularities maybutinnyh pedagogy to these problems, spivvidnosti itself in any way.

Provided to students not only cans, a la et etapiv realizatsii pedagogichno tekhnologii, yaka spriyae profiynny p_dgotovtsi maybutnikh pedagogiv up to the special center-centered party.

Analysis of publications allowed to go out there, to understand the details of the visit, to go to work, to go to work, to go to work, to go to a place, to go to a place, to go to a place, to go to a place, to go to a living room, to go to a place, to go to a place, to go to a living room, to go there, to go to a place, ; humane education in pedagogical and psychological affairs (Sh. Amonashvili, E. Berns, J. Korchak, A. Maslow, C. Rogers, S. Frenet and other).

Purpose. Verification by experiment of the hypothesis put forward for the preparation of the future teacher for personality-centered interaction with students; development and testing of the future teacher's professional training

technology for personality-centered interaction implemented in the cycle of psychological and pedagogical disciplines.

Results. Due to relevance of modern approaches to a professional's personality, we think that under process of modern European integration, which stipulates the functioning of higher educational establishments, they are the ideas of personality-oriented pedagogical education that are persuasive and efficient within the system of perfect personality up-bringing.

In person-centered education it is considered necessary to stimulate the personal interest of future educators to those problems with which they will need to relate to themselves in the environment.

The main task is to identify not only opportunities, but also the stages of the implementation of pedagogical technology, which promotes the training of future teachers to person-centered interaction.

Formation of professional knowledge, skills, qualities of students of a pedagogical institution of higher education implies the possibility of their change in the process of preparation, which allows students to acquire meaningful for them professional knowledge, skills, qualities. In the process of preparation, everyone can realize themselves, their essential powers, orient themselves in self-development, self-realization and self-determination. It should be noted that this is possible only on the basis of the activity approach.

The problem of the professional training of the future teacher to the person-centered interaction with the students was not previously fully understood, so we considered it necessary to find out how teachers and students understand the essence of person-centered interaction.

In our opinion, the level of formation of the readiness of future teachers to personally-centered interaction with students, that is, the formation of professional knowledge, professional skills and professional qualities should

reflect the subjective experience of students in the professional activities of the future teacher; show changes in the level of personality development as a whole.

The criteria (motivational-value, content-procedural, personality-reflexive) and indicators, which allowed to determine the levels of professional self-development of students: high, medium, and low, were specified.

During the experiment, the criteria for objectivity, adequacy and validity of the assessment, as well as the criterion of neutrality in relation to the phenomena under study, were taken into account in the pedagogical science. Based on the specified criteria and indicators, an experimental group was identified. In the study, we abandoned the traditional use of comparisons with the control group, because we believe that the diagnosis in the system of person-oriented education should fix the personal progress of each student, to identify the nature and extent of its progress in development by comparing them with the results of previous diagnostic tests of the same student.

Conclusion. When conducted experimental research in the field of pedagogical science, adequacy and reliability, as well as in neutral and unforeseen circumstances. On the fundamental criteria and demonstrations, the team was experimentally visualized. Soon, problems arose in relation to people who were subjected to relapses, caused by serious diseases, while people were not alive, but at the same time were not relapsed a characteristic feature of his age in retail and the assumption of resignation from the same student's (L. Friedman).

Keywords: personality-centered interaction, pedagogical centering, activity approach, interviewing, empathy.

REFERENCES

1. Artemov V. Yu. (2005). Personality-oriented approach and model of the world of informational analyst [Osobystisno-orientovanyi pidkhid ta model

---

svitu informatsiinoho analityka]. *Pedagogical process: theory and practice. Zb sciences Works* -Kyiv: Publishing house P/P "ЕКМО". Issue 2, - 215. [in Ukrainian].

2. Bespalovo V.P. (1995). Pedagogy and advanced learning technologies. [Pedagogika i progressivnye tehnologii obuchenija]. Moskov. [in Russian].

3. Vygotsky L. S. (2007). On the question of psychology and pedology [K voprosu o psihologii i pedologi]. *Cultural-historical psychology*. – №4, - 101-112. [in Ukrainian].

4. Ilin V.S. (1976). Problemyi teorii pedagogicheskikh sistem s pozitsiy tselostnogo podhoda [Process vospitaniya v obuchenii kak pedagogicheskaja problema. Ego sushhnost'. Problematika issledovaniya] . *Vospitanie shkolnikov v protsesse obucheniya : sb. nauch. tr.* Volgograd: Izd-vo VGPI im. A.S. Serafimovicha. [in Russian].

5. Yakimanskaya I.S. (2000). Technology of personal-oriented learning in modern school [Lichnostno-orientirovannoe obuchenie v sovremennoj shkole]. – Moskov. [in Russian].

(переклад зроблено особисто авторами статті)

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 37.015.31-053.6-056.45

КОВАЛЬОВА Ольга

канд.пед. наук, доцент кафедри педагогіки Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»,

вулиця Г.Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: kovalova2018@ukr.net

ХВАЩЕВСЬКА Ольга

канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»

вулиця Г.Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: bobr.san83@gmail.com

МАЛАФЄЄВА Анастасія

студентка, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»

вулиця Г.Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: hacttena@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Анотація. У статті розглянуто особливості педагогічної роботи з обдарованими дітьми. Зроблено теоретичний аналіз проблеми обдарованості, розкрито поняття обдарованості, обдарованої дитини, суть психолого-педагогічних основ роботи з обдарованими дітьми, визначено
© Ковальова О., Хвашевська О., Малафєєва А., 2019

принципи роботи з даною категорією учнів. Розроблено рекомендації для педагогів та батьків на основі аналізу складових обдарованості та психолого-соціальних особливостей обдарованих учнів. Дослідження було проведене з використанням методу теоретичного аналізу і синтезу для з'ясування питань стосовно особливості розвитку обдарованості дитини.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти, здібність, талановитість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. XXI століття відзначається швидким зростанням світової глобалізації та інтенсивним ростом світової конкуренції. Гігантський попит на інновації повинен стати одним із головних каталізаторів досліджень обдарованості в третьому тисячолітті, адже обдаровані особистості є найціннішим джерелом духовного і матеріального надбання людства, зокрема нашої держави.

Саме своєчасне виявлення високих креативних здібностей у дітей є однією із найважливіших умов оптимального розвитку їхніх талантів. Обдарованість як і раніше залишається загадкою для більшості дітей, учителів і багатьох батьків. Для широкої громадськості ж найбільш важливими проблемами є не стільки наукові підстави обдарованості, скільки насамперед їх реальні життєві прояви, способи виявлення, розвитку й соціальної реалізації. Турбота про обдарованих дітей сьогодні – це турбота про розвиток науки, культури й соціального життя завтра [8].

Однак, зараз проблема діагностики й розвитку високо обдарованих і талановитих дітей на всіх етапах їхнього навчання, проблема розуміння ними своєї обдарованості й особистої відповідальності за творчу самореалізацію, проблема навчання та всебічного розвитку таких дітей є доволі актуальною. Адже обдаровані діти це майбутнє сім'ї та держави.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Інтелектуальний, художній та духовний потенціал обдарованої особистості, феномен обдарованості, проблеми, викликані наявністю певного обдарування, досліджували вчені, педагоги, психологи провідних країн світу: Б. Блум, Д. Векслер, Дж. Гілфорд, Дж. Равен, С. Ріс, Л. Сміт, Л. Терман, П. Торренс, Ф. Уільямс (США); А. Біне, Р. Мейлі (Франція); К. Хеллер, В. Штерн(Німеччина); Ю. Бабаєва, С. Дерябо, В. Лебедева, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Орлов, В. Панов, Б. Теплов, М. Холодна, В. Шадриков, В. Юркевич, Є. Яковлева, В. Ясвін (Російська Федерація); О. Антонова, В. Моляко, О. Музика, О. Кульчицька (Україна) та інші.

Незважаючи на значну кількість досліджень у галузі вивчення проблеми обдарованості, відкритим залишається питання про особливості розвитку обдарованої дитини.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є розкрити суть психолого-педагогічного супроводу обдарованої дитини, що сприятиме їх всебічному розвитку, вивчити прояв обдарованості у дітей і розглянути особливості освітньої взаємодії з ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія розвитку досліджень і практики навчання обдарованих дітей в Україні пройшла ряд етапів, що відповідали соціальним потребам суспільства й рівню розвитку педагогічної науки. На основі діагностики пізнавальних процесів й оцінки їх рівня вже на початку сторіччя були спроби оцінити рівні обдарованості [1].

Обдарованість – це системна риса психіки, яка розвивається протягом життя і визначає можливості досягнень людиною винятково високих результатів в одній чи кількох видах діяльності порівняно з іншими людьми.

Обдарованість утворює єдину інтегративну структуру, яка виявляється на всіх етапах індивідуального розвитку і складається з певних структурних компонентів. До них належать: домінуюча роль пізнавальної мотивації вже в ранньому дитинстві; дослідницька творча активність, що виявляється у винайденні нового, у постановці та розв'язанні проблем; здатність до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі інтелектуальні, естетичні, моральні оцінки.

Обдарована дитина – дитина, яка виділяється серед своїх однолітків яскраво вираженими успіхами в досягненні результатів на якісно вищому рівні, який перевершує певний умовний «середній» рівень; зауважимо, що йдеться не про окремі, випадкові успіхи, а про систематичні, які взагалі притаманні певній діяльності цієї дитини [10].

Обдаровані діти відзначаються високою допитливістю і дослідницькою активністю. У таких дітей яскраво виявлена здатність відкривати причинно-наслідкові зв'язки і робити відповідні висновки, особливо вони захоплюються побудовою альтернативних моделей і систем, зазвичай мають чудову пам'ять, вони рано оволодівають мовою й абстрактним міркуванням.

У педагогів «нестандартний» учень також викликає суперечливе ставлення: з одного боку, вчитель розуміє, що така дитина потребує спеціальної і більш складної роботи, індивідуального підходу, а з іншого, – він не має часу окремо займатися з найздібнішими дітьми, оскільки поглинутий тим, щоб дати знання школярам середнього й нижчого рівня. У такій ситуації важко не тільки звернути належну увагу на нестандартну дитину, а й важко її оцінити, змиритися з нешаблонністю її сприйняття, діяльності й поведінки [5].

Важливим моментом у розвитку здібностей дитини є встановлення контакту з нею, прояв інтересу до її занять, підтримка й допомога дорослих. Відповідно до теорії ампліфікації дитячого розвитку, необхідно створити умови, які збагачують розвиток дитини, що дозволяє максимально проявитися її задаткам, можливостям, що особливо актуально у випадку з обдарованими дітьми [5].

Ще одним важливим питанням у вихованні обдарованої дитини залишається проблема її навчання в школі, інтеграції серед однолітків. Численні життєві факти та свідчення науки показують, що багато обдарованих дітей не досягають бажаних успіхів на обраному ними шляху. Це пов'язано з тим, що високообдарована дитина, навчаючись з дітьми, менш обдарованими, часто витрачає мало зусиль через відсутність грамотного керівництва з боку педагога. У результаті вихідна обдарованість не тільки заважає виробленню вольових якостей, а й мимоволі затримує розвиток самих здібностей – блискучі задатки такої дитини не перетворюються в настільки ж блискучі здібності, виявляються не використаними [2].

При переході на новий щабель освіти погіршується становище обдарованих дітей. Вони виявляються нездатними до систематичної напруженої роботи і, як наслідок, втрачають впевненість у собі, розчаровуються у своїх можливостях.

Отже, найважливішим правилом інтеграції обдарованих дітей є навчання намежі. Індивідуальний підхід у формуванні здібностей означає забезпечення додатковою роботою тих учнів, які легко і швидко опановують матеріал з тим, щоб довести до потрібної напруги їх сили, розвивати їх здібності та працездатність [6].

Зазначимо, що взаємодія учителя з обдарованими дітьми повинна базуватися з урахуванням таких принципів:

- формування взаємин на основі творчої співпраці;
- організація навчання на основі особистісної зацікавленості учня, його індивідуальних інтересів і здібностей (сприяє формуванню пізнавальної суб'єктивної активності дитини на основі його внутрішніх уподобань);
- превалювання ідеї подолання труднощів, досягнення мети в спільній діяльності педагога та учнів, самостійній роботі учнів (сприяє вихованню сильних натур, здатних виявити наполегливість, дисциплінованість);
- вільний вибір форм, напрямів, методів діяльності (сприяє розвитку творчого мислення, вміння критично оцінювати свої можливості й прагнення самостійно вирішувати все складніші завдання);
- розвиток системного, інтуїтивного мислення, вміння «згортати» і деталізувати інформацію (дисциплінує розум учня, формує творче, нешаблонне мислення);
- гуманістичний, суб'єктивний підхід до виховання (передбачає абсолютне визнання гідності особистості, її права на вибір, власну думку, самостійний вчинок);
- створення нового педагогічного середовища (будується на основі співдружності педагогів, колег, однодумців у творчому вихованні дітей) [4].

Втілення цих принципів у життя потребує творчого підходу до організації навчання як інтегрованого процесу, який сприяє формуванню цілісної картини світу, дає змогу учням самостійно обирати «опорні» знання з різних наук при максимальній орієнтації на власний досвід.

Підкреслимо, що батьки обдарованих дітей, для уникнення труднощів у навчальному процесі, самі намагаються займатися з ними: читають книги, відповідають на питання, допомагають у творчому самовираженні, що є важливим у вихованні будь-якої дитини. Але щоб виростити по-справжньому творчу людину, необхідно, перш за все, почати з себе, налагодити гарні стосунки з дитиною. Атмосфера доброти, чуйності, уважності необхідна у розвитку обдарованої дитини. Але найголовніше – це любити свою дитину і приймати її такою, якою вона є: радіти її успіхам, бути уважним до її справ і вчинків, давати їй можливість вибору, обережно відкриваючи все нові галузі знань, направляючи її увагу. Відсутність зацікавленості батьків до життя власної дитини може привести до згасання її здібностей та творчого потенціалу [11].

Батькам необхідно бути прикладом для дитини, ширше використовувати свої знання, вміння, навички, не зловживаючи допомогою фахівців. Обдаровані діти дуже чутливі й уразливі. Навчальне навантаження може бути занадто стомлюючим для них. Фахівці вважають, що обдарованій дитині необхідний вільний час, щоб вона могла побути наодинці з собою.

Виховання і навчання обдарованих дітей має бути нетрадиційним. Більшість програм і технік направлено на використання результатів досліджень, експериментів, гіпотез, які повинні включатися в усі звичні види діяльності дитини. Індивідуальність кожної особистості краще розкривається на заняттях ігрового типу. При цьому потрібно пам'ятати роль сім'ї, тепла атмосфера якої так само необхідна у розвитку обдарованості дитини.

Отже, стратегія вчителів та батьків у взаємодії з обдарованою дитиною наступна:

- вдаватися до аналогій;
- задавати навідні питання;
- створювати умови для самостійної пошукової діяльності;
- виявляти терпимість і інтуїцію.

Зазначимо, що обдаровані діти це дуже тендітні особистості, які вимагають до себе індивідуального нестандартного підходу, і працювати з ними потрібно згідно за таких рекомендацій.

Рекомендації педагогам щодо роботи з обдарованими дітьми:

– Постійно працюйте над вихованням почуттів дітей, особливо обдарованих, вразливих чутливих до всього, що стосується їхнього «Я».

– Допомагайте обдарованим дітям виробити адекватну Я-концепцію і самооцінку, розвивати емпатію.

– Забезпечуйте сприятливу атмосферу, адже дитина набуває емоційного досвіду в процесі взаємодії з людьми.

– Дотримуйтеся порядку й дисципліни, обдаровані діти, як і всі інші, повинні знати межу допустимої поведінки.

– Скеруйте енергію і творчість обдарованих дітей у потрібне русло, щоб їх праця приносила користь.

– У роботі з обдарованими дітьми використовуйте дослідницький метод, це активізує їхню роботу.

– Розвивайте здібності дітей, широко використовуйте метод самостійного набуття знань. Привчайте обдарованих дітей працювати спільно, це допоможе їм легше адаптуватися до соціальних умов. Заохочуйте дітей, це стимулює їх.

– Тісно співпрацюйте з батьками обдарованих дітей, щоб розвинути здібності кожної дитини.

Рекомендації батькам обдарованих дітей:

– Створіть безпечну психологічну атмосферу дитині в її пошуках, де вона могла б знайти розраду у разі своїх розчарувань і невдач.

– Підтримуйте здібності дитини до творчості й виявляйте співчуття до ранніх невдач. Уникайте негативної оцінки творчих спроб дитини.

– Будьте терпимі до несподіваних ідей, поважайте допитливість ідеї дитини. Намагайтесь відповідати на всі запитання, навіть якщо вони вам здаються безглуздими. Залишайте дитину одну і дозволяйте їй, якщо вона бажає, самій займатися своїми справами. Надлишок опіки може обмежити творчість.

– Допомагайте дитині формувати її систему цінностей.

– Допомагайте дитині задовольняти основні людські потреби.

– Допомагайте дитині долати розчарування і сумніви, коли вона залишається сама в процесі не зрозумілого однолітками творчого пошуку: нехай дитина збереже свій творчий імпульс.

– Поясніть, що не на всі запитання дитини завжди можна відповісти однозначно. Для цього потрібен час, а з боку дитини – терпіння. Вона має навчитися жити в інтелектуальному напруженні, не відкидаючи своїх ідей.

– Допомагайте дитині цінувати в собі творчу особистість. Однак її поведінка не має виходити за межі пристойного.

– Допомагайте дитині глибше пізнати себе. Виявляйте симпатію до її перших спроб виразити таку ідею словами і зробити зрозумілою для оточення.

В сім'ї під час роботи з обдарованими дітьми потрібно дотримуватись таких принципів[7]:

- не чекайте, коли ваша дитина подорослішає, починайте займатися з нею з раннього віку;

- домашні заняття з розвитку мислення потрібно органічно вписати у вашу повсякденну взаємодію з дитиною (ці заняття краще розглядати як спільну гру);
- поєднуйте вимогливість до дитини з повагою до неї;
- прагніть діяти послідовно;
- постійно намагайтеся знаходити й використовувати нові, цікаві завдання;
- не тягніть час, прагніть діяти швидко;
- навчайте дитину схоплювати все на льоту;
- навчіться відчувати настрій дитини;
- займайтеся з дитиною лише тоді, коли вона і ви перебуваєте в гуморі; тривалість занять має бути невеликою;
- устигайте припинити заняття до того, як воно набридне вам або вашій дитині;
- не бійтеся того, що дитина періодично буде ведучим, а виведеним.

Висновки. Отже, виховання і навчання обдарованих дітей має бути нетрадиційним. Робота педагога з обдарованими дітьми – це складний і непереривний процес. Він вимагає від вчителів та вихователів особистісного та професійного росту, міцних, постійно оновлюваних знань в області психології обдарованої особистості та її навчання, а також тісної співпраці з психологами, колегами, адміністрацією школи й обов'язково з батьками обдарованих дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонова О. Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів: монографія / О.Є. Антонова. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2007. – 472с.

2. Вовчик-Блакитна Л. О. Обдарованість, як норма дитячого розвитку / Л.О.Вовчик-Блакитна // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2011. – №5. – С. 4–10.

3. Гільбух Ю. 3. Розумово обдарована дитина: Психологія, діагностика, педагогіка / Ю.З. Глибух. – К.: Віпол, 1993. – 84 с.

4. Гудь М. Обдаровані діти: психолого-педагогічні аспекти роботи / М. Гудь // Початкова освіта. – 2010. – №39. – С. 2–6.

5. Доровской А. И. Дидактические основы развития одаренности учащихся / Д.И. Доровской. – М.: РПА, 1998. – 95 с.

6. Загребельна О.О. Дослідження проявів інтелектуальної та творчої обдарованості: теоретичний аналіз / О.О. Загребельна // Обдарована дитина. – 2008. – №8. – С. 63–67.

7. Івануць О. Роль сім'ї у процесі соціалізації обдарованих дітей /О. Іванець // Психолог. – 2009.– №11–12. – С.56–58.

8. Корнєєва О. Робота з обдарованими та здібними учнями / О. Корнєєва //Психолог. – 2009. – №45. – С.13–16.

9. Кремінський Б. Г. Обдарованість та проблема розвитку здібностей особистості / Б.Г. Кремінський // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №12. – С. 74–80.

10. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості / В.О. Моляко // Обдарована дитина. – 1998. – №1. – С. 3–5.

11. Обдаровані діти: Діагностика та супровід / Упоряд. Т. Червонна. – К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2019.

КОВАЛЕВА Ольга

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, ГВУЗ «Донбасський державний педагогічний університет»,

вулиця Г. Батюка, 19, г. Славянськ, 84116, Україна

E-mail: kovalova2018@ukr.net

ХВАЩЕВСКАЯ Ольга

канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і практики початкового освіти, ГВУЗ «Донбасський державний педагогічний університет»

вулиця Г.Батюка, 19, г. Славянськ, 84116, Україна

E-mail: bobr.san83@gmail.com

МАЛАФЕЕВА Анастасія

студентка, ГВУЗ «Донбасський державний педагогічний університет»

вулиця Г.Батюка, 19, г. Славянськ, 84116, Україна

E-mail: hacttena@mail.ru

**ОСОБЕННОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С
ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ**

Резюме. В статье рассмотрены особенности педагогической работы с одаренными детьми. Сделано теоретический анализ проблемы одаренности, раскрыто понятие одаренности, одаренного ребенка, суть психолого-педагогических основ работы с одаренными детьми, определены принципы работы с данной категорией учащихся. Разработаны рекомендации для педагогов и родителей на основе анализа составляющих одаренности и психолого-социальных особенностей одаренных учеников. Исследование было проведено с использованием метода теоретического

анализа и синтеза для выяснения вопросов по особенностям развития одаренности ребенка.

Ключевые слова: одаренность, одаренные дети, способность, талантливость.

KOVALOVA Olha

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, SHEE “Donbas State Pedagogical University”

St. H.Batiuka, 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: kovalova2018@ukr.net

KHVASHCHEVSKA Olha

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, SHEE “Donbas State Pedagogical University”

St. H.Batiuka, 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: bohr.san83@gmail.com

MALAFIEIEVA Anastasiia

Student, SHEE “Donbas State Pedagogical University”

St. H.Batiuka, 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: hacttena@mail.ru

FEATURES OF PEDAGOGICAL WORK WITH GIFTED CHILDREN

Summary. In the article deals the peculiarities of pedagogical work with gifted children are carried out. The theoretical analysis of the problem of giftedness is made, the concept of giftedness, a gifted child, essence of psychological and pedagogical bases of work with gifted children are lighted out, principles of work with this category of students are determined. Recommendations to teachers and parents are developed on the basis of analysis of the components of giftedness and psychological and social features of gifted

students. The research was conducted using the method of theoretical analysis and synthesis to clarify questions on the peculiarities of the development of gifted children.

Keywords: talent, gifted children, ability, talent.

Abstract. In this article the peculiarities of pedagogical work with gifted children are considered. The problem of studying the giftedness of children is extremely relevant in our time. The social, technical and scientific transformations that take place in society have posed acute problems to the educational system, one of which is the problem of diagnosis and development of highly talented and gifted children at all stages of their education, the problem of understanding their talent and personal responsibility for creative self-realization, the problem of learning and development of such children. After all, gifted children are the future of the family and the state.

The phenomenon of giftedness and the problems caused by the presence of certain talent were studied by scholars, educators, psychologists of the leading countries of the world: the USA, France and Germany. In Ukraine these problems were considered by O. Antonova, O. Kulchytska, V. Moliako, O. Muzyka etc.

Despite a large number of research in the field of study of the problem of giftedness, the question remains about the peculiarities of the development of a gifted child.

The purpose of this article is to reveal the essence of psychological and pedagogical support of gifted children, which will promote their development, to study the manifestation of giftedness in children and to consider the features of educational interaction with them.

Nowadays the system of work with gifted students is associated with the new conditions and requirements of the rapidly changing world, which gave rise

to the idea of organizing the purposeful formation of people with definite abilities in one or another field of knowledge.

Giftedness is a systemic feature of the psychic that develops throughout life and determines the possibility of human achievement of exceptionally high results in one or several types of activity in comparison with other people.

An important moment in the development of child abilities is the establishment of contact with it, showing interest in its studies, support and assistance of adults. According to the theory of amplification of child development, it is necessary to create conditions that enrich the development of the child, which allow maximum exposure to its assets, opportunities that are especially relevant in the case of gifted children.

Another important issue in the education of a gifted child is the problem of its study at school, peer integration.

The education and training of gifted children should be non-traditional. Most programs and techniques are aimed at using the results of research, experiments, hypotheses that should be included in all the usual activities of the child. Individuality of each person is better disclosed in the game type classes. At the same time it is necessary to remember the role of the family, the warm atmosphere which is so necessary for the development of gifted children.

So, the work of a pedagogue with gifted children is a complex and continuous process. It requires teachers and educators of personal and professional growth, strong, constantly updated knowledge in the field of gifted personality psychology and its training, as well as close cooperation with psychologists, colleagues, school administration and by all means with the parents of gifted children.

REFERENCES

1. Antonova, O.Ie. (2007). *Theoretical and methodical principles of teaching pedagogically gifted students: monograph*. Zhytomyr, Ukraine: Vyd-vo ZhDU.
2. Vovchyk-Blakytina, L.O. (2011). Giftedness as a norm of child development. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu*, 5, 4–10.
3. Hilbukh, Yu.Z. (1993). *Sensibly Gifted Child: Psychology, Diagnosis, Pedagogy*. Kiyv, Ukraine: Vipol.
4. Hud, M. (2010). Gifted children: psychological and pedagogical aspects of work. *Pochatkova osvita*, 39, 2–6.
5. Dorovskoy, A.I. (1998). *Didactic basis for the development of gifted students*. Moscow, Russia: RPA.
6. Zahrebelna, O.O. (2008). Research of manifestations of intellectual and creative talent: theoretical analysis. *Obdarovana dytyna*, 8, 63–67.
7. Ivanuts, O. (2009). The role of the family in the process of socializing gifted children. *Psykholog*, 11-12, 56–58.
8. Kornieieva, O. (2009). Work with gifted and capable students. *Psykholog*, 45, 13–16.
9. Kreminskyi, B.H. (2004). Giftedness and the problem of the development of personality abilities. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*, 12, 74–80.
10. Moliako, V.O. (1998). Actual socio-psychological aspects of the problem of giftedness. *Obdarovana dytyna*, 1, 3–5.
11. Chervonna, T. (Ed.). (2008). *Gifted Children: Diagnosis and Support*. Kiyv, Ukraine: Shkilnyi svit.

(переклад зроблено особисто авторами статті)

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

УДК 159.923.2-053.6

МЕЛЮЯН Анаїт

канд. психол. наук, професор, зав. каф. прикладної психології ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Генерала Батюка 19, м Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ЧЕРНИШОВА Ірина

студентка 4 курсу факультету «Психології, економіки та управління»
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Генерала Батюка 19, м Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

БОЖЕНКО Ілона

магістрант 2 курсу факультету «Психології, економіки та
управління» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Генерала Батюка 19, м Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ВПЛИВ СТРАТЕГІЙ САМОСТВЕРДЖЕННЯ НА АСЕРТИВНУ ПОВЕДІНКУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Анотація. У статті розглядається проблема впливу стратегії самоствердження на асертивну поведінку у підлітків. На основі теоретичного аналізу автори розглядають самоствердження, як прагнення підлітка до досягнення і підтримання певного соціального статусу, що часто виступає як домінуюча потреба.

© Мелоян А., Чернишова І., Боженко І., 2019

На стратегії самоствердження істотний вплив має асертивна поведінка. Асертивність, у якості значущої характеристики зрілої особистості в підлітковому віці, обумовлює його соціальну адаптацію у колі однолітків і соціумі в цілому. Несформованість асертивної поведінки, як способу адекватної взаємодії в міжособистісних відносинах і показника недостатньо розвинених вольових якостей і комунікативних навичок, сприяє дезадаптованості підлітка в соціальній сфері і може стимулювати формування форм поведінки, що відхиляються від норми.

Автори статті експериментальним шляхом встановили, що при конструктивних способах самоствердження підлітки в складних життєвих ситуаціях більше орієнтовані на адекватну взаємодію, самостійне рішення проблеми, задоволеність собою. При стратегіях самоізоляції у підлітків проявляється полізалежність, гіпервідповідальність і відсутність саморозкриття. Підлітки з домінуючою агресивною стратегією самоствердження виявляють злопам'ятність, жорстокість, агресивну поведінку, нав'язування власної точки зору, високий рівень імпульсивності.

Ключові слова: асертивна поведінка, стратегії самоствердження, підлітковий вік, конструктивна стратегія, агресивна стратегія, стратегія самоізоляції.

Постановка проблеми. Проблема самоствердження особистості є досить актуальною в наш час. Дослідники зазначають, що самоствердження в підлітковому віці є своєрідним симптомокомплексом, який інтегрує розвиток самосвідомості, самооцінки, мотиваційної та ціннісної сфер [2]. Сучасні дослідники вважають, що самоствердження особистості – це фундаментальна потреба людини в саморозкритті та самовираженні.

З нашої точки зору стратегії самоствердження можуть впливати на асертивну поведінку у підлітковому віці. Асертивні дії особистості розкриваються в такій поведінці, як: знання власних прав та обов'язків; адекватне оцінювання себе й оточуючих; усвідомлення особистих потреб та інтересів; розуміння власних цілей, намірів і шляхів подальших дій; здатності відкрито діяти без страху й напруги; поважне ставлення до прав та інтересів інших людей; здатність досягати поставлених цілей, не маніпулюючи іншими; звертатися за порадою чи допомогою до інших людей; здатність укладати компромісні рішення [6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика самоствердження особисті розроблялася у різних предметних галузях – педагогіці, психології та соціології. Самоствердження – це перш за все психологічне новоутворення. Тому основні концептуальні положення сформулювали такі дослідники, як: А. Маслоу, З. Фрейд, К. Роджерс, Ч. Кулі, К. Хорні, Г. Вайнштейн, М. Фантіні В.Г.Маралів Е.П.Нікітін, Н.Е.Харламенкова та інші. За істотними властивостями вони розрізнили позитивне і негативне самоствердження.

Асертивність — здатність людини відстоювати свою точку зору, не наносячи психологічного збитку людині і не порушуючи його моральних прав. Це здатність адекватно реагувати на критику та вміння говорити собі та іншим «ні», якщо цього вимагають обставини [7]. Здійснюючи теоретичний аналіз проблеми асертивності можна відмітити, що у цілому в роботах зарубіжних психологів асертивність більшою мірою пов'язана з такими соціально-психологічними категоріями, як успішність особистості, незалежність, самостійність, цілеспрямованість. Як констатує Л. Ніколаєв, у наукових працях вітчизняних психологів це поняття найчастіше можна побачити в плані такого визначення, як відповідальність, особистісна

позиція, етична переконаність, уміння протистояти груповому тиску. Відповідно, у першому випадку асертивність виступає за визначенням, як поведінковий компонент особистості, коли в другому випадку – як смисловий [7].

Даною проблемою займалися С. Стаут, С. Стайом, Г. Бук, В. Галицький, О. Мельник, В. Синявський та інші.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є виявлення експериментальним шляхом особливості впливу стратегій самоствердження на асертивну поведінку в підлітковому віці.

Виклад основного матеріалу. Самоствердження – складна психологічна система особистості, яка організовує у взаємозв'язку і взаємодоповненні когнітивні, емоційно-оцінкові, поведінкові складові особистості.

Згідно з соціокультурною теорією К. Хорні проблемним щодо особистості є зовнішнє середовище. Тому автономний індивід у взаємодії з оточенням використовує різні захисні стратегії, які отримали назву «невротичних потреб» - потреба у любові, схваленні, владі, визнанні, повазі і незалежності. К. Хорні вказує на взаємозв'язок основних потреб з напрямками, що обирають задля їх ствердження: рух назустріч людям, як ствердження потреби в любові, рух від людей – як ствердження потреби в незалежності, рух проти людей – ствердження сили та влади [5].

У гуманістичній психології, представниками якої є А. Маслоу та К. Роджерс, самоствердження розглядається у зв'язку з самоактуалізацією. Вихідним для них є положення про те, що кожна людина має внутрішній світ, який є вродженим і чинить опір змінам. Людина, розглядається, як сховище всього найкращого, що формує основу її поведінки; цей внутрішній світ – джерело творчості й унікальності особистості. У зв'язку

з цим сутність виховання полягає у виявленні й розгортанні вже від народження справжньої природи людини, її самовиявлення, самоактуалізацію. Саме самоактуалізація спрямовує особу до повного ствердження свого людського потенціалу [3].

Інший підхід для розв'язання проблеми самоствердження пропонує теорія міжособистісного спілкування або теорія «Дзеркального Я», авторами якої є Дж. Мід, Ч. Кулі. Згідно з цією теорією індивід виростає із множин його взаємозв'язків з навколишнім середовищем, у результаті чого вона вчиться дивитись на себе очами інших людей, також починає краще розуміти поведінку інших людей. Саме через суспільство проходить процес самоствердження особистості. У вирішенні педагогічних проблем ця теорія робить акцент на вирішальній ролі колективу і соціальних груп у поступовому розширенні соціального досвіду й у подальшому самоствердженні.

Аналізуючи літературні джерела слід зауважити, що асертивна поведінка потребує такої здатності як оволодіння спонтанними реакціями, розумним проявом емоцій, вмінням прямо говорити про свої бажання і вимоги, висловлювати власну точку зору, не боячись заперечувати, оперувати фактами, наполягати на своєму в ситуаціях, коли будь-яка аргументація виявляється зайвою [1].

Проблема асертивної поведінки дуже тісно пов'язана з особистою відповідальністю. С. Стаут наводить визначення асертивної особистості: «асертивна людина – та, що відповідає за власну поведінку, демонструє самоповагу і повагу до інших, слухає, розуміє та намагається знайти робочий компроміс» [4]. Основними структурними компонентами асертивності С. Стаут вважає наявність самоповаги і поваги до інших, також розуміння власної відповідальності за прийняті раніше рішення.

Як наголошують В. Галицький, О. Мельник та В. Синявський, асертивна людина має здатність домовлятися і знаходити компромісне рішення в складних ситуаціях, такій людині властиве позитивне ставлення до оточуючих, позитивне сприймання проблемних обставин та адекватна самооцінка [1].

В. Шамієва визначає структуру асертивності, яка складається з трьох компонентів: когнітивно-сміслового, афективного та поведінкового. У когнітивно-смісловому компоненті асертивності міститься орієнтування й адекватна оцінка ситуації, продуктивне рішення проблемних ситуацій. Афективний компонент містить прийняття іншого, упевненість у собі, довіру до себе. Поведінковий компонент виявляється в незалежності, відповідальності, наполегливості, готовності до ризику [7].

Дослідження проводилося на базі загальноосвітньої школи I-III ступенів № 8 Слов'янської міської ради Донецької області. В експерименті брали участь учні у кількості 40 осіб. Діагностика асертивної поведінки виконувалась за методикою «Тест на асертивність» і дозволила отримати наступні дані: було виявлено, що ярко виражена асертивна поведінка (шкала С) проявляється в 10%. У підлітків даної групи домінують такі характеристики, як: вміння розуміти і уважно слухати, прагнення зрозуміти позицію і точку зору співрозмовника, наявність почуття поваги і самоповаги до інших людей, а також досягнення компромісу, що включає вихід із ситуації, який влаштовує обидві сторони. Домінуючим рівнем за даною шкалою є середній, який набрав 86%. У підлітків з даними результатами превалює конструктивний спосіб вирішення складних життєвих ситуацій, наполегливість та раціональність у прийнятті рішень. Найменш вираженим є низький рівень (4%).

Нами було встановлено, що асертивна поведінка за шкалою В на високому рівні присутня у 30% підлітків. У складних ситуаціях особистість може покладатися як на власні сили, так і на допомогу іншого, у деяких випадках дитина не може правильно оцінити свої дії, тим самим відстоюючи хиткі кордони. Ярко виражений середній рівень асертивної поведінки - 66%. Підліток може уважно слухати співбесідника, а може нехтувати ним, зрідка помітно, що особистість у діях переходять в агресивність. Низький рівень виявлено у 4%.

За шкалою А високі показники мають лише 4% респондентів. Підлітки проявляють такі риси характеру, як: пасивність у поведінці, постійна нейтральна позиція, уникнення відповідальності, замкнутість, безвольність, байдужість, надмірна самокритичність. За результатами переважає середній рівень, який проявляється в 52%. Підлітки демонструють образливість та боягузтво в складних життєвих ситуаціях. Самостійність, сміливість та рішучість виражено в 44% досліджуваних з домінуючим низьким рівнем за шкалою А.

Таблиця 1.

Показники вираженості рівня асертивної поведінки у підлітків

(за методикою «Асертивна поведінка особистості»)

№	Шкала	Рівні у %		
		Високий	Середній	Низький
1	Шкала А	4%	52%	44%
2	Шкала В	30%	66%	4%
3	Шкала С	10%	86%	4%

Таким чином при дослідженні асертивної поведінки на високому рівні домінує шкала В, де підлітки проявляють відкритість, здібності

конструктивно вирішувати складні ситуації та слідкувати власним цінностям. Наполегливість та раціональність у прийнятті рішень проявляють підлітки з вираженим середнім рівнем за шкалою С. Також середній рівень превалює за шкалою А – підлітками демонструється образливість та боягузтво в складних ситуаціях.

Дослідження домінуючих стратегій самоствердження у підлітків за допомогою опитувальника «Стратегії самоствердження особистості Е.П.Нікітін, Н.Е.Харламенкова» показало наступні результати: за шкалою «стратегія самізоляції» були набрані середні результати (38%), що дозволяє нам зробити наступний висновок стосовно особистісних характеристик підлітків: наявність конформної установки по відношенню до групи, у пошуку сильного лідера, полізалежність, гіпервідповідальність, мазохізму. Домінування механізму заперечення, відсутність прагнення до саморозкриття і самовираження проявляється у підлітків з високими показниками за даною шкалою – 27%. Також дана стратегія виражена і на низькому рівні у 35%.

Шкала «конструктивна стратегія» має середні бали (44%), вказує на характерну схильність особистості до адекватного спілкування, самостійності у вирішенні проблем, стану впевненості в собі. Відповідальності, зібраності, творче мислення та активний саморозвиток демонструється підлітками на високому рівні у 35%. Низький рівень за даною стратегією виражено у 21%.

За шкалою «агресивна стратегія» домінує низький рівень (55%) для якого характерні прояв наступних рис: фізична дія проти когось, запальність, грубість, опозиційна манера поведінки та вербальна агресія у вигляді створення штучних перешкод і пов'язаних з ними станів фрустрації

в іншої людини. Середній рівень проявляється у 31%, високі показники за даною шкалою виявлено у 14%.

Таблиця 2.

Показники стратегій самоствердження у підлітків

(за методикою «Стратегії самоствердження особистості Е.П.Нікітін, Н.Е.Харламенкова»)

№	Шкала	Рівні у %		
		Високий	Середній	Низький
1	Стратегія самоізоляції	27%	38%	35%
2	Конструктивна стратегія	35%	44%	21%
3	Агресивна стратегія	14%	31%	55%

Таким чином у нашій вибірці домінують конструктивні стратегії самоствердження, які яскраво виражені на середньому і високому рівнях. Для підлітків характерним є прояв адекватного спілкування, самостійності у вирішенні проблем, стану впевненості в собі, відповідальності, зібраності та творчого мислення.

З метою встановлення взаємозв'язку між проявом асертивної поведінки та стратегіями самоствердження було обчислено коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона. З отриманих результатів було виявлено прямопропорційний значимий зв'язок між середнім рівнем асертивності та конструктивною стратегією самоствердження ($r_{xy}=0,77$; при $p \leq 0,05$). Це означає, що у підлітків проявляється вміння вирішувати проблеми самостійно, схильності до обгрунтованого ризику. Як правило, діти із середнім рівнем асертивності найчастіше вдаються до зрілих способів захисту. Для них характерне прагнення до саморозкриття і самовираження. Між агресивною стратегією самоствердження та рівнем асертивності

виявлено прямопропорційний значимий зв'язок ($r_{xy}=0,45$; при $p\leq 0,01$). Підлітки з домінуючою агресивною стратегією самоствердження проявляють такі риси характеру, як: жорстокість, агресивну поведінку, нав'язування власної точки зору, впертість, високий рівень імпульсивності, що свідчить про те, що деякі учні іноді вдаються до заперечення соціальних норм і правил та прояву агресивності по відношенню до інших.

Висновки. На основі теоретичного аналізу та експериментального дослідження ми можемо стверджувати, що підлітки з конструктивними стратегіями самоствердження проявляють уміння вирішувати складні життєві ситуації самостійно, вдаються до зрілих способів захисту. Для них характерне прагнення до саморозкриття і самовираження. У подальших дослідженнях ми плануємо розробити й апробувати методи корекції для формування конструктивного вирішення складних життєвих ситуацій у підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Герасіна С.В. Асертивна поведінка як передумова формування почуття власної гідності та самоповаги студентської молоді /С.В. Герасіна // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць – Випуск 10.– 2010. – 139–149 с.
2. Казанська В.Г. Підліток. Труднощі дорослішання / В.Г. Казанська – 2-е вид., доп.: – Пітер; СПб., 2008. – 38 с.
3. Маслоу А. Психологія бытия / А. Маслоу; Пер. с англ. – М.: Рефлбук. - К.: Ваклер, 1997. – 304 с.
4. Фальова О.Є. Асертивність як фактор самореалізації особистості жінки /О.Є. Фальова // Вісник харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди серія “Психологія”. 2015. – Вип. 50. – 264 с.

5. Хорни К. Наши внутренние конфликты / К. Хорни; Пер. с англ. – М.: Апрель – Изд-во ЕКСКМО – Пресс, 2000. – 560 с.

6. Шамиева В. А. Ассертивность в структуре личности субъекта адаптации : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 “Общая психология, история психологии” / В. А. Шамиева. – Хабаровск, 2009. – 207 с.

7. Шильцова Ю. В. К вопросу об асертивности / Ю. В. Шильцова. – М.: Наука, 2007. – 280 – 282 с.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2019.

МЕЛЮЯН Анаит

канд. психол. наук, профессор, зав. каф. прикладной психологии
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Генерала Батюка 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ЧЕРНЫШОВА Ирина

студентка 4 курса факультета «Психологии, экономики и управления» ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Генерала Батюка 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

БОЖЕНКО Илона

магистрант 2 курса факультета «Психологии, экономики и управления» ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Генерала Батюка 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ВЛИЯНИЕ СТРАТЕГИЙ САМОУТВЕРЖДЕНИЯ НА АССЕРТИВНОЕ ПОВЕДЕНИЕ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

Резюме. В статье рассматривается проблема влияния стратегий самоутверждения на асертивное поведение у подростков. На основе теоретического анализа авторы рассматривают самоутверждение, как стремление подростка к достижению и поддержанию определенного общественного статуса, часто выступающего в качестве доминирующей потребности. На стратегии самоутверждения существенное влияние оказывает асертивное поведение. Асертивность, в качестве значимой характеристики зрелой личности в подростковом возрасте, обуславливает его социальную адаптацию в среде сверстников и социуме в целом. Несформированность асертивного поведения, как способа адекватного взаимодействия в межличностных отношениях, и показателя недостаточной развитости волевых качеств и коммуникативных навыков, способствует дезадаптированности подростка в социальной сфере и может стимулировать формирование отклоняющихся форм поведения.

Авторы статьи экспериментальным путем установили, что при конструктивных способах самоутверждения подростки в сложных жизненных ситуациях больше ориентированы на адекватное взаимодействие, самостоятельное решение проблемы, удовлетворенность собой. При стратегиях самоизоляции у подростков проявляется полизависимость, гиперответственность и отсутствие самораскрытия. Подростки с доминирующей агрессивной стратегией самоутверждения проявляют злопамятность, жестокость, агрессивное поведение, навязывание собственной точки зрения, высокий уровень импульсивности.

Ключевые слова: асертивное поведение, стратегии самоутверждения, подростковый возраст, конструктивная стратегия, агрессивная стратегия, стратегия самоизоляции.

MELOIAN Anahit

PhD in Psychological Sciences, Professor of applied psychology department of Donbas State Pedagogical University

General Batiuk Street 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

CHERNISHOVA Irina

4th year Student, Department of Psychology, Economics and Management of Donbas State Pedagogical University

General Batiuk Street 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

BOZHENKO Iona

2nd year Master's Degree Student, Department of Psychology, Economics and Management of Donbas State Pedagogical University

General Batiuk Street 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

THE INFLUENCE OF SELF-AFFIRMATION STRATEGY ON THE ASSERTIVE BEHAVIOR IN ADOLESCIAL AGE

Summary: The article deals with the problem of the influence of self-assertion strategies on assertive behavior in adolescents. Based on a theoretical analysis, the authors consider self-assertion as the adolescent's desire to achieve and maintain a certain social status, often acting as the dominant need. Assertive behavior has a significant effect on self-affirmation strategies. Assertiveness, as a significant characteristic of a mature personality in adolescence, determines his social adaptation among his peers and society as a whole. The lack of

assertive behavior, as a way of adequate interaction in interpersonal relations, and an indicator of insufficient development of volitional qualities and communication skills, contributes to the adolescent's maladjustment in the social sphere and can stimulate the formation of deviant behaviors.

The authors of the article have found experimentally that adolescents in difficult life situations are more focused on adequate interaction, independent solution of the problem, self-satisfaction with constructive methods of self-affirmation. In adolescent self-isolation strategies, poly-dependence, hyper-responsibility and lack of self-disclosure are manifested. Adolescents with a dominant aggressive strategy of self-assertion show rancor, cruelty, aggressive behavior, imposing their own point of view, a high level of impulsivity.

Keywords: assertive behavior, self-affirmation strategies, adolescence, constructive strategy, aggressive strategy, self-isolation strategy.

Abstract. This article analyzes the peculiarities of the influence of strategies of self-affirmation and assertive behavior in adolescents.

Assertiveness acts as a set of psychological qualities of an individual that shapes his behavior in a society based on adequate behavior in critical situations, which manifests itself in making confident decisions as a timely response to the dynamics of socio-psychological changes, as well as in psychological equilibrium and ethical attitudes towards others individuals in public relation. From our point of view, the strategies for self-affirmation, which is a complicated psychological system of the individual, which is organized in the interconnection and complementarity of the cognitive, emotional and appraisal, behavioral components of the individual, have a significant effect on the assertiveness; the substantive content of which reflects the constant process of active development of pedagogical interaction of students and the main factors of the school environment. The study of dominant strategies of self-affirmation

in adolescents showed that constructive self-affirmation strategies, manifested in the person's tendency to adequate communication, independence in solving problems, self-confidence, responsibility are more expressed.

As a result of the study of assertive behavior in adolescents, the prevalence of the middle level was found. The given teenagers have the inherent ability to rely on both their own strength and the help of another, in some cases, the teenager can not properly evaluate his actions, thereby defending the shaky boundaries; a teenager can listen attentively to the interlocutor, and may ignore him.

Experimentally it has been revealed a direct proportional significant relationship between the mean level of assertiveness and the constructive self-affirmation strategy. This means that adolescents have the ability to solve problems on their own, a tendency to a well-founded risk. As a rule, children with an average level of assertiveness often resort to mature methods of protection. They are characterized by the desire for self-disclosure and self-expression.

(Переклад на англійську мову виконала Лисенко Т.В.)

УДК 373.5.016:51

БЕСЕДІН Борис

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри МНМ та МНІ, ДВНЗ
«ДДПУ»

вул. Г. Батюка, 19, м. Слав'янськ, 84116, Україна

E-mail: besedin_boris@ukr.net

ПОЛТОРАЦЬКИЙ Олексій

здобувач вищої освіти 4 курсу, фізико-математичного факультету ДВНЗ
«ДДПУ»

вул. Г. Батюка, 19, м. Слав'янськ, 84116, Україна

E-mail: darktemplar5342@gmail.com

**ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В УЧНІВ НА
УРОКАХ МАТЕМАТИКИ**

Анотація. У статті розкрито зміст поняття «пізнавальний інтерес», охарактеризовано чинники, які сприяють активізації пізнавального інтересу на уроках математики, розкрито зміст основних методів та прийомів підвищення пізнавальної діяльності. Також обґрунтовано важливість використання методик підвищення пізнавальної діяльності на уроках математики з метою навчити учнів самостійно отримувати знання і розвивати їх пізнавальний інтерес. У даній статті доведено, що розвитку та активізації пізнавального інтересу учнів до предмету математики сприяє вміння самостійно мислити, постійно розвиватися, проявляти ініціативу в розвитку творчої діяльності. Практично підтверджено, що ефективними серед методів і форм розвитку пізнавальної діяльності учнів є ігри, дискусії, інтерактивні технології, постановка і розв'язання проблемних і

© Беседін Б., Полторацький О., 2019

творчих завдань, залучення учнів до бесід та дослідницької роботи. У статті наголошується на тому, що сучасний урок – це урок демократичний, глибоко продуманий, організований і керований, з урахуванням дитячих можливостей, потреб чи інтересів. У нашій роботі доведено, що особистість вчителя-організатора є важливим чинником для формування пізнавального інтересу і діяльності у школярів на уроках математики. Зроблено аналіз застосування комп'ютерних технологій в навчанні, для того, щоб зробити урок цікавим, нестандартним, яскравим, насиченим і дати можливість наочно представити матеріал для кращого розуміння його учнями та розвитку в них критичного та логічного мислення. Підтверджено використання на уроках математики інтерактивних технологій навчання, що стимулюють процес пізнання та розумові й навчальні умови і процедури. Практично доведено, якщо учні займають активну позицію в засвоєнні знань, значно зростає їх інтерес до навчання. При цьому, учень навчається критично мислити, опрацьовувати інформацію, дискутувати, самостійно приймати рішення, висловлювати та поважати власну думку, оцінювати свою роботу та роботу інших учнів, передавати свої знання іншим. Підтверджено необхідність розвивати творчий потенціал дитини, розкривати її прекрасні сторони і цим спонукати підростаюче покоління добре вчитися і творити прекрасне.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, пізнавальний інтерес, комп'ютерні технології, прикладні задачі, логічне мислення.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Талант, творча обдарованість особистості, а також володіння математичними знаннями стає обов'язковим елементом загальнолюдської культури, тому що наша сучасна дійсність характеризується всебічним проникненням математики в

різні сфери людської життєдіяльності. Вона являє собою потужний апарат, який сприяє розвитку логічного мислення учнів.

Сучасний педагог має бути не тільки вчителем, а й вихователем розуму дитини, оскільки важливо не просто дати глибокі і міцні знання, а навчити її фантазувати, уявляти, радіти й тужити, дивуватися й співчувати. Діяльність вчителя має удосконалювати, урізноманітнювати, систематизувати навчальний процес, спонукати учнів до самостійного придбання знань, умінь та навичок [2, с.18-20].

У літературі психолого-педагогічного напрямку показово висвітлюється, що головне на уроках математики є розвиток логічного мислення, математичного мовлення та формування обчислювальних навичок. І хоча математика – складний предмет, необхідно намагатися створити атмосферу взаємодовіри, вселити впевненість кожній дитині, в тому, що вона зуміє дійти до правильного висновку. Уміння вчителя донести будь-який важкий матеріал доступно, зосередити увагу учнів на головному, налаштувати кожного на самостійну працю – ось характерні риси уроків. Матеріал кожного уроку повинен бути використаний для розвитку розумової діяльності учнів. Повинна бути обміркована кожна деталь уроку, щоб усе змушувало учнів мислити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання дослідження розвитку пізнавальних інтересів, шляхів та методів діяльності займалися: Малаш Г.М, Михальські О.І [4, с.7-10; 5, с. 1-3]. Вони розкривали пізнавальні інтереси як стимули до подолання труднощів у навчанні, шляхи до

отримання морального задоволення від роботи, нові джерела інформації щодо розширення знань.

Формування цілей статті. Основною метою даної статті є виявлення та обґрунтування можливостей, спрямованих на вдосконалення математичної освіти учнів за допомогою активізації їх пізнавального інтересу на уроках, розкриття методів та прийомів, які сприяють успішному розв'язанню одного з основних завдань в сучасній школі – навчити учнів самостійно набувати знання, розвивати їх пізнавальний інтерес та розробці методичних рекомендацій щодо вирішення цієї проблеми. [1, с.3].

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним на уроках математики є розвиток логічного мислення, математичного мовлення та формування обчислювальних навичок. І хоча математика – складний предмет, необхідно створити атмосферу взаємодовіри, вселити впевненість кожній дитині, що вона зуміє дійти правильного висновку.

Основною умовою розвитку пізнавального інтересу школярів є зміст і організація уроку. Відбираючи матеріал і продумуючи прийоми, які будуть використані на уроці, перш за все, треба підтримувати інтерес до предмета. Для того, щоб спільна діяльність вчителя та учня була плідною, необхідно зацікавити дітей власним предметом. Постійно необхідно шукати нові ефективні методи навчання, які активізували б мислення школярів, стимулювали б їх до самостійного придбання знань.

Останнім часом багато уваги приділяється підвищенню ефективності процесу навчання в школі, тому що традиційна організація не відповідає вимогам сьогодення, не покращує якості навчання та впливає на розвиток учнів.

Концепція нової української школи пропонує ввести інтегроване та проектне навчання, яке сприяє розвитку наукового стилю мислення учнів,

---

формує комплексний підхід до навчальних предметів, навчає здобувати знання самостійно; користуватися дослідницькими методами: збирати інформацію, факти, уміти їх аналізувати з різних точок зору, висувати гіпотези, робити висновки; підвищує якість знань школярів та інтерес учнів до навчання; допомагає більш глибокому усвідомленню і засвоєнню програмного матеріалу; залучає школярів до науково-дослідницької діяльності, тобто активізує учнів не тільки під час уроку, а й у вільний від навчання час. [8, с.240].

Важливе значення для розвитку та активізації пізнавального інтересу учнів до математики є вміння самостійно мислити, творчо розвиватися, проявляти ініціативу в розвитку творчої діяльності.

Творчість – це могутній засіб розумового розвитку людини, перед якою розкривається світ. А яким цей світ побачать наші вихованці залежить від нас. Ми повинні розкрити прекрасні сторони і цим спонукати підростаюче покоління творити прекрасне.

Саме такий підхід до викладання допоможе педагогам розвинути творчий потенціал учнів. Слова В.О. Сухомлинського підтверджують цю думку: «Найважливішою задачею математичної освіти є озброєння учнів загальними прийомами мислення, просторової уяви, розвиток здатності розуміти зміст поставленої задачі, уміння логічно міркувати, засвоїти навички алгоритмічного мислення». У трьох рядках видатний педагог-методист, узагальнив всі види мислення, які необхідно сьогодні розвинути в учнях і називається це інноваційний підхід:

- Критичне мислення;
- Конвергентне мислення;
- Дивергентне мислення;
- Діалектичне мислення;

- Системне мислення;
- Функціональне мислення.

Ніщо так, як математика, не сприяє розвитку мислення, особливо логічного. Саме тому є доцільним використання на уроках таких завдань:

- задачі на нестандартне мислення;
- логічні вправи зі словами; - математичні ігри та фокуси;
- кросворди та ребуси;
- комбіновані задачі.

Також для активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їх мислення потрібно використовувати задачі, котрі демонструють зв'язок математики з життям. Прикладом таких задач є задачі з параметрами. Залучення їх до навчального процесу дозволяє природно імітувати повний процес прикладного математичного дослідження, що сприяє розвитку в учнів глибокого стійкого інтересу до предмету. Ці задачі можна віднести до задач підвищеної складності, і тому їх розв'язання передбачає пошук нестандартних способів розв'язку, евристичних прийомів.

Серед методів і форм розвитку пізнавальної діяльності дослідники найчастіше називають ігри, дискусії, інтерактивні технології, постановку і розв'язання проблемних і творчих завдань, залучення учнів до бесід та дослідницької роботи.

Сучасна дидактика, звертаючись до ігрових форм навчання на уроках, справедливо бачить в них можливість ефективної організації взаємодії педагога і учнів, продуктивної форми їх спілкування з притаманними їм елементами змагання, безпосередності, непідробного інтересу.

Ідея змагання по бальній системі закладена в багатьох іграх, які ми бачимо по телебаченню. Гра – творчість, гра – праця. В процесі гри у дітей

виробляється звичка зосереджуватись, думати самостійно, розвивається увага, бажання до знань.

Гра дає змогу непомітно і без зусиль втягнути навіть слабких учнів у процес пошуку розв'язку, викликати в них зацікавленість до творчості. При цьому діти вчать уважно вслуховуватись у питання, розвивається логічне мислення, математичне мовлення.

Важливим чинником формування пізнавального інтересу у школярів виступає особистість вчителя, який організовує пізнавальну діяльність школярів, рівень його педагогічної майстерності. Зацікавленість вчителя, емоційність викладення, ораторська обдарованість педагога, вміння організувати диференційоване навчання та обрання адекватного рівня розвитку учнів, його модель є важливими умовами розвитку пізнавального інтересу [10, с.17-19].

Педагог може застосовувати на уроках інтерактивні технології навчання, що стимулюють процес пізнання та розумові й навчальні умови і процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів. [9, с.59-83]. Учні займають активну позицію в засвоєнні знань, значно зростає їх інтерес до навчання. Залежно від інтерактивних форм учень навчається критично мислити, опрацьовувати інформацію, дискутувати, самостійно приймати рішення, висловлювати та поважати власну думку, оцінювати свою роботу та роботу інших учнів, передавати свої знання іншим. [7, с.192].

Формуванню пізнавальних інтересів школярів сприяє використання нестандартних уроків, які дають матеріал для роздумів, можливість виявляти ініціативу і самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості та творчості. Пізнавальна діяльність учнів при таких способах її організації в основному має колективний характер, що створює

передумови для взаємодії суб'єктів навчання, дає можливість обміну інтелектуальними цінностями, зіставленню і узгодженню різних точок зору про об'єкти, що вивчаються на уроці.

Найчастіше проводяться уроки - КВК, уроки - подорожі, уроки з використанням ігрових моментів. Використовуються завдання, які містять математичну інформацію, різноманітність форм подачі умов (таблиці, схеми, програми, магічні квадрати і ін.).

Важливим чинником підвищення пізнавального інтересу до вивчення предмету є позакласна робота – це заняття, що проводяться в позаурочний час, ґрунтується на принципі добровільної участі, мають на меті підвищення рівня математичного розвитку учнів і виховання зацікавленості до предмета за рахунок поглиблення і розширення базового змісту програми. Ця робота дає учням цікаве, змістовне і корисне дозвілля, а також спрямована на задоволення інтересів і запитів у дітей. Позакласна робота сприяє розвитку логічного мислення, просторових уявлень, пам'яті, що є математичною культурою учнів.

Математичний гурток — одна з найбільш дієвих і ефективних форм позакласної роботи. Метою роботи математичного гуртка є розвиток творчого потенціалу школярів, здібностей до плідної розумової діяльності. Основне завдання — за допомогою раціонально й ретельно підібраних завдань розкрити значення математики, силу її ідей і методів, сформувати математичний спосіб мислення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Однією із найважливіших умов ефективності як навчання, так і самонавчання є наявність в учнів пізнавального інтересу.

Пізнавальний інтерес – це особлива виборча спрямованість особи на пізнання і виборчий характер, виражений в тій або іншій наочній області знань. Проблема формування пізнавальних інтересів школярів – одна з найважливіших задач сучасної школи. Як відомо, стійкий пізнавальний інтерес формується при поєднанні емоційного і раціонального в навчанні.

Формування і розвиток пізнавальних інтересів – частина широкої проблеми виховання всебічно розвиненої особистості.

Сучасний урок – це урок демократичний, глибоко продуманий, організований і керований, з урахуванням дитячих можливостей, потреб чи інтересів. Одним словом, на уроці не повинно бути об'єкту та суб'єкту. Лише суб'єкти по обидва боки вчительського стола.

Кожен урок має бути уроком, якого чекають учні, на якому вони відчують радість творчої праці, де виховання досягається не штучно, а послідовно, логічно через навчання.

Тактика керування навчальним процесом має бути гнучкою й різноманітною, динамічною й емоційною, прийоми, методи і форми якої різні, але завжди доцільні.

У сучасній педагогіці є безліч методів, у тому числі інтерактивних [3, с.357-358] та прийомів, які сприяють успішному розв'язанню одного з основних завдань в сучасній школі – навчити учнів самостійно набувати знання, розвивати їх пізнавальний інтерес та розробці методичних рекомендацій щодо вирішення цієї проблеми. До таких дієвих методів належать прикладні задачі, які слугують для формування компетентностей з математики; метод створення проблемних ситуацій, що викликають в учнів зацікавленість та інтерес до навчання; дидактична гра, яка дає змогу яскраво реалізувати всі провідні функції навчання: освітню, виховну та розвивальну; проведення нестандартних уроків з математики, які

допомагають залучити учнів до активної та самостійної діяльності, перетворити їх у суб'єктів цієї діяльності. До цих методів долучаються допоміжні, такі, наприклад, як: позакласна робота з предмету математики, що має на меті підвищення рівня математичного розвитку учнів і виховання зацікавленості до предмета за рахунок поглиблення і розширення базового змісту програми. [6, с.80-82]

У своїй діяльності я керуюсь думкою, що людина – не ємність, яку треба заповнити, а факел, що треба запалити. Таким чином, дитину спочатку треба навчити хотіти, а вже потім знати і вміти. Буття учнівської думки «запалює» інтерес, який розвивається як на уроках математики так і поза уроком.

Сучасний урок – це урок, що проводиться не для учнів, а разом з ними. І від того, як ми будемо навчати дітей, залежить те, яку країну ми побачимо через 20-30 років. Це довгострокова, але найприбутковіша інвестиція.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніпонова М. Активізація творчої діяльності учнів на уроках математики. // Математика. — 2009. — Червень. № 23. — с. 3–6
2. Данилова Л. Розвивати пізнавальну активність учнів//Рідна школа.-2002.-№6-с.18-20.
3. Інтерактивні методи навчання //Енциклопедія освіти/ АПН України; гол. ред. В.Г.Кремінь.-К.: Юрінком Інтер, 2009. — с.357-358.
4. Малаш Г.М. Активізація мислення учнів на уроках математики.//Математика. — 2003. - №19 — с.7-10.
5. Михальські О.І. Розвиток мислення учнів. //Математика. —2003. - №17- с.1-3.

6. Наволокова Н.П., Андреева В.М. Практична педагогіка для вчителя. Харків, Видавнича група «Освіта» 2009, с.80-82.

7. Пометун О.І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання /О.І.Пометун, Л.В.Пироженко.-К.: А.С.К. 2005—192с.

8. Слепкань З.І. Психолого-педагогічні та методичні основи розвивального навчання математики. - Т.: Підручники і посібники, 2004. - 240 с.

9. Технології використання різних методів інтерактивного навчання. Ігри дорослих: інтерактивні методи навчання /упоряд. Л.Галіцина.-К: Ред.загальнопед.газ.2005.-с.59-83.

10.Шушара Т. Шляхи і засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках математики //Рідна школа.-2004.-№3.-с.17-19.

Стаття надійшла до редакції 27.05.2019.

БЕСЕДИН Борис

кандидат педагогических наук, доцент кафедры МОМ та МОИ ГВУЗ «ДГПУ»

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: besedin_boris@ukr.net

ПОЛТОРАЦКИЙ Алексей

студент 4 курса, физико-математического факультета ГВУЗ «ДГПУ»

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: darktemplar5342@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА У УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Резюме. В статье раскрыто содержание понятия «познавательный интерес», охарактеризованы факторы, которые способствуют активизации познавательного интереса на уроках математики, раскрыто содержание

основных методов и приемов повышения познавательной деятельности. Также обоснована важность использования методик повышения познавательной деятельности на уроках математики с целью научить учащихся самостоятельно получать знания и развивать их познавательный интерес. В данной статье доказано, что развитию и активизации познавательного интереса учащихся к предмету математики способствует умение самостоятельно мыслить, постоянно развиваться, проявлять инициативу в развитии творческой деятельности. Практически подтверждено, что эффективными среди методов и форм развития познавательной деятельности учащихся является игры, дискуссии, интерактивные технологии, постановка и решение проблемных и творческих заданий, привлечение учащихся к беседам и исследовательской работе. В статье отмечается, что современный урок - это урок демократический, глубоко продуманный, организованный и управляемый, с учетом детских возможностей, потребностей или интересов. В нашей работе доказано, что личность учителя-организатора является важным фактором для формирования познавательного интереса и деятельности у школьников на уроках математики. Сделан анализ применения компьютерных технологий в обучении, для того, чтобы сделать урок интересным, нестандартным, ярким, насыщенным и дать возможность наглядно представить материал для лучшего понимания его учениками и развития в них критического и логического мышления. Подтверждено использование на уроках математики интерактивных технологий обучения, стимулирующих процесс познания, умственные и учебные условия, и процедуры. Практически доказано, если ученики занимают активную позицию в усвоении знаний, значительно возрастает их интерес к учебе. При этом, ученик учится критически мыслить, обрабатывать

информацию, дискутировать, самостоятельно принимать решения, выражать и уважать собственное мнение, оценивать свою работу и работу других учеников, передавать свои знания другим. Подтверждена необходимость развивать творческий потенциал ребенка, раскрывать его прекрасные стороны и этим побуждать подрастающее поколение хорошо учиться и творить прекрасное.

Ключевые слова: познавательная деятельность, познавательный интерес, компьютерные технологии, прикладные задачи, логическое мышление.

BESEDIN Boris

The candidate of pedagogical Sciences, associate Professor of mathematics teaching methods and computer science teaching methods public higher education institutions "DSPU"

St. G. Batiouk, 19, Slovyansk, 84116, Ukraine

E-mail: besedin_boris@ukr.net

POLTORATSKYI Oleksey

Applicant higher education 4th year, physico-mathematical faculty of "DSPU"

St. G. Batiouk, 19, Slovyansk, 84116, Ukraine

E-mail: darktemplar5342@gmail.com

FORMATION OF COGNITIVE INTEREST IN STUDENTS AT THE LESSONS OF MATHEMATICS

Summary. The article touches upon the problem of cognitive interest, characterizes factors which contribute to increase the educational interest at the lessons of Mathematics, reveals the purpose of main methods and means of increasing of the cognitive activity. Also the article explains the importance of using methodology of increasing of the educational activity at the lessons of

Mathematics with the purpose to teach the pupils to get the knowledge by themselves and to develop their cognitive interest.

Abstract. Introduction. The article presents the practice of development and increasing of pupil' learning activity during Math classes and after classes. It solves methods and techniques which help to address effectively one of the main tasks of studing at modern school. This task is to teach the pupils to take new knowledge by themselves and to develop their educational interest. Nowadays the problem of losing of the educational interest in general and during Math class in particular is actual. And as a result of this we can observe the reducing of educational success. And educational success will lead to realization of pupils' internal capacity in their profffesional activity.

Purpose. The first purpose of this article is expansion of knowledge about methods and techniques which contribute to realization of pupils' maximal self-reliance during intended learning. The second purpose is identification of opportunities directed to improment of Math-education of pupils using development and activisation their educational interest during Math class.

Results. The main condition of formation of pupils' education activity is lesson content and lesson organization. Pupil interest in mathematics depends on teaching methodology. Today a teacher must develop all kinds of thinking of his pupils: critical, convergent, divergent, dialectic, systems thinking and functional thinking. That's why it is necessary to use on the lessons such tasks as tasks for lateral thinking, logical exercises with words, mathematical games, crossword puzzles and rebuses, complex tasks. The main methods of development of educational activity are frequently devoted by scientists, there are games, discussions, interactive techniques, formulation and addressing the challenges and creative tasks. Also pupils must be involved in educational discussions and research activity.

In modern world we can't imagine our life without computer technologies. Maybe there isn't life sphere where achievements of computer technology aren't used. And education sphere is no exception. Using CT help to make the lesson more interesting, non-standard, bright, rich, it gives an opportunity of visual representation for better understanding and a development of pupils' critical thinking and logical thinking. Special computer mathematical systems help to do the calculations quickly and effectively, to figure out algebra problems, geometry problems, calculus problems, statistic problems. At school pupils are taught to work with such computer programs as Microsoft Word 2007, Microsoft Excel 2003, Microsoft PowerPoint, Gran2D, Gran3D, Paint, Advanced Grapher, 3D-Grapher, 3DS max 5.0, Adobe Photoshop, Mathematics Encyclopedia.

An important factor of formation of pupil' educational interest is teacher personality, a degree of teaching skills, because to be exact a teacher organizes the educational activity of pupils. There are some conditions for formation of pupils' educational interest: involving in self-service research; understanding of material value; connection of this education material with learned material; testing and assessment.

Necessary part of person upbringing is development of uniqueness and person individuality. Education interest aims to overcome the difficulties with pressure and effort. Thus two main personality traits collaborate inside educational interest.

Also there are such methods of development of educational interest: applied tasks, establishment of troubled situations, game forms in teaching, non-standard lessons, math after-school programs, group lessons, elective courses, mathematic quiz and Olympiads, smart games and pupils'creativity as motivation to study Math. It is necessary to pay attention to educational

motivation using cheering up, praises which help to keep pupils' attention, support the quick pace of activity and increase work interest.

Conclusion. The formation and development of educational interest is the part of large problem of rearing of a well-rounded person. Modern Pedagogy has a lot of methods and techniques which support to teach pupils to get knowledge by themselves, to develop their educational interest and to create the methodological recommendations. As a teacher you must try to set on fire in the child's heart, cause the fascination with world around us and increase educational interest. Future life of our country will depend on education of our children.

Key words: cognitive activity, cognitive interest, computer technologies, application, logical thinking.

REFERENCES

1. Aniponova M. (2009). Aktivizatsiya tvorchoi diyalnosti uchniv na urokah matematiky [Activization of pupils' creative activity on math lessons]. Mathematics. №23, 3-6. [in Ukrainian].
2. Danilova L. (2002). Rozvivaty piznavalnu actyvnist uchniv [Develop of pupils' education activity]. Ridna shkola, №6, 18-20. [in Ukrainian].
3. Interactyvni metody navchannya [Interactive methods of studing]. Mathematics, №19, 7-10. [in Ukrainian].
4. Malash G.M. (2003). Aktyvizatsiya myslennya uchniv na urokah matematyky [Activization of pupils' thinking on math lessons]. Mathematics, №19, 7. [in Ukrainian].
5. Mihalsky O.I. (2003) Rozvytok myslennya uchiv [Development of pupils' thinking]. Mathematics, №17, 1-3. [in Ukrainian].
6. Navolokova N.P. Andreyeva V.M. (2009) Practychna pedagogika dlya vchitelya [Practical pedagogic for teachers]. Kh.: Osvita, 80-82. [in Ukrainian].

7. Pometun O.I (2005) Suchasniy urok: interaktyvni tehnologii navchannya [Modern lesson: interactive technologies of education]. K.: A,S,K, 192. [in Ukrainian].

8. Slepkan Z.I. (2004) Psichologo-pedagogichni ta metodychni osnovy rozvyvalnogo navchannya matematyky [Psychological, pedagogical and methodical basis of developing studing of mathematics]. T.: Textbooks and manuals, 240. [in Ukrainian].

9. Tehnologii vykorystannya riznyh metodiv interaktyvnogo navchannya. Igrы doroslyh: interaktyvni metody navchannya [Using different methods of interactive education. Adults' games: interactive methods of studing]. (2005). K.: General pedagogical newspaper, 59-83. [in Ukrainian].

10. Shushara T. (2004) Shlyahy i zasoby aktyvizatsii navchalno-piznavalnoi diyalnosti uchniv na urokah matematyky [Ways and means of activization of pupils' scientific and educational activity on math lessons]. Ridna shkola, №3, 17-19. [in Ukrainian].

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті).

ДЕФЕКТОЛОГІЯ

УДК 376.122.4

МАНЬКО Олена

старший викладач кафедри технологій спеціальної та інклюзивної освіти Донбаський державний педагогічний університет,

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецької обл., 84116, Україна

E-mail: elenamanko23@gmail.com

ШАРНІНА Маріанна

асистент кафедри культурології, естетики та історії Донбаський державний педагогічний університет,

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецької обл., 84116, Україна

E-mail: elenamanko23@gmail.com

ГУДЗЬ Катерина

студентка IV курсу факультету спеціальної освіти Донбаського державного педагогічного університету,

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецької обл., 84116, Україна

E-mail: elenamanko23@gmail.com

СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. У запропонованій статті на підставі аналізу сучасного наукового підходу до розуміння сутності художньо-естетичної компетенції, її значення в процесі забезпечення професійної корекційної підтримки, реалізації професійної діяльності корекційного педагога

© Манько О., Шарніна М., Гудзь К., 2019

представлені змістовні блоки. Визначено цілі, задачі, принципи, методи, організаційні форми та джерела формування художньо-естетичної компетенції майбутніх психолого-корекційних педагогів, розроблено структурно-функціональну модель формування сукупності знань, вмінь та навичок, які забезпечують розвиток творчих здібностей студентів, здатності сприйняття, інтерпретації витворів мистецтва. Розроблена педагогічна модель відповідає особливостям сучасних соціальних вимог суспільства до інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійні компетенції корекційного педагога, художньо-естетична компетенція, корекційна педагогіка, структурно-функціональна модель.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сьогоднішній день українське суспільство відчуває потребу у спеціалістах, які органічно поєднують у собі професійну стійкість, надійність і гнучкість, відкриту інтелігентність і духовну щедрість, випереджальну соціокультурну оперативність, а також усвідомлену громадянськість, патріотизм і безсумнівну міжетнічну толерантність, тому інтеграція вітчизняної системи освіти у глобальний освітній простір призводять до необхідності переосмислення сутності, задач та якості освіти майбутніх спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... У пропонованій статті розглядається проблема формування художньо-естетичної компетенції майбутніх корекційних педагогів піднімається у багатьох дослідженнях вчених О. Рудницька, Л. Рапацька, В. Ковальчук, Л. Масол, Н.Миропольська, В. Радкевич, В. Орлов та ін.. Різноманітні аспекти змісту професійної підготовки корекційних педагогів є предметом досліджень

науковців (В. Бондар, І. Дмитрієва, А. Колупаєва, С. Миронова, В. Синьов, М. Шеремет та ін.).

Формулювання цілей статті. Мета статті - спираючись на попереднє дослідження «Особливості формування художньо-естетичної компетенції майбутніх корекційних педагогів» № 2 (88) 2018, висвітлити сутність змістовних блоків структури педагогічної моделі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах реформування, переосмислення задач та змісту сучасної системи підготовки випускників вузів особливої актуальності набуває професійна підготовка фахівців для роботи з дітьми з особливими потребами.

Незважаючи на високі вимоги до рівня підготовки педагогічних кадрів для роботи з дітьми з особливими потребами, надання корекційної підтримки в умовах інклюзивного та інтегрованого навчання, на необхідності підвищення рівня сформованості художньо-естетичної компетенції як основи формування професійно та соціально значимих характеристик корекційних педагогів.

Аспекти впровадження компетентнісного підходу в практику вищої школи розглядались в трудах О. Овчарук, Г. Лежиної, В. Антипової, К. Колесиної, Г. Пахомової, І. Фрумїна, А. Андрєєва, В. Байденко, Н. Бібїк та ін. Проблеми розвитку художньо-естетичної компетентності студентської молоді вивчали Л. Масол, О. Рудницька, В. Ковальчук, Н. Миропольська, Л. Рапацька, В. Радкевич, В. Орлов та ін.

В практиці вищої школи особливої актуальності набуває впровадження структурно-функціональних моделей підготовки корекційних педагогів.

На підставі структури педагогічної моделі та її змістовних блоків: цільового, теоретично-змістовного, процесуально-методичного, критеріального, ми перейдемо до їх розкриття.

В рамках **цільового блоку** передбачається формулювання мети педагогічної моделі. Виходячи з розуміння сутності художньо-естетичної компетенції, а також завдань, які стоять перед сучасною корекційною педагогікою, можна визначити наступні цілі та задачі структурно-функціональної педагогічної моделі [4]:

1. Цілі та завдання, спрямовані на формування професійних компетенцій студентів, підготовку до ефективної реалізації професійно-педагогічної діяльності, надання висококваліфікованих корекційних послуг, забезпечення корекційної підтримки дітей з особливими потребами:

- створення оптимальних умов соціальної реабілітації дітей з особливими потребами шляхом упровадження інноваційних технологій;
- формування нової філософії соціуму щодо позитивного ставлення до дітей з особливими потребами.

Досягнення зазначених цілей вимагає послідовного вирішення наступних задач, які стоять перед сучасною вищою школою [4]:

- удосконалення науково-методичного, нормативно-правового забезпечення, орієнтованого на вдосконалення практики впровадження інклюзивного навчання, створення єдиного освітнього простору;
- розробка та практична імплементація в практику вищої школи інноваційних технологій, форм та методів роботи з дітьми з особливими потребами;
- моделювання оптимального освітньо-розвивального простору для дітей з особливими потребами шляхом забезпечення професійного медико-соціального, психолого-педагогічного супроводу; підготовка

майбутніх корекційних педагогів до встановлення соціального партнерства, взаємодії з усіма акторами системи корекційної підтримки дітей з особливими потребами;

- розроблення та впровадження в практику спеціального навчально-дидактичного забезпечення, яке відповідає освітнім інтересам дітей з особливими потребами.

2. Головна мета формування художньо-естетичної компетенції полягає у «вихованні особистості, яка об'єднує в собі високий професіоналізм і гуманізм, має сформовану естетичну свідомість і володіє способами естетичного освоєння світу» [1, с. 307]. Досягнення поставленої мети передбачає формування сукупності структурних компонентів художньо-естетичної культури особистості [7, с. 29]:

- розвиток вмінь та навичок естетичного споглядання – високий розвиток формує основу для формування у студентів навичок естетичного переживання;

- розвиток вмінь та навичок естетичного переживання – знаходить свою репрезентацію в переживанні особистістю відповідних емоцій та почуттів, викликаних естетичним спогляданням, в наявності сформованої системи естетичних цінностей;

- розвиток вмінь та навичок естетичної діяльності, самореалізації в творчості;

- конструювання оптимальних умов для придбання творчого досвіду;

- розвиток суб'єктності, самостійності та креативності при організації академічного дискурсу.

Теоретично-змістовний блок визначає методологічні підходи, принципи, на основі яких здійснюється функціонування педагогічної

моделі. Як зазначає О. В. Мартинчук, сутність компетентнісної особистісно-професійної підготовки корекційного педагога визначається основними підходами, до яких належать: «антропосоціогуманістичний, аксіологічний, компетентнісний, системно-діяльнісний, особистісно-діяльнісний, інтегративний» [5, с. 154].

Невід'ємним структурним компонентом структурно-функціональної педагогічної моделі виступає система принципів. Під категорією принципу навчання в сучасній педагогічній літературі розуміють «початкові положення, які в сумі визначають вимоги щодо навчального процесу в цілому, а також до його складових - завдань, цілей, методів, організаційних форм» [3, с. 116]. Основними принципами підготовки корекційних педагогів виступають наступні: принципи науковості, системності, варіативності, корекційної спрямованості навчального процесу, індивідуалізації, міжвідомчої інтеграції та соціального партнерства [4].

У процесуально-методичному, технологічному блоці педагогічної моделі окремо виділяють методи навчання. Найчастіше термін метод визначається як спосіб, який можна застосовувати для досягнення поставлених цілей, інструмент пізнання, вивчення феноменів; система взаємообумовлених дій студента і педагога; напрямок в навчанні, стратегія викладацької діяльності педагога [10, с. 175]; «основний інструмент виховної діяльності» [1, с. 308].

Як відмічає І. Ю. Гусленко, до методів естетичного виховання традиційно відносять: ознайомлення та аналіз творів мистецтва, естетичних проявів у повсякденному житті; організація і вирішення естетичних завдань; заняття мистецтвом; переконання; показ позитивного прикладу; заохочення естетичної діяльності і творчості [1, с. 308].

В залежності від методів формування художньо-естетичної компетенції студентів використовуються ті чи інші організаційні форми роботи, до яких можуть належати лекції, практичні заняття, семінари, екскурсії, диспути, колективні творчі проекти, конкурси та ін. [1, с. 308]. В якості джерел формування художньо-естетичної компетенції можуть виступати будь-які явища оточуючого соціально-природного середовища, які можуть впливати на особистість студента як стихійно, так і свідомо бути залучені до виховної практики [6, с. 55]. Традиційними джерелами формування художньо-естетичних знань, вмінь і навичок студентів виступають природа, оточуюче середовище, різноманітні види мистецтва та культури.

Впливовим інструментом формування та розвитку художньо-естетичної компетенції виступає національна мова, художнє слово, яке формує «естетичну логосферу» (Н. Миропольська). Виховання словом, як вважає М. П. Долматова, є «вихованням на почуттях, емоціях, це асоціативне виховання на відповідному мовному матеріалі на основі художнього тексту, який виступає джерелом збагачення словникового запасу, культури мови» [2, с. 82].

Зміст технологічного блоку, коректні форми та методи роботи впливають на ефективність формування окремих компонентів художньо-естетичної компетенції студентів та інтегральної характеристики в цілому.

Критеріальний блок включає в себе критерії та рівні сформованості художньо-естетичної компетенції. Слід зазначити, що конструювання критеріального блоку та структурно-функціональної моделі, спрямованої на оптимізацію процесів розвитку естетично-художньої компетенції, в цілому суттєво ускладняється відсутністю загальноприйнятого підходу до визначення категорії. І. В. Ревенко

визначає художньо-естетичну компетенцію як певний обсяг культурно-історичних, художньо-естетичних знань, уміння та навички художньо-естетичного сприйняття на інтерпретації творів мистецтва, розуміння єдності форми та змісту дискурсу, «прагнення та здатність реалізувати на практиці художньо-естетичний потенціал для одержання власного неповторного результату творчої діяльності» [8, с. 143].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Художньо-естетична компетенція - це розвиненість художніх інтересів, потреб, смаків, ідеалів, сформована система аксіологічних модусів, орієнтацій в різних галузях мистецтва, художньо-образного мислення; вміння сприймати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, висловлювати особистісне ставлення до них, готовність використовувати набутті знання, вміння та навички в процесі реалізації власної творчої діяльності. [Цит. По 9, с. 249]. Незважаючи на відсутність єдності в дефініції та розумінні сутності художньо-естетичної компетенції, більша частина дослідників виділяють в структурі особистісного утворення сукупність знань, вмінь та навичок. Згідно до визначення Рекомендацій Європейського Парламенту, досліджувана категорія розуміється як «визнання важливості творчої репрезентації ідей, досвіду та емоцій в ЗМІ, музиці, виконавчих мистецтвах, літературі та візуальних мистецтвах» [11, с. 12].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гусленко И. Ю. Составляющие методики эстетического воспитания студентов в вузе/ И. Ю. Гусленко// Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки– Белгород «БелГУ», 2011. - № 6 (101). Выпуск 9. – С. 305 – 310

2. Долматова М. П. Художній текст як чинник мовно-естетичного впливу/ М. П. Долматова // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2004. - № 2 (42). - С. 79 – 86

3. Евстигнеева И. А. Методика развития дискурсивных умений студентов на основе современных информационных и коммуникационных технологий (английский язык, языковой вуз). Дисс. канд. пед. наук/ И. А. Евстигнеева. – Тамбов, 2013. – 228 с.

4. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН України від 01.10.2010 р. № 912 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-koncepciyi-rozvitku-inklyuzivnogo-navchan-doc34598.html>. – Назва з екрану

5. Методологія і методика виховання студентів. навчально-методичний посібник. / Дереча О. А., Заглада О. А., Литвак П. В., Малиновський А. С. та ін. - Житомир: Видавництво «Волинь», 2004. - 172 с.

6. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика / Н. Є. Миропольська. - К.: Парламентське видавництво, 2002. - 204 с.

7. Ревенко І. В. Художньо-естетична компетентність учителя як показник його професійної культури / І. В. Ревенко // Мистецтво і освіта. – 2007. – № 3. – С. 139–146

8. Стюард Ю. В. Становление художественно-эстетической компетенции детей старшего дошкольного возраста : автореф. дисс. на получение науч. степени канд. пед. наук / Ю. В. Стюард. – Челябинск, 2012 – 27 с.

9. Штофф В. А., Марков Б. В. Проблемы проверки научного знания/ В. А. Штофф, Б. В. Марков // Межвузовский сб. под ред. В. В. Ильина. Сер. «Проблемы диалектики». - 1997. - Вып. 7. - С. 115–133. 10. Щукин

А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц/ А. Н. Щукин. - М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. - 746 с.

11.Figel Jan. Key competencies for lifelong learning. European reference framework / Jan Figel. — European communities, 2007. — 16 p.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2019.

МАНЬКО Елена

старший преподаватель кафедры технологий специального и инклюзивного образования, Донбасский государственный педагогический университет,

ул. Г. Батюка, 19, Славянск, 84116, Украина

E-mail: elenamanko23@gmail.com

ШАРНИНА Марианна

ассистент кафедры культурологии, эстетики и истории Донбасский государственный педагогический университет,

ул. Г. Батюка, 19, Славянск, 84116, Украина

E-mail: elenamanko23@gmail.com

ГУДЗЬ Екатерина

студентка IV курса факультета специального образования Донбасского государственного педагогического университета,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: elenamanko23@gmail.com

СУТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ КОРРЕКЦИОННЫХ ПЕДАГОГОВ

Резюме. В статье исследуется проблема становления компетентностного подхода как эффективного инструмента преодоления противоречий между новыми социальными потребностями и сложившейся

теорией и практикой высшей школы. Изучение этого вопроса позволило сделать выводы, что на современном этапе разработка теоретико-методологического обоснования данного подхода, его базовых категорий находится на начальных стадиях, в результате чего единый подход к классификации компетенций отсутствует. Выяснено, что несмотря на отсутствие единой таксономии, общепринятого понимания компетентностной модели коррекционного педагога, большая часть исследователей сходится на высокой актуальности формирования художественно-эстетической компетенции студента–дефектолога как основы формирования особого миропонимания, особого эстетического восприятия действительности, что обеспечит возможности эффективной реализации академической, социальной, профессиональной деятельности, оказания высококвалифицированного коррекционного сопровождения детей с особыми потребностями. Вместе с тем, в современной научной литературе вопросы целенаправленного педагогического воздействия на формирование как отдельных структурных компонентов художественно-эстетической компетенции, так и интегральной характеристики в целом отсутствуют, что обуславливает актуальность темы исследования.

В статье раскрыта сущность художественно-эстетической компетенции, в структуре педагогической модели формирования художественно-эстетической компетенции и выделены целевой, теоретический содержательный, процессуально-методический и критериальный блоки.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональные компетенции учителя – дефектолога, коррекционная педагогика, структурно-функциональная модель.

MANKO Elena

senior Lecturer of the Department of Technology, Special and Inclusive Education Donbas State Pedagogical University

Str. G. Batyuk, 19, Slavyansk, Ukraine

E-mail: elenamanko23@gmail.com

SHARNINA Marianna

assistant of the department of culturology, aesthetics and history Donbas State Pedagogical University

Str. G. Batyuk, 19, Slavyansk, Ukraine

E-mail: elenamanko23@gmail.com

HUDZ Kateryna

IV course student of the Faculty of special education Donbas State Pedagogical University,

Str. G. Batyuk, 19, Slavyansk, Ukraine

THE ESSENCE OF THE PEDAGOGICAL MODEL OF ARTISTIC-AESTHETIC COMPETENCE OF FUTURE STUDENTS-DEFECTOLOGISTS

Abstract. Deep geopolitical, sociocultural, economic changes, the integration of the Ukrainian educational system into the world educational space, actualized the problems of rethinking the goals, objectives, the essence of higher education, adapting it to the changed conditions, which led to the development of a competence approach. At the present stage, the development of the theoretical and methodological substantiation of this approach, its basic categories, is at the initial stages. Despite the absence of a common taxonomy, most researchers agree on the high relevance of the formation of the aesthetic competence of the student of defectology departments as the basis for the formation of a special world outlook, perception of the world, a special aesthetic

perception of reality, which will provide opportunities for effective implementation of academic, professional activity, rendering of highly qualified correctional support of children with special needs. At the same time, in the modern scientific literature, the issues of purposeful pedagogical influence on the formation of separate structural components of the aesthetic competence are absent, which determines the relevance of the research theme.

The purpose of the article is the development of a functional model for the formation of the aesthetic competence of students of defectology departments, according modern social needs.

Taking into account the main theses of the competence approach, as well as the essence of the aesthetic competence, it is possible to single out the target, theoretical, methodological and criterial blocks in the structure of the pedagogical model of the formation of aesthetic competence.

Keywords: competence approach, professional competence of the teacher - defectologist, correctional pedagogy, structural pedagogical model.

REFERENCES

1. Guslenko, I. Yu. (2011) Sostavlyayushchie metodiki esteticheskogo vospitaniya studentov v vuze *Nauchnyie vedomosti Bulgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Gumanitarnyye nauki* Belgorod «BelGU», 6 (101). Vyipusk 9. 305 – 310 [in Russian].

2. Dolmatova, M. P. (2004) Hudozhnly tekst yak chinnik movno-estetichnogo vplivu *Pedagogika I psihologiya. VIsnik APN Ukrayini*. 2 (42). 79 – 86 [in Ukrainian].

3. Evstigneeva, I. A. (2013) Metodika razvitiya diskursivnyih umeniy studentov na osnove sovremennyih informatsionnyih i kommunikatsionnyih tehnologiy (angliyskiy yazyik, yazyikovoy vuz). *Candidate's thesis*. Tambov. [in Russian].

4. *Kontsepsiya rozvitku inklyuzivnoui osviti // Nakaz MON Ukrayini vid 01.10.2010 r.* Retrieved from: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-koncepciyi-rozvitku-inklyuzivnogo-navchan-doc34598.html>. [in Ukrainian].

5. Derecha, O. A., Zaglada, O. A., Litvak, P. V., Malinovskiy, A. S. (2004) *Metodologiya i metodika viovannya studentiv. Navchalno-metodichniy posibnik.* Zhitomir: Vidavnistvo «Volin» [in Ukrainian].

6. Miropolska, N. E. (2002) *Mistetstvo slova v strukturi hudozhnoyi kulturi uchnya: teoriya i praktika.* – Kyiv. Parlamentske vidavnistvo [in Ukrainian].

7. Revenko, I. V. (2007) *Hudozhno-estetichna kompetentnIst uchitelya yak pokaznik yogo profesiynoYi kulturi Mistetstvo i osvita.* 3,139–146 [in Ukrainian].

8. Styuard, Yu. V. (2012) *Stanovlenie hudozhestvenno-esteticheskoy kompetentsii detey starshogo doshkolnogo vozrasta .* Extended abstract of candidate's thesis. Chelyabinsk [in Russian].

9. Shtoff, V. A., Markov, B. V. (1997) *Problemyi proverki nauchnogo znaniya Mezhvuzovskiy sb. pod red. V. V. Ilina. Ser. «Problemyi dialektiki».* Vyip. 7. 115–133 [in Russian].

10. Schukin, A.N. (2007) *Lingvodidakticheskiy entsiklopedicheskiy slovar: bolee 2000 edinits.* M.: Astrel: ACT: Hranitel [in Russian].

11. Figel, Jan. *Key competencies for lifelong learning. European reference framework / Jan Figel.* European communities, 2007. [in English].

(переклад зроблено особисто авторами статті)

ЗМІСТ

ВИЩА ШКОЛА

САЯПНА Світлана, БЄЛКОВА Ганна	4
СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКЦІЇ ЯК АКТИВНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ	
ПАНАСЕНКО Еліна, ЦВЕТКОВА Ганна, СУРЧИЛОВА Світлана.....	20
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
ДЬОМІНА Вікторія, МАТУЩЕНКО Ірина, ГРИШИНА Ганна	39
ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ-ТЮТОРІВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ	
ГАРАНЬ Наталя, КАРГАНОВА Наталя.....	54
ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
ДЬОМІНА Вікторія, КОТИЛЯК Анастасія, ВІШНЯКОВА Алла	68
ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	
ГРИНЬКО Вікторія	82
ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	
ЄРМОЛЕНКО Катерина, АЛЕКСАНДРОВ Клим.....	100
СОЦІАЛЬНА КРЕАТИВНІСТЬ У СТРУКТУРІ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	
КОРКІШКО Олена, МАЦОКІНА Наталя	116
МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАГІСТРА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ	
ЛАЗУТКІНА Юлія.....	137
МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	
МАКАРЕНКО Андрій, ГОРОДНОВА Надія	151
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	
ПЛЮХІНА Наталя, НІКІТІНА Валентина.....	168
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ	

ПОМИРЧА СВИТЛАНА, ГОЛОВКО РУСТАМ..... 181
ГЕНДЕР ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕНЬ СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ
НАУК

СИПЧЕНКО ОЛЬГА, ПОПОВА ГАННА, ЯБЛОЧАНСЬКА ЕММА
..... **201**
МЕДІАМЕНЕДЖМЕНТ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

СЕДАШЕВА СВИТЛАНА, КУЗНЕЦОВ ОЛЕКСАНДР..... 221
ОСОБИСТІСНО-ЦЕНТРОВАНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

КОВАЛЬОВА ОЛЬГА, ХВАЩЕВСЬКА ОЛЬГА, МАЛАФЄЄВА
АНАСТАСІЯ..... 239
ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

МЕЛЮЯН АНАІТ, ЧЕРНИШОВА ІРИНА, БОЖЕНКО ІЛОНА..... 255
ВПЛИВ СТРАТЕГІЙ САМОСТВЕРДЖЕННЯ НА АСЕРТИВНУ
ПОВЕДІНКУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

БЕСЕДІН БОРИС, ПОЛТОРАЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ..... 270
ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В УЧНІВ НА УРОКАХ
МАТЕМАТИКИ

ДЕФЕКТОЛОГІЯ

МАНЬКО ОЛЕНА, ШАРНІНА МАРІАННА, ГУДЗЬ КАТЕРИНА..... 287
СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

До уваги авторів!

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” є фаховим виданням із педагогічних наук (Затверджено Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.). Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р. Державною реєстраційною службою України.

Фахове друковане періодичне видання зареєстровано в базі даних Міжнародного Центру ISSN в Парижі, йому присвоєно ISSN 2077-1827.

Періодичність видання – 6 разів на рік: лютий, квітень, червень, вересень, жовтень, грудень.

Містить наступні розділи: ВИЩА ШКОЛА; ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ; ЗАГАЛЬНА ШКОЛА; ПОЧАТКОВА ШКОЛА; ВИХОВАННЯ; ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ; ПСИХОЛОГІЯ; СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА; ДЕФЕКТОЛОГІЯ.

Перш ніж подати статтю до друку уважно прочитайте вимоги та неухильно їх дотримуйтесь. У публікації повинні відповідати поля, шрифт, інтервал, структурні елементи, список використаної літератури тощо. Деякі автори оформлюють статті, згідно вимог, які надають інші фахові видання або на власний розсуд.

Набір тексту статті здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, docx, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 14 TNR, через 1,5 інтервали.

НЕ: користуйтесь для форматування тексту пробілами, табуляцією й автоматичним переносом; ставте переноси вручну; використовуйте колонтитули, зноски та автоматичні перекладачі.

Обсяг статті – 8–20 аркушів (до 40 000 знаків із пробілами). Мінімальний обсяг основного тексту (без анотації, ключових слів і літератури) від 8 сторінок.

Згідно Постанови Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 року „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України”, а також ДСТУ 7152:2010 „Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках” до друку приймаються лише статті, де присутні необхідні елементи:

1. УДК. Кожній новій статті присвоюється своя УДК. Надається довідково-бібліографічним відділом бібліотеки ВНЗ, де ви працюєте. За правильність надання УДК несуть відповідальність працівники бібліотеки.

2. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я (мовою публікації).

3. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія – подається за скороченою формою згідно ДСТУ 3582-97: <https://kis.mon.gov.ua/sites/default/files/stup.pdf>, а також Бюлетеню ВАК України, № 10, 2010 (див. табл. 3, с. 8) та за правилами ділової української мови, місце роботи – вказується повністю, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча (мовою публікації).

4. Назва статті (мовою публікації).

5. Анотація (мовою публікації) обсягом не менш як 1800 знаків (наказ МОН України „Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України” № 32 від 15.01.2018 р.).

В анотації чи в основному тексті потрібно позначити вид публікації (наприклад, що стаття є оглядовою, науково-методичною, аналітичною, дослідною, практичною, інформаційною тощо) (наказ МОН України „Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України” № 32 від 15.01.2018 р.).

6. Ключові слова: 5–8 слів чи словосполучень (мовою публікації).

7. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями.

8. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

9. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

10. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Текст має бути уважно вичитаний і перевірений. Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

11. Список використаної літератури розміщують у кінці статті за порядком цитування. Дотримуйтесь встановленим вимогам щодо оформлення літератури (ДСТУ 8302:2015 „Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання” <http://lib.pu.if.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>). Джерела подаються у квадратних дужках [1, с. 3]. Посилання на роботи, що не публікувались неприпустиме. Для нумерації використовуйте список. Не ставте цифри вручну та не оформлюйте літературу в таблиці.

12. Знак охорони авторського права (ДСТУ 4861 „Видання. Вихідні відомості” п. 7.1.1.7) розміщують унизу першої сторінки публікації (© Кучер С., 2018).

Таблиці, формули, ілюстрації повинні бути з арабською нумерацією (Бюллетень ВАК України. – 2007. – № 6. – С. 12–13).

Увага! Незалежно від наукового ступеня, звання, посади до статті додається внутрішня рецензія, завірена підписом і печаткою начальника відділу кадрів навчального закладу. Наукові публікації також проходять незалежне рецензування.

Російською мовою

13. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

14. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

15. Назва публікації.

16. Резюме обсягом не менш 1800 знаків (наказ МОН України № 32 від 15.01.2018).

17. Ключові слова.

Англійською мовою

18. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

19. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

20. Назва публікації.

21. Анотація (Summary) має містити 500 символів (70 слів або 7–8 рядків).

22. Реферат (Abstract) має бути не менш як 1800 знаків (наказ МОН України № 32 від 15.01.2018) до 2800 знаків. Його структура включає в себе всі елементи, що повинні бути у статті (Постанова Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 р.): 1) постановка проблеми... (Introduction); 2) аналіз останніх досліджень і публікацій... (Analysis of publications); 3) формулювання цілей статті (постановка завдання) (Purpose); 4) виклад основного матеріалу дослідження... (Results); 5) висновки... (Conclusion).

23. Ключові слова (Keywords).

24. Список використаної літератури (References) оформлюється за міжнародним бібліографічним стандартом APA (Американська психологічна асоціація): <http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>). З прикладами оформлення можна ознайомитися на сайті: <http://psychling.phdpu.edu.ua/images/recenzent/Oformlenya%20literatryu.pdf>.

Можна скористатися online-сервісами для складання бібліографічних посилань:

- 1) <http://www.citationmachine.net>;
- 2) <http://www.neilstoolbox.com/bibliography-creator/>;
- 3) <http://www.citethisforme.com/walkthrough>;
- 4) <http://wikindx.sourceforge.net>;
- 5) <http://www.easybib.com>.

Для транслітерації літератури з державної мови на латинку пропонуємо скористатися сервісом <http://translit.kh.ua/?passport#lat/passport>, а з російської – <http://ru.translit.net/?account=mvd>. Іншомовні видання перекладу підлягають.

25. Згідно ДСТУ 7152:2010 вказують ініціали і прізвище перекладача (переклав на англ. А. Петров – вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи).

Сподіваємось на порозуміння і подальшу співпрацю.

Алгоритм подання матеріалу:

1) Статті подаються повністю підготовленими до друку на електронну скриньку кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету – kaf.phsdspu@gmail.com.

2) Технічний редактор перевіряє публікацію на відповідність до вимог. Потім стаття проходить зовнішнє рецензування фахівцями відповідного профілю.

3) Друк здійснюється за рахунок авторів публікацій. 1 сторінка коштує 40 грн. Вартість 1 збірника 40 грн.

Плата за публікацію статті здійснюється після її рекомендації до друку. Вам буде відправлено повідомлення електронною поштою суму для оплати і номер рахунку.

Вітчизняні доктори наук публікуються безкоштовно. Якщо стаття разом із докторантом, аспірантом, студентом чи колегою, то співавтори сплачують 50% від вартості всієї статті.

4) На окремому аркуші подається довідка про автора (не рахується як друкowana сторінка, не входить в оплату за статтю).

Довідка про автора

Прізвище, ім'я, по батькові	
Домашня адреса (або Нової пошти)	
Контактні телефони	

Друкowane видання надсилається авторові поштою за вказаною адресою у довідці.

6) Копія чеку про оплату за статтю.

Отже, автор надсилає електронною поштою файли:

1. Стаття для друку (назва файлу: Кучер С (стаття).doc.).
2. Довідка про автора (назва файлу: Кучер С. (довідка про автора).doc.).
3. Фотокопія (сканована) рецензій у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Кучер С. (рецензія зовн.pdf.).
4. Ксерокопія (сканер) чеку про сплату за статтю у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Кучер С. (скан.чеку).pdf.).

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ (фрагмент)

УДК 378.147.88:74

КУЧЕР Світлана

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики технологічної освіти, ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет»

просп. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., Україна, 50086

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАСАДАХ ЕТНОДИЗАЙНУ

Анотація. У статті досліджується проблема здійснення професійної підготовки вчителів технологій на засадах етнодизайну як педагогічної системи. Розкрито особливості фахової підготовки майбутніх учителів технологій та з'ясовано взаємозв'язок між: змістом професійної компетентності вчителя технологій, задачами технологічної освіти та можливостями етнодизайну як джерела нових концепцій проектно-перетворювальної діяльності...

Ключові слова: фахова компетентність, учитель технологій, етнодизайн, національний дизайн, система.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. В парадигмі проектної технології навчання вчитель повинен вміти вирішувати багато завдань, пов'язаних із розробкою творчих проектів, що в свою чергу потребує виконання ескізів, об'єктів праці з елементами новизни та художньої осмисленості, використання засобів проектної графіки, комп'ютерних технологій, макетування, сучасних технологій виготовлення продуктів дизайну, а також підготовкою педагогічного і методичного супроводу процесу художньо-практичної діяльності учнів. ...

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема формування професійної компетентності майбутнього фахівця (зокрема вчителя технологій) піднімається у багатьох дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених. Теоретичні засади вітчизняної технологічної освіти зробили внесок П. Атутов, А. Вихрущ, Р. Гуревич, О. Коберник, М. Корець, Л. Оршанський, В. Сидоренко, В. Стешенко, Г. Терещук, О. Торубара, Д. Тхоржевський та ін. ...

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначення ролі етнодизайну як ціннісної та змістової основи формування компетентності майбутніх учителів технологій у процесі дизайн-підготовки. Згідно системного підходу до дизайн-підготовки поставлено завдання визначити можливості використання концепції етнодизайну в реалізації неперервної дизайн-підготовки студентів в університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття фахової компетентності вчителя виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до професійної діяльності в цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм. Виходячи з цього, компетентність проявляється не лише у знаннях та вміннях, але й у самостійній, відповідальній, ініціативній взаємодії особистості фахівця в зі світом. Завдяки інтегративному характеру власне компетентність поєднує професійні та особистісні якості, спрямовує їх на опанування знань, цілеспрямоване застосування їх у плануванні

© Кучер С., 2018

і реалізації діяльності, активізує людину до розвитку власних здібностей, самореалізації в соціально корисній діяльності, забезпечує професійне становлення.

На нашу думку, обов'язковою умовою формування належного рівня професійної компетентності майбутнього вчителя технологій є реалізація системи дизайн-підготовки протягом навчання в університеті, результатом якої має бути сприяння усвідомленню студентами рівня власної компетентності в навчальному предметі і прагнення до його підвищення.

Як будь яке комплексне утворення, професійна компетентність вчителя складається з певних елементів, формування яких у взаємозв'язку має утворити своєрідну структуру, систему і послідовність. Зазвичай дослідники виділяють наступні загальні компоненти професійної компетентності: мотиваційно-ціннісний (що передбачає ціннісне ставлення до обраної професії), когнітивний (змістово-понятійний), операційно-діяльнісний. Розглянемо детальніше можливості формування названих компонентів при вивченні етнодизайну студентами.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Етнодизайн, як ціннісна та змістова основа формування компетентності майбутніх учителів технологій у процесі дизайн-підготовки, має вплив не лише на когнітивну сферу особистості, а й на мотиваційно-ціннісну...

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мамаев В.А. Аксиологический подход в воспитании студенчества // Вестник ЮУрГУ. – 2012. – № 41. – С. 134–136. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiologicheskiy-podhod-v-vospitanii-studentstva>.
2. Нариси з історії українського дизайну ХХ століття : зб. статей / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України; за заг. ред. М. І.Яковлева; редкол. : В.Д. Сидоренко (голова), А. О. Пучков, О. В. Сіткарьова та ін. – К. : Фенікс, 2012. – 256 с. : іл.
3. Руденченко А. А. Методологічні основи навчання етнодизайну у вищих мистецьких закладах // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – Вип.110. – С. 278–282.
4. Оршанський Л. Етнодизайн як інноваційний художньо-естетичний компонент технологічної освіти // Молодь і ринок. – 2011. – №1. – С.38-41.
5. Бровченко А.І. Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / А.І. Бровченко. – К., 2011. – 21 с.
6. Исаев И. Ф. Аксиологический и культурологический подходы к исследованию проблем педагогического образования в научной школе В. А. Сластенина / И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов // Известия Рос. академии образования. – 2000. – № 3. – С. 193–208.
7. Сиваш І. О. Теоретико-методологічні підходи до розуміння етнодизайну на сучасному етапі культури творчості // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2016. – № 2. – С. 105-109.
8. Фалько В.П. Формирование художественно-проектной компетенции педагога профессионального обучения в области дизайна: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук.; спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В.П. Фалько. – Екатеринбург: Рос. гос. проф.-пед. ун-т, 2009. – 27 с.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2018.

КУЧЕР Светлана

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедры педагогики и методики технологического образования, ГВУЗ Криворожский государственный педагогический университет (г. Кривой Рог, Украина)

просп. Гагарина, 54, г. Кривой Рог, Днепропетровская обл., Украина, 50086

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ НА ОСНОВЕ ЭТНОДИЗАЙНА

Резюме. В статье исследуется проблема осуществления профессиональной подготовки учителей технологий на основе этнодизайна как важной составляющей содержания технологического образования. Раскрыто содержание профессиональной подготовки будущих учителей технологий на основе этнодизайна и выяснено взаимосвязь между: содержанием профессиональной компетентности учителя технологии, задачами технологического образования и возможностями этнодизайна как источника новых концепций проектно-преобразовательной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность учителя технологий, этнодизайн, национальный дизайн, система.

KUCHER Svitlana

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Department of Pedagogy and Methods of Technologies

Kryvorizhian state pedagogical university, Kryvyi Rih, Ukraine

Naharina Ave, 54, Kryvyi Rih, Dnipropetrovs'ka oblast, 50086

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

SYSTEM DESIGN OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES ON THE BASIS OF ETHNICDESIGN

Abstract. Introduction. The article solves the problem of studying ethnic design in the system of design training of future technology teachers.

Analysis of publications. The theoretical fundamentals of domestic technological education were contributed by P. Atutov, A. Vichrusch, R. Gurevich, O. Kobernik, M. Korets, L. Orshansky, V. Sidorenko, V. Steshenko, G. Tereshchuk, O. Torubara, D. Tcherzhevsky etc. The formation of the professional competence of a technology teacher is the subject of research by scholars O. Goncharenko, K. Vlasenko, A. Malikhina, O. Sevastianova, A. Brovchenko.

Purpose. Determination of the role of ethnodizaina as a content and procedural basis for the formation of competence of future technology teachers in the design process.

Results. The essence of the concept of "ethnic design" is clarified in comparison with the decorative arts and design. The main ways of organizing design training on the material of ethnic design are related to the composition of the professional competence of the teacher of technology and the objectives of technological education. The peculiarities of the training of future technology teachers on the basis of ethno-design are revealed, and the relationship between: the content and capabilities of ethnodizaina as a source of new concepts of design and transformation activity are clarified.

The professional activity of the technology teacher on the basis of ethnic design presupposes the presence: a thesaurus of knowledge on folk decorative arts and design; possession of traditional technology of making products; creative approach to project development.

The development of the professional competence of the technology teacher on the basis of national (polyethnic) culture, a way to think creatively, to offer new ideas, to use non-standard solutions will make his professional work perfect.

Conclusion. The possibilities of using the concept of ethnic design in the system of design training students according to the components of the professional competence of the technologies teachers are determined: formation of the motivational-value sphere in the study of the achievements of folk artists and the value of decorative art recognized by the world; the development of the cognitive sphere in the process of mastering the history, traditions and symbols of folk art; basing the activity component on the active use of folk culture studies in their own design projects.

Key words: professional competence, the technology teacher, ethnic design, national design, system.

REFERENCES

1. Mamaev V.A. (2012). Aksiologicheskiiy podkhod v vospitanii studenchestva [Axiological approach in the education of students] Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiologicheskiiy-podhod-v-vospitanii-studenchestva> [in Russian].
2. Yakovlev, M. I., Sidorenko V.D. et al. (Eds.). (2012). *Narysy z istoriyi ukrayin's'koho dyzaynu XX stolittya* [Essays on the history of Ukrainian design of the twentieth century]. *Institute of Modern Art Problems of Ukrainian National Academy of Sciences*. K.: Phoenix. [in Ukrainian].
3. Rudenchenko, A. A. (2013). Metodolohichni osnovy navchannya etnodyzaynu u vyshchyykh mystets'kykh zakladakh [Methodological bases of ethnodizaine training in higher artistic institutions]. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'-noho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka*. – *Bulletin of the Chernigov National Pedagogical University named after TG Shevchenko*, 110, 278-282. [in Ukrainian].
4. Orshans'kyy, L. (2011). Etnodyzayn yak innovatsiynyy khudozhn'o-estetychnyy komponent tekhnolohichnoyi osvity [Ethnodizayn as an innovative artistic and aesthetic component of technological education]. *Molod' i rynek – Youth and Market*, 1,38-41. [in Ukrainian].
5. Brovchenko, A.I. (2011). Formuvannya fakhovoyi kompetentnosti z osnov etnodyzaynu u maybutnikh uchyteliv trudovoho navchannya [Formation of professional competence on the basics of ethnodizaina in future teachers of labor education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. K.: National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. [in Ukrainian].
6. Isaev, I.F., Shiyarov E. N. (2000) Aksiologicheskiiy i kul'turologicheskiiy podkhody k issledovaniyu problem pedagogicheskogo obrazovaniya v nauchnoy shkole V. A. Slastenina [Axiological and culturological approaches to the study of the problems of pedagogical education in the scientific school of VA Slastenin] *Izvestiya Ros. akademii obrazovaniya – News of the Rus. Academy of Education*, 3, 193-208. [in Russian].
7. Sivash, I.O. (2016). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do rozuminnya etnodyzaynu na suchasnomu etapi kul'turo tvorchosti [Theoretical and methodological approaches to the understanding of ethnodizaina at the present stage of the culture of creativity]: *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Cultural and Arts Management*, 2, 105-109. [in Ukrainian].
8. Falco V.P. (2009). Formirovaniye khudozhestvenno-proyektnoy kompetentsii pedagoga professional'nogo obucheniya v oblasti dizayna [Formation of the artistic and design competency of the teacher of professional training in the field of design]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ekaterinburg, Russian State Professional and Pedagogical University. [in Russian].

(англійською переклала Н. Гриняєва – викладач іноземних мов Криворізького коледжу економіки та менеджменту Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана)

**Перелік
наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук**

Затверджено
наказами Міністерства
освіти і науки України
від 12.05.2015 № 528
від 13.07.2015 № 747

№	Назва видання	Засновник (співзасновники)	Галузь науки	Дата включення, поновлення (внесення змін)	Дата попереднього включення
216.	Гуманізація навчально-виховного процесу	ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	педагогічні	13.07.2015	10.02.10

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” зареєстровано в міжнародній базі даних: ISSN 2077-1827 (англ. International Standard Serial Number). Кожному друкованому засобу надається унікальний номер у Міжнародному Центрі в Парижі, який дозволяє ідентифікувати періодичне видання.

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.

№3 (95) 2019

За загальною редакцією доктора педагогічних наук,
доцента С.А. САЯПНОЇ

Відповідальний за випуск:
Швидкий С.М. – доктор історичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи ДДПУ

Макет і верстка – *Черкашина Л.А.*

З матеріалами збірників можна ознайомитися на сайтах:
<http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/naukbooks/694-gnvp>;
http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_collection_of_scientific_labours/;
<http://www.nbu.gov.ua>.

Підписано до друку 20.06.2019 р.
Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 17,55. Обл.-вид. арк. 11,94.
Наклад 100 пр. Зам. № 450

Видавець:

ТОВ «Видавництво НТМТ»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1748 від 15.04.2004 р.
пр. Науки, 58, к. 106,
м. Харків, 61072,
тел.: (057) 763-03-80, (057) 763-03-72,
факс: +38(057) 763-03-72
E-mail: ntmt@tns.kharkov.ua

Виготовлювач:

ТОВ «Цифрова типографія»
вул. Данилевського, б. 30,
м. Харків, 61058,
тел.: (050) 326-14-40
E-mail: cyfra_druk@i.ua